

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÖĞRENCİLEŞTİRME SÜRECİNİN ERZURUM KENT MERKEZİ
ÜZERİNE ETKİLERİ

Doğuşcan ÖZTAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı
Kentsel Koruma ve Planlama Programı

Danışman
Doç. Dr. Tolga İSLAM

Temmuz, 2021

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ÖĞRENCİLEŞTİRME SÜRECİNİN ERZURUM KENT MERKEZİ
ÜZERİNE ETKİLERİ**

Doğuşcan ÖZTAŞ tarafından hazırlanan tez çalışması 06.07.2021 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kentsel Koruma ve Planlama Programı **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Tolga İSLAM
Yıldız Teknik Üniversitesi
Danışman

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Tolga İSLAM, Danışman
Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Asuman TÜRKÜN, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ülke Evrim UYSAL, Üye
Beykent Üniversitesi

Danışmanım Doç. Dr. Tolga İSLAM sorumluluğunda tarafımca hazırlanan Öğrencileştirme Sürecinin Erzurum Kent Merkezi Üzerine Etkileri başlıklı çalışmada veri toplama ve veri kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

Doğuşcan ÖZTAŞ

İmza

*Bilime ve insana verdiği değerle bizlere aydınlık bir ülke bırakan, Türkiye Cumhuriyet'i
kurucusu ulu nder Mustafa Kemal ATATÜRK'e sonsuz teğekkrlerimi sunarım.*

TEŞEKKÜR

Lisans eğitimim ve tez sürecimde bana farklı bir bakış açısı kazandıran, her şeyden önce bilimsel etik değerlerini bana aktaran, bilgi birikimi, ilgisi ve dostça yaklaşımı ile öğretici ve keyifli bir yüksek lisans tez süreci geçirmemi sağlayan çok değerli tez danışmanım Doç. Dr. Tolga İSLAM'a tüm içtenliğimle teşekkür ederim.

Tez jürimde yer alan ve yapıcı önerileri ile çalışmama katkıda bulunan çok değerli hocalarım Prof. Dr. Asuman TÜRKÜN'e ve Dr. Öğr. Üyesi Ülke Evrim UYSAL'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans tez çalışmam sürecinde her daim yanımda olan değerli arkadaşlarım Ahmet Burak KAYA'ya, Cansu GÜLLER'e, Hasan Murat ÇETİN'e, Melek Sevde ATEŞ'e, Tuncer Çağrı ÇAKMUR'a, Yaşar OKUDAN'a verdikleri katkılar için ve tez sürecimde kıymetli bilgi paylaşımları için sevgili Tuğba TUNCER'e teşekkür ederim.

Bu çalışmanın merkezinde yer alan ve verdikleri içten cevaplar ile çalışmaya katkı sağlayan Atatürk Üniversitesi öğrencilerine, Terminal Mahallesi sakinlerine ve yüz yüze görüşmeler yaptığım diğer kıymetli katılımcılara teşekkür ederim.

Son olarak varlığı ile bana güç katan yol göstericim kıymetli ablama, daima beni destekleyen ve bir çocuğa bırakılabilecek en büyük mirası bana bırakarak nasıl bir insan olunacağını öğreten değerli anneme ve babama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Doğuşcan ÖZTAŞ

İÇİNDEKİLER

KISALTMA LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ	viii
TABLO LİSTESİ	ix
ÖZET	x
ABSTRACT	xii
1 GİRİŞ	1
1.1 Literatür Özeti	1
1.2 Tezin Amacı.....	6
1.3 Orijinal Katkı.....	7
1.4 Tezin Kapsamı ve Sınırlılıkları.....	8
1.5 Tezin Yöntemi.....	9
2 ÜNİVERSİTELERİN KENTLERE ETKİLERİ	10
2.1 Üniversitelerin Kuruluşu ve Türkiye’de Yükseköğretim.....	10
2.1.1 Üniversitelerin Kuruluşu, Geçirdiği Değişim ve Yayılımı.....	10
2.1.2 Türkiye’de Yükseköğretimin Kısa Tarihçesi.....	16
2.2 Üniversitelerin Kentlere Etkileri	23
2.3 Üniversite-Kent İlişkisi (Town-Gown)	29
3 ÖĞRENCİLEŞTİRME	34
3.1 Yeni Bir Göçmen Sınıfı Olarak Öğrenciler ve Öğrenci Mahallelerinin (Student Ghetto) Kurulması	41
3.2 Öğrencilik Kültürü ve Kentli Kimliği Edinim Süreci.....	45
3.2.1 Bir Alt Kültür Olarak Öğrenciler	45
3.2.2 Yeni Bir Tüketici Sınıf Olarak Öğrencilerin Harcama Kalıpları.....	47
3.2.3 Öğrencilerin Yaşam Biçimi.....	49
3.3 İkircikli Yapı: Yerel Sakin-Öğrenci İlişkisindeki Çatışma/Uzlaşma Ortamı ..	50
3.4 Üniversiteler/Öğrenciler Toplumsal Dönüşümün Bir Aracı Mı?.....	54
4 YÖNTEM	57
4.1 Öğrencileştirme Araştırmalarında Kullanılan Yöntemler.....	57
4.2 Araştırmanın Yöntemi	61
5 ALAN ÇALIŞMASI VE BULGULAR	64
5.1 Öğrencileştirme Sürecinde Erzurum ve Öğrenci Akınıyla Değişen Terminal Mahallesi.....	68
5.2 Öğrenci Mahallesinin Doğuşu: Yeni Çehresiyle Terminal Caddesi’nden Kafeler Caddesi’ne.....	82

5.3 Öğrenci Karşıtı Tutum.....	85
5.4 Öğrenci Kümelenmesi: Güvenli Kamusal Bölge İnşası.....	98
5.5 Öğrencileştirme: Geleneksel Toplumun Çözülmesi.....	102
6 SONUÇ VE ÖNERİLER	106
KAYNAKÇA	110
A ÖĞRENCİLEŞTİRME KAVRAMSAL ŞEMASI	121
B ÖĞRENCİLEŞTİRME PAYDAŞLAR KAVRAMSAL ŞEMASI	122
C SOYLULAŞTIRMA VE ÖĞRENCİLEŞTİRME FARKLARI	123
D İNCELENEN ULUSAL YAYINLARIN GRUPLANDIRILMASI	124
E ÇALIŞMA ALANI	128
F ÇALIŞMA ALANININ YILLARA GÖRE DEĞİŞİMİ- BATI CEPHESİ	129
G ÇALIŞMA ALANININ YILLARA GÖRE DEĞİŞİMİ- DOĞU CEPHESİ	130
H 2015 YILI TERMİNAL MAHALLESİ TİCARİ İŞLETMELERİ	131
I 2020 YILI TERMİNAL MAHALLESİ TİCARİ İŞLETMELERİ	132
J ÇALIŞMA ALANI İŞLEV ANALİZİ	133
K ÇALIŞMA ALANI İŞLEVDE DEĞİŞİM ANALİZİ	134
TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR	135

KISALTMA LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AVM	Alışveriş Merkezi
DSİ	Devlet Su İşleri
HMO	Housing of Multiple Occupation
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
ÖSYM	Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi
PBSA	Purpose Built Student Accommodation
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TL	Türk Lirası
UK	United Kingdom
YÖK	Yükseköğretim Kurumu

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1	1933-1972 döneminde Türkiye'de açılan üniversiteler	19
Şekil 2.2	1973-1991 döneminde Türkiye'de açılan üniversiteler	20
Şekil 2.3	1992-2005 döneminde Türkiye'de açılan üniversiteler	21
Şekil 2.4	2006-2020 döneminde Türkiye'de açılan üniversiteler	22
Şekil 2.5	Günümüzde Türkiye'de var olan üniversiteler	23
Şekil 3.1	Öğrencileştirme sürecinin geleneksel ticari doku üzerindeki etkisi	49
Şekil 4.1	İncelenen ulusal yayınlarda kullanılan yöntemlerin dağılımı	58
Şekil 5.1	Çalışma alanı ve Erzurum'da bulunan üniversite kampüsleri	64
Şekil 5.2	Yıllara göre Erzurum'daki üniversitelerin öğrenci sayıları	65
Şekil 5.3	İllerin aldıkları göçler içinde eğitim amaçlı göçlerin oranı (1995-2000)	66
Şekil 5.4	Erzurum Analitik Etüt Raporu'nda (1963) kazançlar ve hayat seviyesi analizi	67
Şekil 5.5	Öğrencilerin konaklama ve boş vakit aktivitelerinden biri olan kafeleri tercih ettikleri bölgeler	71
Şekil 5.6	Adnan Menderes Mahallesi etrafında yaşanan dönüşüm	72
Şekil 5.7	Erzurum Eski Otogarı	75
Şekil 5.8	Lalapaşa Mahallesi ve Terminal Caddesi çevresinde yaşanan dönüşüm	76
Şekil 5.9	Erzurum MNG Residence Projesi-I	77
Şekil 5.10	Erzurum MNG Residence Projesi-II	77
Şekil 5.11	Şehristan Erzurum Konutları	78
Şekil 5.12	Terminal Caddesi'nde açılan kafelerin 2015-2020 yılları arasındaki dağılımı	79
Şekil 5.13	2015-2020 yılları arasındaki 5 yıllık süreçte ticari işletmelerdeki değişim	79
Şekil 5.14	Günümüzdeki haliyle Terminal Caddesi ve yakın çevresi	81

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1	Üniversitelerin yaşadığı yapısal dönüşüm ve nesiller arası farklılıklar	15
Tablo 2.2	Türkiye'de kurulan üniversitelerinin dönemlere göre sınıflandırılması	23
Tablo 2.3	Üniversitelerin kuruldukları kentlere etkileri	27
Tablo 3.1	Öğrenci topluluklarının kentteki etkileri	39
Tablo 5.1	Anket yapılan öğrencilerin konaklama ve boş vakit aktivitelerinden biri olan kafeleri tercih ettiği bölgeler	70
Tablo 5.2	Lalapaşa Mahallesi ve Erzurum m2 başına düşen kira bedeli (2013-2020 yılları arasındaki değişimi)	73
Tablo 5.3	Lalapaşa ve Adnan Menderes Mahalleleri ile Erzurum m2 başına düşen kira bedeli, konut kira bedeli ve konut satış bedeli (2016-2020 arasındaki değişimi)	73

Öğrencileştirme Sürecinin Erzurum Kent Merkezi Üzerine Etkileri

Doğuşcan ÖZTAŞ

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Tolga İSLAM

21. yy ile birlikte yükseköğretime katılımın artması, küresel ölçekte öğrenci hareketliliğinin hız kazanmasına sebep olmuş ve birçok kenti öğrenci göçleriyle karşı karşıya bırakmıştır. Kente geçici bir süreliğine gelen öğrenciler, zamanla sürekli ve dinamik talepleri ile önemli bir tüketici sınıf haline gelmiştir. Bu durum öğrencilerin kümелendikleri bölgelerde, konut pazarının ve hizmetler sektörünün öğrencilerin ihtiyaçları ve talepleri doğrultusunda yeniden üretilmesine sebep olmaktadır. Kentte ekonomik, sosyal, kültürel ve fiziksel değişimlere yol açan süreç, aynı zamanda, yerel sakinlerin bir bölümünün yerinden edilmesine de neden olmaktadır. Darren Smith'in 2002 yılında öğrencileştirme (studentification) olarak kavramsallaştırdığı süreç, bu nedenle, bir soylulaştırma formu olarak görülmektedir.

Bu tez çalışmasında, öğrencileştirme sürecinin mahalle ölçeğinde yarattığı etkilerin analizi ve öğrencilerin öğrencileştirme eksenli toplumsal dönüşümdeki rolünün incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, öğrencileştirme sürecinin, geleneksel normlarda bir kırılmaya sebep olarak özgürleştirme etkisi yarattığı savunulmaktadır. Bu amaç doğrultusunda; Türkiye toplumunda muhafazakâr bir kent olarak kabul edilen Erzurum'da bulunan iki üniversite (Türkiye'nin en köklü ve en fazla yükseköğretim öğrencisi barındıran üniversitelerinden biri olan Atatürk Üniversitesi ile 2010 yılında açılan ve Doğu Anadolu Bölgesi'nin tek teknik üniversitesi konumunda olan Erzurum Teknik Üniversitesi) arasında konumlanmış Terminal Mahallesi çalışma alanı olarak seçilmiştir.

Çalışma kapsamında öğrenciler ve diğer kesimlerle (yerel sakinler, işletme sahipleri, emlakçılar, karar alma süreçlerindeki etkin aktörler) yüzyüze yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Bununla birlikte TÜİK, ÖSYM ve emlak değerleri gibi nicel verilerden de faydalanılmıştır.

Terminal Mahallesi, son 10 yılda, öğrenci yoğunluğunda, kafe sayılarında ve emlak değerlerinde yaşanan artışlar sonucu bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu süreç aynı zamanda yerel sakinlerin bir kısmının yerinden edilmesine de yol açmıştır. Görüşmelerden elde edilen sonuçlara göre Terminal “mahalle baskısının” kısmen kırıldığı, farklı kesimlerin özgürce sosyalleşebildiği nispeten güvenli bir kamusal alan deneyimi sunan bir yer haline gelmiştir. Bu bağlamda öğrenciler, kültürel dönüşümü tetikleyecek olan marjinal sınıfları – yeterli düzeyde- barındırmayan Anadolu kentlerinde, toplumsal dönüşümün öncüleri haline gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Öğrencileştirme, üniversite-kent ilişkisi, sosyo-mekansal ayrışma, ticari soylulaştırma, toplumsal dönüşüm

ABSTRACT

Effects of Studentification Process on Erzurum City Center

Doğuşcan ÖZTAŞ

Department of City and Regional Planning

MSc. Thesis

Advisor: Assoc. Prof. Tolga İSLAM

The increase in participation in higher education in the 21st century has led to the acceleration of student mobility on a global scale and has left many cities face to face with student migration. Students who come to the city for a temporary period have become an important consumer class with their constant and dynamic demands over time. This situation causes the reproduction of the housing market and the services sector in line with the needs and demands of the students in the regions where the students are clustered. The transformation conceptualized by Darren Smith (2002) as studentification leads to economic, social, cultural and physical changes in the city and is discussed within the gentrification literature as it describes a process in which local residents are displaced.

In this thesis study, it was aimed to analyze the effects of studentification processes on the neighborhood scale and to examine the role of students in the studentification-led social transformation. Within this context, it is argued that the studentification process creates a liberating effect by causing a break in traditional norms. In accordance with this purpose; the Terminal district in the city of Erzurum, a city that is regarded as a conservative city. In the eyes of Turkish residents, was chosen as the study area Terminal District is located between the two universities in the city, the Ataturk University –one of the oldest universities in Turkey with the highest number of higher education students, and the Erzurum Technical University –a recent university founded in 2010 and the only technical university of Eastern Anatolia Region.

Within the scope of study, face-to-face semi-structured interviews were conducted with students and other groups (local residents, business owners, real estate agents, actors which effective in decision-making processes) in order to deeply analyze and make sense of the transformation that is being experienced. In addition, quantitative data such as real estate values and relevant data obtained from TÜİK, ÖSYM were also used.

Terminal neighborhood has entered into a transformation process in the last 10 years, as a result of the increase in student density, number of cafes and real estate values. This process has also led to the displacement of some of the local residents. According to the results obtained from the interviews, Terminal has become a place that offers a relatively safe public space experience; where the 'neighborhood pressure' is partly broken and different segments of the population can socialize freely. In this context, students become the pioneers of social transformation in Anatolian cities that do not have enough marginal classes that might trigger cultural transformation.

Keywords: Studentification, town-gown, socio-spatial segregation, commercial gentrification, social transformation

1.1 Literatür Özeti

Eğitim ve öğretim kurumu olarak üniversiteler, bilgiyi üreten ve aktaran işlevi ile kuruldukları çevre içerisinde önemli bir yere sahip olmuştur. Özellikle 20. yy itibariyle bilgi ekonomilerinin ön plana çıkması sonucunda önemi daha da artan üniversiteler, küresel ölçekte yayılım alanı bulmuştur. Artan öğrenci sayısı ile birlikte üniversitelerin kentler üzerindeki sosyal, kültürel, ekonomik ve fiziksel etkileri daha gözle görülür nitelik kazanmıştır. Bu durum üniversitelerin kentlere olan etkilerinin araştırılması gerekliliğini doğurmuştur. Bu bağlamda üniversite-kent ilişkisini ele alan araştırmalar, genel itibariyle üniversitelerin kuruldukları yerlerde yarattığı ekonomik etkiyi ve sosyo-kültürel değişimi, makro ölçekli bir yaklaşım içerisinde ele almaktadır. Bununla birlikte yerel sakinler ile öğrenciler arasında gelişen diyalogu ve birbirlerini algılama biçimlerini mikro ölçekli analizlerle değerlendiren öğrencileştirme çalışmaları, gündelik yaşam pratiklerinin ve sınıflar arası etkileşimin nasıl değiştiğini mekânsal bağlamda ele almaktadır.

Küresel ölçekte yaşanan üretim biçimi ve iktisadi politika değişimi, bilgi ve teknoloji temelli ekonomilerin önem kazanmasına sebep olurken; 1960'larda küresel ölçekte yaşanan kentsel krizin aşılmasında, üniversitelere büyük bir pay düşmüştür. Bu dönemde akademik çalışmaların odağında yer almaya başlayan üniversiteler, öncelikli olarak kentler üzerindeki ekonomik etkileri ile ele alınmıştır. Genel itibariyle bu çalışmalarda üniversitelerin, yerelde işgücü hareketliliği oluşturan ve yeni iş alanları yaratan kurumlar olarak ekonomik canlanmaya sebep olduğuna ve bölgesel gelişmişlik farklarını azaltmaya yönelik kalkınma aracı görevi üstlendiklerine vurgu yapılmıştır (Armstrong, Darrall ve Grove-White, 1997; Kotosz, Gaunard-Anderson ve Lukovics, 2015; Massey, Field ve Chan, 2014; Valero ve Van Reenen, 2019). Zamanla yapısal değişimler geçiren üniversiteler, kuruldukları kentler üzerinde sosyo-kültürel etkileriyle de varlığını hissedilir hale getirmiş ve toplumsal dönüşümün öncüsü olmuştur. Bu bağlamda sosyo-kültürel etkilerinin incelendiği çalışmalar; üniversitelerin kentteki kültür, sanat, spor ve eğlence altyapısının gelişmesinde, kültürel çeşitliliğin oluşmasında ve sosyal sermayenin güçlenmesinde üstlendiği role vurgu yapmaktadır (Altbach, 2008; Bruning, McGrew ve Cooper, 2006; Chatterton, 2000). Öte yandan üniversiteler kuruldukları kentlere hızla öğrenci çekmekte; bu durum kiralık konut ve işgücü piyasasında yerel sakinlerin marjinalleşmesine sebep olmaktadır. Kentte yeni tüketim kalıplarının tanımlanmasını sağlayan öğrencilerin talepleri, ticari yapının değişmesine ve esnaflar içerisinde belli bir kesimin oluşan ekonomik fayda

çemberinin dışına itilmesine sebep olmaktadır (Felsenstein, 1996; Zhang vd., 2020). Böylece uluslararası yazında farklı bağlamlarla değerlendirilen üniversite-kent ilişkisi, disiplinler arası bir çalışma konusu haline gelmiştir.

Üniversitelerin kentler üzerindeki çeşitli etkilerine dair çalışmalar, ulusal yazında 2000’li yıllarla birlikte hız kazanmıştır. Üniversitelerin kentlere olan etkileri genel itibariyle bölge ölçeğinde ele alınmakta; yapılan araştırmalar çoğunlukla üniversitelerin kentler üzerindeki olumlu etkilerine/genel katkılarına değinmektedir. Ulusal ölçekte üretilen akademik çalışmaların odağında üniversitelerin ekonomik katkıları yer alırken, kuruldukları kentler üzerindeki sosyal ve kültürel etkilerine de çokça vurgu yapılmaktadır (Gültekin, Çelik ve Nas, 2008; Gürsoy, 2018; Öztürk, Torun ve Özkök, 2011; Savaş Yavuzçehre, 2016). Üniversitelerin kentler üzerindeki etkilerinin daha çok makro ölçekte ele alınması, mekânsal/fiziksel değişime odaklanan çalışmaların daha sınırlı kalmasına sebep olmuştur (Akengin ve Kaygı, 2013; Bostancı, 2017; Işık, 2009). Özellikle belli bir düzeyde sermaye birikimini sağlayamayan Anadolu kentlerinin, ekonomik anlamda yükseköğretim kurumlarına bağımlı hale gelmesi akademik çalışmaların da bu çerçevede ele alınmasını sağlamıştır. Bununla birlikte üniversitelerin ve öğrencilerin sebep olabilecekleri toplumsal değişime karşı savunma geliştiren/önyargı sahibi olan birçok Anadolu kentinde, kültürel dönüşümün sınırlı düzeyde olması ve etkilerinin gözlemlenebilmesinin daha uzun bir sürece yayılması nedeniyle bu bağlamda ele alınan akademik çalışmalar sınırlı kalmıştır (Sağ, 2003; Alabay, Çalikoğlu ve Aygün, 2013).

Üniversitelerin kentler üzerine etkilerine dair yapılan ilk akademik çalışmalar, ekonomik boyutlarını değerlendirmektedir. Üniversitelerin kuruldukları kentlerde yarattıkları ekonomik etkiler; genel olarak bölgesel eşitsizliklerin azaltılması adına, üniversitelerin bölgesel kalkınmada bir araç haline gelmesine (Aydemir, 1994; Boyacıoğlu ve Oğuzhan, 2013; Güler, Usta ve Karalar, 2016; Tuğrul, 2015) ve öğrencilerin kent içerisindeki en önemli tüketici sınıflardan biri olarak kent ekonomisine verdiği katkıya odaklanmaktadır (Ergun, 2014; Kırmızı, Gürol ve Yıldız, 2020). Bu bağlamda üniversitelerin ekonomik etkileri; dolaylı, doğrudan ve uyarılmış etkiler olmak üzere 3 ana başlık altında ele alınmaktadır (Atik, 1999; Görkemli, 2009; Saray ve Çeker, 2018). Öte yandan literatürde öğrencilerin konaklama talepleri doğrultusunda emlak piyasasını yükseltmesine ve bu bağlamda bir yerinden edilme baskısı oluşturduğuna dair sınırlı sayıda çalışma da yer almaktadır (Çalışkan ve Sarış, 2008; Onsekiz, 2018a).

Üniversitelerin ekonomik etkilerinin yanı sıra kültürel etkilerini ortaya koymayı amaçlayan çalışmalar da bulunmaktadır. Genel olarak ulusal yazın üniversitelerin yerel kültürü koruyan, geliştiren ve sonraki nesillere aktaran (Eskicumalı, 2001; Kavili Arap, 2014; Sağ,

2003), kültürel ve sanatsal aktiviteler düzenleyerek kültürel sermayenin gelişimine (Bostancı, 2017; Taşçı vd., 2011) ve kültürel çeşitliliğin oluşmasına katkıda bulunan (Akbaş ve Atış, 2020; Onsekiz, 2018b; Yılmaz ve Kaynak, 2011), hoşgörüyeye dayalı modern bir kent yaşamının ve eşitlikçi bir ortamının gelişimini sağlayan (Ada ve Bilgili, 2008; Kuyumcu ve Erdoğan, 2008; Özgüner ve Özdemir, 2016; Şahbudak ve Öztürk, 2017) kurumlar olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda öğrenciler sahip oldukları sosyal sermaye ile kültürel üretim mekanizmasının bir parçası olarak nitelendirilmektedir (İlık Bilben ve Dursun, 2018; Torun, Öztürk ve Gelibolu, 2009). Araştırmaların çoğu üniversitelerin kültürel katkılarına odaklanmış olsa da; öğrencilerin anti-sosyal davranışları ve yerel kültürü tehdit eden yaşam biçimleri nedeniyle olumsuz etkilerini ele alan çalışmalar da bulunmaktadır (Alevkayalı ve Uzun, 2020; Kaya, 2014; Sağır ve Dikici, 2011; Torun, 2005; Uygun, Güner ve Kılıç, 2016).

Kuruldukları kentlerde toplumsal dönüşümün öncüsü olan üniversiteler, bu bağlamda birer sosyal kurum olma özelliği göstermektedir. Bu bağlamda ulusal çalışmalarda üniversiteler; eğitilmiş birey yetiştiren (Özbay, 2017; Şahbudak ve Öztürk, 2017), kentlerde nüfusu tutan ve ya kentlere nüfus çeken (Tellioğlu, 2017; Yakut ve Ceylan, 2019) ve yaşam kalitesinin artmasına katkıda bulunarak sosyal yapının gelişiminde bir araç olarak değerlendirilmektedir (Arslan, 2016; Heper, 1973; Sankır ve Sankır, 2017). Bununla birlikte üniversitelerin, yerel sakinler ile öğrencileri bir araya getiren ve etkileşim içerisine sokarak toplumsal bütünleşmeye ve gelişmeye olanak sağlayan kurumlar olduğuna da değinilmektedir (Akbaş ve Atış, 2020; Alabay vd., 2013; Görün ve Kara, 2017). Öğrencilerin kentlerde hareketlilik oluşturmaları, sosyalleşme ortamının pekişmesi (Bostancı, 2017; Akengin ve Kaykı, 2013) ve üniversitelerin daha özgür bir ortamın doğmasına yaptığı katkı (Eskicumalı, 2001; Özbay, 2017) olumlu sosyal etkiler olarak tanımlanırken; üniversitelerin içine kapanık yapıları nedeniyle toplumsal bütünleşmenin sağlanamaması gibi olumsuz sosyal etkilerine de bazı çalışmalarda yer verilmektedir (Kavili Arap, 2014; Özbay, 2017).

Ulusal yayınlar içerisinde, üniversitelerin fiziksel etkileri daha kısıtlı bir tartışma alanı olmuştur. Yapılan çalışmalar, üniversitelerin kentleşmeyi hızlandıran ve mekânsal örgütlenmeye katkı sağlayan kurumlar olduğuna değinmektedir (Yılmaz, 2011). Bununla birlikte daha alt ölçekte üniversitelerin; kurdukları tesisler ve kamusal alanlarla kentsel altyapının gelişmesini sağladığına, kurulduğu çevre içerisinde konut ve diğer kentsel altyapı yatırımları için çekici güç oluşturduğuna birçok çalışmada yer verilmiştir (Gültekin vd., 2008; Güler vd., 2016; Yakut ve Ceylan, 2019). Öte yandan hızlı bir şekilde kentlere nüfus çekebilen üniversitelerin, çarpık kentleşmeye sebep olması ve tarım arazileri üzerinde

kurulması nedeniyle oluşturduğu olumsuz mekânsal etkilere dair tartışmalar da bulunmaktadır (Çalışkan ve Sarış, 2008; Kaya, 2014).

Literatürde üniversite-kent ilişkisinin, mahalle içi dinamiklerle derinlemesine analiz edildiği mikro ölçekli araştırmasında Darren Smith (2002), süreci soylulaştırma ile benzerlik kurarak tanımladığı öğrencileştirme (studentification) kavramıyla açıklamaktadır. Öğrencileştirme; kentlere geçici bir süreliğine göç eden ve çoğunlukla orta sınıf ailelerden gelen genç bireylerin, genellikle üniversite kampüsüne yakın yerlerde kümelenerek sebep oldukları fiziksel, ekonomik ve sosyo-kültürel dönüşümü ifade eden bir kavramdır (Smith, 2004). Sebep olduğu dönüşüm ile öğrencileştirme, sosyal ayrışma ve yerinden edilme kavramları ile birlikte anılan ve soylulaştırmanın farklı biçimini tasvir eden bir kavram olarak ele alınmaktadır.

Öğrencileştirme sürecinin ekonomik etkileri üzerine yapılan çalışmalar, öğrencilerin emlak piyasasında canlanmaya sebep olarak kiralık konut fiyatlarını yükseltmesi (Munro, Turok ve Livingston, 2009; Rugg, Rhodes ve Jones, 2002; Smith ve Hubbard, 2014), öğrencilerin yerel işgücü piyasasına katılması (Munro, vd., 2009) ve bar, kafe, pub gibi eğlence mekânlarını talep eden öğrencilerin yeni kentsel hizmet alanlarının oluşmasına sebep olması (Allinson, 2006; Chatterton, 2010; Chatterton ve Hollands, 2002; Ma, Li, Liu, ve Zhang, 2018) kapsamında kent ekonomisine olan genel katkıları ile ele alınmaktadır. Bu bağlamda eğlence ve hizmet alanlarının üretimi, *“ayırt edici öğrencilik kültürünün metalaştırılması”* olarak nitelendirilmektedir (Chatterton ve Hollands, 2003; Smith ve Holt, 2007).

Öğrencileştirmenin kültürel etkilerinin açıklandığı çalışmalar genel olarak öğrencilerin konaklama tercihlerine (Allinson, 2006; Grabkowska ve Frankowski, 2016; Hubbard, 2009), öğrencilerin yaşam biçimlerine ve öğrencilik kültürünün inşasına (Chatterton, 1999; Smith ve Holt, 2007), öğrenciler ile mahalle sakinleri arasında yaşanan çatışmalara (Allinson, 2006; Munro ve Livingston, 2009) ve öğrenciler ile yerel sakinler arasındaki kültürel ayrışmaya (Hubbard, 2008) odaklanmaktadır. Bununla birlikte öğrencilerin eğitim dönemi dışında kentte bulunmamaları nedeniyle belli bölgelerde ıssızlaşmanın ve güvenlik sorunlarının oluşmasına da değinilmektedir (Kenyon, 1997; Munro ve Livingston, 2012; Sage, Smith ve Hubbard, 2012a). Bununla birlikte literatürde, öğrencileri kültürel üretim ve tüketim süreçlerine dâhil olan yaratıcı bir sınıf olarak tanımlayan çalışmalar da yer almaktadır (Chatterton, 1999; Smith ve Holt, 2007).

Öğrencileştirme, etkilerinin gözlemlendiği bölgelerde bir nüfus hareketliliğine/yer değişimine sebep olduğu için sosyal etkileri de olan bir kavramdır. Özellikle genç bireylerin kent içi hareketliliklerinin yüksek olması ve eğitim amaçlı ulus ötesi göçlerin hız kazanması,

sürecin sosyal etkilerinin de görünürlük kazanmasına sebep olmaktadır. Bu bağlamda yapılan çalışmalarının odak noktalarından birisi de; yerel sakinlerin “genç, çoğunlukla bekâr ve geçici bir nüfus” olan öğrenciler (Smith, 2012) tarafından yerlerinden edilmesine ve bu yönüyle soylulaştırma sürecini tanımladığına yapılan vurgudur (Chatterton, 1999; Smith ve Holt, 2007; Chatterton, 2010). Bununla birlikte öğrenci mekanlarının kadın dostu yerler olarak (Chatterton ve Hollands, 2002), öğrencilerin ise birer “*marjinal soylulaştırıcı*” olarak çok kültürlülüğü destekleyen özgürleştirici etkisine vurgu yapan çalışmalar da yer almaktadır etkisine (Mendes, 2013; Munro, vd., 2009).

Öğrencileştirmenin fiziksel/çevresel etkileri, literatür içerisinde daha az değinilen bir konu olmuştur. Öğrencilerin bir araya gelerek oluşturdukları kümelenme öğrenci gettoları olarak tanımlanmaktadır (Chatterton, 1999; Smith, 2004; Smith ve Holt, 2007). Bu bağlamda yapılan çalışmalar; aile konutlarının öğrenci evlerine dönüşmesine (Hubbard, 2008; Smith, 2004), öğrencilerin atıl kalmış veya altyapı olarak geri kalmış bölgeleri yaşam alanı olarak tercih etmeleri sonucunda sermayeyi çekerek kentsel canlanmaya katkı vermelerine vurgu yaparken (Allinson, 2006; Ma, vd., 2018; Monroy ve Podmore, 2017), zamanla öğrenci mahallelerinde meydana gelen fiziksel çöküntüye ve kamusal alanların kaybına da değinilmektedir (Hubbard, 2009; Mosey, 2017; Smith, 2009).

Öğrencileştirme kavramı üzerine yapılan ulusal çalışmalar, 2010 yılı sonrasını kapsamakla birlikte henüz üzerinde yeterince tartışılan/yazılan bir konu haline gelmemiştir. Ancak öğrencileştirme ile ilgili yapılan çalışmalar üniversite-kent ilişkisi çalışmalarının aksine, genellikle sürecin kentlerde yarattığı olumsuz etkilerine odaklanmaktadır. Yapılan sınırlı sayıdaki çalışma; üniversite-kent ilişkisi yazınına destekler içerikte ekonomik katkılara değinse de, özellikle konut piyasasının öğrenci talepleri ile yerel sakinleri dışlayan bir hal almasına ve öğrenci davranışlarına bağlı olarak gelişen mahalle içi sorunlara vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda öğrenciler kültürel yozlaşmaya sebep olan kesimler olarak nitelendirilmektedir. (Bostancı, 2018; Kırmızı vd., 2020; Tuncer ve İslam, 2017; Yılmaz, 2011).

Özetle; İngiltere’de yapılan çalışmalarla kavramsal altyapısı oluşturulan öğrencileştirme, zamanla farklı bağlamlarla birçok ülkede ele alınan ve üzerine tartışılan bir konu haline gelmiştir. Ulusal bağlamda ise bu konu daha çok üniversite-kent ilişkisi üzerinden, kentlerde meydana gelen ekonomik, sosyo-kültürel ve fiziksel değişimler bağlamında makro ölçekli analizlerle ele alınmıştır. Öğrencileştirme üzerine yapılan sınırlı sayıdaki çalışmalarda, öğrencileştirme sürecinin belli kesimler tarafından nasıl yorumlandığına dair tespitler yer almaktadır. Bu bağlamda bu çalışma, öğrencileştirme süreci içerisinde yaşanan

sosyo-mekansal dönüşümü; mahalle ölçeğinde tanımlamayı ve öğrenciler ile yerel sakinlerin bu dönüşümü nasıl anlamlandırdıklarını çözümlemeyi amaçlamaktadır.

1.2 Tezin Amacı

Darren Smith'in (2002) literatüre kazandırdığı ve üniversite eğitimi almak için başka bir kente göç eden genç bireylerin, bir araya gelerek kentte sebep oldukları ekonomik, fiziksel ve sosyo-kültürel etkiler üzerinden tanımlanan öğrencileştirme kavramı, birçok çalışmaya konu olmuş ve derinlemesine analiz edilmiştir. Öğrencileştirme üzerinde yapılan çalışmalarda, sürecin olumlu ve olumsuz etkilerine dair karmaşıklık bulunmaktadır. Öğrencileştirmeye dair çalışmalar süreci yerinden edilme (Sage, Smith ve Hubbard, 2013; Smith, Sage ve Balsdon, 2014), çevresel kirlilik (Hubbard, 2008; Sage, Smith ve Hubbard, 2012b), mahalle içi huzursuzluğa sebep olan anti-sosyal davranış biçimleri (Dejong ve Vehige, 2008; Hubbard, 2008), ahlaki panik (Long, 2016; Rogers ve Coaffee, 2005), ticari soylulaştırma (Gregory ve Rogerson, 2019) gibi kavramlarla birlikte açıklamaktadır. Öte yandan öğrencileştirmeyi kentsel canlanma ve iyileştirmenin bir aracı olarak, emlak ve işgücü piyasasını hareketlendiren (Allinson, 2006; Munro, vd., 2009), sosyo-kültürel gelişmeye ve modernleşmeye katkı sağlayan (Ma, vd., 2018; Sleight ve Davison, 2008) bir süreç olarak ele alan çalışmalar da bulunmaktadır.

Bu tez çalışmasında amaç; üniversite kentlerinde yaşanan ve Anadolu kentlerinin soylulaştırma dinamiklerinden biri haline gelen öğrencileştirme sürecinin, Erzurum kentinde sebep olduğu dönüşümü incelemektir. Bu çalışma; literatürde olumlu ve olumsuz etkileri üzerinde hem fikir olunamamış öğrencileştirme kavramının, öğrenciler gözünden nasıl yorumlandığını tespit etmeyi ve farklı kesimlerin süreçten nasıl etkilendiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Tezin amacına yönelik incelenmesi hedeflenen ana çıktılar şöyledir;

- Üniversite-kent ilişkisi ve öğrencileştirme yazınında yer alan uluslararası ve ulusal çalışmaların derlenmesi,
- Öğrencileştirme sürecinin, kent merkezinde kurulu olan üniversitelerin yakın çevresinde yarattığı ekonomik etkilerin mekânsal bağlamda incelenmesi,
- Öğrencileştirme sürecinin, köklü üniversitelerin yer aldığı ve muhafazakâr toplum yapısına sahip olan kentlerde sebep olduğu sosyo-kültürel değişimin, öğrenciler ve kentteki diğer kesimler üzerinden değerlendirilmesi,
- Öğrencileştirme sürecinin, mahalle baskısını kırabilecek bir olgu olup olmadığının irdelenmesi

Bu bağlamda tez kapsamında belirlenen amaca yönelik olarak cevapları aranan sorular şu şekildedir;

- Öğrencileştirme sürecinin, kentle iç içe olan üniversitelerin yer aldığı kentlerdeki etkileri nelerdir?
- Öğrencileştirme süreci, öğrenciler ve kentteki diğer kesimler tarafından nasıl anlaşılmaktadır?
- Öğrencileştirme, yaşanacak çatışma ortamının daha şiddetli bir biçimde hissedilebileceği muhafazakâr kentlerde bir özgürleşme süreci tanımlamakta mıdır?

1.3 Orijinal Katkı

Üniversiteler var oldukları her dönem ve kuruldukları her yer için, kalkınmanın/gelişmenin en temel araçlarından birisi olmuştur. Türkiye’de de özellikle Anadolu’da sanayi yatırımlarıyla temeli atılan ekonomik kalkınma hedeflerini, bölgesel çekim merkezlerinin yaratılması ve sosyo-kültürel kalkınmanın sağlanması amacıyla kurulan üniversiteler takip etmiştir. 70’li yıllarla birlikte bölgesel gelişmişlik farkının azaltılması adına üniversitelerin kurulması hız kazanmış, 1992 ve 2006 yılları Türkiye’de yükseköğretim kurumları için dönüm noktaları olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti’nde 1933 yılında ilk üniversitenin (İstanbul Üniversitesi) açılmasından geçen 40 yıllık dönem içerisinde, toplamda sadece 9 üniversite kurulmuştur. 1973-1978 arasında açılan 9 üniversite ve bunu takip eden yaklaşık 15 yıllık dönem içinde açılan 20 üniversite ile Anadolu’nun büyük sayılabilecek ve nüfus birikimine sahip olan kentlerine yayılmaya başlamıştır. 1990’lı yıllara toplam 29 üniversite ile girilmiş; kurulan 24 üniversite ile 1992 yılı, üniversite sayısında patlama yaşanan ilk yıl olarak önemli bir yer edinmiştir. Bu dönem vakıf üniversitelerinin de hızla artmaya başladığı bir dönem olmuş (toplam 22 vakıf üniversitesi), 1992-2005 dönemi ile birlikte toplam üniversite sayısı 75’e ulaşmıştır. Ekonomik katkılarıyla üniversiteler, iktidarın gündeminde yer edinmiş ve 2006 yılı itibarıyla “her ile bir üniversite” politikası benimsenmiştir. 2006-2008 yılları arasında, daha önce hiçbir üniversitesi bulunmayan, küçük ve orta ölçekli 41 Anadolu kentinde toplam 41 üniversite açılmış; böylece Türkiye’de üniversiteler her kentte en az bir tane olacak sayıda yayılmıştır. 2020 yılı itibarıyla 130’u devlet, 75’i vakıf olmak üzere toplam 205 üniversite bulunmaktadır.

Türkiye’de yükseköğretim öğrenci sayıları, her dönem artış göstermiş; üniversitelerin kent geneline yayılması, burs ve kredi imkânlarının artması, genç bireylerin eğitime özendirilmesi ve üniversitelerin kendi altyapılarını geliştirmesi de bu durumu pekiştirmiştir. Ulusal yazında üniversitelerin ekonomik katkılarına dair ortak düşünce hakim olsa da, sosyo-kültürel etkileri üzerinde yapılan tartışmalarda farklı görüşler gözlemlenmekte ve bu çalışmalar sınırlı kalmaktadır. Ulusal çalışmalar, özellikle farklı kültürlerden gelen öğrencilerin, gittikleri kentlerde ve kümелendikleri bölgelerde

oluşturdukları sosyo-mekansal etkiyi ve toplumsal dönüşümü derinlemesine analiz etmekten uzak kalmıştır. Artan öğrenci nüfusuyla birlikte öğrenci-yerel sakin arasındaki diyalogun karşılıklı bir çatışma ortamı doğurması, öğrencileştirme sürecinin kentteki farklı kesimler üzerinden derinlemesine incelenmesini gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda üniversitelerin gelişim süreci içerisinde birçok kentte gözlemlenebilecek yerel sakin-öğrenci çatışmasının, üniversitelerden elde edilecek olumlu çıktıları sınırlandıracak olması, üniversite-kent ilişkisine dair politikaların geliştirilmesini gerekli kılmaktadır.

Bu tezin en önemli katkılarından birisi, öğrencileştirme sürecinde yaşanan yerel sakin-öğrenci çatışmasını, gerilimin daha hissedilir olması beklenen muhafazakâr kentlerdeki etkileri ile değerlendirmektir. Muhafazakâr yapının Türk toplumuna özgü dinamikleri, öğrencilere karşı tutumun ve bakış açısının da farklılaşmasına sebep olmaktadır. Bu bağlamda öğrencileştirme sürecinin, daha özgür bir ortam yarattığı ve mahalle baskısını kırdığı üzerinden yeni bir tartışma yaratması hedeflenmektedir. Böylece çalışma, genellikle Avrupa coğrafyasında –çoğunlukla İngiltere’de- tartışılan öğrencileştirme literatürüne, farklı bir bakış açısı getirmeyi hedefleyen analizlerle katkı sağlayacaktır. Bu tezin bir diğer katkısı ise; öğrencileştirme sürecinin kentteki kesimler tarafından nasıl anlamlandırıldığına dair düşüncelerin, Erzurum örneğinde farklı kesimler üzerinden test edilmesi ve sürecin olumlu/olumsuz yönlerinin ortaya koyulmasıdır. Bu bağlamda sürecin baş aktörleri olan öğrencilere dair yapılan analizlerin eksik ve sınırlı olması, bu tez çalışmasının gelecek çalışmalara yön vermesi açısından önem taşımaktadır.

1.4 Tezin Kapsamı ve Sınırlılıkları

Tez kapsamında; kent merkezinde yer alan/kentle iç içe olan üniversitelerin çevresinde meydana gelen öğrencileştirme süreci, sebep olduğu mekânsal dönüşüm ve belirli kültürel normlara bağlılığı olan yerel sakinler ile farklı kültürlerin birer temsilcisi olan öğrenciler arasındaki ilişkiler üzerinden incelenecektir. Bu bağlamda; toplumun genelinin muhafazakâr olarak tanımlanabileceği bir Anadolu kenti olan Erzurum; Türkiye’nin en köklü üniversitelerinden birinin yanı başında kurulu olan ve yerel sakin-öğrenci karşılaşmasının en çok yaşandığı yer olan Terminal Mahallesi, çalışma alanı için en uygun yer olarak belirlenmiştir.

Tez kapsamında ele alınan öğrencileştirme süreci, kentte meydana gelen değişimi fark edebilecek olan 3. ve 4. sınıf öğrencileri ve Terminal Mahallesi sakinleri ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca sürecin ekonomik ve mekânsal etkilerini anlatmak için kullanılan analizler ve veriler, öğrencileştirme sürecinde oluşan değişimi yanıltmaması amacıyla, çalışmanın devam ettiği süreçte meydana gelen pandemi (covid-19) dönemini

kapsamamaktadır. Bu bağlamda yapılan görüşmelerde ve anket çalışmasında katılımcılara, yöneltilen soruları pandemi öncesine göre değerlendirilmeleri istenmiştir.

1.5 Tezin Yöntemi

Bu tez kapsamında; öğrencileştirme sürecinin ekonomik, fiziksel ve sosyo-kültürel etkilerini anlamak ve alan çalışması üzerinden değerlendirmek amacıyla niteliksel (literatür taraması, katılımcı gözlem, derinlemesine görüşme) ve niceliksel veri setleri (TÜİK, ÖSYM, YÖK ve Atatürk Üniversitesi istatistikleri ve emlak değerleri) birlikte kullanılmıştır. Bununla birlikte mahallede yaşanan dönüşüm, geçmişe dönük olarak 2015 Haziran dönemine ait Google Earth görüntüleri ve 2020 Haziran dönemine ait kişisel arşivdeki fotoğraflar, uydu görüntüleri ve Erzurum kent planları ile desteklenerek anlatılmıştır. Ulusal ve uluslararası literatürün taranması ile yüz yüze görüşmeler bir arada yürütülmüş; sahadan elde edilen veriye göre literatür taraması daraltılmıştır. Çalışmanın devam ettiği süre içindeki değişim sürekli olarak gözlemlenmiş, bu değişimin anlamlandırılmasında öğrenciler ve kentteki diğer kesimler ile yapılan yüz yüze görüşmeler kullanılmıştır. Alandaki değişimin daha detaylı bir biçimde değerlendirilmesi adına internet taraması yapılmış, forumlar ve sosyal medya araçlarından elde edilen yorumlar da çalışmaya eklenmiştir. Ayrıca öğrencilerin konaklama ve boş vakitlerini değerlendirme mekanları olan kafeler tercihleri, anket çalışması ile tespit edilmiştir.

ÜNİVERSİTELERİN KENTLERE ETKİLERİ

Üniversiteler, var oldukları her dönem içerisinde, konumlandıkları kentlerin dönüşümünde söz sahibi olmuştur. Bu süreçte üniversiteler birçok yapısal değişim geçirirken, içerisinde bulunduğu zamana ve mekâna bağlı olarak birbirinden farklılaşarak günümüzdeki halini almıştır. Öğrenim misyonunun yanı sıra eğitim, araştırma, yenilik, üretim gibi sorumluluklar da yüklenen üniversiteler, 20.yy. ile birlikte küresel ölçekte yayılım alanı bulmuştur. Günümüzde bilgiyi üreten, aktaran ve bunu gelişen teknolojiyle uyumlu bir biçimde üretime yansıtabilen kurumlar olarak üniversiteler, ekonomik büyümenin ve toplumsal gelişmenin temeli haline gelmiştir. Hızlı yayılımları, katılımın artması ve salt bilgi üretimi yerine toplumun sorunlarına yönelik çözümler de üreten üniversiteler; sosyo-kültürel, ekonomik ve fiziksel etkileri ile küresel ve yerel ölçekte önemli etkileri olan kurumlara dönüşmüştür.

2.1 Üniversitelerin Kuruluşu ve Türkiye’de Yükseköğretim

Tezin bu bölümünde yükseköğretim kurumlarının geçmişi ve gelişim sürecinde yaşadığı değişimi ele alınacaktır. Kuruldukları günden günümüze kadar gelişim içerisinde olan üniversitelerin, taşıdıkları anlam ve misyondaki değişim bu bölüm içerisinde aktarılmıştır. Ayrıca bu bölümde; üniversitelerin Cumhuriyet Dönemi sonrasında Türkiye’deki gelişimi ve coğrafi olarak yayılımı, kurumsal yapısındaki değişimi ve yükseköğretim politikaları bağlamında değerlendirilecektir. Bu bağlamda Türkiye’de üniversite kurumlarının gelişim süreci belli dönemler içerisinde ele alınarak incelenmiştir.

2.1.1 Üniversitelerin Kuruluşu, Geçirdiği Değişim ve Yayılımı

Üniversiteler, köklü geçmişi bulunan ve temellerinin M.Ö. 4. yy.’da Antik Yunan filozofları Plato’nun kurduğu Akademi (Academia) ve Aristo’nun kurduğu Lyceum veya Lykeion (Peripatos Okulu olarak da bilinmektedir) ile atıldığı eğitim kurumlarıdır (Saklı ve Akdoğan Akbulut, 2017). İmparatorluk Dönemi Çin’deki Konfüçyus Okulları, Hindistan’ın keşişleri ve rahipleri için kurulan Budist Tapınakları ve Hindu gurukulaları, mollalar ve İslam’ın din adamları için medreseler, Aztek ve İnka tapınakları da, eski çağlarda kültürün aktarıldığı, siyasi ve dini liderlerin yetiştirildiği, matematik, edebiyat, astroloji gibi bilimsel öğretilerin olduğu yerlerdir (Perkin, 2007). Öğrenci-öğretmen ayrımının olmadığı, halka açık ve belli konuları tartışmak için bir araya gelinen bu eğitim kurumları, dönemin din adamlarının ve yöneticilerinin yetiştirilmesi görevini üstlenmiştir. Roma İmparatorluğu döneminde hukuk eğitimi üzerine kurulu okullar yer almaktadır. 2. ve 3. yy.’ da, Hristiyanlığın yayılımının hız kazanması amacıyla rahip yetiştirmek için din eğitiminin verildiği birçok okul kurulmuştur.

II.Theodosios döneminde İstanbul'da *Pandidakterion* adıyla kurulan okul ise farklı dillerde eğitim vermiştir. Benzer şekilde İslam dininin öğretilerini aktarmak amacıyla din eğitiminin verildiği birçok okul kurulmuştur (Markopoulos, 2013).

Günümüzdeki sahip olduğu işlevi ve anlamı ile üniversitelerin ilk kuruluşlarına dair birçok farklı görüş bulunmaktadır. Bu bağlamda 7.yy'dan 11.yy'a kadar geçen sürede, Emeviler ve Abbasiler döneminde Antakya, Harran ve Bağdat önemli eğitim merkezleri haline gelmiştir. Bazı araştırmacılar tarafından buralardaki eğitim kurumları ilk üniversiteler olarak kabul edilmektedir (Saklı ve Akdoğan Akbulut, 2017). İslam bilginlerince eğitimin verildiği El-Karavviyyin Üniversitesi'nin (859, Fez) ve El Ezher Üniversitesi'nin (970, Kahire), en eski üniversiteler olduğu iddia edilmektedir (URL-1). Felsefe başta olmak üzere bilimin gelişimine önem veren İslam bilginleri, 12. yy sonrasında medreselerde eğitim vermeye devam etmiştir (Makdisi, 1970). Bu dönemde Endülüs Devleti ile üniversiteler Avrupa'da yayılmaya başlamış, Batı'da eğitim sisteminin gelişmesinde Endülüs Devleti'nin etkisi olmuştur. İslam ülkeleri ile etkileşim içerisinde olan Batı ülkelerinde ise; "*studia generalia*" adı verilen ve Avrupa'nın farklı yerlerinden gelen öğrencilerin bir arada ortak tartışmalar yürüttüğü kurumlarda eğitim verilmiştir (URL-2). Buna karşın literatürdeki hâkim görüş; Orta Çağ'da dini öğretilerin baskın olduğu katedral ve manastır okullarının, modern üniversitelerin altyapısını oluşturduğu düşüncesidir. Bu bağlamda çoğu araştırmacı/akademisyen tarafından 1108 yılında Bologna'da, 1160 yılında Paris'te ve 1167 yılında Oxford'da kurulan üniversiteler, günümüzdeki anlamlarını içeren ilk üniversiteler olarak kabul edilmektedir (De Ridder-Symoens ve Rüegg, 2003).

Üniversiteler, bilimsel yöntemlerle araştırma yapan, bilgi üreten ve küresel ölçekte bilgiyi yayan, bireyleri eğiten ve onlara sorgulama yetisi kazandıran, belli örgütlenme ve organizasyon biçimine sahip olan kurumlardır. Kurulduğu günden itibaren, bulunduğu yere göre farklı işlevleri/etkileri olan üniversiteler, zaman içerisinde yeni anlamlar kazanmıştır. Antik Çağ'da halka açık ortamlarda yapılan tartışmalara dayanan eğitim sistemi, kiliseler ve krallar tarafından maddi desteklerin sağlandığı ve öğretmen-öğrenci ilişkisinin kurulduğu 11.-12. yy. üniversiteleri ile belli bir örgütlenme içerisine girmiştir. Kelime kökeni olarak Latince lonca anlamına gelen "*universitas*"¹ kelimesinden türeyen üniversite kavramı, birlik kurmayı ve bilginlerin bilgi paylaşımında bulunmak amacıyla bir araya geldiği toplulukları ifade etmektedir (Erdem, 2016). Kurulduğu dönem itibariyle toplumun belli kesimine hizmet veren ve çoğunlukla meslek eğitimine önem veren üniversiteler, zamanla kilisenin

¹ Kavram; hem kilise hem de devlet kontrolü altında gelişen "usta ve akademisyenler topluluğu" (*universitas magistrorum et scholarium*) anlamını taşımaktadır (URL-3). Latince bir kelime olan universitas kelimesi, "*bağımsız tüzel kişiliğe sahip ve ortak çıkarları olan kişiler topluluğu*" anlamına gelmektedir (Gürüz vd., 1994).

baskısından kurtularak bağımsızlığını kazanmıştır. 16. yy. itibariyle skolastik düşünceden sıyrılan üniversiteler bilimsel eğitimin verildiği yerler haline gelirken, çoğunlukla zengin ailelerin ve asillerin çocuklarının eğitildiği bir nitelik kazanmıştır. Üniversite eğitiminin toplum geneline yayılması 20. yy.' da gerçekleşirken, bilgi ekonomilerinin ön plana çıkması yükseköğretim kurumlarının yayılımını ve üniversiteye olan katılımı hızlandırmıştır. Böylece öğretim amacıyla kurulan üniversiteler eğitim, araştırma, geliştirme misyonları ile kurulduğu çevrede işbirlikleri kuran ve içinde bulunduğu toplumun sorunlarına çözüm üreten kurumlara dönüşmüştür.

Üniversiteler üstlendikleri görev, kurumsal yapı ve anlayış olarak süreç içerisinde değişimler geçirmiştir. Bu değişimler üniversitelerin içerisinde bulundukları dönemlere göre farklılık göstermekle birlikte, literatürde 3 dönem olarak ele alınmaktadır. İlk örneklerinin Bologna, Paris ve Oxford'da kurulduğu birinci nesil üniversiteler; toplumun ihtiyaç duyduğu kalifiye elemanın yetiştirilmesi adına mesleki eğitim veren bir misyon üstlenmiştir. Bu bağlamda kurulan ilk üniversiteler, öncelikli meslekler için eğitilmiş birey yetiştirmek adına uzmanlaşmıştır. 20. yy. gelindiğinde ise üniversiteler, elit yapısından kurtularak toplumun her kesimini kapsayan nitelik kazanmış ve *"kitlese eğitim üniversiteleri"* haline gelmiştir (Erdem, 2016). İkinci nesil üniversiteler ise ulus devletlerin kurulmasıyla milli değerlerin yeni nesillere aktarılması misyonuyla toplum geneline yayılmaya başlamıştır (Altıntaş, 2015). Böylece üniversiteler öğretimin yanı sıra eğitim ve araştırma faaliyetlerinin gerçekleştirildiği, belirli meslek gruplarına yönelik eğitimin ötesinde tüm bilim dallarında bilgi üretildiği ve devletten bağımsız belirli bir yönetim şemasının olduğu kurumlar haline gelmiştir. Bu tür üniversitelerin ilk örneği, yeni bir sistem önerisini gerçekleştiren Wilhelm von Humbolt'un adının verildiği ve 1810'da kurulan Berlin Üniversitesi'dir (Kavili Arap, 2010). 20. yy.'da yaşanan savaşlar ile toplumsal yapıda ve dünya iktisadında yaşanan değişim, üniversitelerin de misyonunda bir değişikliğin yapılması ihtiyacını doğurmuştur. Teknolojinin gelişmesi, bilgiye ve inovasyona/yeniliğe duyulan ihtiyacın artması, üniversiteleri ekonomik ve sosyo-kültürel katkıları ile toplumsal gelişmenin önemli bir parçası haline getirmiştir. Böylece üçüncü nesil üniversiteler gerekli meslek elemanının yetiştirilmesi, bilginin toplumsal sorunların çözülmesinde etkin şekilde kullanılması ve farklı birimler/paydaşlar arasında işbirliğinin kurulması gibi misyonların yüklendiği kurumlar haline gelmiştir (Martin ve Etzkowitz, 2000). Avrupa merkezli gelişen üniversite olgusu ve bilimsel öncülük, bu dönemde Land Grant College'lerin Amerikan pragmatizmi doğrultusunda dönüştürülmesi ile ABD üniversitelerinin hâkimiyetine geçmiştir (Tekeli, 2003). Üniversiteler çevresiyle kurduğu

ilişkiler ve geniş bir çevrede verdiği hizmetler ile toplumsal sorunlara çözüm arayan nitelik elde ederek “*multiversite*”² formuna kavuşmuştur (Gürsoy, 2018).

Perkin (2007) çalışmasında üniversitelerin geçirdiği değişimi beş döneme ayırmıştır;

1. “Kozmopolit Avrupa üniversitelerin yükselişi ve Reformlar sürecinde Ortaçağ dünya düzeninin yıkılmasındaki rolü (12. yüzyıl - 1530'lar),
2. Üniversitelerin yeni ortaya çıkan ulus-devletleri tarafından “millileştirilmesi” ve 18. yüzyıl Aydınlanması sırasında çöküşü (1530'lar-1789),
3. Fransız Devrimi'nden sonra üniversitelerin yeniden canlanması ve Sanayi Toplumu'nda artan rolü (1789-1939),
4. Üniversitelerin Avrupa dışındaki coğrafyalarda yayılımı ve gelişen toplumların ihtiyaçlarına yönelik dönüşümü (1538-1960'lar),
5. Seçkin sınıfa hizmet eden yapıdan kitlesel yükseköğretime geçiş ve üniversitenin sanayi sonrası toplumdaki artan önemi ve rolü (1945-günümüz)”.

Kwiek (2002) yükseköğretimin süreç içerisindeki değişiminin temelinde küreselleşme olduğuna vurgu yaparken, daha derinlemesine inceleme yapıldığında belirleyici üç küresel etki olduğuna değinmektedir;

1. “Ulus-devletin hâlihazırdaki toplumsal ve ekonomik gelişimdeki can alıcı rolünün, yükseköğretimi ulusal bilince katkıda bulunan ulusal bir servet olarak algılayan görüşüyle birlikte çöküşü,
2. Devlet tarafından finanse edilecek kamu sektörü faaliyetlerine dair yeni bir bakışı da içeren, refah devletinin işlevlerinin yeniden belirlenmesi,
3. Dünya çapında, kamu sektörünün tamamının ekonomik rasyonalite şirket kültürü tarafından işgal edilmesi”.

21. yy. itibariyle teknolojinin gelişmesine bağlı olarak dijitalleşme önem kazanmış, bu durum üniversitelerin yapısında da bir değişimi gerekli kılmıştır. 21. yy. üniversitelerinden, toplumsal sorumluluk adına yeni görevler üstlenmesi, topluma karşı hesap verebilirliğinin artması ve dönüştürücü özelliği ile ön plana çıkması beklenmektedir (Erdem, 2016). Günümüzde üniversitelerin verdikleri eğitimi sürekli güncellemeleri gerekmekte ve farklı yöntemlerle kesintisiz eğitim araçlarını sunan bir kurum haline gelmesi beklenmektedir³.

² Üniversiteler geçtiğimiz yüzyılda edindikleri bilgiyi üretme ve aktarma misyonuna, topluma hizmet etme, işbirliği kurma ve girişimci olma gibi sorumlulukları yüklemiştir. Bu haliyle üniversiteler, içerisinde bulundukları toplumla ilişkiler kuran, her kesime açık ve faydacı bir kimlik edinmiştir. Günümüzde üniversitelerin benimsediği bu roller, *multiversite* olarak tanımlanmaktadır (Ulaşkın, 2017)

³ Üniversite 4.0 olarak kavramsallaştırılan yeni nesil üniversiteler; bilgiyi üretme ve bunu gerçekliğe dönüştürme adına teknolojinin kurulmasına önem verme, girişimcilere destek olma, farklı konularda

Yıldız Aybek (2017), Sanayi 4.0'ın yükseköğretim kurumları üzerindeki etkisine değinirken; yeni nesil üniversiteleri “*yenilikçi yönetim ve liderlik, hayat boyu öğrenme ve destek hizmetleri*” olmak üzere üç boyuttan oluştuğunu ifade etmektedir. Küresel ölçekte yaşanan değişimlere paralel olarak üniversitelerin, yönetim ve işleyiş hususlarının yanı sıra ekonomik anlamda da özerk bir yapıya kavuşması gerektiği savunulmuştur. Bu durum üniversitelerin yenilikleri desteklemesinin yanı sıra girişimci bir kimlik elde ederek sanayi ile işbirliği kurması⁴ ve ek kaynak üretmesi ihtiyacını doğurmuştur (Yavuz, 2012; Sakınç ve Bursalıoğlu, 2012).

“Çağdaş üniversite, toplumun her kesimi ile bütünleşmiş, faaliyetleri bakımından topluma karşı olan sorumluluğunu ne ölçüde yerine getirdiği denetlenen ve faaliyetleri toplum tarafından yönlendirilen, sahip olduğu her türlü tesis, teçhizat, bilgi birikimi ve insan gücünü girişimci bir zihniyetle değerlendirerek ek mali kaynak yaratan, modern işletmecilik teknikleri ile yönetilen fevkalade karmaşık yapıya sahip bir kurumdur.” (Gürüz, 2000).

McGregor ve Volckmann (2010) yükseköğretimde disiplinlerarasılık ve üniversitelerin geleceği üzerine yaptığı çalışmalarda, 21.yy. üniversitelerinin ana hedeflerini sekiz başlıkta toplamıştır;

1. “Kurumlarının kültürel, sosyo-ekonomik ve fiziksel ortamını benimsemek,
2. Toplumsal dönüşüm için bir güç olmak,
3. Bilimsel faaliyetleri sürdürme ve akademik girişimcilik kültürünü devam ettirmek,
4. Uygulamalı araştırmalar yapmak,
5. Kültürel ve entelektüel farklılığı olan bireyleri barındırmak,
6. Disipliner sınırları ortadan kaldırarak entelektüel kaynaşma ortamını sağlamak,
7. Üniversiteyi sosyal yapının gelişiminde merkeze oturtmak,
8. Küresel ölçekte temsilini geliştirmek”.

araştırma yapmak ve koordinasyonu sağlamak için iletişim ağlarını güçlendirme, yeni uygulamalar üretme gibi sorumluluklar edinmiştir (Lapteva ve Esimov, 2016).

⁴ Teknoloji, yenilik ve bilimsel bilgi birikiminin merkezi olan üniversiteler, yeni istihdamın yaratılması ve ekonomik kalkınmanın sağlanmasında aktif bir rol almak adına, yerel yönetimlerle ve sanayi ile işbirlikleri kurarak teknokentler kurmaktadır (en büyük ortaklıklardan birisi olarak bkz. Silikon Vadisi). Türkiye’de 2001 tarihli 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu altında üniversiteler ile üretim sektörleri arasındaki işbirliğine dayalı araştırma-geliştirme çalışmalarına öncelik verilmiştir.

Üniversiteler dönemin ve toplumun gerekliliklerine göre sürekli dönüşen ve kendisini yenileyen yapıya sahiptir. Küresel ölçekte yaşanan değişimlere bireyleri adapte etme ve bu değişimi yaratacak olan nesilleri yetiştirme misyonuna sahip olan üniversitelerin, günün gerekliliklerine göre değişmesi ve geleceği biçimlendirmesi için bu tür değişimler gerekli hale gelmiştir. Tarihsel süreç içerisinde dönüşen üniversiteler birtakım farklılıkları da içerisinde barındırmaktadır (Tablo 2.1). Bu bağlamda birinci nesil üniversiteler sadece oluşturdukları tartışma ortamı içerisinde toplumun ilgili kesimine bilimi öğretme görevini üstlenmiştir. İkinci nesil üniversiteler ise daha çok araştırmaya önem verirken, toplumun üst tabakasının eğitilmesine ve bürokrasinin ihtiyaç duyduğu insan kaynağının yetiştirilmesine öncelik vermiştir. Bilgi toplumunun inşa edildiği 20. yy. ise üçüncü nesil üniversiteler; sahip olduğu altyapı, teknoloji ve bilgiyi toplumsal sorunların çözümünde kullanan, yeniliğe açık ve katma değer üreten kurumlara dönüşmüştür. Böylece üniversiteler topluma karşı oluşturduğu duvarlardan sıyrılarak toplumla bütünleşmeye başlamıştır. 21.yy. ile birlikte üniversitelerin ekonomik etkilerini arttırması, üretime aktif şekilde katılması ve sanayi, yerel yönetim, sermayedar ile işbirlikleri kurarak istihdama katkı sağlaması beklenmiştir. Bu bağlamda dönüşüm içerisinde olan günümüz üniversiteleri, sosyo-ekonomik, kültürel ve fiziksel etkileri ile toplumu ve mekanı dönüştüren bir misyon elde ederek dördüncü nesli oluşturmuştur.

Tablo 2.1 Üniversitelerin yaşadığı yapısal dönüşüm ve nesiller arası farklılıklar (Wissema, 2009; Lukovics ve Zuti, 2015)

Durum	Birinci Kuşak	İkinci Kuşak	Üçüncü Kuşak	Dördüncü Kuşak
Amaç	Eğitim	Eğitim ve araştırma	Eğitim, araştırma ve bilginin kullanımı	Eğitim, araştırma, bilginin kullanımı ve proaktif ekonomik gelişme
Rol	Gerçeği koruma	Doğayı bilme	Katma değer üretme	Stratejik amaçlar belirleme ve yerel ekonominin motoru olma
Çıktı	Profesyoneller	Profesyoneller ve bilim insanları	Profesyoneller, bilim insanları ve girişimciler	Profesyoneller, bilim insanları, girişimciler ve rekabetçi yerel ekonomi
Dil	Latince	Milli dil	İngilizce	Çok dilli (İngilizce ve milli diller)
Yönetim	Rektör	Yarı zamanlı bilim insanları	Profesyonel yönetim	Profesyonel yönetim ve yerel uzmanlar

Küreselleşme ile birlikte yükseköğretim kurumları, bilgiye dayalı ekonomilerin değer kazanması nedeniyle kalifiye elemana ve inovasyona/yeniliğe duyulan ihtiyacın da artış göstermesi sonucunda küresel ölçekte hızla yayılım imkânı bulmuştur. İşgücü piyasası içerisinde yükseköğretim mezunu bireylerin sayısında/oranındaki artış; üniversite mezunu

olmanın yüksek kazanç elde etme, kolay iş bulma ve daha iyi koşullarda çalışmanın bir aracı olarak görülmesine sebep olurken, üniversite hayatının gençler üzerindeki özendirici etkisi de yükseköğretime katılımın artmasını tetiklemiştir (Tuğrul, 2015). Bununla birlikte yükseköğretime katılım için teşviklerin (burs, öğrenci kredisi vb.) artması gibi etkenler öğrenci sayısında hızlı bir artışa sebep olmuştur. Bu süreçte birçok kent yoğun öğrenci göçüyle karşı karşıya kalırken, giderek büyüyen öğrenci ekonomisinden faydalanmak isteyen kentler arasında bir rekabet ortamı oluşmuştur. Bu süreçte üniversitelerin ve kentlerin öğrencilere sundukları altyapı, öğrenci tercihlerine yön veren önemli bir ölçüt haline gelmiştir⁵ (Chapman, 1981). Böylece pazar odaklı rekabet ortamının bir parçası haline gelen üniversiteler öğrencilerin, toplumun, yatırımcıların/sermayedarların ve yerel yönetimlerin beklentilerini karşılayan, kar amaçlı şirketlere dönüşen kurumlar haline gelmiştir (Erdem, 2016). Bir başka deyişle; yükseköğretim kurumları kişisel gelişimi, kültürel sermayeyi ve işgücünü arttırmaya yönelik olarak kurulmuş olsalar da; arka plandaki temel motivasyon, eğitimin ve öğrenci hayatının metalaşması ile bu kurumların belli bir kültürü üreten ve pazarlayan kurumlara dönüşmeleridir (Smith, Rérat ve Sage, 2014). Böylece yükseköğretim kurumları zamanla neoliberal kentleşmenin en önemli araçlarından biri haline gelmiştir (Chatterton, 2010).

“Ekonomik gelişme bakımından kritik bilginin üretim sürecinden farklılaşmamış biçimde öğrenme süreci içinde üretildiği anlaşılmıştır. Bilgi büyük ölçüde ticari meta haline gelmiştir. Böyle bir ortamda üniversite bilgi için bilgi amacından uzaklaşmakta bilgi üretimini piyasa yönlendirmesi içinde bir ticari meta olarak üretmeye yönelmektedir.” (Tekeli, 2003).

2.1.2 Türkiye’de Yükseköğretimin Kısa Tarihçesi

Türkiye’deki yükseköğretim, medrese eğitiminin devamı olan ve Batı’daki üniversitelere benzer şekilde eğitim verilen Darülfünun’un yıkılarak yerine 1933 yılında İstanbul Üniversitesi’nin kurulması ile başlamıştır. Cumhuriyet döneminde kurulan ilk üniversiteler, cumhuriyet öğretilerinin toplum tarafından benimsenmesi ve milli bilinci sağlanması adına ulusal kültürün yayılması misyonuna sahiptir (Altıntaş, 2015). Türkiye’de ilk üniversiteler, savaş sonrası dönemde Avrupa’yı terk eden Batılı profesörlerin destekleri ile kurularak Avrupa’daki eğitim modeline göre şekillenirken (İnönü, 2015); bazıları ise Amerikan yükseköğretim sistemindeki Land Grant modeline göre kurulmuş ve Amerikan eğitim

⁵ Türkiye genelinde 1112 öğrenciyle yapılan anket çalışmasında Çatı, İstar ve Özcan (2016); üniversite tercihlerini etkileyen faktörleri ve hangi demografik değişkenlere bağlı olduğunu araştırmıştır. Yaptıkları çalışmada; kız öğrencilerin saygınlık, üniversite imkânları ve kampüs özelliklerine önem verdiği tespit edilirken, erkek öğrencilerin ise sosyallığe daha çok önem verdiği ortaya konulmuştur.

sisteminin bir uzantısı olarak hizmet etmeye başlamıştır⁶. 1980'lerle birlikte devlet üniversitelerin yanı sıra vakıf üniversiteleri de kurulmuş, böylece yükseköğretim özelleştirilerek bölgesel ayrışmanın yanı sıra sınıfsal eşitsizliğin oluşmasını tetiklemiştir. 1981'de çıkarılan 2547 sayılı yeni yükseköğretim yasası ile Türkiye'de üniversiteler Avrupa modelinin yerine Anglo-Sakson sistemin ilkelerinin benimsendiği bir hal almıştır⁷ (Erguvan, 2010). Yükseköğretimin giderek yayılması ile oluşan rekabette, üniversiteler sadece eğitimin verildiği yerler olmaktan çıkarak öğrencilerin ve yerel sakinlerin ihtiyaç duyduğu sosyo-kültürel altyapıyı sağlayan kurumlara dönüşmüştür. Üniversitelerin küresel ölçekteki değişimine paralel olarak Türkiye'de de yükseköğretim kurumları, 2000'li yıllarla birlikte toplumla bütünleşme adına daha girişimci ve kurumlar arası koordinasyonu sağlayan nitelik kazanarak üretim sürecine katılan kimlik kazanmıştır.

İlk olarak üç büyük kent olan İstanbul, Ankara ve İzmir'de kurulan üniversiteler, 1990'lı yıllara kadar belli bir nüfus birikimine sahip olan ve bölge merkezleri konumundaki Erzurum, Trabzon, Bursa, Konya, Gaziantep ve Adana gibi kentlerde yayılmaya devam etmiştir. Bu süreçte açılan üniversiteler, kuruldukları kentlerin birer çekim merkezi⁸ haline gelmesine katkı sağlarken, bu kentlerin sosyo-ekonomik anlamda gelişimlerinde önemli söz sahibi olmuştur (Sargın, 2007). Bu dönemde Anadolu kentlerinin kentleşme süreci de üniversitelerin kurulması ile hız kazanmıştır. 1990 sonrasında ise bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması amacıyla Anadolu'daki birçok kentte üniversiteler kurulmuş, bu dönemde devlet üniversitelerin yanı sıra vakıf üniversitelerinin sayısı da hızla artış göstermiştir. 2005 yılı sonrasında ise yükseköğretimin yayılımı devlet politikası haline gelmiş ve "her ile bir üniversite" anlayışı ile üniversiteler Anadolu'nun geri kalmış ve küçük nüfuslu kentlerine yayılmıştır. 2008 yılı itibariyle her kente yayılan üniversitelerden, kuruldukları kentleri ekonomik anlamda kalkındırması beklenirken; üniversitelerin bu kentlerde yaratacağı canlanma ile sosyo-kültürel gelişmişlik farklarının azaltılması amaçlanmıştır.

⁶ "Land Grant" üniversiteler; kamu tarafından finanse edilen, çoğunlukla yerli halkın arazi hibeleri ile kurulan ve tarım ve mühendislik dallarına öncelik verilen eğitim kurumlarıdır. Türkiye'de Atatürk Üniversitesi (URL-4) ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi (URL-5), ABD'den gelen bilim insanlarının destekleri doğrultusunda kurulan üniversiteler olarak Amerikan eğitim anlayışının ilk örneklerini oluşturmuştur (Ataunal, 1998).

⁷ 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile tüm yükseköğretim kurumları yeni kurulan Yükseköğretim Kurulu (YÖK) altında toplanmıştır.

⁸ Üniversitelerin ülke geneline yayılarak belli bölgelerde çekim merkezlerin yaratılmasında bir araç olması, 1962 yılında gerçekleştirilen 7. Milli Eğitim Şurası'nda benimsenmiştir. Buna göre ilke; "DPT ile işbirliği yapılarak bölge plancılığı esaslarına göre başta üniversite olmak üzere, sağlık, sosyal, ekonomik ve kültürel tesis ve imkânlarıyla, dikkatle seçilecek yerlerde yeni cazibe merkezleri yaratılması" görüşünü içermektedir (Berber, 1994)

Türkiye’de yükseköğretim kurumlarının kurulmasında belirleyici etmenler ve gerekçeler bulunmaktadır. Bu bağlamda literatürde farklı sınıflandırmalar bulunmaktadır⁹. Çalışma kapsamında üniversitelerin kuruluşları, kendisine biçilen misyon/roller, çıkarılan yükseköğretim yasaları ve sayıları göz önüne alınarak; 1933-1972, 1973-1991, 1992-2005 ve 2006-2020 olmak üzere dört dönem altında ele alınmıştır.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte modern Türkiye’nin inşa süreci başlamış, üniversiteler de reform hareketleri içerisinde yeni eğitim sisteminin en üst düzey temsilcisi olarak gelişmeye başlamıştır. 1933 yılında İstanbul Üniversitesi’nin kurulmasıyla ilk yükseköğretim kurumu hizmet vermeye başlamış, on yıllık durgunluk dönemi sonrasında 1944 yılında İstanbul Üniversitesi kurulurken, cumhuriyetin başkenti olan Ankara’da ilk üniversite 1946 yılında Ankara Üniversitesi adıyla kurulmuştur. Tekrar on yıllık bir durgunluk dönemine daha giren üniversiteler; bu süreçte 4936 sayılı Üniversiteler Kanunu (1946 tarihli ve 115 sayılı yasa değişikliğini içeren 1960 tarihli) ile bilimsel ve yönetsel özerklik elde etmiş, tüzel kişilik kazanmış ve Milli Eğitim Bakanlığı’nın hâkimiyetinden çıkarak kendi yetki alanına kavuşmuştur (Gök, 1998). Türkiye’de yükseköğretim 1955 yılında İzmir’de Ege Üniversitesi’nin, 1959 yılında Ankara’da Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nin ve 1967 yılında Hacettepe Üniversitesi’nin, 1971 yılında İstanbul’da Boğaziçi Üniversitesi’nin kurulması ile üç büyük kentte yayılım göstermiştir. 1955 yılında Trabzon’da kurulan Karadeniz Teknik Üniversitesi ve 1957 yılında Erzurum’da kurulan Atatürk Üniversitesi, yükseköğretim kurumlarının Anadolu’daki ilk temsilcilerini oluşturmuştur (Şekil 2.1).

⁹ Kavili Arap (2007) tez çalışmasında yükseköğretim kurumlarına dair yasal mevzuattaki değişiklikleri göz önünde bulundurduğu araştırmasına üniversiteleri; 1933-1944, 1946-1959, 1967-1971, 1973-1978, 1982-1987 ve 1992-2006 olmak üzere altı döneme ayırmıştır. Bir başka çalışmasında Kavili Arap (2010), üniversitelerin sayısındaki artışa göre dönüm noktası oluşturan yıllara göre yeni bir sınıflandırma yapmıştır. Buna göre 1950’li yıllarla birlikte sayıca artmaya başlayan üniversiteleri; 1973-1975, 1982, 1992, 2006-2008 olmak üzere dört döneme ayırmıştır. Sargın (2007) da üniversitelerin kuruluş sayılarına göre kümelenmelerin olduğu dönemlere göre bir sınıflandırma yaparak 1923-1950, 1950-1980, 1980-1990 ve 1990 sonrası olmak üzere dört döneme ayırmıştır. Toprak (2012) ise merkezi yönetimlerin yükseköğretim kararları ve mekânsal planlama politikaları doğrultusunda üniversitelerin kuruluş tarihini 1923-1950, 1951-1987, 1988-1994, 1995-2008 ve 2009 sonrası olmak üzere beş döneme ayırmıştır. Altıntaş (2015) ise tez çalışmasında üniversiteleri kalkınmada üstlendikleri roller üzerinden 1933-1960, 1960-1992, 1992-2006 ve 2006 sonrası olmak üzere dört döneme ayırmıştır.

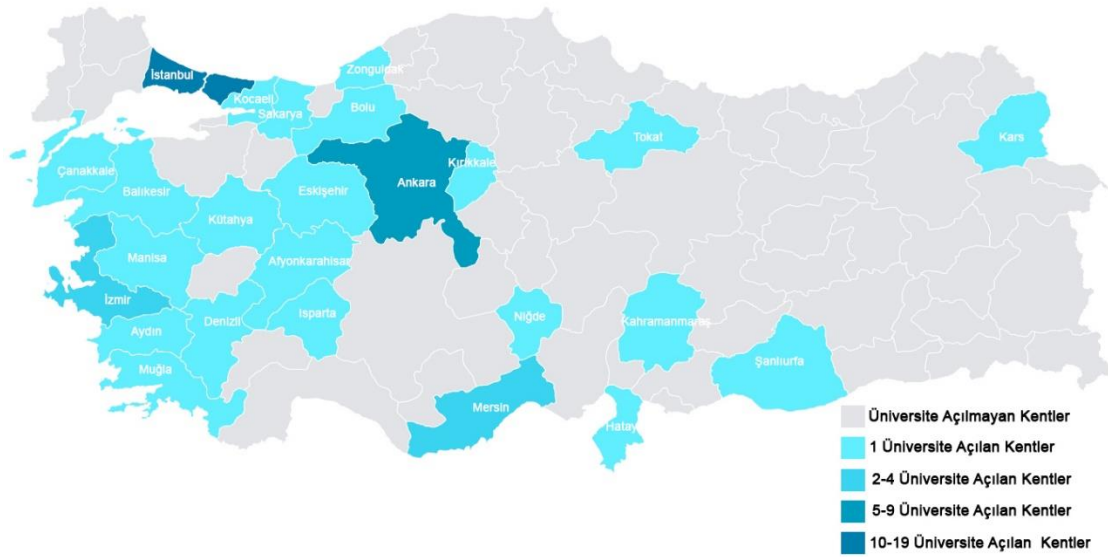
Şekil 2.1 1933-1972 döneminde Türkiye'de açılan üniversiteler (çalışma kapsamında hazırlanmıştır)

Türkiye’de yükseköğretim kurumlarının açılmasında 1973-1991 dönemi önemli bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Bu dönemde üniversiteler Anadolu’da hızla yayılmaya başlarken, bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması adına çeşitli kentlerde kurulmuştur. Bu dönem yapılan planlama çalışmalarında; kurulacak yeni üniversitelerin, bölgesel gelişme merkezlerinde açılmasına öncelik verilmesi gerektiği belirtilmiş ve kitle eğitiminin sağlanması adına ülke geneline yayılmasının önemine vurgu yapılmıştır (Kavili Arap, 2010). Bu dönemde üniversiteler çoğunlukla bölge merkezi olan, hâlihazırda görece gelişmiş altyapıya sahip olması nedeniyle çevre illere hizmet edebilen ve nüfus birikimine sahip olan kentlerde kurulmuştur. 1973’e geldiğimizde 9 olan üniversite sayısı, 15 yıllık dönemde açılan 20 üniversite ile birlikte 29’a yükselmiştir. 1973-1978 yılları arasında açılan üniversitelerin tamamı Anadolu kentlerinde kurulurken, sonraki 10 yıllık süreçte açılan 11 üniversite üç büyük kent ile Anadolu’nun diğer kentlerine eşit sayıda olacak şekilde yayılım göstermiştir (6’sı üç büyük kentte, 5’i Anadolu kentlerinde) (Şekil 2.2). 1975 yılında açılan 5 üniversite (Uludağ Üniversitesi, Fırat Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi) ile 1982 yılında açılan 9 üniversite (Akdeniz Üniversitesi, Trakya Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi) dönemin kırılma noktalarını oluşturmuştur. 1984 yılında Ankara’da kurulan İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi ise Türkiye’de vakıf üniversitelerinin ilk örneğini oluşturmuş, bu dönemde sonra vakıf üniversitelerin sayısı hızla artış göstermeye başlamıştır.

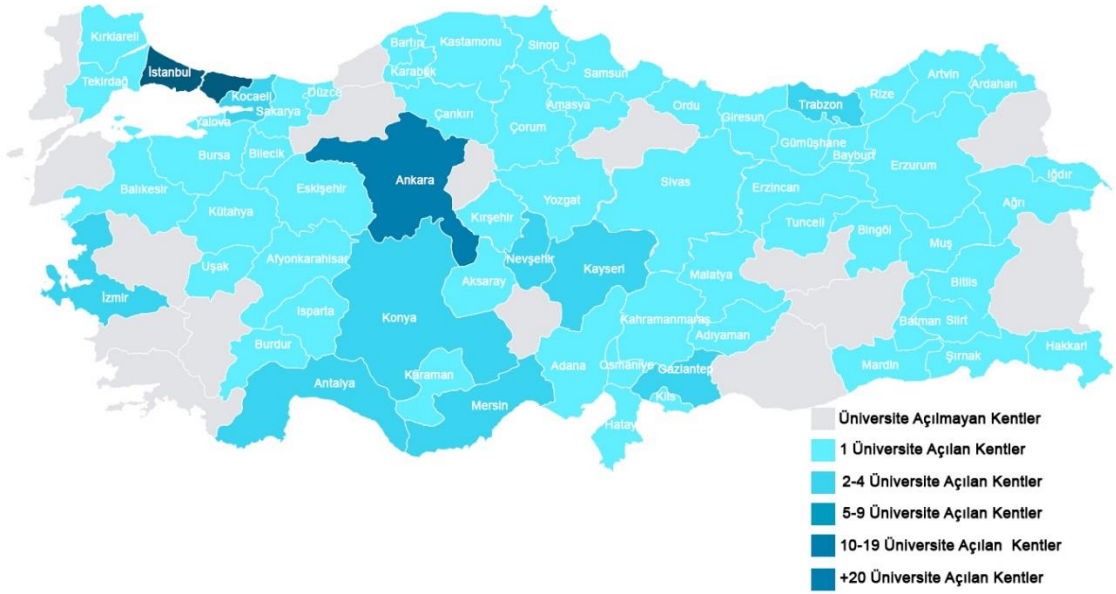
Şekil 2.2 1973-1991 döneminde Türkiye'de açılan üniversiteler (çalışma kapsamında hazırlanmıştır)

Türkiye’de ilk üniversitenin açıldığı 1933 yılını takip eden yaklaşık 60 yıllık süreçte toplam 29 üniversite kurulurken (28 devlet, 1 vakıf), 1992 yılında ise 24 üniversite (23 devlet, 1 vakıf) birden kurulmuştur. 14 yıllık süreç içerisinde 1992 yılı dışında açılan tek devlet üniversitesi ise 1993 yılında Eskişehir’de açılan Osman Gazi Üniversitesi olurken, bu dönemde Eskişehir Anadolu’da iki devlet üniversitesine sahip olan tek üniversite haline gelmiştir. Bu dönemde üniversiteler, kuruldukları kentlerde sosyo-ekonomik gelişmenin öncüsü olması amacıyla kurulmuş ve Türkiye genelime hızlıca yayılmaya başlamıştır. Açılan toplam 24 devlet üniversitesinin yanı sıra 22 vakıf üniversitesi kurulmuş; bunların 14’ü İstanbul’da, 5’i Ankara’da, 2’si İzmir’de açılırken, üç büyük kent dışında kurulan tek vakıf üniversitesi ise Mersin’de açılmıştır. Böylece toplam 29 olan üniversite sayısı, dönem itibariyle 75’e yükselmiştir. Bir önceki dönemde çoğunlukla İç Anadolu Bölgesi’nde kurulan üniversiteler, bu dönemde Türkiye’nin batısında yoğunlaşmıştır (Şekil 2.3).

Şekil 2.3 1992-2005 döneminde Türkiye'de açılan üniversiteler (çalışma kapsamında hazırlanmıştır)

Türkiye’de yükseköğretim kurumlarının yayılımı, 2006 yılı itibariyle merkezi yönetimin “her ile bir kent” yaklaşımı ile ilk kez devlet politikası haline gelmiştir. 15 yıllık süreçte toplam 130 üniversite (78 devlet, 52 vakıf) kurulurken; bunların 42 tanesi daha önce üniversitesi bulunmayan 41 ilde açılmıştır (sadece Nevşehir’de biri devlet biri vakıf olmak üzere toplam iki üniversite birden kurulmuştur). Bu dönemde üniversiteler, gerekli altyapıların varlığı gözetilmeksizin her ile yayılması ve ekonomik katkıları ile kurulduğu kentte canlanmaya sebep olması amaçlanmıştır. Bununla birlikte sosyo-ekonomik gelişmişlikte geri kalmış, çoğunlukla orta-küçük ölçekli kentlerde, üniversitelerin yarattığı kültürel ortamla yaşam standartlarını yükseltmesi beklenmiştir. Öte yandan Anadolu’daki orta ölçekli, üniversite altyapısını geliştirmiş ve birer üniversite kentine dönüşmüş illerde, yeni üniversiteler açılmıştır. 15 yıllık bu sürecin ilk 5 yıllık periyotunda 49 devlet, 29 vakıf olmak üzere toplam 78 üniversite açılırken; sonraki 10 yıllık periyotta 2018 yılı (16 devlet, 5 vakıf) önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur. 2008 yılı itibariyle ise Türkiye’de yükseköğretim kurumlarının olmadığı bir il kalmamıştır (Şekil 2.4). İstanbul’da açılan 38 yeni üniversite, Ankara’da açılan 12 yeni üniversite ve İzmir’de açılan 4 yeni üniversite ile üç büyük kent yükseköğretimin lokomotifi haline gelmiştir. Özellikle İstanbul’da açılan 38 üniversitenin 31’inin vakıf üniversitesi olması, yükseköğretim kurumlarının ticarileştiği bir görüntü sergilemektedir.

Şekil 2.4 2006-2020 döneminde Türkiye'de açılan üniversiteler (çalışma kapsamında hazırlanmıştır)

Özellikle Anadolu'da kentsel kalkınmanın, ekonomik gelişmenin ve toplumsal dönüşümün ana etmeni haline gelen yükseköğretim kurumları için 1992 ve 2006 yılları birer dönüm noktası oluşturmuş ve bu süreçte açılan üniversitelerle yükseköğretim Türkiye'nin her bölgesine ve her kentine yayılım göstermiştir (Şekil 2.5). 1990 sonrasında çok sayıda üniversitenin kurulması, öğrenci bursları ve diğer devlet teşviklerinin verilmesi, konaklama altyapısının gelişmesi ve ulaşımın kolaylaşması gibi nedenlere bağlı olarak yükseköğretime olan katılım hızla artış göstermiştir. Bu sürecin ilk yarısında yükseköğretime katılımın patlama yaptığı bir dönem olurken, ikinci yarısında yükseköğretim kurumları her kente yayılarak öğrenci sayısını arttırmaya devam ettirmiştir¹⁰. 2006 sonrasında kurulan üniversiteler ile birlikte İstanbul toplamda 59 (14 devlet, 45 vakıf), Ankara 22 (8 devlet, 14 vakıf) ve İzmir 9 (6 devlet, 3 vakıf) sayısına ulaşarak üniversitelerin kümелendikleri yerler haline gelmiştir (Tablo 2.2).

¹⁰ Son 30 yıllık sürecin ilk yarısındaki öğrenci sayısı 732.421 öğrenciden (1990-1991) 2.296.006 öğrenciye (2005-2006); ikinci yarısındaki öğrenci sayısı 2.296.006 öğrenciden (2005-2006) 3.766.402 öğrenciye ulaşmıştır (2019-2020) (uzaktan eğitim ve açıköğretim fakültesi öğrencileri dahil edilmemiştir). (Kaynak: <https://istatistik.yok.gov.tr/>)

Şekil 2.5 Günümüzde Türkiye'de var olan üniversiteler (çalışma kapsamında hazırlanmıştır)

Tablo 2.2 Türkiye'de kurulan üniversitelerinin dönemlere göre sınıflandırılması (çalışma kapsamında hazırlanmıştır)

Dönem	Toplam Devlet Üniversitesi	Toplam Vakıf Üniversitesi	Toplam Üniversite
1973 öncesi	9	0	9
1973-1991	28	1	29
1992-2005	52	23	75
2006 sonrası	130	75	205

Bilgi temelli ekonomilerin, yaratıcı sektörlerin ve sanayi üretiminin gelişmesi, toplumsal ve ekonomik kalkınmanın ana etmenlerini oluşturmaktadır. Günümüzde üniversiteler; yeniliğe açık, bilgi birikimine sahip ve üretken bireylerin yetiştirilmesine verdiği katkı ile toplumsal gelişmenin aracı haline gelmiştir. Böylece üniversiteler kentleri sosyal, kültürel, ekonomik ve fiziksel anlamda dönüştüren ve bölgesel kalkınmanın önemli bir bileşeni haline gelmiştir.

2.2 Üniversitelerin Kentlere Etkileri

20. yy. ile birlikte Fordist üretim biçiminin yerini bilgi temelli ekonomilere bırakması, küresel ve bölgesel ekonomik koşulların ele alınışında da bir dönüşüme yol açmıştır. Küresel ölçekte artan rekabet ve yenilikçi yaklaşım, ulusal ve bölgesel stratejilerin odağında yükseköğretim kurumlarının yer almasına sebep olmuştur (Taşcı vd., 2008). Endüstri sonrası kentlerde, teknolojinin gelişmesi ve üretim biçimlerinin değişmesi sonucunda yaşanan dönüşüm ile bilgi temelli ekonomiler ön plana çıkmaya başlamış ve yükseköğretim kurumlarına olan talep artmıştır. Böylece üniversiteler küreselleşen dünyanın en önemli

parçalarından birisi haline gelmiştir (Monroy ve Podmore, 2017). Bilgi temelli ekonomilerin ön plana çıkması ile kentler, sanayi odaklı gelişen ve üretime dayalı bir mekânsal yapılanmanın örgütlendiği alanlar olmak yerine “*üniversitelerce planlanan ve örgütlenen*” (Toprak, 2017), tüketime dayalı mekanizmalar haline gelmiştir. Özellikle herhangi bir sanayi birikimi olmayan az gelişmiş kentlerde kurulan üniversiteler; kentlerin ekonomik anlamda kalkınmasının en önemli etmenlerinden biri haline gelirken, kentsel büyümeye de yön veren bir faktör olarak ön plana çıkmıştır. Kuruldukları kentlerde ilk olarak ekonomik ve demografik etkileri ile hissedilen üniversiteler; zamanla işgücü piyasasını, altyapıyı ve kentsel mekânı, konut sunum biçimlerini ve emlak piyasasını, kültürel yapıyı ve sosyal yaşantıyı değiştirerek kentleri dolaylı ve doğrudan etkilemektedir. Ayrıca yapılan çalışmalar ile bilime katkıda bulunma misyonuna sahip olan üniversiteler, kentsel ve toplumsal sorunlara çözümler arayan/geliştiren ve sahip oldukları sosyal ve kültürel tesisler ile de kente hizmet veren birimler olarak yerel halkla etkileşim içerisinde olan kurumlardır (Sankır ve Sankır, 2017; Savaş Yavuzçehre, 2016).

Üniversiteler öncelikli olarak kuruldukları kentlerde ekonomik katkıları ile önemli bir yer edinmiştir. Yarattığı iş imkânlarının yanı sıra yereldeki hizmetlerin alıcısı da olan üniversiteler, hem kentlerde tüketici bir sınıf oluşturmakta hem de yeni ekonomik faaliyetlerin oluşumunu tetiklemektedir. Bu bağlamda üniversiteler bölgeler arası eşitsizliklerin azaltılması ve bölgesel çekim merkezlerinin yaratılmasında önemli bir etken olmuştur. Üniversiteler, kentlerde yarattığı yeni istihdam ve iş alanları ile ekonomik kapasiteyi geliştirmekte ve “*bacasız sanayi*” olarak tanımlanmaktadır (Arslan, 2016; Tellioglu, 2017). Kurulduğu çevrede yarattığı canlılık ve ekonomik katkı ile birer kalkınma aracı olan üniversitelerin ekonomik katkıları doğrudan, dolaylı ve uyarılmış olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır. Üniversitelerin kentlere olan doğrudan ekonomik etkileri; istihdam ettiği akademik ve idari personeller ile bu personellere ödediği ücret olarak tanımlanmaktadır (Erkekoğlu, 2000; Yayar, Şeker ve Karanfil, 2018). Üniversitelerin kentlerde yarattıkları dolaylı ekonomik katkılar ise; üniversitelerin yerelde mal ve hizmet talebi oluşturması ile yeni sektörlerin oluşması, bu sektörlerle bağlı oluşan istihdam, üniversite öğrencilerinin harcamaları ve üniversitelerin kendi personellerine ödediği maaş dışındaki alımlar olarak belirtilmektedir (Akçakanat, Çarıkçı ve Dulupçu, 2010; Çalışkan, 2010; Çınar ve Emsen, 2010; Selçuk ve Başar, 2012). Üniversitelerin uyarılmış ekonomik katkıları ise; doğrudan ve ya dolaylı etkileri sonucunda gelir elde eden bireylerin, yereldeki mal ve hizmetlerin alıcısı olması nedeniyle yarattığı çarpan etkisi olarak tanımlanmaktadır. Ancak üniversitelerin kentlere olan ekonomik katkıları içerisinde uyarılmış etkisine dair yapılan çalışmalar, yeterli verinin bulunmasında ve hesaplanmasında yaşanan zorluklar nedeniyle daha sınırlı kalmıştır (Çayın ve Yapraklı, 2014; Sürmeli vd., 2008; Yolcu, 2012).

Bu haliyle üniversiteler, kuruldukları kentteki yerel halkta ekonomik kalkınma beklentileri oluşturmakta, öğrenciler ise girişimciler gözünde “*her zaman harcamak için parası olan*” (Chatterton, 1999) bireylerden oluşan bir yatırım fırsatı olarak görülmektedir.

“Eğitimin genelde iktisadi gelişme üzerindeki etkileri oldukça fazladır ve bunları ana hatlarıyla özet olarak verecek olursak; teknolojiyi geliştirme (icat ve buluşlar ile yaparak öğrenme), lider yetiştirme veya girişimci sınıf doğurma, tasarruf eğilimini etkileme, emek hareketliliği ile fırsat eşitliğini sağlama, gelir dağılımını etkileme ve milli birliği sağlama şeklinde sıralanabilir” (Çınar ve Emsen, 2010).

Üniversitelerin kuruldukları andan itibaren ekonomik etkileriyle varlıklarını hissettiriyor olması, akademik çalışmaların da öncelikli olarak bu konuda ele alınmasında yönlendirici olmuştur. Ulusal literatürde de üniversitelerin kuruldukları kentlerdeki ekonomik katkılarını ele alan birçok çalışma bulunmaktadır (Tösten, 2013; Tuğcu, 2004; Çalışkan, 2010). Bu konudaki öncü araştırmalardan birini gerçekleştiren Atik (1999), Erciyes Üniversitesi’nin Kayseri kentine olan katkılarını incelemiştir. Araştırma kapsamında öğrencilerin yıllık harcamalarının toplam 7,5 milyon TL olduğunu hesaplamıştır. Bununla birlikte Atik (1999) çalışmasında; Erciyes Üniversitesi’nin 1998-1999 eğitim-öğretim yılında 7675 kişilik (2313 doğrudan, 5362 dolaylı) istihdam katkısı yaptığını ve 13,5 milyon TL’lik (2 milyon TL doğrudan, 11,5 milyon TL dolaylı) gelir sağladığını ortaya koymuştur. Erkekoğlu (2000) ise Cumhuriyet Üniversitesi öğrencilerinin yıllık toplam 7 milyon TL’ye yakın olduğunu belirtirken; üniversitenin Sivas kentine toplam istihdam katkısının 4965 kişi (2170 doğrudan, 2795 dolaylı) ve toplam gelir katkısının 26,2 milyon TL (10,8 milyon TL doğrudan, 15,4 milyon dolaylı) olduğunu hesaplamıştır. Görkemli (2009) ise Türkiye’nin en çok öğrenci barındıran üniversitelerinden biri olan Selçuk Üniversitesi’nin, Konya ilinin ekonomik yapısına olan katkısını doğrudan ve dolaylı etkilerinin yanı sıra “Keynezyen Çarpan Modeli” ile uyarılmış etkilerini de ortaya koymuştur. Buna göre Selçuk Üniversitesi öğrencilerinin yıllık toplam harcamalarını 182 milyon TL olarak hesaplanırken; 2002-2003 eğitim-öğretim yılı itibarıyla Selçuk Üniversitesi’nin toplam istihdam katkısının 13.702 kişi (4205 doğrudan, 9497 dolaylı), toplam gelir katkısının 278,5 milyon TL (41 milyon TL doğrudan, 237,5 milyon TL dolaylı) olduğu ortaya koyulmuştur. Görkemli (2009); uyarılmış istihdam katkısının 34.083 kişi, uyarılmış gelir katkısının ise 852 milyon TL olduğunu hesaplamıştır. Yapılan çalışmalarda üniversitelerin doğrudan, dolaylı ve uyarılmış ekonomik katkıları ile kentler için taşıdığı önem ortaya koyulmuştur.

Bilgiye ve teknolojiye dayalı yeni ekonomi düzeninin temelini oluşturan üniversiteler, bu süreçte “katalizör” olarak nitelendirilmiştir (O’mara, 2012). Kurulduğu çevreye karşı duvar

ören ve toplumla ayrıştığı gerekçesiyle “fildişi kulesi” (*ivory towers*)¹¹ olarak tanımlanan üniversiteler (Powell, 2014), zamanla kurduğu işbirlikleri ile toplumsal sorunlara çözüm arayışına girmiş ve yerel sakinlerle etkileşim ortamı kurmuştur (Bromley, 2006). Ekonomik etkilerinin yanı sıra zaman içerisinde altyapısını geliştiren ve toplumun eğitimini üstlenen üniversiteler, kültürel katkılarıyla da kente etki eden sosyal kurumlara dönüşmüştür. Özellikle 21. yy. itibarıyla toplumla köprüler kurarak etkileşim ortamını inşa eden ve toplumsal sorunları çözmek adına yerelleşen üniversiteler, toplumu dönüştüren bir sorumluluk üstlenmiştir (Akbaş ve Atış, 2020; Sağ, 2003). Sahip olduğu kültür ve sanat altyapısı ile üniversiteler, küresel bilgiyi aktaran ve bireyleri özgür düşünmeye teşvik eden misyonu nedeniyle çağdaş bir toplumun inşasında önemli role sahiptir. Yerel kültürün temsilcisi olan üniversiteler, geçmişten gelen kültürün korunarak sonraki nesillere aktarılması görevini üstlenmektedir. Öte yandan kültürel dönüşümün öncülüğünü yapacak bireyleri yetiştiren üniversiteler, kalkınmanın temel araçlarından biri olan entelektüel gelişimin en önemli temsilcisidir (Eserpek, 1978; Sağ, 2003). Farklı kentlerden gelen öğrencileri bünyesinde barındıran üniversiteler, kentlerin çok kültürlü yapıya kavuşmasının da öncülüğünü yapmaktadır. Özbay (2017); “Türkiye’nin her bir farklı şehirden farklı müzik, yemek, giyim vs. gibi kültürel alışkanlıkları olan insanların özellikle küçük ve kapalı şehirlerde çeşitlilik yaratması ve farklılığa hoşgörüyü zamanla oluşturması açısından son derece önemli bir yeri vardır.” ifadesiyle yerel sakinler, üniversiteler ve öğrenciler arasındaki kültür ortamına vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda üniversitelerin sunduğu ortam ve öğrencilerin yarattığı çeşitlilik, toplumun da dönüşümünü tetiklemekte ve geleneksel kalıpların esnemesine sebep olmaktadır. Bununla birlikte üniversiteler kuruldukları kentlerde yarattığı ekonomi ve yeni iş sahaları ile yeni nüfus çeken veya dışa göçü azaltan bir etki yaratmaktadır (Işık, 2008). Bu bağlamda üniversitelerin “mıknatıs” görevi gören ve hem sosyal sermayeye hem de kentsel gelişmeye katkı yapan kurumlar olduğu ifade edilmektedir (Rykun, Yuzhaninov ve Vychuzhanina, 2015; Yılmaz, 2011).

“Üniversiteye bağlı olarak gelişen şehirlerde hayat tarzı değişir. Özellikle öğrenciler şehirdeki kültürel çeşitliliğin şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. Öğrenciler kültürel çeşitliliği iki şekilde etkilemektedir. Bunlardan birincisi pasif etki sayılabilecek üniversite evinin dışına çıktığında gidebileceği kafe, sinema, diskotek ve müzikhol gibi eğlence mekânları oluşturmaktadır. İkincisi ise, öğrencinin doğrudan katıldığı kültürel faaliyetleri içerir.” (Akengin ve Kaygı, 2013).

Florax (1987) da üniversiteleri; bölge ekonomisinin ve işgücü piyasasının hareketlenmesine katkı sağlayan, konut ve hizmetler sektörü gibi kentsel altyapıların

¹¹ Powell (2014), içerisinde bulunduğu toplumla sosyo-kültürel açıdan ayrışan ve uzun süre toplum genelinin temsil edilmediği üniversiteleri, “fildişi kuleleri” (*ivory towers*) olarak tanımlamaktadır.

gelişmesini teşvik eden, kültürel çeşitliliğin ve sanatsal aktivitelerin artmasına bağlı olarak yaşam standartlarının yükselmesini sağlayan ve sosyal sermayenin gelişimine katkı veren kurumlar olarak nitelendirmektedir (Florax, 1987). Bu bağlamda yapılan araştırmalarda üniversitelerin bölgesel ölçekten mahalle ölçeğine kadar ekonomik, fiziksel ve sosyo-ekonomik etkilerine vurgu yapılmakta; bölgesel kalkınmanın, kentsel iyileşmenin ve büyümenin, ekonomik canlanmanın ve sosyo-kültürel gelişimin önemli bir faktörü olduğuna değinilmektedir. Ulusal literatürde üniversitelerin kuruldukları kentlerde oluşturduğu farklı etkileri, olumlu ve olumsuz yönleriyle ele alan birçok çalışma bulunmaktadır (Tablo 2.3).

Tablo 2.3 Üniversitelerin kuruldukları kentlere etkileri (çalışma kapsamında incelenen kaynaklar doğrultusunda hazırlanmıştır)

FİZİKSEL	
OLUMLU ETKİLERİ	➤ Üniversitelerin kentte kültür, sanat ve spor alanlarını inşa etmesi
	➤ Kentleşmeye yön vermesi ve hızlandırması
	➤ Kentsel hizmetlerin ve altyapının gelişmesine katkı vermesi
	➤ Yapılı çevre kalitesini arttırması
OLUMSUZ ETKİLERİ	➤ Plansız ve çarpık kentleşmeye sebep olması
	➤ Tarım ve orman alanlarının imara açılmasını tetiklemesi
	➤ Üniversite öğrencilerinin çevreyi kirletmesi ve fiziksel yıpranmaya sebep olması
EKONOMİK	
OLUMLU ETKİLERİ	➤ Bölgesel kalkınma ve kent ekonomisinin canlanmasında bir araç olması
	➤ Üniversitenin yerel hizmet ve ürünlerin alıcısı olması
	➤ Üniversite öğrencilerinin yeni tüketim talepleri oluşturması
	➤ Kentte yeni işletmelerin açılmasında teşvik edici bir güç olması
	➤ Yeni/Ek işgücü yaratması
	➤ Yatırımcıları çekecek cazibe ortamını yaratması
	➤ Hanehalkı gelirinin artmasına katkı sağlaması
	➤ Ekonomik kapasitede artış sağlaması
OLUMSUZ ETKİLERİ	➤ Öğrencilerin yarattığı talep nedeniyle emlak ve kira değerlerinde hızlı artışa bağlı olarak yerel sakinlerin (kiracıların) yerinden edilmesi

Tablo 2.3 Üniversitelerin kuruldukları kentlere etkileri (çalışma kapsamında incelenen kaynaklar doğrultusunda hazırlanmıştır) (devamı)

KÜLTÜREL	
OLUMLU ETKİLERİ	➤ Üniversitelerin modern bir toplum inşasında öncü olması
	➤ Eşitlikçi, kapsayıcı ve özgür bir ortam sunması
	➤ Farklı kültürleri bir araya getiren ve çok kültürlülüğü sağlayan yapıya sahip olması
	➤ Yerel kültürü koruyan ve aktaran misyona sahip olması
	➤ Toplumsal dönüşümü sağlayacak entelektüel bireyleri yetiştirmesi
	➤ Üniversite öğrencilerinin kentteki kültür üretim sürecine öncülük etmesi
OLUMSUZ ETKİLERİ	➤ Kültürel yozlaşmaya sebep olduğu düşünülmesi
	➤ Üniversite öğrencilerinin anti-sosyal davranışlar içerisinde olması
	➤ Üniversite öğrencilerinin toplumsal ahlaki bozduklarının ve yereldeki gençlere kötü örnek olduklarının düşünülmesi
	➤ Yerel sakinler ile öğrenciler arasındaki kültürel çatışma ortamı
SOSYAL	
OLUMLU ETKİLERİ	➤ Üniversitelerin yerel sakinler ile öğrencileri bir araya getirerek sosyal bütünleşmeye katkı sağlaması
	➤ Üniversitelerin sosyal sermayeyi geliştirmesi
	➤ Üniversitelerin sosyal sorumluluk projelerine destek olması ve öğrencilerin farkındalık yaratma konusunda gönüllü olması
	➤ Kentteki yaşam standartlarının yükselmesi
	➤ Üniversitelerin nüfus kaybını önlemesi
	➤ Toplumun eğitim düzeyinin yükselmesi
	➤ Üniversitelerin güvenli bir kamusal alan sağlaması
	➤ Toplumsal dönüşüm sürecine katkı sağlaması
	➤ Bireylerin toplumsallaşma ve kentli kimliği kazanma sürecine katkı sağlaması
OLUMSUZ ETKİLERİ	➤ Üniversitelerin kapalı yapıları gereği toplumsal ayrılmaya sebep olması
	➤ Üniversite öğrencilerine yönelik konut üretim sürecinde ailelerin yerlerinden edilmesi ve soylulaştırmayı tetiklemesi
	➤ Öğrencilerin varlığı nedeniyle güvenlik sorunlarının oluşması

Üniversiteler, kentlerin kültürel anlamda zenginleşmesinde hem aktif hem de pasif olarak bazı görevler üstlenmektedir (Gürsoy, 2018; Sankır ve Sankır, 2017). Üniversiteler sahip oldukları sosyal ve kültürel tesisler ile kuruldukları kentlerde birer kültür üreticisi görevi görmekte ve spor, sanat ve kültürel aktivitelerle kentte canlılığa sebep olmaktadır. Hem yerel kültürle hem de kentlere belli süreliğine dönemsel olarak gelen öğrencilerin oluşturduğu zengin bir kültürel çevreyle ilişki içerisinde olan üniversiteler, farklı kesimlerin etkileşim içerisinde olmasını sağlayan mekânları ve ortamı inşa eden kurumlardır. Bender

de (1998), üniversitelerin kentlerde yarattığı kültürel etkileşim ortamının önemini; *“Başka hiçbir kurum, yerel entelektüel, siyasi ve sosyal çevreyle ve küresel düşünce, yapı ve güç ağlarıyla böylesine kuvvetli bağlantılara sahip değildir.”* sözleriyle ifade etmektedir (aktaran Gürsoy, 2018). Özellikle orta ve küçük kentlerde, sosyo-kültürel gelişimi sağlaması amacıyla kurulan ve 2000’li yıllarla birlikte ülke geneline yayılan üniversiteler, Anadolu kentlerini hâlihazırdaki gelişim eğiliminin üstünde bir ivmeyle dönüştürmeye başlamış ve *“sıkıştırılmış toplumsal değiştirme ajanı”* görevi görmüştür (Yılmaz, 2011). Üniversiteler farklı kültürlerin birer temsilcisi olan öğrenciler ile yerel sakinlerin etkileşim içerisinde olduğu ortamları sunarak, üniversite ile kent arasındaki ilişkinin gelişimine destek olmaktadır (Akbaş ve Atış 2020; Kuyumcu ve Erdoğan 2008).

2.3 Üniversite-Kent İlişkisi (Town-Gown)

Üniversiteler kuruldukları kentlerdeki toplumla uzun süre sınırlı etkileşim içerisinde olan yapıya sahip olsa da zamanla topluma yön veren, ekonomik çıktı oluşturan, kentteki her kesimle/paydaşla ilişki kuran nitelik elde ederek etkileşim ortamı kurmuştur. Küresel ölçekte yaşanan ekonomik dönüşüm sonrası üretimin bir parçası olan ve topluma sosyo-kültürel etkileri ile ön plana çıkmaya başlayan üniversiteler, yerel ve ulusal ortaklıkların merkezinde yer almaya başlayarak etki alanını genişletmiştir. Bu durum üniversite-kent ilişkisinin, çok katmanlı ve çok ölçekli karmaşık ilişkilerden oluşmasına sebep olmuştur (Addie, Keil ve Olds, 2015). Üniversite-kent ilişkisi, genel itibariyle üniversitelerin kentlere olan katkılarıyla şekillense de arka planında karşılıklı güç dengeleri yatmaktadır. Bulunduğu toplumdan ayrışan ve kendi iç mekanizmasına sahip olan üniversiteler ile onlar üzerinde kontrol sahibi olma eğilimindeki kent otoriteleri arasında denge kurma eğilimi bulunmaktadır.

“Kent’in yerel aktörleri üniversite yönetimi ve öğrenciler üzerinde etki ve denetim sahibi olmak isterken; üniversiteler yerel otoritelerden bağımsız, ayrıcalıklı bir konum talep etmiştir. Genel olarak üniversite-kent ilişkisi güç, otorite, kontrol, yetki mücadelesi ve sınıfsal çatışma ile belirlenmiştir.” (Yılmaz, 2011).

Üniversiteler sahip oldukları yapı gereği yerel sakinlerce kapalı kutular olarak nitelendirilmektedir (Alabay vd., 2013). İlk kuruluş amaçları itibariyle toplumun sadece belli sınıfının eğitimi ve öğretiminden sorumlu olan üniversitelerin, toplumun her kesimini kapsar nitelik kazanması ancak 20.yy.’nin ikinci yarısı itibariyle mümkün olmuştur. Günümüzde üniversiteler, içerisinde bulundukları toplumların sorunlarına çözüm arayan ve halka açık bir sistem haline gelmiştir. Üniversitelerin girişimci bir kimlik edinmesi ile yerel yönetimlerle kurduğu iş birliği, sosyal sorumluluk projelerine verdiği destek ve yöre halkıyla kurduğu yakın ilişki, üniversite-kent ilişkisinin gelişmesine katkı sağlamıştır

(Erdem, 2016). Öte yandan üniversite-kent ilişkisi; mekânın biçimi, kullanımı ve işlevi üzerindeki karar mekanizmalarını ve buna bağlı olarak oluşan sosyal ayrışmaları da içermektedir. Bu bağlamda üniversitelerin varlığı; toplumsal ayrışmayı azaltmaya yönelik olarak, yerel sakinler ile öğrenciler arasında kültürel etkileşim ortamının gelişmesinde ve karşılıklı önyargıların yıkılmasında bir araç olması nedeniyle önem arz etmektedir. Üniversitelerin üstlendiği birleştirici rolü Taşçı vd. (2011); *“Üniversitenin sunduğu entelektüel ve kültürel etkinlikler kent ile üniversite arasında organik bir bağın oluşmasına yardımcı faktörlerdir.”* sözleriyle ifade etmektedir.

Ulusal literatürde üniversite-kent ilişkisini ele alan ve yerel sakinler ile öğrencilerin birbirlerini ve üniversiteyi algılama biçimlerini araştıran birçok çalışma bulunmaktadır. İncelenen çalışmalar içerisinde; yerel sakinlerin öğrencilere ve üniversitelere dair düşüncelerinin anket çalışmasıyla ortaya koyulduğu 12 çalışmaya rastlanırken, öğrencilerin yerel sakinlere ve üniversitelere dair düşüncelerini ele alan 9 çalışma bulunmuştur. Bu çalışmalarda genel olarak üniversiteye ve kente dair sorunların tespit edilmesi, üniversitenin ve kentin sunduğu hizmetlerin yeterliliği, yerel sakin-öğrenci ilişkisinin boyutları ve tutumlarının ne yönde olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Yerel sakinleri araştırmanın merkezine alan çalışmalarda, üniversitelerin kent ekonomisine katkı yaptığı ve yeni iş alanları oluşturduğu konusunda hem fikir olunurken (Kaya, 2014; Taşçı vd., 2019); üniversite öğrencilerinin kentin pahalılaşmasına ve kira bedellerinin yükselmesine sebep olduğuna dair yaygın bir görüş bulunmaktadır (Sankır ve Sankır, 2017; Torun vd., 2009). Üniversitelerin kentin kültürel canlanmaya sebep olduğu, hoşgörü ortamına katkı sağladığı, özgür bir ortam sunduğu ve gençler üzerinde olumlu etkiler yarattığına dair yerel sakinler hemfikirdir. Öte yandan öğrencilerin toplumsal ahlaka ve ailevi değerlere zarar verdiği, kültürel yozlaşmayı tetiklediği ve yaşam tarzları gereği çevrelerinde rahatsızlığa sebep olduğuna dair düşüncülere katılan kesimler olduğu kadar katılmayan kesimler de bulunmaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin kentlerde sosyo-kültürel anlamda olumsuz etkilerinin olduğu algısı, zamana ve mekâna göre değişiklik göstermekle birlikte “kararsız” kalan kesimler göz önünde bulundurulduğunda öğrencilerin yereldeki gençlere kötü örnek oluşturduğu düşüncesinin yaygın olduğu görülmektedir. Yerel sakinler üniversitenin yaşam kalitesini arttırdığı ve daha modern yerler haline gelmesine katkı sağladığına dair de fikir birliği içerisindeyler. Bu bağlamda toplumun her kesimine hizmet eden üniversiteler, yerel sakinler ile öğrenciler arasındaki diyalogun gelişmesinde önemli rol üstlenirken; her iki kesiminin birbirini algılama biçimleri yerel sakinler ile öğrenciler arasındaki ilişkiyi biçimlendirmektedir.

Literatür içerisinde daha sınırlı sayıda bulunan ve öğrencilerin kentle olan ilişkisini ele alan çalışmalar; öğrencilerin eğitim amacıyla gittikleri kentlerde bir uyum sorunu yaşadığını, toplum tarafından dışlanma ve ötekileştirme ile karşı karşıya kaldıklarını ve kente dair aidiyetlerinin düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda incelenen çalışmalarda öğrenciler yerel sakinlerin tutucu tavrından, özgürce yaşayamamaktan ve yerel sakinlerin kendilerine karşı tutumundan şikâyetçidir. Özellikle yerel sakinler içerisinde emlakçı ve ev sahibi, esnaf ve diğer hizmet sektörü çalışanlarının kaba ve hoşgörüsüz davranışları çatışma ortamının doğmasına sebep olurken; öğrencilerin para olarak görülmesi, kentlerin öğrenciler için pahalı olduğunun düşünülmesi, fiyatların öğrencilere göre yükseltilmesi ve öğrenci mekânlarının az/sınırlı olması diğer şikâyet konularını oluşturmaktadır. Öte yandan üniversite öğrencilerinin yaşadıkları kentlerden ve öğrenim gördükleri üniversitelerden memnuniyetleri değişiklik göstermektedir.

Üniversite-kent ilişkisi çok paydaşlı bir yapıya sahip olsa da, yerel sakinler ile öğrenciler arasındaki diyaloga temellenmektedir. Bu bağlamda üniversitelerin kuruldukları kentlerdeki kültürel katkıları ve toplumu dönüştürme gücü, merkezinde yerel sakinler ve öğrenciler arasındaki ilişkinin biçimine ve etkileşim ortamına göre şekillenmektedir (Ergun, 2014). Öğrenci göçlerinin hızlı artışıyla karşı karşıya kalan kentlerde, yerel sakinler ile öğrenciler arasında yaşam biçimlerinin farklılığı ve yaşanan hızlı dönüşümün yarattığı etkiler nedeniyle gerilimli bir ortam oluşmaktadır¹². Öğrencilerin algılanış biçimi gereği önyargılara dayalı geliştirilen tutum ve öğrencilerin yaşam tarzları gereği toplum düzenini bozan kesimler olarak nitelendirilmesi, yerel sakinler ile öğrenci grupları arasındaki etkileşimin daha sınırlı olmasına ve bu süreçte çatışma ortamının doğmasına sebep olmaktadır. Cohen (2002) de çalışmasında dışarıdan bir müdahale ile toplumun yaşadığı dönüşüme karşı geliştirdiği tepkiyi “*ahlaki panik*” (*moral panic*) olarak adlandırmakta ve bu kavramı; “*muhafazakâr toplumlarda yaşanan değişime karşılık yerel halkın verdiği tepki ve doğan çatışma ortamı*” olarak tanımlamaktadır (aktaran Kırmızı vd., 2020). Öte yandan üniversitelerin uzun süre topluma karşı kapalı olan yapısı da yerel sakinlerin yükseköğretim kurumlarına karşı önyargı oluşturmada önemli bir etmendir.

“Birçok üniversitenin çevre ile işbirliğine ciddi olarak eğilmediğini görmek mümkündür hatta bazı durumlarda komşu çevrenin tutucu sosyolojik yapısı, üniversitelerin kültür yozlaşması yarattığı düşünülerek bu alandaki gelişmeleri engelleyici bir tutum içinde olmaları da işbirliği sürecinin gelişmemesine bir başka etken olabilir.” (Taşçı vd. 2011).

¹² Yerel sakinler ile öğrenciler arasında yaşanan gerilim ve çatışma ortamına dair detaylar, tezin sonraki bölümlerinden 3.4 İkircikli Yapı: Yerel Sakin-Öğrenci İlişkisindeki Çatışma/Uzlaşma Ortamı içerisinde anlatılmıştır.

Özellikle değişime ve farklılıklara karşı daha muhafazakâr bir yaklaşım içerisinde olan toplumlarda; ilişkilerin daha çok yüz yüze gerçekleştirilmesinden ötürü tanınırlığa ve mahalle içi ilişkilere verilen önem, yeni gelenlere ve farklı kültürlerle olan kapalılık, üniversitelerin kültürel bozulmaya sebep olan kurumlar olarak algılanması, yerel sakinler ile öğrenciler arasındaki ilişkinin gerilim düzeyini arttıran temel sebepleri oluşturmaktadır. Geçici bir süreliğine dışarıdan gelen öğrencilerin kültürel tercihleri, yerel sakinlere göre kötü örnek oluşturacak unsurlar içermekte ve toplum içinde endişelere sebep olmaktadır (Kenyon, 1997; Torun vd., 2009). Bu nedenle üniversitelerin yarattığı kültürel etki ve özendirici ortam, kentte hızla yayılım gösteren öğrencilik kültürü ile birlikte yerel sakinler için “özenilmiş-empoze edilmiş toplumsal dönüşüm”¹³ sürecinin bir parçası olarak görülmekte ve toplum genelinde üniversite-öğrenci karşıtı bir görüş hâkim olmaktadır. Bu bağlamda kente yeni gelen öğrencilere karşı toplum kendi içerisinde kontrol mekanizması geliştirmektedir¹⁴. Yaşadığı çevreye karşı korumacı bir eğilim içinde olan yerel sakinler (Sağır ve Dikici, 2011), kurdukları düzenin ve ahlaki değerlerinin karşısındaki en büyük tehditlerden biri olarak anlamlandırdığı öğrencileri, baskı altına alınması ve izlenmesi gereken bireyler olarak görmektedir (Toprak, İrfan ve Tan, 2009). Kültürel ve dini normlarla oluşan mahalle baskısı, yerel sakinler ile öğrenciler arasında çatışmaya sebep olmaktadır. Kurulan bu baskı, birçok öğrenci için içerisinde bulundukları toplumun kültürel normlarına göre hareket etme gereksinimini doğururken; üniversitelerin kentteki sosyo-kültürel etkinin gücünü de sınırlandırmaktadır. Farklı yerlerden gelen birçok bireyin kentlerde yaratacağı sosyal ve kültürel değişimin boyutu; üniversitelerin içerisinde bulundukları kentlerde yaşayan yerel sakinlerin farklı kültürlerle, yaşam tarzlarına,

¹³ Heper (1973) “özendirilmiş-empoze edilmiş toplumsal dönüşüm” kavramını; “kendi iç dinamiklerine bağlı olarak uzun sürece yayılan organik toplumsal dönüşümün iç tutarlılığından yoksun, dışarıdan gelen ve değer sistemlerinin kısa sürede değiştirilmeye çalışıldığı dönüşüm süreci” olarak tanımlamaktadır. Öğrencilik kültürünün metalaşması ve gençler arasında yaygın olan sosyal medya araçları üzerinden pazarlanması, bu kültürün yayılımını hızlandırmakta ve yereldeki diğer gençler üzerinde özendirici bir etki yaratmaktadır (Gregory ve Rogerson, 2018).

¹⁴ Ortaya atıldığı ilk günden sonra birçok araştırmaya konu olan ve günümüzde de tartışılan “mahalle baskısı” kavramı, ilk olarak Şerif Mardin tarafından dile getirilmiştir. Mardin mahalle baskısını, “bireyin yaşantısını ve kararlarını biçimlendiren, farklı olanın göz baskısı, sözle ayıplama ve kınama, fiziksel şiddetle kontrol altına alma çabası” olarak tanımlamaktadır. Kavram tanımı gereği genel ahlak kurallarının ötesinde, yerel kültürel ve İslami normlarla biçimlenen toplumsal düzeni ve bireyleri bunun üzerinden yargılayan baskıyı ifade etmektedir (URL-6). Yılmaz (2006) da genel ahlak kurallarının yanı sıra muhafazakâr toplumların kültürel normlarla inşa ettiği değerler varlığından bahsetmektedir. Bu bağlamda Yılmaz, muhafazakâr toplumlarda bazı davranış biçimlerinin kabul görmediğini; “...kadın ve erkeğin aile içerisinde tanımlanan “normal” ve “mazbut” cinsel varoluşlarını tehdit ettiği düşünülen yaşantılar geliyor; homoseksüellik, evlenmeden bir arada yaşama, baradiskoteğe gitme, kadınların açık giyinmesi, erkeklerin küpe takması gibi.” sözleriyle ifade etmektedir. En genel tanımıyla mahalle baskısı; “çoğunluğun benimsediği görüş ve düşüncelerin, tavır ve davranışların bu görüş ve düşünceleri benimsemeyen azınlıklara zorla benimsetilmesi için uygulanan fiili ya da gizli baskı” olarak tanımlanmaktadır (URL-7). Özetle; toplumsal kontrol mekanizması, çoğunluk tarafından benimsenen değerler üzerinden herkesin birbirini gözlemlemesi ve bu değerlere aykırı olanlar üzerinde baskı kurulması olarak tanımlanmaktadır.

zevklere, davranışlara karşı sergilediği tutum ve öğrencilerle olan ilişkisine bağlı olarak şekillenmektedir. Bu bağlamda üniversitelerin kentlerde sebep olacağı gelişimin en üst seviyede gerçekleşebilmesi; öğrenci taleplerine göre mekânın yeniden inşasını, öğrenci-yerel sakin-üniversite etkileşiminin olduğu sosyal bir ortamı ve öğrencilere karşı geliştirilen önyargılarının kırıldığı toplumsal dönüşümü gerekli kılmaktadır.

Yılmaz (2011) ise; *“Özellikle bilinçaltında ideal öğrenci algısının, toplumsal kontrol aracı olarak işlev görme olasılığı bulunmaktadır”* sözleriyle, öğrenciler içerisinde belli kesimlerin bu mekanizma dışında kaldığını belirtmektedir. Toplumsal olarak kabul görmüş bu normların kurduğu mahalle baskısı, yerel sakinler ile öğrenciler arasındaki ilişkinin gerilim düzeyini arttıran temel sebeplerden birini oluşturmakta; birçok öğrenci için içerisinde bulundukları toplumun kültürel normlarına göre hareket etme ve kendini gözden geçirme gereksinimini doğurmaktadır (Long, 2016). Özellikle her iki sınıfa karşı karşıya getiren ve yerel sakinlerin hegemonyası altında olan karşılaşma mekânları, toplumun benimsediği kültürel normlar bağlamında öğrenciler için belirli sınırlılıklar içermektedir. Bu bağlamda muhafazakâr toplumlarda kamusal mekân, sahip oldukları kültürel kimlikleri, statüleri ve cinsiyetleri üzerinden öğrenciler için dışlayıcı bir unsur olarak araçsallaşmaktadır¹⁵.

¹⁵ Toplumsal yaşantıyı biçimlendiren dini ve kültürel normlar, genellikle muhafazakâr toplumlarda, kadınların kamusal alan kullanımlarından giyimlerine kadar birçok konuda sınırlamalar içermektedir (Cantek Şenol, Ulutaş Ünlütürk ve Çakmak 2014; Günindi Ersöz 2015; Tuncer 2015). Özgürlük ile özdeşleşen yaşam biçimleriyle öğrenciler içerisinde kadınlar, davranışsal olarak daha kolay kontrol altına alınabilen ve denetlenebilen kesim olarak algılanmaktadır (Yılmaz, 2011).

ÖĞRENCİLEŞTİRME

20. yy.'nin ikinci yarısı itibariyle küreselleşen kentlerde oluşmaya başlayan soylulaştırma süreci¹⁶, zaman içerisinde etki alanı, paydaşları, oluşum biçimi gibi bağlamlarda değişime uğramıştır¹⁷. Bu süreçte soylulaştırma üzerine birçok araştırma yapılmış ve kavram farklı coğrafyalarda değerlendirilerek çeşitli türlere ayrılan geniş bir tartışma konusuna dönüşmüştür (Doucet, 2014). Özellikle 90'lı yıllarla birlikte soylulaştırma süreci, ilk tanımlandığı halinin ötesinde ulusal ve yerel faktörlere bağlı olarak yeni formlar kazanan ve kurumsal bir kimlik edinmesi sonucundan etkilerinin kentler üzerinde daha çok hissedildiği hal almıştır. Öğrencileştirme (*studentification*); süper soylulaştırma/süper gentrification (Butler ve Lees, 2006), yeni inşa yoluyla soylulaştırma/new-built gentrification (Davidson ve Lees, 2005), turizm soylulaştırması/tourism gentrification¹⁸ (Gotham, 2005), kırsal soylulaştırma/rural gentrification (Philips, 1993) ve ticari soylulaştırma/commercial gentrification (Yoon ve Park, 2018) gibi¹⁹ soylulaştırmanın üçüncü evresinde²⁰ ortaya çıkmıştır.

¹⁶ Londra'nın işçi mahallelerinde gözlemlediği fiziki ve sosyal değişimi "soylulaştırma" (*gentrification*) olarak kavramsallaştıran Glass (1964) süreci; "Londra'da işçi sınıfının ikamet etmekte olduğu mahalleler orta sınıf tarafından birer birer istila edildi. Mütevazı tek katlı konutlar, eski, dökük kulübeler, lüks pahalı konutlar haline getirildi... Bu "soylulaştırma" süreci kentsel bir mekânda bir kez görülmeye başlandığında, buralarda ikamet etmekte olan işçi sınıfından eski sakinlerin çoğunluğu ya da tamamı yerlerinden edilene kadar süreç çok hızlı bir şekilde ilerler ve mekânın sosyal karakteri tümüyle değişir." sözleriyle ifade etmektedir (Glass, 1964).

¹⁷ Soylulaştırma kavramının ortaya atıldığı günden sonra birçok tartışmaya konu olmuştur. Davidson ve Lees (2005) kentlerde/mahallelerde yaşanan dönüşüm sürecinin soylulaştırma olarak tanımlanabilmesinin temelde dört göstergeye bağlı olduğunu belirtmiştir;

1. "Sermayenin yeniden yatırımı,
2. Yüksek gelirli grupların gelişi ile sosyal anlamda iyileşme,
3. Fiziksel mekânın değişimi,
4. Düşük gelirli grupların doğrudan ya da dolaylı olarak yerinden edilmesi".

¹⁸ Turizm sektöründe yarattığı etkiler nedeniyle soylulaştırma sürecinin mekânsal bir yansıması olarak tanımlanan Airbnb'ler; çoğunlukla genç bireylerin yaşadığı çevrede konumlanmakta, uluslararası öğrencilerin konaklama ihtiyaçlarını karşılamakta ve genç bireylerin turistik ziyaretlerinde daha çok tercih ettiği yerlerdir. Bu bağlamda öğrenciler ve genç bireyler, turizm odaklı soylulaştırmanın da öncüleri haline gelmektedir (Álvarez-Herranz ve Macedo-Ruíz, 2021).

¹⁹ Üçüncü dalga süreçleri içerisinde öğrenciler öncü soylulaştırıcılar olarak tanımlanmaktadır. He (2015) çalışmasında küçük bir kasabada öğrencilerin gelmesiyle yaşanan dönüşümü anlatmış ve öğrencileştirme sürecini ticari ve kırsal soylulaştırmayla birlikte ele almıştır. Bu bağlamda öğrencilerin yaşadıkları çevrede sebep olduğu dönüşüm, farklı soylulaştırma türlerini kapsayan bir niteliktedir.

²⁰ Tarihsel süreç içerisinde soylulaştırma 3 dalga olarak ele alınmaktadır. Glass'ın tanımladığı haliyle ilk dalga soylulaştırma (klasik soylulaştırma) yapı bazında ve genç profesyoneller öncülüğünde gerçekleşen; ikinci dalga, konut alanlarının yanı sıra yeni sınıfın ihtiyaçlarına yönelik hizmetlerin sağlanması ve sürecin sermaye sahibi kişiler tarafından yönetildiği; üçüncü dalga ise merkezi ve yerel yönetimlerin sürece aktif şekilde dâhil olarak neoliberal kentleşme bağlamında kentsel mekânın

Glass'ın sanayisizleşme sonrası kent merkezlerinde yer alan işçi mahallelerinde gözlemlediği soylulaştırma süreci, zaman içerisinde çok daha geniş alanlara yayılmıştır. Sönmez (2014) de çalışmasında; *“Bu durum, küre düzeyinde Londra, Mumbai, Berlin, Meksiko, İstanbul, Şanghay, New York, VanCouver gibi metropollerde, hem kırsal alanlarda hem de görece daha küçük kent ve kasabalarda olmak üzere topyekün bir dönüşüm şeklinde kendini göstermektedir”* sözleriyle soylulaştırma ile birçok kentin karşı karşıya kaldığına ve neoliberal politikalarla tetiklendiğine vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda Savage ve Warde (1993), soylulaştırmanın yaşandığı bölgelerde dört değişimin gözlemlendiğini belirtmiştir;

1. “Kentın sosyal coğrafyasının yeniden biçimlenmesi, bir grubun kendinden daha üst statülü başka bir grup tarafından yerlerinden edilmesi,
2. Benzer bir yaşam biçimine ve kültürel yapıya sahip olan kesimlerin kümelenmesi,
3. Fiziki çevrenin, altyapının ve hizmet birimlerinin, yeni gelen kesimlere göre yeniden tasarlanması,
4. Yaşanan değişime bağlı olarak emlak değerlerinin ve konut sahipliğinin artması”.

Literatüre Darren Smith'in (2002) kazandırdığı “öğrencileştirme” kavramı ise; üniversite eğitimi için başka bir kente giden ve çoğunlukla genç, bekâr ve orta sınıf ailelere mensup gençlerden oluşan öğrencilerin, yaşadıkları çevrede oluşturdukları sosyo-kültürel, ekonomik ve fiziksel değişimleri ifade etmektedir (EK-A, EK-B). Smith (2004); öğrenci taleplerine bağlı olarak emlak piyasasında oluşan hareketlilik, mekânın öğrenci talepleri doğrultusunda değişmesi ve yaşam biçimleri nedeniyle oluşan çatışma ortamı sonucunda yerel sakinlerin yerlerinden edildiğine ve bu haliyle yaşanan dönüşümün yeni bir soylulaştırma süreci olarak okunabileceğine vurgu yapmaktadır. Ancak öğrenciler önceki soylulaştırıcılara göre hayatlarının daha erken bir dönemi içerisinde bulunan, kentte geçici süreliğine var olan ve yerinden edilme sürecine doğrudan etki etmeyen kesimlerdir. Bununla birlikte öğrencileştirme, geleneksel soylulaştırma süreçlerinde gözlenen değişimin aksine²¹ ev sahipliğinde azalmaya ve kiracı sayısında artışa sebep olmakta ve orta-üst gelir gruplarının da yerinde edildiği bir etki yaratmaktadır. Bu bağlamda öğrencileştirme, soylulaştırma sürecinden bazı faktörlerle ayrılmaktadır (EK-C). İngiltere’de giderek artan öğrenci sayısı karşısında kentlerde yaşanan dönüşümü tanımlayan Smith (2004), çalışmasında öğrencileştirmeyi 4 ana başlık altında değerlendirmiştir;

metalaşmasına ve pazara yönelik kamu politikalarının geliştirilmesine öncülük ettiği süreçler olarak tanımlanmaktadır (Aalbers, 2019).

²¹ Hamnett (1984) soylulaşmayı; *“alandaki bulunan yenilenmiş ve ya yenilenmemiş konutların tamamında yaşanan fiyat artışı”* ve *“kiracı ağırlıklı bir yapıdan, ev sahipliğinin ağırlık kazandığı bir yapıya geçiş süreci”* olarak tanımlamaktadır.

1. “Ekonomik: Tek ailelik konutların (single-family housing) yeniden yenilenmesi ve öğrenci evlerine dönüştürülmesi ile emlak piyasasında canlanma ve fiyat artışı yaşanır; böylece ev sahibi oranı azalırken daha çok kiracılardan oluşan bir görünüm oluşur.
2. Sosyal: Genç ve bekâr olan yeni bir orta sınıf ile eski sakinler yer değiştirir ve kent içinde sosyal ayrışma meydana gelir.
3. Kültürel: Farklı tüketim kalıplarına ve yaşam biçimine sahip olan kesimler bir araya gelerek yeni bir alt kültür oluşturur.
4. Fiziksel: Öğrenci talepleri doğrultusunda ilk olarak konutların dış fiziksel altyapısında iyileştirmeler yapılır ancak zamanla çevresel sorunlar oluşmaya başlar”.

Öğrencileştirme kavramı ortaya atıldığı günden sonra çokça tartışılan bir konu haline gelmiştir. Üniversitelerin hızla yayılması, yükseköğretime katılımın artması ve öğrencilerin gün geçtikçe kentler üzerindeki etkilerinin hissedilir olması sürecin akademik çalışmalar ve araştırmalara konu olmasına sebep olmuştur. Ley (1996) çalışmasında soylulaştırma sürecinin öncülerini; savaş sonrası dönemde yaşanan bebek patlaması sürecinde hayata gelen bireyler olarak tanımlamaktadır. Bu dönemdeki bireylerin 1960'lı yıllarda üniversite hayatlarına başladıklarını ve açılan yeni üniversitelerin de çoğunlukla yine bu dönemde yoğunlaştığını belirtmektedir. Bu bağlamda kurumsal yatırım araçları ile şekillenen üçüncü nesil soylulaştırma sürecinde, yeni inşa edilen mülklerin üniversite öğrencilerine pazarlanması, kiralık konut piyasasında yeni talepler oluşturan öğrenciler ile soylulaştırma arasındaki ilişkiyi güçlendirmektedir (Lees, Slater ve Wyly, 2013). Gregory ve Rogerson (2019) öğrencileştirmeyi, soylulaştırma kavramı içerisinde ele alarak dört temel etkisinin olduğunu belirtmiştir;

1. “Öğrencileştirilmiş alanların üretimi, öğrencilerin sahip oldukları tüketim alışkanlıklarının neoliberalleştirildiği bir süreci tanımlar.
2. Öğrencilerin giderek artan ve çeşitlilik gösteren talepleri, öğrencilere yönelik hizmet sektörlerinin de yayılmasına sebep olur.
3. Öğrencileştirme, kentteki mülk sahipleri ve yatırımcılar tarafından yeni bir yatırım alanı ve ekonomik bir çıkar olarak değerlendirilerek metalaştırılır.
4. Üniversiteler kentsel yenileme ve soylulaştırma süreçlerine benzer şekilde kentsel mekânda değişimlere sebep olur”.

Smith'in (2004) çoğunlukla orta sınıf ailelerin çocuklarından oluşan, bekâr, çocuksuz, işgücü piyasasına katılımları ve ekonomik güçleri düşük, mekâna dair aidiyeti zayıf bireyler olarak tanımladığı öğrenciler; “*acemi soylulaştırıcılar*” (*apprentice gentrifiers*) olarak

görülürken, öğrenci mahallelerinin “soylulaştırma fabrikaları” (*gentrification factories*) gibi hareket ettiği ifade edilmektedir²² (Smith ve Holt 2007). Öğrenci kültürünün kentteki yayılımı, birçok kentte soylulaştırmanın temelini oluşturmaktadır (Ley, 1996). Rose (1984) ise; kentteki yenileme hareketlerinin arkasındaki sınıfları “*marjinal soylulaştırıcılar*” (*marginal gentrifiers*)²³ olarak tanımlamakta; öğrencileri orta sınıf bekarlar, sanatçılar, genç çiftler ve genç beyaz yakalı işçilerle birlikte “*orta gelirli soylular*” (*moderate-income gentrifiers*) içerisine dahil ederek kentte soylulaştırmaya sebep olduğuna vurgu yapmaktadır. Mills (1988) kentlerde post-modernizmin inşası sürecinde konut piyasasının yeniden biçimlenmesini, yeni bir soylulaştırıcı sınıf şeklinde tanımladığı ve “*öncü*” (*pioneer*) olarak gördüğü öğrencilerin, sanatçıların, hippilerin ve geçici olarak kentte bulunan kesimlerin (*transients*) taleplerine bağlamaktadır. Chatterton (2010) ise yüksek kredilerin ve bursların verildiği öğrencilerin, onları kent ekonomisine katkı verecek olan birer tüketici sınıf olarak gören ve emlak piyasasını canlandıran bir aktör haline getiren neoliberal yaklaşım ile kentin yeni soylulaştırıcı kesiminin yaratıldığını belirtmektedir.

İngiltere’de yaşanan öğrenci hareketliliğine bağlı oluşan etkileriyle tanımlanan öğrencileştirme, küresel ölçekte birçok kentte gözlemlenen ve yere özgü etkileriyle araştırmalara konu olan bir kavram haline gelmiştir. Özellikle hızla büyüyen yükseköğretim havuzu içerisinde kentlerde yaşanacak sorunların önüne geçmek ve oluşum biçimlerini anlayabilmek amacıyla kavramının araştırılması bir gereklilik haline gelmiştir. Avrupa’nın birçok kentinde gözlemlenen öğrencileştirme sürecinin; mahallede yarattığı sosyo-mekansal değişim, toplum yaşantısı üzerindeki etkisi ve konut sektöründe yarattığı canlanma üzerine birçok çalışma bulunmaktadır (Hollanda örneği için Boersma, Langen ve Smets, 2013; Macaristan örneği için Fabula vd., 2017; Polonya örneği için Grabkowska ve Frankowski, 2016; Almanya örneği için Miessner, 2021). Amerika’da (Foote, 2017) ve Kanada’da (Moos, Revington, Wilkin ve Andrey, 2019) üniversite kasabalarında mahallelerdeki öğrenci yoğunluğunun yıllar içerisinde nasıl değiştiğini, Güney Afrika’da öğrenci taleplerinin metalaşarak mekân üzerinde nasıl bir dönüşüme sebep olduğunu (Gregory ve Rogerson, 2019), Çin’de (He, 2015) ve Endonezya’da (Susanti, Soetomo ve Buchori, 2020) öğrencilerin kırsal alanda sebep olduğu hareketlilikle sosyo-ekonomik

²² Smith (2004) öğrencileri soylulaştırma sürecinde doğrudan bir etkiye sahip olmadığı belirtmekte ve “*her ne kadar öğrencileştirme sürecinde ana aktör öğrenciler ve onların konut talebi gibi görünse de, burada ev sahipleri ve girişimci olarak tanımlanabilecek sermayedarlar, öğrencileştirme sürecinin ‘öncü soylulaştırıcıları’ olarak değerlendirilmelidir*” sözleriyle ana aktörlerin kentteki talep sağlayıcı kesimler olduğuna vurgu yapmıştır.

²³ Rose (1984) “*marjinal soylulaştırmayı*” (*marginal gentrification*); orta sınıf kesim içerisinde daha az ayrıcalıklı işlerde çalışan, yüksek eğitim birikimi ve zengin kültürel sermayesi ile düşük ekonomik geliri arasında büyük bir fark bulunan ancak kent merkezinde yaşama eğilimi gösteren, sosyal ve etnik çeşitliliği benimseyen kesimlerin öncülük ettiği soylulaştırma sürecini tanımlanmaktadır.

dönüşümde oynadığı rolü, Yeni Zelanda’da uluslararası öğrencilerin kentte yarattığı etkiyi (Collins, 2010), Malezya’da (Sabri ve Ludin, 2009) ve Zimbabwe’de (Matamanda, Dube ve Campbell, 2021) yerel yönetimlerin ve kentsel politikaların öğrencileştirme sürecindeki rolünü, İspanya’da (Garmendia, Coronado ve Ureña, 2020) ve Avustralya’da (Holton ve Mouat, 2021) öğrenci taleplerinin konut tipolojisinde²⁴ sebep olduğu değişimi inceleyen birçok araştırma bulunmaktadır. Bununla birlikte Belçika’da (Cocheci ve Mitrea, 2018) ve Çin’de (Ma vd., 2018) genç bireylerin farklı tüketim talepleri doğrultusunda değişen kent mekânını analiz eden ve “gençleştirme” (*youthification*) olarak tanımlanan süreç de öğrencileştirme ile benzerlik gösteren yeni bir kavram olarak yeni araştırmalara konu olmaktadır. Bununla birlikte kavramın ortaya ilk çıktığı İngiltere’de, öğrencilerin yüksek hareketlilikleri nedeniyle belli bölgelerde sürecin tersine işleyebileceği üzerine yeni araştırmalar yürütülmekte ve “öğrencisizleştirme” (*destudentification*) olarak kavramsallaştırılmaktadır (Kinton, Smith ve Harrison, 2016; Mulhearn ve Franco, 2018).

Farklı bağlamlarda ele alınan öğrencileştirme çalışmaları genellikle soylulaşma etkisi yaratması nedeniyle süreçte meydana gelen olumsuz sonuçları üzerinden ele alınmıştır. Bununla birlikte öğrencilerin kentler üzerindeki olumlu etkilerinin ele alındığı çalışmalar da bulunmaktadır. Yükseköğretim öğrencilerinin hızlı artışı sonucu birçok kentte gözlemlenen öğrencileştirme karşısında Universities UK (2006) tarafından “Öğrencileştirme: Fırsatlar, Zorluklar ve Uygulamalar Rehberi” hazırlanmıştır. Farklı kentlerde yaşanan öğrencileştirme sürecine dair politikaların geliştirilmesinde ve yükseköğretim kurumlarının geleceğine dair alınacak kararlarda bir altlık oluşturması hedeflenen raporda, sürecin etkileri derinlemesine incelenmiş ve hem olumlu hem de olumsuz yönleri ortaya koyulmuştur (Tablo 3.1).

²⁴ Garmendia vd. (2020) ve Holton ve Mouat (2021), öğrencilerin kampüse yakın olmak ve bir odayı birkaç kişiyle paylaştığı yurtlarda kalmak yerine kent merkezlerindeki apartman dairelerinde daha lüks ve spor, alışveriş, eğlence gibi farklı imkanları barındıran konutları tercih ettiğini belirtmiştir. Bu durumda öğrencileştirme süreci yatayda bir büyüme yerine dikeyde yükselmeyi (*vertical studentification*) içeren ve kent morfolojisinde bir değişime sebep olan nitelik elde etmektedir.

Tablo 3.1 Öğrenci topluluklarının kentteki etkileri (Universities UK, 2006)

FİZİKSEL	
OLUMLU ETKİLERİ	➤ Artan emlak fiyatları, aksi halde boş kalabilecek, ihmal edilmişlik nedeniyle atıl hale gelebilecek veya genellikle yerleşime elverişsiz mülklerin fiziksel durumunu iyileştirilmesini teşvik eder.
	➤ Birçok eski yapı, ev sahipleri tarafından kullanım ömürlerini uzatacak yatırımlar alır.
	➤ Çok sayıda gencin varlığı, kent merkezlerinin sosyal ve ticari alanlar için çekici hale gelmesine yardımcı olur.
	➤ Hâlihazırdaki ticaret ve eğlence hizmetlerinin değişmesini sağlar (örneğin; yerel dükkânların kafeler, kitapçılara, canlı müzik mekânlarına dönüşümü).
OLUSUZ ETKİLERİ	➤ Alanda geçici bir nüfusun bulunması ve ev sahiplerinin yatırım eksikliği nedeniyle konut stokunun kalitesinin azalması ve bahçeler dâhil mülklerin dış görünüşünün ihmal edilmesi.
	➤ Artan nüfus yoğunluğu ve hizmetler üzerinde artan baskı (güvenlik, temizlik, ulaşım, planlama, toplu taşıma).
	➤ Öğrenci konutlarından ötürü cadde üzerinde oluşan park sorunu ve mevsimsel göç trafik sıkışıklığının oluşması.
	➤ Daha düşük yoğunluk için planlanan altyapıya ve çöp toplama hizmetlerine dair farkındalığın olmaması nedeniyle çevresel kirliliğin artması.
	➤ Yüksek sesle müzik, partiler, toplantılar ve gece geç saatlerdeki sokak gürültünün oluşması.
EKONOMİK	
OLUMLU ETKİLERİ	➤ Öğrenci taleplerine ve özel kiralık konut sektörüne yönelik teşviklerle emlak değerleri artar.
	➤ Satın al-kirala fırsatları ve yatırım için teşvikler artar.
	➤ Öğrenciler dönemlik istihdam gerektiren, yarı zamanlı ve esnek çalışma ihtiyacını karşılar.
	➤ Öğrencilerin varlığı, kentsel yenilemeyi teşvik eder.
	➤ Öğrencilerin harcamaları kent ekonomisine katkı verir.
	➤ Öğrencilerin varlığı, bazı işletmelerin varlığını güçlendirir.
	➤ Öğrenci konutlarında yapılan iyileştirmeler, inşaat sektörüne katkı sağlar.
	➤ Mezun işgücünün var olması.
OLUSUZ ETKİLERİ	➤ Öğrenci konutlarına olan yüksek talep sonucunda artan emlak değerleri, toplumun geri kalan kesimi için caydırıcı bir nitelik kazanır.
	➤ Belli sokaklarda artan öğrenci yoğunluğu, kullanıcı öğrenci olmayan ev sahiplerini daha karlı bir satış yapmak için öğrenci hedef almasını teşvik eder.
	➤ Halihazırdaki ticari doku değişir (örneğin; yerel mağazalar paket servis yapan mekanlara ve kafeler dönüşmesi)
	➤ Özel kiralık daire talebinde dalgalanmalar olur.
	➤ Eğlence ve ticari hizmetlerde (dükkânlarda, publarda) dönemsel istihdam sağlanır.

Tablo 3.1 Öğrenci topluluklarının kentteki etkileri (Universities UK, 2006) (devamı)

KÜLTÜREL	
OLUMLU ETKİLERİ	➤ Süreç çeşitli kültürel etkinlikler için kritik bir kitle ve talep yaratır.
	➤ Kentin canlı ve dinamik bir yer haline gelerek gece kulüpleri, akşam ekonomisi ve turizm için çekici bir yer olarak itibarını artırır.
	➤ Kozmopolit bir görünüm yaratır.
OLUMSUZ ETKİLERİ	➤ Geleneksel aile yapısının olduğu bölgede öğrenci evlerinin artması, toplum doğasında değişikliğe sebep olur.
	➤ Çocuk yetiştirmek isteyen aileler için alan kötü imajını güçlendirir.
	➤ Konutların öğrenci evlerine dönüştürülmesi, genellikle aile konutlarına geri dönüşümü zorlaştırır.
	➤ Geçici yerleşimler, toplumsal bütünleşme ve uyum sağlama eksikliği ile birlikte çevrenin kalitesini korumaya dair daha az bağlılık oluşturur.
	➤ Farklı sosyal gruplar tarafından kabul edilebilir davranışlar ve toplumsal yükümlülükler farklı algılanır.
	➤ Yaşam tarzları sürtüşmeleri (öğrencilerin gece hayatı kültürü, çocukları ve çalışan insanları rahatsız eder).
SOSYAL	
OLUMLU ETKİLERİ	➤ Öğrenci gönüllüğü sosyal hayatın birçok alanında önemli katkı sağlar.
	➤ Öğrenci konutları, kentin birçok alanında ciddi nüfus azalmalarını önler.
	➤ Yerel topluma sunulan mal, hizmet ve ilgi çekici yerlerin çeşitliliği artar.
	➤ Yoğun öğrenci kitlesinin varlığı, tüm toplumun yararına olacak ulaşım bağlantılarını güçlendirir.
	➤ Öğrenci toplulukları çok inançlı merkezlerin gelişimine katkı sağlar.
OLUMSUZ ETKİLERİ	➤ Düşük seviyeli anti-sosyal davranışlar artar.
	➤ Güvenlik bilinci düşük ve değerli mallara sahip olan gençlerin artması, suç oranının yükselmesine sebep olur.
	➤ Bazı yerel hizmetlere olan talebin azalması ve kapanmaya yol açması (özellikle eğitim kurumları).
	➤ Mahalle sakinleri, izole olma ve dışlanmayı önlemek adına alanı terk etme baskısı yaşar.
	➤ Özel kiralık konut için rekabet artar.
	➤ Gece eğlencesinin oluşturulmasına dair baskı artar ve bu durum konut konforuna zarar verir.
	➤ Bazı ticari ve hizmet sunumunun dönemsel olarak gerçekleştirilmesi ile tatil beldesi ekonomisi yaratılır.

Öğrencilerin kentler üzerindeki etkileri, zamanla sayılarının artması ile daha hissedilir bir hal almaktadır. İlk olarak ekonomik etkileri ile kentteki varlıklarını hissettiren öğrenciler, oluşturdukları kümelenmeler ile daha görünür hale gelmektedir. Öğrencilerin artan konut

talepleri ile kent içerisindeki bazı bölgeler öğrenci talepleri doğrultusunda ticari ve hizmet alanlarıyla da dönüşen yerler haline gelmekte ve bu alanlar diğer öğrenciler için de cazip yerler haline gelmektedir. Öğrencilik kültürüyle şekillenen bu alanlar, her üniversite kentinde genellikle kampüse yakın yerlerde konumlanmakta ve “*öğrenci gettosu*” (*student ghetto*)²⁵ olarak tanımlanmaktadır (Gumprecht, 2006). Bir mahallenin ilk olarak soylulaştırılması, onu daha sonraki bir öğrenci akını için çekici bir yer haline getirmektedir (Moos vd., 2019).

3.1 Yeni Bir Göçmen Sınıfı Olarak Öğrenciler ve Öğrenci Mahallelerinin (Student Ghetto) Kurulması

21. yy. itibarıyla üniversitelerin toplumun her kesimini kapsayıcı bir nitelik kazanması, küresel ve ulusal ölçekte hızla yayılması, yükseköğretime katılım için teşviklerin (burs, öğrenci kredisi vb.) artması ve yükseköğretim mezunu olmanın sembolik değer kazanması gibi etkenler, öğrenci sayısında hızlı bir artışa sebep olmuştur²⁶. Özellikle üniversitelerin hızlı bir şekilde yayılması ve üniversitelerin gelişen teknoloji ve altyapı hizmetlerine bağlı olarak daha erişilebilir yerler haline gelmesi, bireylerin yaşadıkları kentlerden başka kentlerde yükseköğretime katılımını kolaylaştırmıştır. Bu süreçte birçok kent öğrenci göçüyle karşı karşıya kalırken; öğrenci hareketliliği ülke sınırlarının dışına taşarak küresel ölçekte yayılım alanı bulmuştur (Beine, Noël, Ragot, 2014). Sağır ve Dikici (2011) çalışmasında, sanayileşme sonrasında kentlerde yaşanan göç hareketlerine benzer şekilde kendi yaşam alanını kurma eğilimi olan öğrencilerin hareketliliğini “*yeni göçmenlik mekânları*” olarak tanımlamış ve kentte meydana gelen değişimlere vurgu yapmıştır. Bu süreçte üniversitelerin ve kentlerin öğrencilere sundukları altyapı, öğrenci tercihlerine yön vermiş ve kent içerisindeki yayılım alanlarını şekillendirmiştir. Zamanla üniversiteler ve kentler, genç bireylerin sağladığı ekonomik katkıyı ve ihtiyaç olan beşeri sermayeyi kendisine çekmek adına öğrencilerin konaklama, popüler kültür, sanat, eğlence ve moda gibi konulardaki taleplerini karşılamaya yönelmiştir (Ma vd., 2018). Öğrencilerin varlığı ile yarattıkları canlanma, kentsel mekân organizasyonunun değişimini tetikleyerek günlük yaşantının ve sosyal ilişkilerin yeniden tanımlanmasına sebep olmuştur.

Üniversite eğitimi için yaşadıkları yerlerden başka bir yere geçici bir süreliğine göç eden öğrenciler; gittikleri yere dair aidiyet duygusunu pekiştirmek, güvenlik hissini geliştirmek

²⁵ Öğrencilerin kentin belli bölgelerinde bir araya gelerek oluşturdukları kümelenmeyi ve kendi talepleri doğrultusunda yeniden inşa ettikleri alanları; Ley (1996) “*gençlik gettoları*” (*youth ghettos*), Smith (2004) “*öğrenci gettoları*” (*student ghettos*), Allinson (2006) “*öğrenci alanı*” (*student area*) olarak tanımlamaktadır. Bu tür alanların oluşumu, çoğunlukla öğrencilerin aidiyet ve güven duygularını geliştirmek adına bir arada olma ve yerel sakinlerden izole bir hayat sürme eğilimlerine atıfta bulunmaktadır.

²⁶ OECD (2010) verilerine göre 2000-2008 yılları arasında, uluslararası göç eden öğrenci sayısı %70 artış göstererek OECD ülkeleri içerisinde göçte en hızlı büyümeyi sağlamıştır (Beine vd., 2014).

ve yabancıları oldukları bir yere adapte olabilmek amacıyla genellikle “*kendisi gibi olan*” (*people like us*)²⁷ diğer bireylerle bir arada olma eğilimi göstermekte ve kent içerisinde belli bölgelerde kümelenmeler oluşturmaktadır²⁸ (Chatterton, 1999). Bu kümelenmeler, ailelerinden ayrılan genç bireylerin mekâna dair aidiyetlerinin ve güvenlik hislerinin gelişmesi adına önemlidir (Smith ve Holt, 2007; Ilık Bilben ve Dursun, 2018). Bu bağlamda ilk yıl öğrencilerinin çoğu diğer öğrencilerle tanışmak için uygun bir ortamın olması, yemek hazırlama, alışveriş yapma, fatura ödeme gibi sorumluluklardan kaçma ve sabit bir fiyata sahip olma gibi kolaylaştırıcı nedenlerden ötürü üniversite yurtlarını tercih etmektedir (La Roche, Flanigan, Copeland, 2010). Öte yandan ortak paylaşım alanları içerisinde bir hayat sunan üniversite yurtları; öğrencilere kendilerine ait özel bir alan tanımlamaması, kalabalık ve gürültülü bir ortama sahip olması, belli kurallar dayatması ve özgürlük alanını daraltması nedeniyle öğrencilerin özel kiralık konutlara yönelmesine sebep olmaktadır (Hubbard, 2009).

Öğrencilerin kent içerisindeki dağılımlarını ve konaklama gereksinimleri için yer seçimlerini belirleyen belli faktörler bulunmaktadır. Genel itibarıyla öğrenciler, kampüse olan mesafeyi azaltabilmek ve erişim süresini/maliyetini en aza indirebilmek adına üniversiteye yakın yerleri tercih etmektedir (Rugg vd., 2002). Bununla birlikte öğrenciler kent merkezlerine ve eğlence mekânlarına yakın olma, toplu taşımayla üniversiteye ve kent merkezine hızlı şekilde ulaşabilme ve düşük kira ücreti ödeme eğilimindedir (Alevkayalı ve Uzun, 2020; Allinson, 2006; Garmendia vd., 2020). Ayrıca öğrenciler için kendi akranlarının varlığı, alanı daha çekici hale getirmekte ve bu alanlara öğrenci akınını hızlandırmaktadır (Ackermann ve Visser, 2016). Böylece kent içerisindeki hareketlilikleri ve talepleri ile öğrenciler, kümelenindikleri alanlarda dönüşümün ana faktörü haline gelmekte ve öğrenci gettolarını oluşturmaktadır. İçerisinde bulundukları toplumdan soyutlanarak kendi özgürlük alanlarını inşa etme eğilimi gösteren öğrenciler için bu bölgeler, kendilerine özgü yaşam biçimlerini hem kültürel hem de mekânsal olarak yansıttıkları yerler haline

²⁷ Öğrenciler, yaşam alanı ve sosyalleşme tercihleri ile ortak kültürü paylaştığı akranlarıyla bir araya gelmekte ve kentteki diğer kesimlerden sosyo-mekânsal olarak ayrılmayı tercih ederek kümelenmeler oluşturmaktadır. Bu bağlamda Butler’ın (2003), soylulaştırıcıların belli bir sosyal çevre içinde yer alma arzusu olarak tanımladığı “*people like us*” (kendisi gibi insanlarla) yaşama eğilimleri ile öğrencilerin mekân tercihleri arasında benzerlik bulunmaktadır.

²⁸ Smith (2004), ailelerinden ayrılan ve yabancıları oldukları kentlere göç eden öğrencilerin, kente dair aidiyetlerini geliştirmek ve daha büyük bir grubun parçası olmak adına, ortak öğrencilik kültürünün bir parçası olma eğilimi gösterdiklerini belirtmektedir. Smith (2004), yaşamlarının belirsizlik ve güvensizlik duygularıyla biçimlendiği bu dönemde, öğrencilerin kurdukları birlikteliğin kendilerine “*ontolojik güvenlik*” (*ontological security*) sağladığını ifade etmektedir.

gelmektedir. Artan öğrenci varlığı ile öğrenci gettoları, öğrencilerin kentli kimliği ediniminin temelini oluşturmaktadır²⁹.

Yeni bir kentte yaşam kurma hazırlığı yapan öğrenciler, öncelikli olarak barınma ihtiyaçlarını karşılama gereksinimi duymaktadır. Kentlerde ek konut talebi oluşturan öğrenciler, piyasa üzerinde ekonomik ve yapısal bir değişime sebep olmaktadır. Öğrenciler, birkaç kişi bir araya gelerek kurdukları birliktelik ile ortalama bir ailenin ödediğinden daha yüksek miktarda kira ödeyebilmektedir³⁰ (Rugg vd., 2002). Bu durum emlak piyasasında hızlı bir canlanmaya sebep olurken, değer artışını da beraberinde getirmektedir (Çalışkan ve Sarış, 2008; Munro ve Livingston, 2012). Öğrencilere yönelik konut üretimi genel itibarıyla aile konutlarının öğrenci evlerine dönüştürülmesini³¹ ve daha seçkin bir yaşam imkânı sağlayan lüks öğrenci konutlarının³² inşasını içermektedir. Bu durum emlak sahiplerinin mülklerinden elde ettikleri gelirin artmasına sebep olurken, yatırımcıları da öğrencilerin kümelandikleri alanlara çekmektedir. Bu bağlamda; sermaye sahibi yatırımcılar, öğrencilik kültürünün metalaşmasına katkı sağlamaktadır (Chatterton, 2010). Öğrenci yaşam biçimi ve talepleri; kurumsal yatırımcılar için kazançlı bir sektör haline gelirken, yatırımcılar ve mülk sahiplerince istikrarlı bir “özelleşmiş pazar” (*niche market*)³³ olarak görülmektedir (Gregory ve Rogerson, 2019).

²⁹ Çakır ve Bozan (2009), öğrencilerin yerel sakinlerden gördüğü baskıdan kurtulduğu, daha özgürce hareket ettiği ve kendini ait hissettiği bu bölgeleri, “kaçış mekânları” olarak nitelendirmektedir. Çalışmada görüşme yapılan öğrencilerin Taksim, Kadıköy ve Kızılay gibi hareketliliğin olduğu yerlerde ve üniversite kampüslerinde toplum kışkıracından kurtulduklarına vurgu yapılmaktadır.

³⁰ Neil Smith (1979) soylulaştırmayı “ekonomi temelli açıklamalar” yoluyla “Rant Farkı Kuramı” (Rent Gap Theory) üzerinden tanımlamaktadır. Bu kuram; “belli bir arsada ‘potansiyel’ ve ‘gerçek’ (kapitalize edilmiş) toprak rantı arasındaki farkı” ifade etmekte ve arsaya yapılacak yatırım için oluşabilecek potansiyeli tanımlamaktadır (Sam, 2010). Munro ve Livingston (2012) bireysel olarak ekonomik anlamda etkisiz olan öğrencilerin, 4-5 kişinin bir araya gelerek ortalama bir aileden daha yüksek kira bedelini karşılayabilecek güç elde etmesini, konutun mülk sahipleri için olan fiyatı ile potansiyel değeri arasında “klasik rant farkı” oluştururken; öğrencileşen bölgelerdeki emlak değerlerinin çevredeki mahallelerden daha hızlı arttığını belirtmiştir.

³¹ Bu tür konutlar, İngiltere’de HMO (Housing of Multiple Occupation) olarak adlandırılmaktadır. HMO’lar; aynı aileden olmayan en az 3 kişinin kiraladığı, banyo ve mutfak gibi mekânların ortak kullanıldığı konaklama biçimini ifade etmektedir. İngiltere başta olmak üzere birçok ülkede, HMO’ların yayılımını ve yerel sakinlerin yerlerinden edilmesinin önüne geçmek adına politikalar geliştirilmekte ve HMO’ların üretimi belli yasal düzenlemelerle kontrol altına alınmaya çalışılmaktadır (URL-8).

³² Öğrenci taleplerinin farkında olan sermaye sahiplerinin, öğrenciler içerisinde ekonomik açıdan daha üst seviyede olan kesime hitap edecek şekilde sinema, spor salonu, oyun alanları gibi farklı kullanımlarla ürettiği, çok katlı lüks konaklama birimlerine PBSA (Purpose Built of Student Accommodation) denilmektedir (URL-9). PBSA’lar süreç içinde yaşanan sosyo-mekansal ayrışmayı daha da belirginleştirmekte ve öğrencileştirme tartışmalarında ikinci bir evre/dalga olarak nitelendirilmektedir (Smith 2007).

³³ Öğrenciler “farklı özellikteki konut birimlerinde oturabilecek toleransa sahip” (Munro, Livingston, 2012; Rugg, vd., 2002) olarak tanımlanmaktadır. Öğrencilerin emlak piyasası içerisinde özelleşmiş pazar oluşturmaları, Garmendia vd. (2020) çalışmasında öğrencilerin talepleri ve yaşam biçimleri göz önünde bulundurularak 3 başlıkta özetlemiştir;

Emlak piyasasında öğrenci talepleri doğrultusunda yaşanan canlanma, dar gelirli grupların yerlerinden edilmesine ve satın alınabilir konutların azalması sebep olmaktadır (Smith, 2009). Smith ve Hubbard (2014) da; *“Birçok bakımdan öğrenci konaklama birimlerinin üretimi, neoliberal kent politikaları ile sermaye yatırımlarına fırsat yaratmak için sosyo-mekansal ayrışma süreçlerinin oluşması arasındaki bağlantıyı anlamada önemli bir göstergedir.”* sözleriyle sürecin olumsuz etkilerinin, merkezi ve yerel yönetimlerce alınan kararlar doğrultusunda daha da derinleştiğine vurgu yapmaktadır.

“Öğrenci nüfuslarının yoğunlaşması, öğrenci alanlarının özel ve kamu sektörü tarafından üretilmesi ve neoliberal politikalar bağlamında yatırımcıların ve emlakçıların piyasa üzerindeki müdahaleleriyle şiddetlenmektedir. Kurumsal aktörlerin bu müdahaleleri, öğrenci alanlarının ve tüketim yoluyla öğrencilerin farklı kültürel kimlikler edinme yollarını metalaştırmıştır” (Smith ve Holt, 2007).

Yerel hizmet kapasitesinin gelişimine katkı sağlayan öğrenciler, sahip olduğu özel tüketim talepleri ile yeni işletmelerin de açılmasını teşvik etmektedir (Allinson, 2006; Chatterton, 2010; Ma vd., 2018). Bu durum kentlerde geri kalmış, fiziksel olarak kötü durumda olan düşük kira bedelli konut alanların, öğrenci talepleri ile yeniden yatırım çeken yerler haline gelmesini sağlamaktadır (Monroy ve Podmore, 2017; Universities UK, 2006). Öğrencilerin çeşitli ihtiyaçları ile büyük bir tüketim havuzu oluşturması, öğrencileşmiş mahallelerde konut birimlerinin yanı sıra ticari ve hizmet alanlarının da değişimine sebep olarak alanın öğrenci kimliğine katkıda bulunmaktadır. Bu durum değişen emlak piyasası içerisinde marjinal konuma gelen yerel sakinlerin, yerinden edilme sürecini de şiddetlendirmektedir. Öte yandan akademik eğitim döneminin sona ermesiyle ailelerinin yaşadığı kentlere geri dönen öğrenciler, kentlerde belli dönemlerde durgunluğa sebep olurken; öğrenci taleplerine bağımlı olan ticari ve hizmet birimleri üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Bu durum geçici bir nüfus olan öğrencilerin kümелendikleri bölgelerde evlerin belli süre boş kalmasına bağlı olarak alanın bakımsız kalmasına, gece nüfusunun azalmasına ve bu süreçte mahallenin ıssızlaşmasına sebep olmaktadır³⁴ (Allinson, 2006; Kenyon, 1997).

Sonuç olarak; öğrenciler, göç ettiği kentte yerel sakinlerden farklı ihtiyaçları ve eğilimleri olan bir kesimi temsil etmektedir. Eğitimleri sürecinde ailelerinden uzakta ve ergenlikten

-
1. “Öğrencilerin farklı nitelikte ve büyüklükteki konutlara kolayca adapte olabilmeleri,
 2. Binaların fiziksel durumları kötü bile olsa tercih edebilmeleri,
 3. Bir ailenin tercih etmeyeceği konutlarda öğrencilerin yaşamak için gönüllü olması”.

³⁴ Öğrencilerin giderek artan konut talebi, mahallelerde yaşayan yerleşik ailelerin ve kalıcı sakinlerin yerlerinden edilmesine sebep olmaktadır. Bu durum özellikle uzun süreli akademik tatil dönemlerinde, geçici bir nüfus olan öğrencilerin yaşadıkları yerleri terk etmesi anlamına gelmektedir. Öğrencilerin çoğunlukta olduğu bölgeler, bu dönemlerde *“hayalet kente” (ghost town)* dönüşerek kent içerisinde güvenlik ve bakımsızlık gibi sorunlara sebep olmaktadır (Sage vd., 2012a).

yetişkinliğe geçiş süreci içerisinde olan öğrenciler, kendi özgürlük alanlarını inşa etme eğilimindedirler (Smith ve Holt, 2007). Bu durum artan öğrenci sayısı ile birlikte başta barınma alanları olmak üzere kentsel mekânın öğrenci taleplerine bağlı olarak dönüşümünü tetiklemektedir. Kentlerin öğrencileşmesi sürecinde; aile konutları öğrenci evlerine dönüştürülmekte, yeni öğrenci birimlerinin inşasında park ve okul gibi kamusal alanlar kaybedilmekte, mahalleye hizmet eden ticari yapılar yerini markalaşmış ve öğrencilere hizmet eden tüketim mekânlarına bırakmaktadır (Smith, 2004). Yaşanan mekânsal dönüşümle varlıkları daha çok hissedilmeye başlanan öğrenciler, tüketimleri ve yaşam biçimleriyle yerel sakinleri yerlerinden eden bir etki yaratmaktadır.

“Öğrenciler, şehirlerin belirli bölgelerini "devralırlar", bu süreçte "yerli" nüfusları (çoğunlukla aileler) dışarı çıkarırlar ve bu alanlara belirli hizmet örüntülerini ve davranış kalıplarını dâhil ederler. Bunlar, evlerin ve diğer binaların; kiracı öğrencilerin kullanımları için dönüştürülmesini, mağazaların ve tesislerin öğrenci pazarlarına uygun hale getirilmesini, yerel okul rollerinin azaltılmasını ve geçici bir topluluğun egemenlik kurmasını içermektedir” (Allinson, 2006).

3.2 Öğrencilik Kültürü ve Kentli Kimliği Edinim Süreci

Tezin bu bölümünde; kentte bir alt kültür oluşturan öğrencilerin, yaşam biçimleri ve kültürel tercihleri ele alınacaktır. Öğrencilik kültürü, kentin dönüşümünde etkili bir güç olarak yerel sakinlerle etkileşime biçim veren temel unsur olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca öğrenciler kentteki kesimlerden farklı harcama dinamikleri olan bir sınıf olarak kentteki yeni bir tüketici sınıfı olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda davranış ve tutumların, görünümünün ve tüketimlerin bütünü olarak tanımlanan öğrencilik kültürünün, kentte inşa süreci ve bu bağlamda öğrencilerin elde ettiği kentli kimliği bölümün ana konusunu oluşturmaktadır.

3.2.1 Bir Alt Kültür Olarak Öğrenciler

Bilgi temelli ekonomilerin ön plana çıkması ile yükseköğrenim görmüş kalifiye elemana duyulan ihtiyacın artması, üniversitelerin yapısındaki değişimle birlikte üniversite öğrencisi sayısında ve profilinde belli değişimlerin oluşmasına sebep olmuştur. Ancak bunun da ötesinde yükseköğretimdeki değişim, çok daha geniş ideolojik ve kültürel değişimler içermektedir. Küresel ölçekte yaşanan değişimler, genç bireyleri yükseköğretime katılmaya yönlendirmekte ve bu durum genç bireylerin yaşayışlarına ve tercihlerine de etki etmektedir. Önceki nesillere göre daha az sorumluluk duygusuna ve daha özgürce yaşama isteğine sahip olan genç bireyler; evliliği ve çocuk sahibi olmayı geciktirme, eğlence hayatına daha düşkün olma, farklı cinsel tercihlerde bulunma gibi kendilerine özgü bir kimlik inşa etmektedirler (Smith, 2004).

İngiltere'deki yükseköğretim öğrencilerini, sahip oldukları kültürel kimlikler ve sınıfsal özellikler ile gruplandıran Chatterton (1999), çalışmasında öğrencileri “*geleneksel-eski*” (*traditional-old*) ve “*geleneksel olmayan-yeni*” (*non-traditional-new*) olmak üzere iki tip altında ele almıştır. Bu bağlamda geleneksel-eski; çoğunlukla beyaz ve orta-üst ailelere mensup, zenginlik ve moda ile karakterize edilen, genellikle ücretli ve özel okullarda eğitim görmüş, üniversite eğitimi için başka kente göç eden, yüksek gelir sahibi öğrenci tipini temsil etmektedir. Öte yandan geleneksel olmayan-yeni ise; çoğunlukla dar gelirli ve ya azınlık grupları temsil eden ailelere mensup, köklü üniversiteler yerine yerelde yeni açılan üniversiteleri tercih eden, bir kısmı evli ve çocuklu olan, eğitim aldığı dönem içerisinde çalışma hayatına katılan öğrencileri tanımlamaktadır. Bu iki sınıf yaşam biçimleri, eğilimleri ve talepleri üzerinden ayrışsa da³⁵, öğrenci grupları içerisinde farklı kimlikleri bulunan gruplar da bulunmaktadır (Chatterton, 1999).

Üniversite eğitimi için başka bir kente göç eden ve yeni bir ortama adapte olma sürecinde bulunduğu çevreye karşı yabancılaşma hissedilen öğrenciler, geçici bir süreliğine kentte bulunmaları nedeniyle yerel sakinlerle sınırlı ilişkiler kurmakta, komşuluk bağı oluşturmaktan kaçınmakta ve çevresine karşı ilgisiz bir tutum içerisinde olmaktadır (Armstrong vd., 1997; Fabula vd., 2017). Farklı kültürlerin birer temsilcisi olan öğrenciler, kümелendikleri bölgelerde genellikle mahallenin eski sakinlerini yerlerinden etmekte ve bu nedenle toplumdaki sosyal uyuma zarar veren kesimler olarak görülmektedir (Smith, 2005). Bu bağlamda birer soylulaştırıcı olarak öğrenciler; “genellikle bekar ve yalnız olan yeni bir orta sınıf” (Sage, vd., 2012a; Smith, 2004) olarak tanımlanmaktadır.

Öğrenciler giderek artan nüfusuyla kentte kültürel katkılarıyla varlıklarını pekiştiren kesimler haline gelmektedir. Özellikle öğrenci mekânlarının artması ile öğrenciler zengin kültürel sermayelerini kente yansıtabilecekleri alanlar bulmakta ve kentteki kültür/sanat üretimine (barmen, DJ, garson vb.) aktif olarak katılmaktadır (Chatterton, 1999). Sahip olduğu güçlü iletişim, yaratıcı düşünme ve duyarlılık ile öğrenciler, sosyal yardımlaşma ve dayanışma gibi toplumsal kalkınma aktivitelerinde gönüllü olarak görev almaktadır (Allinson, 2006). Böylece öğrenciler, kentteki kültürel üretim ve tüketim süreçlerine doğrudan katılım göstererek, kentlerin sosyo-kültürel anlamda gelişmesinde önemli rol oynamaktadır (Smith ve Holt, 2007). Bu bağlamda genç bireylerin hem birer girişimci ve kültür üreticisi olmaları, hem kendi ürettikleri bu kültürü ve mekânı tüketen bireyler olmaları, kent merkezlerinin yeniden canlanması ve kent ekonomisinin gelişmesi açısından

³⁵ Chatterton (1999) farklı öğrenci tiplerinin kente olan etkilerini araştırdığı çalışmasında, öğrencileri sahip oldukları kültürleri ile içerisinde bulundukları toplumdan ayrıştıklarını ve kendi içlerinde de farklılaştıklarını vurgu yapmıştır. Bu haliyle öğrenciler, “*bölünmüş kente*” (*divided city*) katkıda bulunan küçük toplulukları temsil etmektedir.

önem kazanmaktadır (Chatterton ve Hollands, 2002). Bununla birlikte öğrenciler, toplumsal ve çevresel sorunlar hakkında farkındalık yaratma hususunda gönüllü çalışan entelektüel bireyler olarak nitelendirilmektedir (Universities UK, 2007). Smith (2009) de öğrencilerin, yüksek hareketliliklerinin yanı sıra sahip oldukları özgün yaşam biçimi ve tüketim alışkanlıkları nedeniyle mekâna doğrudan etki eden başka bir sınıfı tanımlamanın zor olduğuna vurgu yapmaktadır.

“Bir toplulukta öğrencilerin varlığı, yerel sakinlerde karışık duygular uyandırabilir. Genellikle yerel hizmetlerin yenilenmesinde katalizör görevi görürler, canlı ve gençlere yönelik bir çevre yaratırlar, sokaktaki varlıkları ile daha güvenli bir ortam oluştururlar ve bazen yerel gençlerden daha kibar olarak görülürler.” (Chatterton ve Hollands, 2003).

Öğrenciler çoğunlukla üniversite kampüsleri ve kent merkezleri yakınlarında oluşturdukları öğrenci gettoları ile kentin diğer bölgelerinden ayrılmakta ve kentte bir alt kültür oluşturmaktadır. Ekonomik alım gücü düşük olan öğrenciler için bu alanların varlığı, akranlarıyla sosyalleşebilme ve zengin kültürel sermayelerini kentte yayabilme anlamlarını taşımaktadır³⁶. Bu bağlamda mekânı sembolik değeri üzerinden tüketen öğrenciler, mekâna kültürel bir anlam kazandırmaktadır (Sami, 2010). Öğrencilerin kentte yarattığı ve çeşitlilik sunan bu kültürel ortam, üniversite kenti imajına katkı sağlarken; genç bireylerin aidiyet duygularının gelişmesine ve kentli kimliği edinimlerine katkı sağlamaktadır (Görün ve Kara, 2017).

“Caféler, arkadaşların boş zaman geçirmek için bir araya geldiği, kesintisiz network bağlantısı aracılığıyla sosyal medya ve paylaşım ortamlarında “oradaydım”, “macchiato, espresso tüketiyordum” diyebilmek gibi farklı türde sosyalliklerin gerçekleştiği, benzer sınıfsal karşılaşmaların bir arada bulunduğu, sınıfsal kimliklerin yeniden hatırlandığı, gösterildiği, tüketim odaklı bir anlam dünyasına sahip olan mekânlara dönüşmüşlerdir.” (Akarçay, 2012).

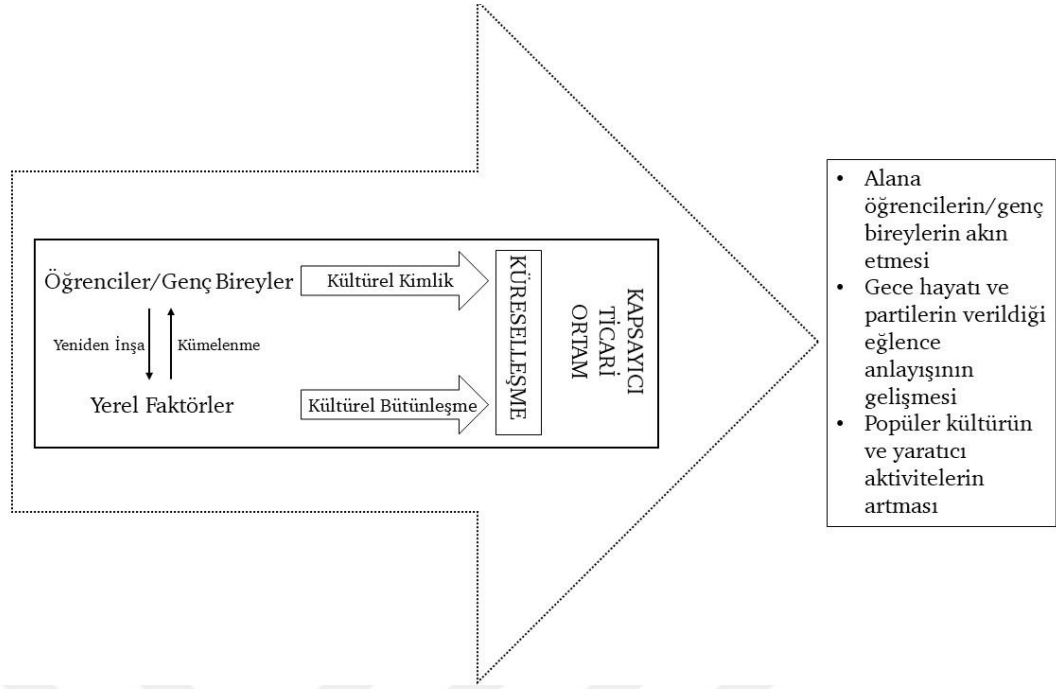
3.2.2 Yeni Bir Tüketici Sınıf Olarak Öğrencilerin Harcama Kalıpları

Öğrenci göçlerinin artması ile birçok kentte, daha önce var olmayan ve öğrencilik kültürünün bir parçası olan harcama biçimleri ile yeni bir ekonomik düzen oluşmuştur. Öte yandan genellikle genç ve bağımsız bireylerden oluşan öğrenci grupları; aile geçindirmek gibi sorumluluklarının olmaması, kısa süreli/dönemsel işlerde çalışarak ihtiyaçları durumunda gelir elde edebilen esnek yapıları ve kendi aralarında kurdukları dayanışma ile ekonomik anlamda dirençli bir sınıf haline gelmektedir. Öğrencilerin konaklama için seçici davranmaları, konut için ödeyecekleri yüksek ücreti diğer tüketimlerinden kısıbilecek ve

³⁶ Ley (2003) birçok kentte 1960'lar sonunda meydana gelen soylulaştırma sürecini, kültürel üretime dâhil olan sınıfların mekânı yeniden inşa etmeleri üzerinden ifade etmektedir. Bu bağlamda Ley sanatçıları ve gençleri, Bourdieu'nun (1984) estetik eğilimleri tanımladığı sosyal alan diyagramı içerisinde benzer yaşam biçimini benimseyen ve “*ekonomik sermayeye zayıf, kültürel sermayeye zengin*” sınıflar olarak tanımlamaktadır.

birkaç farklı kişiyle paylaşabilecek esnek yapıda olmaları, ekonomik anlamda ortalama bir hanehalkından daha güçlü hale gelmelerine katkı vermektedir. Bu bağlamda Hubbard (2009) öğrencileri, *“metropol yaşantısına hızlı adapte olan”* ve *“kent yaşantısı içinde olmak için yüksek ücretler ödemeye gönüllü”* bireyler olarak tanımlamaktadır. Literatürde öğrencilerin sahip olduğu ekonomik güce ve harcama eğilimlerine atıf yapan birçok çalışma bulunmaktadır. Genel olarak öğrenciler; *“alım gücü düşük olmasına rağmen kolay para harcayabilen”* (Smith, 2004), *“birkaç kişi bir araya gelerek güçlü bir ekonomi oluşturabilen”* (Munro ve Livingston, 2012), *“kent içinde yaşamak için fahiş ücret ödemeye razı”* (Hubbard, 2009) ve *“hoş vakit geçirmeyi iyi bilen”, “sorun çıkarmayan”, “harcayacak parayı daima bulunduran”* (Chatterton, 1999) bireyler olarak tanımlanmaktadır.

Öğrencilerin oluşturduğu talepler, özellikle öğrenci mahallerinde yeni bir ticari ve hizmet deseni oluşturmaktadır. Özellikle fast-food, kafe, pub, bar, disko, oyun salonları gibi yeme-içme ve eğlence mekânlarının; kırtasiye, kitapevi, ozalit gibi eğitim amaçlı ticari birimlerin; sinema, tiyatro, galeri gibi kültürel aktivite mekânlarının üretiminde, öğrenci talepleri temel motivasyonu oluşturmaktadır (Chatterton, 1999; Chatterton ve Hollands, 2002; He, 2015). Genç bireyler tarafından karakterize edilen bu tür gece hayatı mekânları, yeni *“kentsel oyun manzaralarını”* (*urban playscape*) oluşturmakta, sermaye birikimine ve üstün bir kentsel imajın yaratılmasına katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda öğrenciler, kentlerdeki *“ana akım mekânlardan”* (*mainstream spaces*) ayrışan alternatif eğlence mekânlarının yaratılmasında önemli rol oynamaktadır (Şekil 3.1). Belirli müzik ve giyim stilleri ile etnik köken, cinsel eğilim ve siyasi kimliklerle biçimlenen alternatif eğlence mekânları, öğrencilik kültürünün mekânsal birer yansımasıdır. (Chatterton ve Hollands, 2002).

Şekil 3.1 Öğrencileştirme sürecinin geleneksel ticari doku üzerindeki etkisi (Ma vd., 2018)

Sahip oldukları hazcı tüketimin³⁷ birer yansıması olan kafe, bar ve pub gibi eğlence mekânları ile diğer tüketim mekânları, öğrencilik kültürünün hâkim olduğu alanlarda soylulaştırma sürecindeki gibi yerinden edilme, kutuplaşma, ötekileştirme gibi toplumsal ayırışma sorunlarının pekiştiği anlamlar içermektedir (Smith, 2008). Bu bağlamda toplumdan ayırışan öğrenciler, yerel sakinler tarafından; *“nadiren yerel sosyal hayata katkılarının korunması ve geliştirilmesi gereken bir varlık”* olarak anlamlandırılmakta ve *“yerel hizmetleri tüketen ancak toplumun bir parçası olmayan geçici sakinler”* olarak görülmektedir (Hubbard, 2008).

3.2.3 Öğrencilerin Yaşam Biçimi

Farklı ekonomik ve kültürel ortamlarda yetişen öğrenciler, ortak bir *“öğrenci yaşam tarzı”* (student lifestyle) etrafında bir araya gelerek kendilerine özgü topluluk bilinci oluşturmaktadır. Öğrencilerin yaşam biçimi genel olarak gece saatlerine kadar süren parti ortamı, sınav dönemlerinde evde oluşan hareketlilik, yüksek sesli müzik dinleme ve konuşmaya bağlı olarak artan gürültü ile şekillenmektedir. Öğrenci yaşam tarzının bir parçası olarak öğrenci evleri, çoğunlukla dışarıda sosyalleşmenin gerektirdiği maliyetlerden kurtulmanın bir aracı haline gelmektedir. Bu ortam içerisinde alkol tüketimi ve karşıt cinslerin bir arada olduğu sosyal ortam, öğrencilerin kültürel etkileşimlerini

³⁷ Kentin belli bölgelerinde bir araya gelen öğrenciler, yüksek düzeyde ekonomik ve sosyal sermayelerini, moda anlayışlarını ve gençlik kültürünü mekâna yansıtarak kendilerine özgü bir kimlik edinmektedir. Chatterton (1999) öğrencilerin özel tüketimlerle elde ettikleri bu kimliği ve sosyalleşme biçimini, *“hazcı sosyalleşme”* (hedonistic socialising) olarak adlandırmaktadır.

pekiştirmelerine katkı sağlamaktadır (Munro ve Livingston, 2012). Öğrenciler; kendi aralarında kurduğu kadın-erkek ilişkileri ve sosyalleşme biçimleri yerel sakinlerin rahatsızlık duymasına sebep olmaktadır. Özellikle sebep oldukları gürültü, yerel sakinler ile öğrenciler arasındaki ayrışmayı güçlendiren bir faktör olarak ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte yerel sakinler, mahallenin görünümdeki değişimden (çevre kirliliğinin artması, trafiğin oluşması, vandalizm vb.) öğrencileri sorumlu tutmaktadır (URL-10).

Öğrenciler giyim tarzları ve görünüşleri ile kentte var olmayan bir modanın temsilcileridir. Sahip oldukları marjinal görünüşleri ile öğrenciler, toplumun genel ahlak değerlerinin karşısında yer alan bir imaj oluşturmaktadır. Yaşam tarzları gereği kentte kabul görmeyen öğrenciler; kent ekonomisinde önemli bir kesimi oluştursa da, yaşadıkları çevre içerisinde sebep oldukları olumsuz etkiler nedeniyle yerel sakinlerce dışlanmakta ve mahallede/apartmanda var olmaları istenmemektedir³⁸. Bu bağlamda öğrenciler; “davetsiz misafirler”³⁹ (Munro, vd., 2009), “sapkın”, “agresif”, “kontrolden çıkmış” (Munro ve Livingston, 2012) ve “ergen göçmenler” (Chatterton, 2010) olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda öğrenciler, yerel sakinler tarafından; “vandalizme sebep olan” (Dejong ve Vehige, 2008; Hubbard, 2009), “ev yönetimini bilmeyen” ve “sorumluluk sahibi olmayan” (Munro ve Livingston, 2012) bireyler olarak görülmektedir.

3.3 İkircikli Yapı: Yerel Sakin-Öğrenci İlişkisindeki Çatışma/Uzlaşma Ortamı

Öğrenciler göç ettikleri kentlerde, zamanla artan sayılarının ve kentteki görünürlüklerinin de artması ile sosyo-kültürel ve ekonomik etkileri olan önemli bir sınıf haline gelmektedir. İlk olarak mahallede azınlıklar halinde kümelenen öğrencilere karşı yerel sakinler, kendi kültürlerini dayatmakta ve bu durum iki sınıf arasındaki ilişkinin başından itibaren sorunlu bir hal almasına sebep olmaktadır. Zamanla artan ve kentte yeni bir alt kültür oluşturan öğrenciler, kendi kültürlerini kentte yayma eğilimi göstermektedir. Bu durum farklı yaşam biçimlerini benimseyen ve kamusal alanda gittikçe daha çok karşı karşıya gelmeye başlayan yerel sakinler ile öğrenciler arasındaki ilişkinin çatışma boyutuna ulaşmasına sebep olmaktadır.

³⁸ Hubbard (2006) çalışmasında, artan öğrenci talepleri sonucu aile konutlarının dönüştürülmesine karşı çıkan yerel sakinlerin, öğrencileştirme karşıtı tutumlarına değinmekte ve bu haliyle NIMBY (not in my back yard) benim arka bahçemde değil) anlayışıyla benzerlik kurmaktadır. Yerel sakinler, öğrencilerin sosyo-mekansal dışlanmışlıklarından ziyade mahalle dokusunda meydana gelen olumsuz dışsalılıklara (gürültü, anti-sosyal davranışlar, trafik vb.) odaklanmakta ve yaşadıkları çevrenin öğrencilerden arındırılmasını istemektedir.

³⁹ Munro, Turok ve Livingston (2009), yerel sakinlerin öğrencilerin yaşam tarzları gereği rahatsızlık duyduğuna vurgu yapmıştır. (kavramın diğer bir çevirisi için bakınız: Tuncer ve İslam (2017) çalışmasında, kavramı “istenmeyen yabancılar” olarak ifade etmiştir).

Kurulan kümelenmelerde karşı karşıya gelen yerel sakinler ile öğrenciler arasında, mahalle yapısında meydana gelen değişimlerden ötürü gerilimli bir ilişki ortaya çıkmaktadır⁴⁰. Kırmızı vd. (2020), muhafazakâr⁴¹ kentlerdeki çatışmanın daha şiddetli bir hal almasını; *“Çoğu değişme süreci gibi öğrencileştirme de içinde pek çok çatışma barındırır. Öğrencilerin kentin normlarına ve değerlerine yabancı olması, kentin yaşayanlarının ise, tutucu olmaları bu çatışmayı yoğunlaştırır.”* sözleriyle ifade etmektedir. Bunlara ek olarak, öğrenciler yaşadıkları çevrede yerel sakinler için suç ve güvenlik endişesi oluşturan sorumsuz bireyler olarak görülmektedir (Allinson, 2006; Sage vd., 2012b). Değişimin bu safhasında, daha düzenli ve monoton bir yaşam biçimini benimsemiş olan yerel sakinler, hareketli, tahmin edilemez ve rahatsız edici olarak nitelendirdikleri yaşam tarzları nedeniyle öğrencileri “davetsiz misafirler” (unwelcomed outsiders) olarak değerlendirmektedir (Munro ve Livingston, 2012).

“Öncelikli olarak, bir mahallede yaşayanlar için, yaşadıkları çevrenin taşıdığı anlam mahremiyet, kişisel seçimler, kontrol ve güvenlik beklentileriyle şekillenmektedir. Bu beklentileri tehdit eden ve özellikle bireyin kontrolü dışında olduğunu algıladığı olaylar, mahalleye dair yüklediği anlama zarar vermektedir... Mahallenin sosyal ve fiziksel dokusuyla ilgili endişe, evin ve yakın çevresinin mahremiyetinin ötesine geçerek daha geniş bir kamusal hayata uzanabilmektedir” (Kenyon, 1997).

Yerel sakinler arasındaki bu imaj, özgürlüklerine düşkün olan öğrencilerin toplum baskısından uzaklaşmak adına alt topluluklar oluşturma eğilimleriyle de pekişmektedir (Kenyon, 1997). Farklı kültürlerden gelen öğrenciler, ortak bir kültür etrafında birleşerek kentsel mekânı kendi yaşam biçimlerine göre dönüştürmekte ve bu sayede kentteki varlıklarını güçlendirmektedir (Chatterton ve Hollands, 2002). Öğrencilerin oluşturduğu talebin zamanla büyümesi, kentte sermayeye yön veren bir nitelik kazanmakta ve öğrencileri kent üzerinde söz sahibi kılmaktadır. Bu bağlamda yerel sakinler ve öğrenciler arasındaki çatışma ortamı; uzun süreli varlıkları ile kentsel mekânı şekillendiren ve ona manevi değerler yükleyen, kurduğu düzenle kente dair aidiyet ve güven duygusunu

⁴⁰ Öğrencileştirme çalışmalarının ana tartışma konusunu oluşturan yerel sakin-öğrenci çatışmaları; öğrencilerin anti-sosyal davranışları ve benimsedikleri yaşam biçimi ile yerel sakinlerin ve mahallenin dokusunda sebep oldukları olumsuz etkilere dayanmaktadır (Hubbard, 2009). Bu ilişki çoğunlukla yerel sakinlerin doğrudan ve ya dolaylı olarak yerlerinden edilmesi ile daha şiddetli bir hal almaktadır (DeJong ve Vehige 2008; Munro vd., 2009; Smith 2004).

⁴¹ Muhafazakârlık, “süreklilik arz eden bir ahlakî düzenin varlığına inanmak”; muhafazakâr ise, “modern çağın insanları olarak bizlerin, ahlak ya da siyaset yahut da beğeniler hususunda yeni cesur keşifler yapmamıza şüpheyle bakan kimse” olarak tanımlanmaktadır (URL-11). Ergil (1986) ise muhafazakârlığı; “korumayı üstlendiği “durumu” oluşturan sosyal, ekonomik, yasal, dinsel, siyasal ve kültürel kurumların, geleneklerin çözülmesine yol açacak değiş(tir)melere karşı durmaktır” olarak tanımlamaktadır. Bu çalışma bu bağlamda, muhafazakâr toplumlarda meydana gelen öğrencileştirme sürecinin gerilim düzeyinin yüksek olacağı varsayımıyla, değişimin baş aktörü olan öğrencilerin çevreyle olan ilişkilerine odaklanmaktadır.

pekiştiren yerel sakinlere karşılık olarak, öğrencilerin hâlihazırdaki düzene aykırı olan yaşam tarzlarını ve yereldekinden farklı olan kültürel sermayelerini kente yansıtma eğiliminde olmalarından kaynaklanmaktadır (Monroy ve Podmore, 2017).

“Öğrenci-kent sakini buluşması genellikle basit bir alışveriş ilişkisi olarak kalmaktadır. Bu sorun alanlarının yanı sıra önemli bir ayrışma noktası da, öğrencilerin kentsel sadakate ilişkin geçicilik algılarının ön plana çıkması, buna karşın kent sakinlerinin kendilerini mekâna daha bağımlı görmesi ve sürekli yaşadıkları alanın öğrencileşmesinden rahatsızlık duymalarıdır.” (Vural Yılmaz ve Yılmaz, 2013).

Öğrencilerin kendine özgü yaşam tarzlarının, yerel kültüre ters düştüğüne ya da toplumun ortak olarak benimsediği gündelik yaşantı konforunu ve işleyişini olumsuz yönde etkilediğine dair oluşan genel kanı, yerel sakinlerin öğrenci karşıtı bir tutum içerisinde olmalarına sebep olmaktadır⁴². Genel itibarıyla bu tutum, öğrencilerin gürültülü bir yaşam biçimine sahip olmaları, anti-sosyal davranışlar sergilemeleri ve marjinal görünüşleri gibi birtakım sebeplere dayanmaktadır (Hubbard, 2008; Mosey, 2017).

“Sosyal açıdan kapalı ve geleneksel kültürel yapının ağır bastığı kentlerde, üniversite öğrencilerinin yaşam biçimleri toplumsal dokuyu tehdit eden bir risk olarak algılanabilmektedir. Bu sebeple, farklı kültürlerden gelen insanların bulunduğu kent ortamında yabancılaşıma, hoşgörüsüzlük ve dışlanma gibi sorunlar yaşanabilmektedir” (Gürsoy, 2018).

Öğrencilerin kendi içinde kurdukları birliktelik, onların toplum yaşamı içinde “*kapalı topluluk*” (*gated community*) (Atkinson ve Flint, 2004) olarak görülmesine sebep olmakta ve bu durum yerel sakinler ile kurulacak etkileşim ortamına zarar vermektedir (Smith, 2008). Özellikle muhafazakâr toplum yapısına sahip olan kentlerde, öğrencilerin davranışları ve görünüşleri, dini ve kültürel normlarla şekillenen toplum ahlakını tehdit

⁴² Long (2016) çalışmasında, öğrencilerin sahip olduğu yaşam biçimi ile yerel sakinlerce hoş karşılanmadığına ve eğlence mekânlarının sosyal ayrışmaya sebep olduğuna değinmektedir. Bu bağlamda Long (2016) öğrencileri, Cohen’in (2002) “*herhangi bir yerleşik düzeni bozmaya yönelik tehdit oluşturan olgu karşısında kontrolün yeniden kazanılma çabası*” olarak tanımladığı “*ahlaki paniğe*” (*moral panic*) sebep olan kesimler olarak nitelendirmektedir. Long (2016) ahlaki paniği belli bir süreç içerisinde tanımlamaktadır;

1. “Tehdit Olarak Görme: Toplumun kendi “normallerine” uygun davranmayan öğrencilere karşı endişe içerisinde olma,
2. Düşmanlık Besleme: Öğrencilere ve bunlarla ilgili kurumlara –özellikle üniversiteye- karşı duyulan öfke,
3. Günah Keçisi Olarak Belirleme: Öğrencilerin bir tehdit olarak kabulü ve toplumsal olarak öğrenci karşısında tavır alma,
4. Aşırı Tepki Gösterme: Öğrencilerin sebep olduğu zarara karşı orantısız şekilde saldırganlık gösterme,
5. Elde Var Sıfır: Öğrencilere karşı olan tepkilerin tutarsız, geçici ve dikkate alınmayacak düzeyde olması”.

eden bir unsur olarak anlamlandırılmaktadır⁴³. Özetle; öğrencilerin kentlerde yarattığı sosyo-mekansal ve ekonomik dönüşüm olarak tanımlanan öğrencileştirme süreci, yerel sakinler için yaşadıkları yerlerin kendi kontrolleri dışında ve karşı koyulamaz biçimde değişmesi anlamını taşıırken; öğrenciler için sahip oldukları kültürü yayarak öğrencilik kültürünün sembolik değerinden faydalanma anlamını taşımaktadır.

“Öğrencilerin kentin kültürüne, dinine, ahlâkına, geleneğine, örfüne uymayan gençlerden oluştuğu fikri kamuoyunda zaman zaman dillendirilmektedir... Öğrenciliğin algılanışından kaynaklanan bakış açısı; özgürlük ve sorumluluk algısı; alışlagelen yaşam döngüsünün yeniden kurulması ile ilgili zorluklar; önyargılar ve beklentilerin yüksekliği ile hayal kırıklıklarına dönüşen algılardan mütevellit bir çatışma zemini her daim öğrenci ve Konya arasında bir gerilimin sebebi olmaktadır.” (Alver, Koyuncu, Aydemir, Çağlak vd., 2016).

Öğrencileştirme olarak tanımlanan bu sürecin başında; öğrencilerin “anti-sosyal” olarak görülen gürültülü ve hareketli yaşam biçimleri ile “kültürel yozlaşmaya sebep olan/toplum düzenini bozan” nitelikte değerlendirilen davranışları, yerel sakinler ve öğrenciler arasında bir çatışma ortamı doğurmaktadır. Öğrencilerin konaklama talepleri ile emlak piyasasında yarattıkları değer artışı ve mahalle kültüründe yarattıkları değişim neticesinde eski sakinlerin yerlerinden edilmesi, iki taraf arasındaki çatışma ortamını daha da şiddetlendirmektedir. Ancak öğrencilerin kentteki diğer gruplardan farklı olan tüketim alışkanlıkları ve talepleri, kentteki birçok girişimci için fırsat yaratmaktadır. Öğrencilerin harcamaları kent ekonomisinde gelişime sebep olurken kentsel canlanmaya da katkı sağlamaktadır. Öğrencilerin kentlere sağladıkları başta ekonomik olmak üzere sosyal ve kültürel katkılarının fark edilir boyutlara ulaşması ile yerel sakinler ve öğrenciler arasındaki gerilimli ilişki yerini uzlaşma ortamına bırakmaktadır. Bu bağlamda öğrencileştirme; kentlerin çok kültürlü bir yapıya kavuştuğu, muhafazakâr toplum yapısında çözümlerin meydana geldiği ve kültürel dönüşümün yaşandığı bir süreci de tanımlamaktadır. Bu süreçte öğrencilerin taleplerine bağlı olarak gelişen kafeler ve eğlence mekânları, yerel sakinler ile öğrencileri etkileşim içerisine sokan yerler olarak ön plana çıkarken; kentteki bireylerin sosyalleşmesine ve dezavantajlı kesimlerin toplumsallaşmasına imkân tanıyarak demokratikleşme sürecine katkı sağlamaktadır.

Geleneksel toplum yapısına sahip olan kentlerde, bireyler yüksek tanınırlığa sahiptirler ve beraber yaşadıkları diğer komşularından haberdar olma, onlarla yakın ilişki kurma eğilimindedirler. Öğrenciler ise yüksek hareketliliği olan, çoğu zaman kısa süreli olarak

⁴³ Türkiye’deki azınlık gruplar üzerinde oluşturulan baskıyı ve sosyal ayrışmayı konu alan çalışmasında Binnaz Toprak vd. (2009), Anadolu’nun farklı kentlerinde öğrenim gören öğrencilerle görüşmeler yapmıştır. Farklı kültürlere sahip olan öğrenciler, yerel sakinlerce dışlandıklarını ve toplum baskısıyla karşı karşıya kaldıklarını belirtmiştir. Öğrenciler özellikle görünüşleri, davranışları ve inançları nedeniyle sözlü ve ya fiziksel olarak uyarıldıklarını ifade etmiştir.

kalan ve kendileri dışındaki yerel sakinler ile ilişki kurma konusunda çekingen davranmaktadır. Bu durum bir süre sonra yerel sakinlerin yaşadıkları yerdeki kontrollerini kaybettikleri ya da öğrencilerin sayısını çok arttığı yerlerde yabancılık hissettikleri bir nitelik kazanmaktadır. Bu nedenle yerel sakinler öğrenciye konutlarını kiraya vermemekte ya da ciddi ekonomik fayda elde etmeleri durumunda belli kurallar dâhilinde kiralamaktadırlar (Sağır ve Dikici, 2011).

“Özellikle kuruldukları şehrin halkı tarafından öğrencilerin, şehrin geleneksel yaşam biçimlerine ters düştüğü noktasında eleştirilen üniversitelerin, bu anlamda şehirdeki değişimlerin yönünü olumsuz yönde etkilediği ifade edilmektedir... Özellikle küçük, kapalı bir toplum olması nedeniyle küçük şehirlerde insanların birbirlerini birebir tanımaları ve kurdukları sosyal ilişkileri önemsemeleri nedeniyle öğrenci-halk etkileşimi bu anlamda daha fazla dikkat çekmektedir” (Sağır ve Dikici, 2011).

3.4 Üniversiteler/Öğrenciler Toplumsal Dönüşümün Bir Aracı Mı?

Farklı kültürlerin birer temsilcisi olan öğrenciler, eğitim amacıyla göç ettiği kentlerde kültürel etkileşim ortamı yaratmaktadır. Birer kültür üreticisi olarak öğrenciler; farklı kesimlerden bireylerin bir arada sosyalleşebileceği ortamın ve kentsel hareketliliğin yaratılmasına öncülük etmektedir (He 2015; Smith 2009). Öğrencilerin kümелendikleri bölgelerde oluşturduğu canlılık, gece saatlerindeki varlıkları ile kamusal alanın günün her saatinde kullanılabilir bir hal almasını ve bireylerin güvenlik duygusunun artmasını sağlamaktadır (Bostancı, 2017). Kullanıcı profiline çoğunu öğrencilerin oluşturduğu kafe, bar, pub vb. eğlence mekânları, gece geç saatlere kadar dışarıda kalabilme ve karşı cinsle etkileşim halinde olabilme imkânı tanıyarak kamusal alan kullanımının daha özgür ve eşitlikçi bir nitelik kazanmasına sebep olmaktadır⁴⁴. Chatterton ve Hollands (2002) da, genç bireylerin kullanımıyla yeni anlamlar kazanan eğlence mekânlarını *“kullanım çeşitliliği, yeni kıyafet kuralları ve cinsiyet ilişkilerine dair tutumu ile kadın dostu alanların oluşmasına katkı sağlayan yerler”* olarak tanımlamaktadır. Toplum baskısının çoğunlukla kadınların üzerinde hissedildiği muhafazakâr kentlerdeki öğrenci mekânları, kentteki birçok kadın için mahalle baskısından uzakta, kimsenin dikkatini çekmeden özgürce sosyalleşebildiği bir anlam taşımaktadır⁴⁵. Bu bağlamda geleneksel normlar gereği ev ile ilişkilendirilen ve kamusal

⁴⁴ Kafeler, ev ve işyeri dışında insanların eğlence amacıyla kullandığı *üçüncü yerleri* temsil etmektedir. Bu alanlar farklı kesimleri kapsayıcı, nötr, ve rahat bir nitelikte olup herkesin ulaşabildiği alanlardır. Bu haliyle üçüncü yerler, ev ortamındaki güven ve rahatlığı kamusal alanda sunan yerler olarak, bireylerin sosyalleşmesinde önemli bir yer edinmektedir (Oldenburg, 1991)

⁴⁵ Genellikle karşı cinsten biriyle görüşme, sevgiliyle buluşma ve ya ilk tanışma amacıyla yapılan aktiviteler, daha rahat etmek ve kimseye görünmemek amacıyla “gözden irak kafeler” tercih edilmektedir. Bu tür mekânlar bireylere, mevcut hareketlilik ve kalabalık içerisinde görünmezlik/fark edilmeme kazandırarak mahalle baskısından ve “el âlem ne der” kaygısından kurtulma imkânı tanımaktadır (Çakı ve Kızıltepe, 2017).

alan kullanımı sınırlandırılmış olan kadınlar için öğrencileştirme süreci, üzerindeki toplum baskısının kırıldığı ve özgürleştiği bir anlam içermektedir.

“Son olarak, küçük ve kapalı bir toplumda eşi ile baş başa dışarıda eğlenmenin abes karşılandığı bir toplumda, bu öncülüğün kızlı-erkekli öğrenciler tarafından gerçekleştirilmesi, var olan cinsiyet ilişkilerin (“kadının yeri evidir” anlayışı) daha “özgür” bir hal almasını sağlayabilmektedir.” (Özbay, 2017).

“Soylulaştırmayı özgürleştirici bir uygulama olarak nitelendiren husus; marjinal soylulaştırıcıların, sosyo-kültürel homojenliği ve tekdüzeliği pekiştiren modern planlama anlayışının aksine, tarihi merkezlerin kimliğiyle ilişkilendirdikleri kültürlerin ve yaşam tarzlarının çeşitliliğine, hoşgörüsüne ve ifade özgürlüğüne değer vermesidir.” (Mendes, 2013).

Kendi özgürlük alanını inşa etme sürecinde olan ve yaşadığı yerden başka bir kente eğitim amacıyla göç ederek aile baskısından kurtulmuş olan öğrenciler, birçok kentte daha önceden var olmayan ve farklı görünüm, tutum ve davranışlardan oluşan yeni bir yaşam biçimini temsil etmektedir. Öğrenciler arasında belli bir kesimin benimsediği bu yaşam biçimi, oluşan etkileşim ortamının yardımıyla hızla yayılmakta; böylece öğrencilerin başta kabul edilmeyen yaşam biçimleri giderek daha az dikkat çeken bir hal almaktadır. Özellikle öğrenciler içindeki belli bir kesimin sahip olduğu marjinal görünümlerin kentteki diğer gençler üzerindeki özendirici etkisiyle birlikte yayılması, toplumun ötekileştirdiği görünümlere alışmasına ve önyargılarının azalmasına sebep olmaktadır⁴⁶. Kentlerin ekonomik gelişiminde vazgeçilemez bir tüketici sınıfı haline gelen ve sosyo-kültürel katkılarıyla varlıklarını pekiştiren öğrenciler, zamanla toplum içerisinde daha korunaklı bir statü elde etmekte ve sahip oldukları marjinal görünümler göz ardı edilen bir hal almaktadır. Öğrencileştirme sürecinin başlarında öğrenci kültürüne karşı toplum tarafından geliştirilen savunma mekanizması ve oluşan çatışma ortamı; zamanla bazı davranışların görmezden gelinmesi, önyargıların zayıflaması ve çatışma ortamında çözülme sürecinin başlaması nedeniyle yerini uzlaşma ortamına bırakmaktadır. Öğrencileştirme süreciyle yaşanan sosyo-mekansal dönüşüm, özellikle kadınların ve diğer marjinal grupların kamusal alan kullanımlarını yeniden tanımlayarak toplumsallaşma sürecine katkı sağlamaktadır. Böylece öğrencilerin kümелendikleri bölgeler, geleneksel normların ve mahalle baskısının kırılarak sosyo-mekansal bir özgürleşme süreci doğurmaktadır.

⁴⁶ Burada toplumun alışma sürecinden kasıt; kültürel bozulmaya sebep olduğu düşünülen ve ahlak dışı olarak kodlanan görünümlere (küpelili erkek, dövme, siyah giyen genç, açık giyinen kadın, renkli saçlı kadın) sahip bireylere karşı tutumun kısmen pozitif yönde değişmesi ve toplumsal baskının yerini kabullenmeye bırakmasıdır. Bu tür görünümler toplum genelinde tam olarak kanıksanmasa da; öğrenciler, yerel sakinlerin kendilerine dair oluşturdıkları olumsuz imajdan belli ölçüde kurtulmaktadır.

“Erzurum gençlerinin son 20 yılda fiziki görünümünde değişim var. Gençler artık daha modern giymeye başladıklarını, üniversite gençliğinin bu konuda etkisinin olduğuna inandıklarını belirtmişlerdir. (...Üniversite gençliğinin Erzurum gençlerini giyim konusunda etkilemesinin nedeni olarak psikolojik nedenler görüyorum; özenmek, üniversiteli olma kimliğinin cazipliği gibi etmenler Erzurum gençlerini etkiliyor olabilir)” (Ada ve Bilgili, 2008).

“...farklı kültürel özelliklere sahip öğrencilerin bir araya gelerek hem kendi aralarında hem de kent halkıyla iletişim ve etkileşimde bulunmaları kimi zaman kültürel çatışmalara, yabancılaşmaya, birbirini yadırgama veya kabul görmeme gibi sorunlara yol açsa da hoş görüyü, çok kültürlülüğü ve sosyal normların değişmesini de sağlamaktadır.” (Şahbudak ve Öztürk, 2017)

Toplumsal düzen ve mekânsal organizasyonda birtakım olumsuz etkileri olan öğrencileştirme süreci, kentlerin daha dinamik ve canlı bir hal almasına katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda öğrenciler sahip oldukları özel tüketim kalıpları ile kent ekonomisinin en önemli parçalarından biri olmakta ve sosyal sermayeleri ile de kentin kültür düzeyine katkı sağlamaktadır. Hubbard (2008) da Florida’nın (2018) “yaratıcı sınıfının” potansiyel üyeleri olarak gördüğü öğrencileri, kentlerin gelişiminde önemli yeri olan bilgi ekonomilerinin temel taşı olarak değerlendirmektedir⁴⁷. Özellikle bu süreçte meydana gelen sorunları çözmeye yönelik politikalar üretebilen, toplumsal bütünleşmeyi sağlayan ve öğrenci taleplerine karşılık verebilen kentler, birer üniversite kentine dönüşmekte ve küresel ölçekli rekabette bir adım öne geçmektedir (Çağlayandereli ve Güleş, 2013).

⁴⁷ Florida (2018), ekonomik büyümenin öncüleri olarak gördüğü “yaratıcı sınıfın”, “tolerans, yetenek ve teknoloji” (3T; tolerance, talent, technology) sahip olan kentleri tercih ettiğini belirtmiştir. Bu bağlamda yaratıcı sınıfı kentlere çekmek adına; küresel bilgiyi aktaran/üreten, teknolojik ve kültürel altyapıyı sağlayan üniversiteler ile kültürel zenginlik yaratan, farklılıklara karşı toleransı yüksek olan ve özgür bir ortamın inşa edilmesinde öncülük eden öğrencilerin varlığı önemlidir (Sankır ve Sankır 2017).

Tezin bu bölümü; çalışma alanı olarak belirlenen Erzurum'da öğrencileştirme sürecinin analizinin hangi yöntemler ve araştırma teknikleriyle ele alınacağını açıklayacaktır. Bu amaçla ilk olarak ulusal ve uluslararası literatürde yer alan çalışmalar, tezin çalışma yönteminin belirlenmesi için konunun ele alınış biçimleri incelenmiştir. Bu doğrultuda tezin ana araştırma aracını, alanda yapılan yüz yüze derinlemesine görüşmeler ve gözlemler oluşturmaktadır. Öğrencileştirme sürecinin farklı etkilerinin ortaya koyulması amacıyla mahalleye ve üniversiteye dair veriler, haritalar, fotoğraflar ve internet kaynaklarından da faydalanılmıştır.

4.1 Öğrencileştirme Araştırmalarında Kullanılan Yöntemler

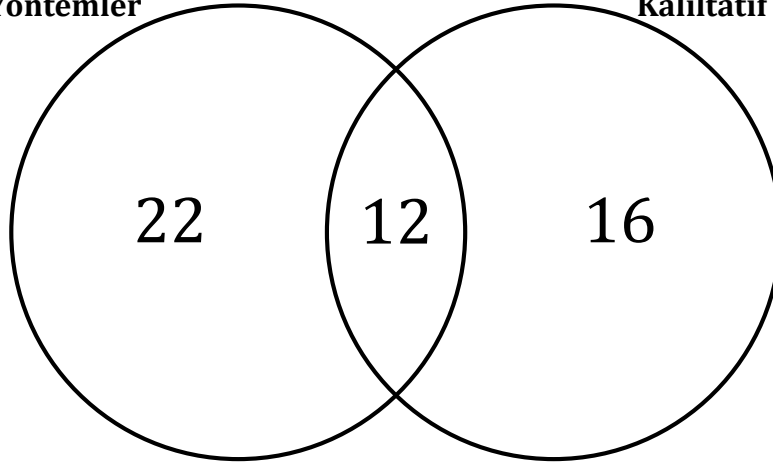
Tez kapsamında öğrencileştirme kavramına dair yapılan akademik çalışmalar içerik ve yöntem olarak incelenmiştir. Ulusal yazında sınırlı kalınan öğrencileştirme kavramına alternatif olarak üniversite-kent ilişkisine ve üniversitelerin kentlere olan etkilerine dair akademik çalışmalar taranarak kavramın Türkiye'deki farklı alan çalışmalarında nasıl ele alındığı ve ne tür sonuçlar doğurduğu araştırılmıştır. Ulusal yayınlar içerisinde incelenen 50 çalışmanın; 16 tanesinde ana araştırma yöntemi kalitatif yöntemleri⁴⁸ içerirken, 22 tanesi kantitatif yöntemlerle⁴⁹ kurgulanmıştır. Hem kalitatif hem de kantitatif araştırma yöntemlerinin kullanıldığı 12 tane çalışma bulunmaktadır (Şekil 4.1). Bu çalışmalar, tezin önceki bölümlerinde aktarılan üniversitelerin ve öğrencileştirme sürecinin kentlere etkileri (fiziksel, ekonomik, kültürel, sosyal) bağlamında ele alınarak incelenmiş ve gruplandırılmıştır (EK-D).

⁴⁸ Kalitatif yöntemler; gözlem, görüşme ve içerik analizi gibi veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, çoğunlukla bulguların sözlü bir şekilde ve sayısal olmayan bir formda sunulduğu, odağın anlamlarda ve ifadelerde olduğu niteliksel verilerden oluşmaktadır. Kalitatif araştırmalarda bağlam önemlidir; bu nedenle olayları/olguları geçtiği yerde anlamaya ihtiyaç duyulur ve durumlar katılan kişilerin bakış açısı ile değerlendirilir (Robson, 2002/2015).

⁴⁹ Kantitatif yöntemler; anket, deney, form ve kategorize edilmiş şemalar gibi sayılara ve matematiksel ifadeler dayanan, çoğunlukla belli hipotezleri geliştirmek ve çürütmek amacıyla ortaya konan görüş, düşünce, tavır ve diğer değişkenleri ölçmek amacıyla oluşturulan niceliksel verilerden oluşmaktadır. Kantitatif araştırmalarda ölçümün kesinliği ve doğruluğu önemlidir; bu nedenle ölçümün geçerliği ve güvenliği ön plandadır (Robson, 2002/2015).

Kantitatif Yöntemler

Kaliltatif Yöntemler

Şekil 4.1 İncelenen ulusal yayınlarda kullanılan yöntemlerin dağılımı

Tez kapsamında incelenen ulusal yayınlarda doğrudan öğrencileştirme kavramını ele alan sadece 5 yayınlara karşılaşılmıştır. Yapılan yayınlar öncelikli olarak kavramın Türkçe literatüre kazandırılması amacıyla üretilmiştir. Bu bağlamda öğrencileş(tir)me kavramının kullanıldığı ilk ulusal yayında Yılmaz (2011), öğrencileştirme kavramının tanımını yaparken yöntemsel olarak önceki ulusal yayınlara benzer şekilde üniversite-kent ilişkisini ele almış ve hem öğrencilerin hem de yerel sakinlerin üniversiteye dair algılarını ölçen anket çalışması (üçlü Likert tipi ölçek) yapmıştır. Tuncer ve İslam (2017) ise öğrencileştirme kavramını soylulaşma bağlamında ele aldıkları ve mikro analizleri içeren çalışmalarında; sürecin farklı gruplar üzerinden nasıl anlamlandırıldığını derinlemesine ve kısa görüşmeler üzerinden aktarmıştır. Bostancı (2018) literatür taraması ile şekillendirdiği çalışmada, süreci üniversitelerin kuruldukları kentler üzerindeki etkilerine dayandırmış ve hızla artan üniversite sayısı karşısında “*öğrenci coğrafyalarının*” oluştuğuna değinmiştir. Son olarak Kırmızı vd. (2020); mahalledeki nüfus ve kira değişimleri üzerinden öğrencileştirme sürecinin sosyo-ekonomik etkilerini nitel veriler üzerinden değerlendirirken, yerel sakinler ve öğrencilerle yaptığı kısa görüşmelerde mahalledeki değişime dair tepkilerinin ne olduğunu tespit etmiştir.

Öğrencileştirme kavramının ulusal yayınlarda kullanılmaya başlamasından önce, benzer süreci ve etkileri tanımlayan üniversite-kent ilişkisi ve üniversitelerin kentlere etkileri konularında birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda üniversitelerin ekonomik etkilerini ele alan araştırmalar ön planda olsa da, sosyo-kültürel ve fiziksel etkilerini ele alan çok sayıda çalışma da bulunmaktadır. Bu bağlamda incelenen çalışmaların 13’ünü herhangi bir örneklem veya alan çalışması içermeyen, ancak konu üzerine yapılan tartışmaların ve kullanılan yöntemlerin derlendiği literatür taramaları oluşturmaktadır (Atik, 1999; Eskicumalı, 2001; Heper, 2017; Işık, 2009; Sağ, 2003). Tez kapsamında ele alınan

çalışmaların 28'inde ise kantitatif araştırma yöntemlerinden biri olan anket çalışması yapılmıştır. Bu çalışmalar; yerel sakinlerin öğrencilerden ve üniversiteden memnuniyet düzeyini ölçmek (Akbaş ve Atış, 2020; Gürsoy, 2018; Sankır ve Sankır, 2012), öğrencilerin içerisinde bulundukları toplum ile ilişki düzeylerini ve üniversitenin sunduğu hizmetlerden memnuniyet düzeylerini ölçmek (Ergun, 2014), öğrencilerin tüketim miktarlarını ve çeşitlerini hesaplamak (Görkemli, 2009), öğrencilerin barınma ihtiyaçlarını tespit etmek (Onsekiz, 2018a) amacıyla yapılan üçlü veya beşli Likert tipi anketleri içermektedir. Ayrıca öğrencilerin kenti algılama biçimlerinin ve toplumla olan ilişkilerinin, belli değişkenlere (cinsiyet, yaş, öğrenim süresi, ekonomik durum vb.) bağlı analizlerini içeren çalışmalar da yer almaktadır (Özgüner ve Özdemir, 2016; Taşçı vd., 2011; Uygun vd., 2016). Öte yandan kantitatif araştırma yöntemlerinden biri olan yüz yüze görüşme tekniğinin kullanıldığı 11 çalışmada, anketlere de yer verilerek karma bir araştırma deseni oluşturulmuştur. Bu çalışmalar genel itibariyle üniversitelerin ve öğrencilerin kente olan katkılarını belirlemeyi (Gürsoy, 2018; Yayar vd., 2018), yerel sakin-öğrenci diyalogunda oluşan sorunları tespit etmeyi (Sağır ve Dikici, 2011), üniversite-kent ilişkisinde karşılıklı beklentileri belirlemeyi (Torun vd., 2009) ve kentteki farklı kesimlerin üniversiteyi algılama biçimlerini (Ada ve Bilgili, 2008; Ilık Bilben ve Dursun, 2018; Şahbudak, 2017) ortaya koymayı amaçlamaktadır. Uluslararası yayınlarda ise kavramın ilk ortaya atıldığı İngiltere örnekleri, öğrencileştirme üzerine yapılan araştırmaların ana odağını oluşturmuştur⁵⁰. İngiltere dışındaki ilk araştırmalar, uluslararası öğrencilerin kentsel dönüşümdeki rolünün ele alındığı Avustralya örneği (Fincher ve Shaw, 2009) ve artan genç nüfusa bağlı olarak mahallede meydana gelen değişimlerin aktarıldığı Amerika örnekleridir (Cunningham, Ciarleglio, Lambert, Soulard, Cusack, 2009). Son 10 yılda, öğrencileştirme üzerine yapılan çalışmalar ile İngiltere dışında farklı coğrafyalardaki etkileri de literatüre kazandırılmıştır. Kavramın ortaya atıldığı 2002 yılının takip eden ilk 10 yılda toplam 13 akademik yayın bulunurken, bu sayı sonrasındaki 10 yıllık süreç ile birlikte 85'e ulaşmış ve farklı konu başlıkları altında ele alınmıştır⁵¹.

Öğrencileştirme çalışmaları içerisinde nüfus verilerinin kullanıldığı birçok çalışma yer almaktadır. Foote (2017) farklı yıllara ait nüfus verilerini kullandığı çalışmasında; üniversite kenti olarak tanımlanabilecek olan 10 yerleşimde, demografik veriler ve *K-means*

⁵⁰ Öğrencileştirme (studentification) üzerine Scopus'ta yapılan taramada çıkan 85 yayının 30'u İngiltere'de gerçekleştirilmiştir.

⁵¹ Scopus taraması sonucu çıkan 85 yayında; İngiltere'yi 9 yayın ile Güney Afrika, 8 yayın ile Amerika, 6 yayın ile Kanada, 5 yayın ile Çin, 4'er yayın ile Avustralya, Almanya, Endonezya ve Portekiz takip etmektedir. Bu çalışmaların 78'i Sosyal Bilimler (Social Sciences), 27'si Çevre Bilimleri (Environmental Sciences), Yer ve Gezegen Bilimleri (Earth and Planetary Sciences), 10'u Mühendislik (Engineering) ve İşletme, Yönetim ve Muhasebe (Business, Management and Accounting) araştırma başlıkları altında ele alınmıştır (aynı yayın birden fazla araştırma başlığı içerisinde yer alabilmektedir).

cluster analizi ile oluşturduğu 5 farklı mahalle tipolojisinde ve bunlardan biri olan öğrenci mahallelerinde meydana gelen değişimi ortaya koymuştur. Moos vd. (2019) çalışmasında Kanada'nın üç büyük kentinde (Montreal, Vancouver ve Toronto), üniversite öğrencilerin kentlerdeki yayılım alanlarını tespit etmek için nüfus verilerini kolerasyon analizi yöntemi ile analiz etmiştir. Hubbard (2009) öğrencilerin oluşturduğu konut talebinin, emlak piyasası ve konut üretim biçimlerinde oluşturduğu etkiyi ortaya koymak için yıllar içerisinde değişen HMO ve PBSA sayılarını analiz etmiştir. Kurumlardan elde edilen istatistiki verilerin yanı sıra kantitatif araştırma türlerinden biri olan anket yöntemi ile Grabkowska ve Frankowski (2016), Gdańsk (Polonya) örneğinde üniversite öğrencilerinin konut tercihlerini anket çalışmasıyla tespit etmiş ve ticari işletmelerde meydana gelen değişimi nicel verilerle ortaya koymuştur. Gregory ve Rogerson (2019), önemli bir üniversite kenti olan Stellenbosch'da (Güney Afrika); yıllar içerisinde artan üniversite ve öğrenci sayısına bağlı olarak gelişen öğrenci konutlarının, kent içerisindeki dağılımlarını ArcMap 10.4.1. yardımıyla haritalandırmıştır. Benzer bir çalışmayı Sage vd. (2012a), Brighton'da (İngiltere) dengeli bir nüfus ve konut politikası geliştirmek amacıyla öğrencilerin mahalle içi yoğunluklarının 2006-2008 yılları arasındaki değişim hızını tespit etmiştir.

Öğrencileştirme çalışmalarında kalitatif araştırma yöntemlerine sıklıkla başvurulmaktadır. He (2014) kırsal karakterli yerleşimler olan Xiadu ve Nanting'de (Çin), öğrencilerin gelmesi ve kümeler oluşturması ile oluşturdukları değişimin etkisini, yerel sakinlerle yapılan derinlemesine görüşmelerle analiz etmiştir. Allison (2006) da öğrenci yoğunluğunun yüksek olduğu Birmingham'da (İngiltere), artan öğrenci sayısının kentte meydana getirdiği değişimi fiziksel, ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda farklı kesimler için ne anlam ifade ettiğini tespit etmiştir. Bu amaçla kentteki temel paydaşlarla (Birmingham Üniversitesi Konaklama Ofisi, konut kiralama ve satış ofisleri, özel konut geliştirme temsilcileri, yerel topluluklar ve Birmingham Üniversitesi Öğrenci Birliği) yüz yüze görüşmeler yapmıştır.

Öğrencileştirme çalışmaları içerisinde kantitatif ve kalitatif yöntemlerin birlikte kullanıldığı çalışmalar da bulunmaktadır. Hubbard (2008) nüfus verilerini ve görüşmelerden elde ettiği verileri kullandığı çalışmasında; yerel sakin-öğrenci çatışmalarının önüne geçmek amacıyla, öğrenci konutlarının kümelendiği alanları ve mahalledeki öğrenci yoğunluğunu "*threshold analysis*" yöntemi ile hesaplayarak öğrenci konutlarının yayılımına dair politikalar geliştirmiştir. Munro ve Livingston (2012) Birleşik Krallık'taki öğrenci yoğunluğu yüksek olan beş kentinde (Belfast, Cardiff, Glasgow, Nottingham ve Sunderland), 2001 nüfus verilerine göre öğrenci kümelerini karakterize ederek karşılaştırmıştır. Öğrencilerin bu kentlerde sebep oldukları değişim, farklı gruplarla (konaklama ofisleri, öğrenci birlikleri, yerel yönetimler, polis, mülk sahipleri vb.) yapılan yüz yüze görüşmelerle aktarılmıştır. Sage

vd. (2012b) ise çalışmasında Beveandean'da (İngiltere) eski bir sosyal konut yerleşmesinde, öğrenci taleplerine bağlı olarak PBSA'ların artışıyla oluşan sosyal sorunları ve satın alınabilir konut stokunda yaşanan düşüşü ele almıştır. 4 farklı tipolojide konutların emlak değerleri, mahalle ölçeğinde bölge ölçeğine kadar karşılaştırmalı olarak sunulmuş ve 2001-2009 arasındaki dönemde sosyal konut stokundaki değişim nicel verilerle ifade edilmiştir. Mahalle sakinleriyle yapılan görüşmelerde yaşanan değişime ve artan öğrenci sayısına dair düşünceler analiz edilmiştir.

4.2 Araştırmanın Yöntemi

Bu tezin yöntemi; olaylar ve durumlar karşısında grupla değil bireyin üzerinde odaklanan ve insanların dünyalarını nasıl yapılandığı/anlamlandırdığıyla ilgilenen *sosyal yapılandırıcılık araştırması*⁵² olarak kurgulanmıştır. Bu yaklaşım, sosyal ortam içerisinde belli davranış ve tutumlar içerisinde hareket eden insanların yaşadıkları, hissettikleri ve maruz kaldıkları ile tecrübe dünyalarının yansımalarını vurgulamaktadır (Schwandt, 2017). Araştırmacının görevi, anlam ve bilginin çoklu sosyal yapısını anlamaktır. Çoklu bakış açısının edinimi için görüşme ve gözlem gibi insanların bir olaya/olguya dair düşüncelerinin derinlemesine analiz edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda tezde; farklı düşüncelerin derinlemesine analiz edilmesine odaklanan kalitatif araştırma yöntemleri benimsenmiştir. Anlatım, çalışma kapsamında ele alınan sürecin daha kolay anlaşılabilmesi ve okuyucunun kültürün içindeymiş gibi anlamlandırabilmesi için zengin betimlemelerle aktarılmaya çalışılmıştır (Geertz, 1973).

Kalitatif araştırmalar; önceden belirlenen sorular, istatistiki veriler veya belli bir hipotez çerçevesinde tasarlanan araştırmaların aksine araştırma sürecinde sürekli veri toplamaya, olaylar arasında ilişkisellik kurmaya ve esnek bir çalışma deseni kurgulamaya açıktır. Esnek desen çalışmaları; değişkenler arasında nedensellik ilişkisi ya da grupların konumlandırılması ile değil, araştırmacının anlamaya çalıştığı tek bir problemle veya fikirle başlamaktadır. Esnek desen çalışmaları; sınırları iyi şekilde belirlenmiş ve sınırlandırılmış bir konu çerçevesinde, özel bir vakanın çalışılması ve neler olduğuna ilişkin toplanan verilerle biçimlendirilmektedir (Hakim, 2000). Bu bağlamda Robson (2002/2015) esnek desen çalışmalarını; "*insanların kendi doğal ortamlarında uzun süreli olarak gözlemlenmesi*" olarak ifade etmekte ve temel özelliklerini aşağıda belirttiği gibi tanımlamaktadır;

- İncelenen kültürü paylaşan gruba ilişkin detaylı inceleme ve yorumlama yapılması,

⁵² Robson (2002/2015) sosyal yapılandırıcılık kavramını; "sosyal özelliğin özerk bir varoluştan ziyade insanlar arası iletişim yolu ile kurulduğu görüşünü ifade eder ve anlam, kendi doğrusunda var olmaz, yorumlam ile uğraşan insanoğlu tarafından etkileşim içinde olarak kurulur" ifadesiyle tanımlamaktadır. Bu yaklaşım insanların çevresine karşı beslediği duyguların ve düşüncelerin birer yansıması olması ve taşıdığı öznel değerler nedeniyle *yorumsamacı* olarak da tanımlanmaktadır.

- Bir kültürü paylaşan grupların etkili biçimde dünyalarının öğrenilmesi,
- İlişkileri, eylemleri, davranışları ve insanların bunları yorumlama biçimlerini ve tutumlarının keşfedilmesi,
- Bir grup insana ilişkin davranışların, eylemlerin, olayların ve bağlamların paylaşılan kültürel anlamları, grubu anlayabilmek adına önemlidir. (Robson, 2002/2015).

Bu tezde de özellikle sosyal bilimler alanında kullanılan ve toplumsal çalışmalarda sıkça başvurulmuş “görüşme” metodu kullanılmıştır. Esnek desen çalışmalarının ve kalitatif araştırma yöntemlerinin bir parçası olan “yarı-yapılandırılmış görüşme” tekniği; belirlenen soruların sorulma sırasında ve miktarında sağladığı özgürlük nedeniyle tercih edilmiştir. Bu teknik araştırmacıya, görüşme yaptığı kişinin verdiği cevaplara göre soruların yerlerini değiştirme ve başta kurgulamadığı konularda yeni sorular sorabilme imkânı tanıması nedeniyle çalışmaya katkı sağlamaktadır. Çalışma kapsamında 2018 Kasım ile 2020 Ağustos ayları arasında yüz yüze yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Öğrencileştirme sürecinin yarattığı etki; öğrencilerin gözünden aktarılırken, farklı kesimlerin de (yerel sakinler, işletme sahipleri, emlakçılar, karar alma süreçlerindeki etkin aktörler) süreci nasıl anlamlandırdığını analiz etmek amacıyla daha sınırlı sayıda görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Erzurum’da öğrencileştirme süreciyle yaşanan değişime ve değişimin baş aktörleri olarak öğrencilerin süreci nasıl anlamlandırdığına odaklanan bu tez çalışmasında, görüşme yapılan öğrencilerin farklı kentlerden ve kültürlerden bireyler olmasına özen gösterilmiştir⁵³. Ayrıca sürecin derinlemesine analiz edilebilmesi adına kentteki farklı kesimlerin de düşüncelerine yer verilmiştir. Yapılan görüşmelerin tamamı ses kaydına alınmış ve çalışma içerisinde kullanılacak kısımlar metin haline getirilerek analiz edilmiştir.

Tez kapsamında katılımcı gözlem tekniğine de başvurulmuştur. Genellikle gerçek dünya araştırmalarında yaşama dair veri elde etmek amacıyla kullanılan gözlem, bir toplumsal grubun kültürü ve sosyal yapısının tanımlanmasına ve yorumlanmasına olanak tanımaktadır⁵⁴. Robson (2002/2015) bu tür çalışmalarda, belli bir süre incelenen kültürle yakın ilişkiler kurulmasına vurgu yapmakta ve katılımcı gözlemi; *“sadece fiziksel olarak orada bulunup yaşamın bazı deneyimlerini paylaşmayı değil; grubun sosyal geleneklerini ve*

⁵³ Çalışma kapsamında 57 kişiyle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerin; 30’u öğrencilerle, 6’sı yerel sakinlerle (en az 10 yıldır mahallede yaşayan), 11’i esnaflarla (9’u kafe sahipleri), 2’si emlakçılarla, 3’ü yerel yönetimlerle, 3’ü öğretim elemanlarıyla (en az 5 yıldır Atatürk Üniversitesi’nde görev yapan) yapılmıştır. Çalışmada görüşme yapılan 30 öğrencinin; 19’u kadınlardan (9’u Erzurumlu, 10’u Erzurum dışından gelen), 11’i ise erkeklerden (4’ü Erzurumlu, 7’si Erzurum dışından gelen) oluşmaktadır.

⁵⁴ Gözlemcinin, gözlediği ortamdan tamamen kopuk ve bağımsız olması çoğunlukla anti-sosyallikle ilişkilendirilmekte ve gözlenenlerin tepkisine sebep olmaktadır. Öte yandan gözlenen ortamın içine gereğinden fazla dahil olmak, araştırmacı rolünden çıkmak ve objektifliğini kaybetmek gibi tehlikeler içermektedir. Bu çalışmada gözlem, toplanan diğer verileri tamamlamak ve desteklemek amacıyla kullanılan bir yöntem olmuştur.

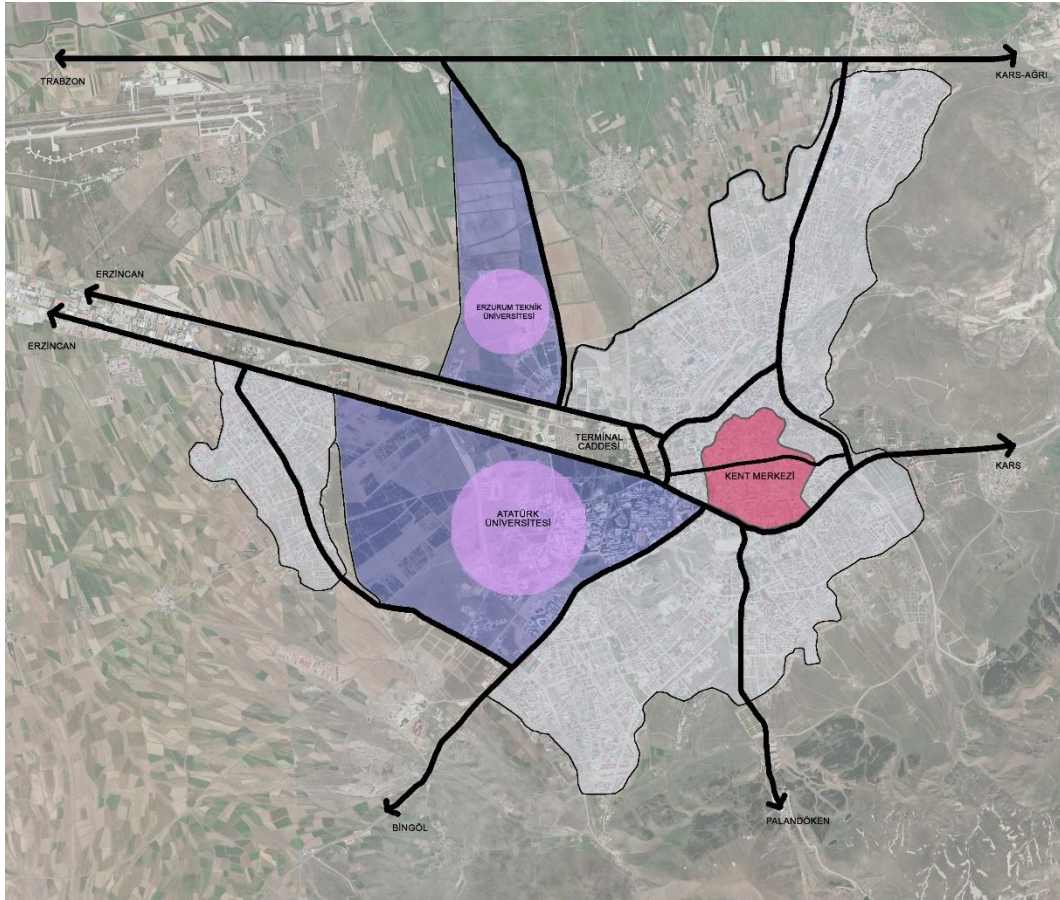
anlayışlarını, dillerini ve sözel olmayan iletişim öğelerini kullanma biçimlerini öğrenmeyi gerektirir” sözleriyle ifade etmektedir. Bu bağlamda çalışma sürecinde inceleme yapılan alanın aktif kullanımı ve görüşme yapılan kişilerle kurulan yakın ilişki, çalışmanın etnografik bir nitelik kazandırmıştır⁵⁵. Bu çalışmada da; önceden belirlenmiş bakış açısıyla değerlendirme yapan ve keşfedici olmaktan uzak duran formel gözlemin yerine, daha az yapılandırılmış ve gözlemciye hangi bilgiyi nasıl elde edeceği konusunda özgürlük tanıyan enformel gözlem tekniği benimsenmiştir. Bu teknik katılımcıların deneyimlerini ve anlamlandırmalarını gerçekçi bir yöntemle aktaran ya da bir toplum içinde meydana gelen olayları inceleyen yapılandırmacı bir yöntem olarak kullanılmaktadır (Robson 2002/2015). Bu bağlamda alan çalışmasının anlaşılabilirliği için görüşmelerden elde edilen veriler tematik kodlama analizi ile aktarılmıştır. Böylece veriler, sürecin meydana gelişi ve doğal akışı içerisinde belirli gruplar altında toplanmış ve farklı gruplar arasında ilişkisel bağ kurularak olay örgüsü tanımlanmıştır.

Öğrencileştirme sürecinin farklı etkileriyle analiz edilmesi adına mahalle, ilçe ve kent genelinde TÜİK verilerinin yanı sıra emlak değerleri gibi nicel veriler kullanılmıştır. Çalışma alanına dair nicel verilerin bazıları, önceki yıllarda yapılan çalışmalardan elde edilmiştir. Ayrıca çalışma alanında yaşanan değişim, uydu görüntüleri ve fotoğraflarla aktarılmış, internet yoluyla ulaşılan sosyal medya ve formlardan elde edilen veriler de çalışmaya eklenmiştir.

⁵⁵ Etnografi genel anlamıyla insan gruplarını ya da insan gruplarının sahip olduğu kültürü ifade etmektedir. Kartarı (2017) etnografik çalışmaları; “araştırılan grup ya da kültürün bütünü, bileşenlerini, onların arasındaki ilişkileri, kültürün mensuplarının gözünden görüp onların kültür kodlarıyla açarak anlama” olarak tanımlamaktadır.

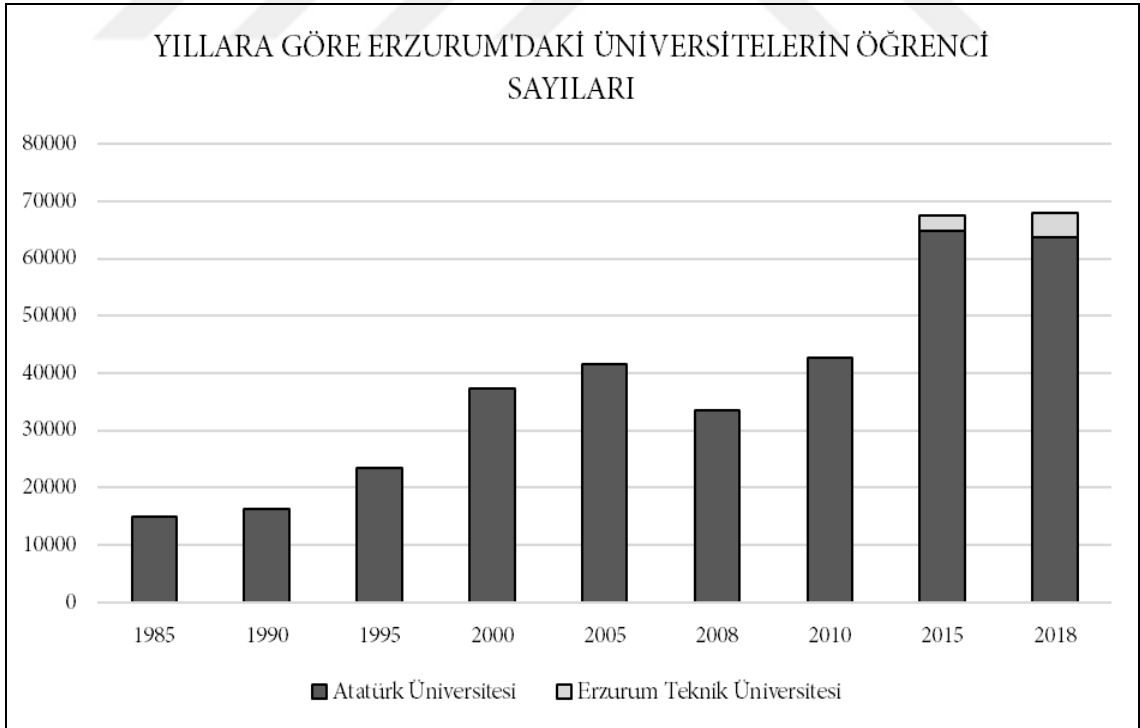
ALAN ÇALIŞMASI VE BULGULAR

Erzurum kenti TUİK 2020 ADNKS'ye göre, 758.279 nüfusu ile Türkiye'nin en kalabalık 30., Doğu Anadolu Bölgesi'nin ise en kalabalık 3. şehridir. Erzurum kentinin merkez ilçelerinden biri olan Yakutiye İlçesi ise 181.150 kişilik nüfusuyla en kalabalık ilçe konumundadır. Çalışma alanı olarak seçilen Terminal Caddesi; Erzurum kent merkezine 1 km uzaklıkta olup, kentin en kalabalık mahallelerinden biri olan Lalapaşa Mahallesi (22.801 nüfusu ile en kalabalık 9. mahalle) içerisinde yer almaktadır. Lalapaşa Mahallesi, kent ile Atatürk Üniversitesi kampüsü arasında kalan ve kentin kuzeyinde yer alan bir yerleşim yeridir. Terminal Caddesi ise Atatürk Üniversitesi ve Erzurum Teknik Üniversitesi'ni birbirine bağlayan ana hat olma özelliği gösterirken, kent ile Erzurum Havalimanı'nı birbirine bağlamakta ve kentin kuzey yönünden girişini oluşturmaktadır (Şekil 5.1). 2019-2020 yılı itibarıyla Atatürk Üniversitesi bünyesinde 62.439, Erzurum Teknik Üniversitesi ise bünyesinde 4.195 öğrenci barındırmaktadır.

Şekil 5.1 Çalışma alanı ve Erzurum'da bulunan üniversite kampüsleri

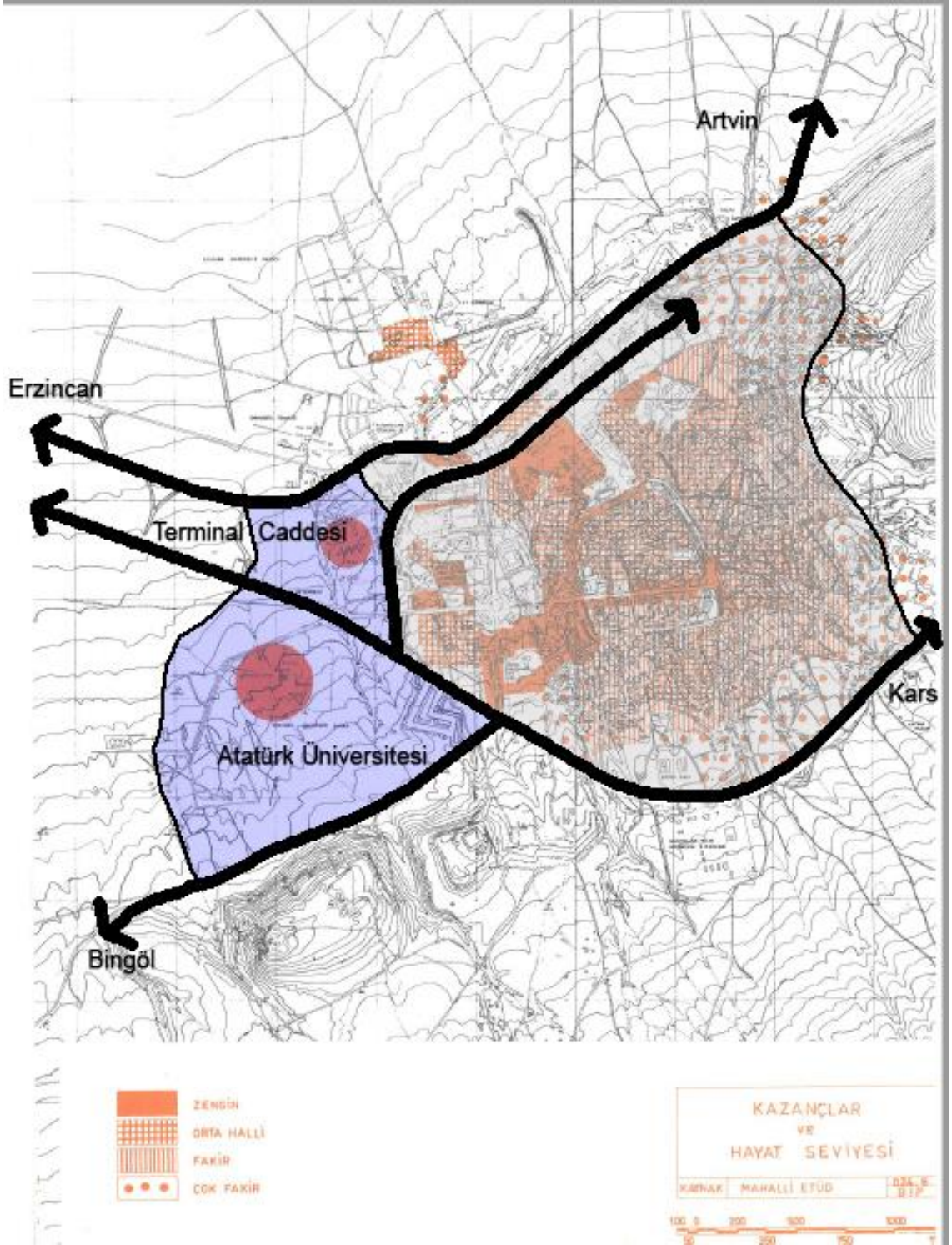
1935 ve 1960 tarihli nüfus sayımlarına göre Erzurum (386.477 ve 568.864), Türkiye'nin (16.188.767 ve 27.754.820) en kalabalık 11. şehri konumundadır. 1980'de 801.809 ile 14.sırada (TR: 44.736.957), 2000'de Erzurum 937.389 kişi ile 21.sırada (TR: 67.803.927), 2010'da 769.085 kişi ile 25. (TR: 72.137.546) ve 2020'de ise 758.279 nüfusuyla 30. sıradadır (TR: 83.614.362). 2000 yılına kadar nüfusu giderek artan Erzurum, bu yıldan sonra nüfus kaybeden bir kent haline gelmiştir. 1957 yılında kurulan ve kuruluş tarihi itibariyle Türkiye'nin 7. üniversitesi olan Atatürk Üniversitesi, kuruluşundan geçen ilk 15 yılında 3 bin öğrenci sayısına ulaşmış; onu takip eden sonraki 15 yılda ise 15 bine yaklaşan bir öğrenci kapasitesine kavuşmuştur. 1990'a kadar bir duraklama sürecine giren Atatürk Üniversitesi, 16 bin öğrenci sayısına ulaşmıştır. Bu dönemden sonra öğrenci sayısındaki hızlı artışla birlikte 1995'te 24 bin olan öğrenci sayısı 2000'de 38 bin olmuştur. Ancak bu dönemde Türkiye'de yeni üniversitelerin açılmasına yönelik ciddi adımların atılması ile birlikte Atatürk Üniversitesi'nin öğrenci sayısı artış hızı düşerken; öğrenci sayısı ise 2005'te 41 bin, 2010'da ise ancak 42 bine ulaşmıştır. 2010 sonrasındaki sürecin ilk beş yılında bir patlama yaşanarak 2015'te 65 bine ulaşan öğrenci sayısı, bundan sonraki yıllarda küçük miktarlarda azalış ve artışlarla 2017'de 68 bini geçmiş ancak 2020'de 62 bine gerilemiştir. Erzurum Teknik Üniversitesi ise 2010 yılında kurulmuş ve her yıl artan öğrenci sayısı ile 2020 yılında 4 bini aşkın öğrenci sayısına ulaşmıştır (Şekil 5.2).

Şekil 5.2 Yıllara göre Erzurum'daki üniversitelerin öğrenci sayıları

Erzurum kenti 2000 sonrasında nüfus kaybeden bir eğilime sahip olsa da, bir üniversite kenti olarak üniversite öğrenci sayısı belli dönemlerde yaşanan dalgalanmalara rağmen

hem kent merkezine hem de kentteki kamu kurumlarına olan yakınlığı ile öğrencilerin yanı sıra akademisyenlerin, memurların ve esnaf kesiminin oturduğu bir yer haline gelmiştir.

Şekil 5.4 Erzurum Analitik Etüt Raporu'nda (1963) Kazançlar ve Hayat Seviyesi Analizi (Çalışma Alanı ve Atatürk Üniversitesi Kampüsü Belirtilmiştir)

5.1 Öğrencileştirme Sürecinde Erzurum ve Öğrenci Akınıyla Değişen Terminal Mahallesi

Erzurum'daki öğrenci sayısının, 2010 yılı sonrasında patlama yaparak son 10 yıllık dönemde 40 binden yaklaşık 70 bine ulaşması, kentteki mekânsal organizasyonun da hızla değişimini tetiklemiştir. Kentte öğrencilerin konaklama ve kültür-eğlence ihtiyaçlarına yönelik mekân üretimi hız kazanırken, bu değişim kentin belli bir bölgesi yerine kent geneline yayılan bir değişimi tetiklemiştir. Erzurum'da, genellikle öğrencilerin yaşam biçimleriyle özdeşleşen ve üniversite kenti olarak tanımlanan illerdeki örneklerinde (Muğla için Fırat ve Kömürcüoğlu, 2015; Uşak için Onsekiz, 2018a; Eskişehir için Ateş, 2019) görülen 1+0 ve 1+1 stüdyo evlerin üretiminden söz etmek mümkün olmamakla birlikte⁵⁶, kentin farklı bölgelerinde yurt ve pansiyon üretimi hız kazanmıştır. Bununla birlikte çoğunlukla öğrenci taleplerindeki artışa bağlı olarak şekillenen ve kentteki yeni bir tüketim biçimi olarak ön plana çıkan kültür-eğlence mekânlarında ise önemli bir artış gözlenmektedir. Üniversitenin kuzeyinde yer alan Terminal Mahallesi, kafe ve restoranların kümелendikleri bir yer olarak açılan diğer ticari ve kültür merkezleri ile öğrencilerin kent içerisinde en çok kullandığı yer haline gelmiştir. Konaklama amacıyla en çok kullanılan yerlerden biri olan Adnan Menderes Mahallesi ile Atatürk Üniversitesi kampüsünü bölen D-950 karayolu ise öğrencilerin boş vakit aktivitelerini gerçekleştirebilecekleri ticari bir dönüşüm geçirmiş⁵⁷ ve kentte alternatif bir alan haline gelmiştir.

Üniversite öğrencileri genel itibarıyla üniversite kampüsüne yakın yerlerde konaklamayı tercih etmektedir. Ancak kış aylarındaki zorlu iklim ve düşük sıcaklık⁵⁸, öğrencilerin açık alandaki konforsuz şartlardan kaçınmak amacıyla okul ve ev arasındaki süreyi en aza indirme eğilimleri nedeniyle toplu taşımaya yakın yerleri tercih etmesine sebep olmaktadır. Lalapaşa Mahallesi hem üniversite, kent merkezi ve öğrenci mekânlarıyla olan yakın ilişkisi hem de üniversiteye toplu taşıma ile hızlı erişimin sağlanabilmesi nedeniyle öğrenciler tarafından en çok tercih edilen yerlerden biridir. Lalapaşa Mahallesi içerisinde yer alan Terminal Caddesi ise kafe, restoran vb. mekânlar ile öğrenci hareketliliğinin en çok olduğu bölge olarak kentin yeni alt merkezi haline gelmiştir. Zamanla Terminal Caddesi öğrenciler arasında "Kafeler Caddesi" olarak anılmaya başlanmış; öğrencilerin buraya kattıkları yeni kimlik ve canlılık, kent içerisinde yeni bir çekim merkezi yaratmıştır. Lalapaşa Mahallesi

⁵⁶ Yatırımcılar geçici süreliğine konutları kiralayan öğrencilerin talebini riskli bulmalarından, yereldeki talebin 3+1 ve 4+1 gibi daha büyük evlerden oluşması, üniversitenin ve sermaye sahiplerinin kentte sunduğu diğer öğrenci birimlerinin varlığı nedeniyle öğrencilere yönelik konut üretiminden uzak durmaktadırlar.

⁵⁷ Bu alandaki değişimi tetikleyen bir başka etmen ise, Doğu Anadolu Bölgesi'ne hizmet eden sağlık merkezinin kurulmasıdır.

⁵⁸ Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerine göre; Erzurum'da dört ay (Ocak, Şubat, Mart, Aralık) ortalama sıcaklık değeri 0 (sıfır) derecenin altındadır (URL-12).

içerisinde artan öğrenci sayısı, bu alanda bazı yapıların öğrenci pansiyonlarına dönüştürülmesini de tetiklemiştir. Sayıları çok fazla olmamakla birlikte, gününbirlik kiralık daire stokunun tamamına yakını da yine Lalapaşa Mahallesi içerisinde yer almaktadır⁵⁹.

Benzer şekilde Atatürk Üniversitesi'ne yakınlığı ve erişilebilir olmasıyla tercih edilen Yenişehir-Yıldızkent Bölgesi (Adnan Menderes Mahallesi), çoğunluğunun 30 yıldan daha eski olduğu ve kooperatif yapılardan oluşan bir yerleşim alanıdır. 1980'lerde gecekondu önleme bölgesi olarak planlanan ve günümüzde birçok yapının fiziksel eskimeyle karşı karşıya kaldığı bu bölge, nispeten daha düşük kira bedeline sahip olan ve ortalama 90-100 m2 büyüklükteki konut stokunun varlığı nedeniyle öğrenciler tarafından tercih edilmektedir. Terminal Caddesi'ndeki değişime benzer şekilde öğrenci mekânlarıyla şekillenen yeni ticari yapı⁶⁰, bu bölgedeki öğrenci varlığının güçlenmesine sebep olurken, alana daha çok öğrencinin gelmesine sebep olmaktadır. Ayrıca Yenişehir ve Yıldızkent Bölgesi, öğrenci yurtlarının da en çok bulunduğu yerdir ve öğrencilerin bu alandaki varlığı yeni öğrenci yurtlarının inşasını da teşvik etmektedir.

1990'larla birlikte kentsel gelişmenin başladığı ve daha çok 1-2 katlı yapıların bulunduğu ve bir uydu kent olarak planlanan Dadaşkent yerleşkesi, kent merkezine ve üniversite kampüsüne uzak olması nedeniyle daha az tercih edilen bir yer konumundadır. Ancak kent merkezindeki konutlara oranla daha sağlıklı yapıların bulunduğu Dadaşkent, zamanla öğrenci yurtlarının da inşa edilmesi ile birlikte daha çok tercih edilmeye başlamıştır.

Bununla birlikte kentin gelişmekte olan Şükrü Paşa ve Hilal Kent Mahalleleri, öğrenciler tarafından tercih edilen diğer yerleşim yerleridir. Bu alanlar üniversite kampüsünden uzakta yer almasına rağmen yeni ve daha büyük konut stokunun bulunduğu yerlerdir. Öte yandan kentte yaşayan her kesim tarafından sıkça kullanılan ve farklı hizmetlerin bir arada bulunduğu kent merkezi ise öğrencilerin konaklamak için en az tercih ettiği yerlerden birisidir. Özellikle son dönemde Atatürk Üniversitesi kampüsü yakınındaki öğrenci mekânlarının artması ile oluşan hareketlilik sonucu, kent merkezi öğrencilerin eskisi kadar kullanmadığı bir yer haline gelmiştir. Yerel yönetimlerce alınan kararlar ve müdahaleler ile sermaye sahiplerinin yaptıkları yatırımlar, Terminal Mahallesi ve yakın çevresinde bir

⁵⁹ Muhafazakâr bir yapıya sahip olan Erzurum'da, gününbirlik kiralık konutlar "toplum ahlakını" bozan nitelikte görülmektedir. Gününbirlik kiralık daireler çoğunlukla toplumca kabul görmeyen/hoş karşılanmayan kadın-erkek ilişkilerinin yaşandığı yerler olarak görülmektedir. Lalapaşa Mahallesi ise hem öğrencilerin varlığı hem de günlük kiralık dairelerin varlığı nedeniyle yerel sakinlerin düzeninin bozulduğu bir yer haline gelmiştir (URL-13).

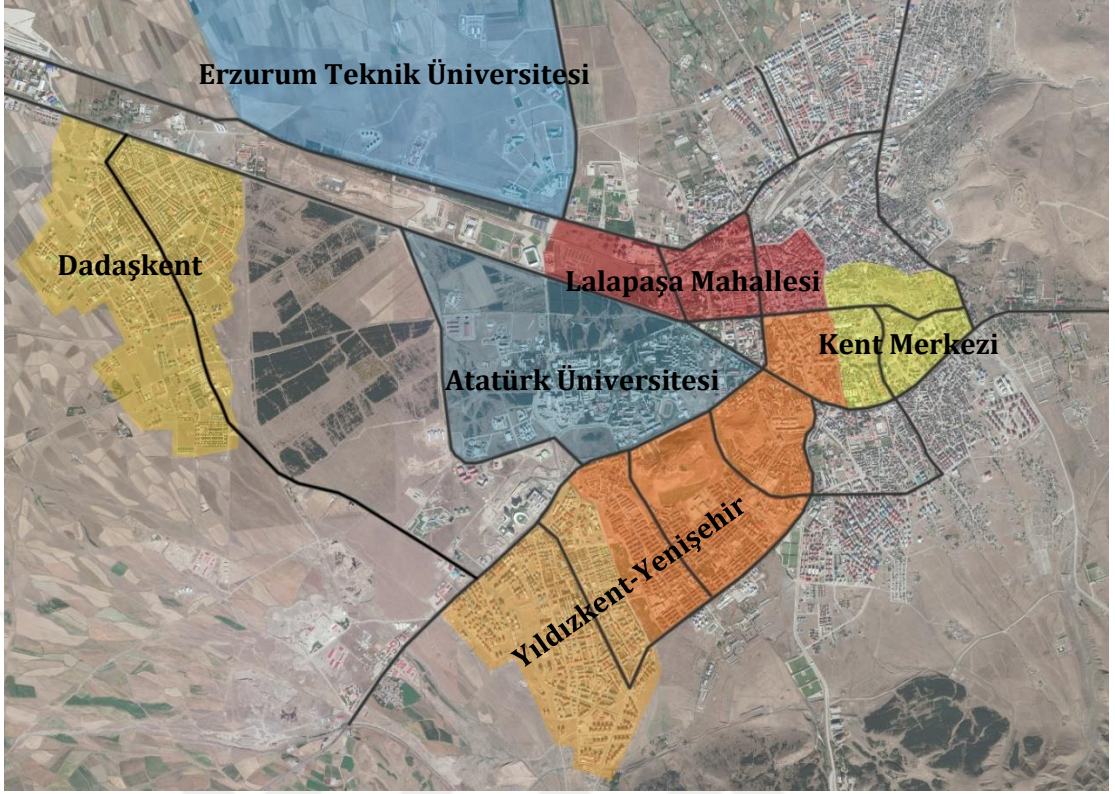
⁶⁰ 2008 yılında açılan ve Doğu Anadolu bölgesinin en büyük hastanesi olan Bölge Araştırma Merkezi, bu bölgede yeni konut alanlarının inşasını ve ticari dönüşümü hızlandıran bir başka faktördür.

dönüşüm yaratarak kentin yeni ticari ve kültürel alt merkezlerinden biri haline gelmesine katkı sağlamıştır.

Yapılan anket çalışmasına göre; kadınlar hem konaklama hem de kafe tercihlerini en çok Terminal Caddesi ve yakın çevresinden (Lalapaşa Mahallesi) yana kullanmaktadır. Erkekler için ise konaklama ve boş vakit değerlendirme tercihleri çeşitlilik göstermektedir. Bu durum Terminal Mahallesi'nin sahip olduğu öğrenci yoğunluğu nedeniyle daha güvenli bir ortam sunması bağlamında çoğunlukla kadınlar tarafından tercih edilmesini anlamlı kılmaktadır. Öte yandan Terminal Caddesi ve yakın çevresi, hem üniversiteye hem de kent merkezine olan yakınlığı nedeniyle konaklama konusunda ön plana çıkarken; Yıldızkent ve Yenışehir bölgeleri de öğrencilerin yaşamayı en çok tercih ettiği yerler arasındadır (Tablo 5.1).

Tablo 5.1 Anket yapılan öğrencilerin konaklama ve boş vakit aktivitelerinden biri olan kafeleri tercih ettiği bölgeler

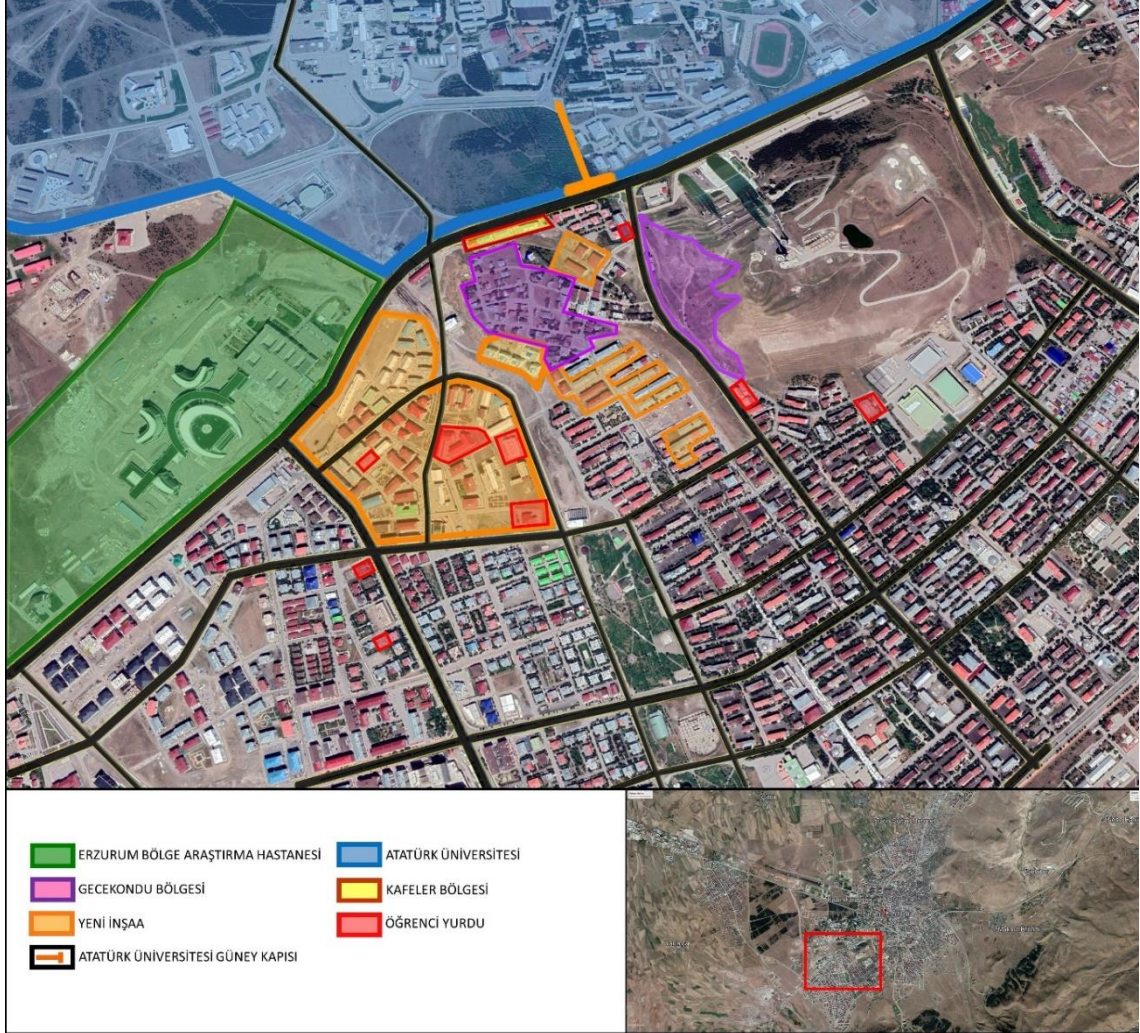
Bölge (Konaklama)	Erkek	Erkekler İçindeki Oranı	Kadın	Kadınlar İçindeki Oranı	Toplam	Toplam İçindeki Oranı
Lalapaşa Mahallesi	10	22%	28	51%	38	38%
Yenışehir	8	18%	9	16%	17	17%
Yıldızkent	7	16%	5	9%	12	12%
Dadaşkent	8	18%	2	4%	10	10%
Kent Merkezi	2	4%	7	13%	9	9%
Diğer	10	22%	4	7%	14	14%
	45	100%	55	100%	100	100%
Bölge (Kafe)	Erkek	Erkekler İçindeki Oranı	Kadın	Kadınlar İçindeki Oranı	Toplam	Toplam İçindeki Oranı
Terminal Caddesi	18	40%	38	69%	56	56%
Kent Merkezi	15	33%	6	11%	21	21%
Yenışehir	10	22%	11	20%	21	21%
Diğer	2	4%	0	0%	2	2%
	45	100%	55	100%	100	100%

Şekil 5.5 Öğrencilerin konaklama ve boş vakit aktivitelerinden biri olan kafeleri tercih ettiği bölgeler (kırmızı: en çok tercih edilen, turuncu: orta seviyede tercih edilen, sarı: az tercih edilen) (çalışma kapsamında hazırlanmıştır)

Öğrencilerin konaklama ve boş zaman aktiviteleri için en çok tercih ettikleri Adnan Menderes Mahallesi ile Lalapaşa Mahallesi (Şekil 5.5 ve Şekil 5.6), Erzurum'daki emlak piyasası içerisinde m² birim fiyatına göre en değerli alanlardan ikisi olarak ön plana çıkmaktadır (Tablo 5.2 ve Tablo 5.3). Ancak konutların kira ve satış bedelleri açısından Lalapaşa Mahallesi, Erzurum ortalamalarının üstünde değerlere sahip olmasına rağmen Adnan Menderes Mahallesi'ndeki konutların kira ve satış bedelleri Erzurum ortalamalarının altında kalmaktadır. Bunun sebebi olarak Terminal Caddesi'nde öğrencilerin sebep olduğu canlanmanın ve bu bölgede yapılan yatırımların (lüks konut/kapalı site, park/hobi bahçesi, kültür merkezi, avm, kafeler vb.) yarattığı çekim gücü gösterilebilir. Nitekim Lalapaşa Mahallesi, sadece öğrencilerin değil kentteki her kesimin konaklama amacıyla tercih ettiği ve emlak değerlerinin en pahalı olduğu bölgelerden biri konumundadır. Öte yandan Adnan Menderes Mahallesi; yapıların birçoğunun eski ve küçük olması, Telsizler bölgesi ise eski bir gecekondu mahallesi olması nedeniyle "güvenlik" endişesi yaratan bir kimliğe sahip olması nedeniyle yerel sakinler tarafından daha az tercih edilmektedir. Bu durum Adnan Menderes Mahallesi'ndeki konutlara olan talebin azalmasına ve yatırımcılarca daha riskli görülmesine sebep olurken, üniversite kampüsüne yakınlığı ve düşük kira bedelleri öğrencilerin temel motivasyonunu oluşturmaktadır. Bu

nedenle kira bedeli Erzurum ortalamalarına göre düşük olan Adnan Menderes Mahallesi, birçok kişi ile bir araya gelerek küçük konut birimlerine daha yüksek bir kira bedeli ödemeyi göze alabilen öğrencilerin talebi ile m² fiyatında Erzurum ortalamalarının üstüne çıkmaktadır.

Şekil 5.6 Adnan Menderes Mahallesi etrafında yaşanan dönüşüm (çalışma kapsamında hazırlanmıştır)

Tablo 5.2 Lalapaşa Mahallesi ve Erzurum m2 başına düşen kira bedeli (2013-2020 yılları arasındaki değişimi⁶¹) (çalışma kapsamında düzenlenmiştir)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Lalapaşa Mahallesi	4	4,46	4,58	4,55	4,68	5,69	6,26	6,19
ERZURUM	3,81	4,08	4,36	4,61	5,18	5,6	5,77	5,95

⁶¹ Zingat Gayrimenkul Yatırım Rehberi: <https://www.zingat.com> (erişim tarihi: 27.05.2020)

Tablo 5.3 Lalapaşa ve Adnan Menderes Mahalleleri ile Erzurum m2 başına düşen kira bedeli, konut kira bedeli ve konut satış bedeli (2016-2020 arasındaki değişimi)⁶² (çalışma kapsamında hazırlanmıştır)

*: Birim m2 fiyatları		2016				2017		
		KİRA*	KİRA	SATIŞ		KİRA*	KİRA	SATIŞ
Lalapaşa Mahallesi		5,05	808	161000		5,94	885	182000
Adnan Menderes Mahallesi		4,86	763	133000		5,83	805	173000
ERZURUM		4,59	721	158000		5,35	813	168000
2018			2019			2020		
KİRA*	KİRA	SATIŞ	KİRA*	KİRA	SATIŞ	KİRA*	KİRA	SATIŞ
5,96	942	201000	6,4	1011	192000	6,19	941	204000
5,65	791	187000	5,77	756	154000	5,84	800	139000
5,5	836	199000	5,74	850	185000	5,79	880	196000

İlk yerleşimlerin başladığı 1970 döneminde var olan DSİ Garı, 1980 sonrasında Erzurum Terminali olarak kullanılmaya başlamış ve alandaki ilk hareketliliğin sebebi olan terminal, yerleşkeye adını vermiştir (Şekil 5.7). Çoğunlukla 30-40 yıllık binaların bulunduğu Terminal Mahallesi kendi içine kapanık, sakin ve hareketliliğin kentin geri kalan bölgelerine göre daha düşük olduğu görünümle mahalle dokusunu uzun süre koruyabilmiştir. 2000 yılı sonrasında Terminal Mahallesi, farklı kesimden bireylerin tercih ettiği bir yer olurken, hızlı bir dönüşüm içerisinde girmiştir. Özellikle 2010 sonrasında çoğunlukla tüketim mekânlarının ve prestijli konut alanlarının inşası ile daha seçkin bir kesimin kullandığı prestijli bir bölge haline gelmiştir. Terminal Mahallesi'nin yaşadığı dönüşüm;

- 2000'li yılların başı itibariyle okul ve dershanelerin açılması (2005-2015 dönemi),
- Sitelerin inşa edilmesi (2005 sonrası),
- Kentin en önemli rekreatif alanlarından biri olan Botanik Bahçesi'nin yapımı (2007)
- Oral Otel'in devlet yurduna dönüştürülmesi (2009),
- Kafe ve restoranların açılması (2014 sonrası),
- Kent terminalinin yıkılarak (2013) yerine alışveriş merkezinin (2018) ve kent kütüphanesinin inşa edilmesi (2020),
- Mahalledeki konutların yıkılarak daha lüks ve yüksek katlı yapıların inşa edilmesi (2015 sonrası) olarak özetlenebilir.

Üniversiteye yakınlığı ve sunduğu yeni ticari ve hizmet birimleriyle Terminal Mahallesi, öğrencilerin hareketlilik kattığı yeni bir alt merkeze dönüşmüştür. Zamanla Terminal Caddesi öğrenciler arasında "Kafeler Caddesi" olarak anılmaya başlanmış, rekreatif/boş

⁶² Endeksa Gayrimenkul Değerleme ve Lokasyon Analizi <https://endeksa.com> (erişim tarihi: 27.05.2020)

vakitleri değerlendirmek amaçlı kullanımlarının dışında öğrencilerin konaklama talepleri de gün geçtikçe artış göstermiştir. Öğrencilerin mahalledeki sayılarının artışı, mahalle sakinlerinin kurdukları düzenin bozulmasına sebep olarak başka yerlere taşınmasını tetiklemiştir. Bu haliyle mahalle eski görünümünü kaybetmiş ve yaşanan dönüşüm yerel sakinlerin birçoğu için olumsuz bir etki yaratmıştır (EK-E, EK-F, EK-G).

"Orada herkesin hoşuna giden şey herkesin birbirini tanıyor olmasıydı, eğitim seviyesi falan da iyiydi güzel eğitim almış insanlar. Son dört beş yılda, bu kafelerin de açılmasıyla da, aşırı derecede kalabalık her tip insanın girip çıkabildiği bir mahalle oldu. Bu da zaten dört beş yılda olan kafe sorunlarından ötürü on on beş yıldır orada yaşayanların yüzde 80'i falan çıktı. En çok üzüldüğümüz nokta mahalle kültürünün yok olması. Herkes kendi park alanını falan kapatmaya başladı, önceden herkes istediği yere park ederdi rahatça." (T.M.Y., 23, erkek, Erzurumlu, 90'dan beri Terminal Mahallesi sakini)

"İlk başlarda apartmanla ilgili sıkıntılar yaşadık, üst ve yan apartmanlardan sürekli şikâyet alıyorduk, 'neden bu saate kadar açkınsınız, sürekli gürültü yapıyorsunuz' diye. Genelde kafedeki ve kafenin önünde müşterilerin sebep oldukları gürültüden ötürü." (E.A., 24, erkek, Karşı, David People müdürü)

"Kız-erkek birlikte kalma olayına da karşı çıkanlar oluyor, hatta öğrenciye falan vermeyiz falan diyenler de çok oldu ama Terminal'de çok fazla öğrenci olmaya başladığı için aileler taşınmaya başladı, daha çok öğrenciler yerleşmeye başladı." (A.E., 22, kadın, öğrenci, Erzurumlu)

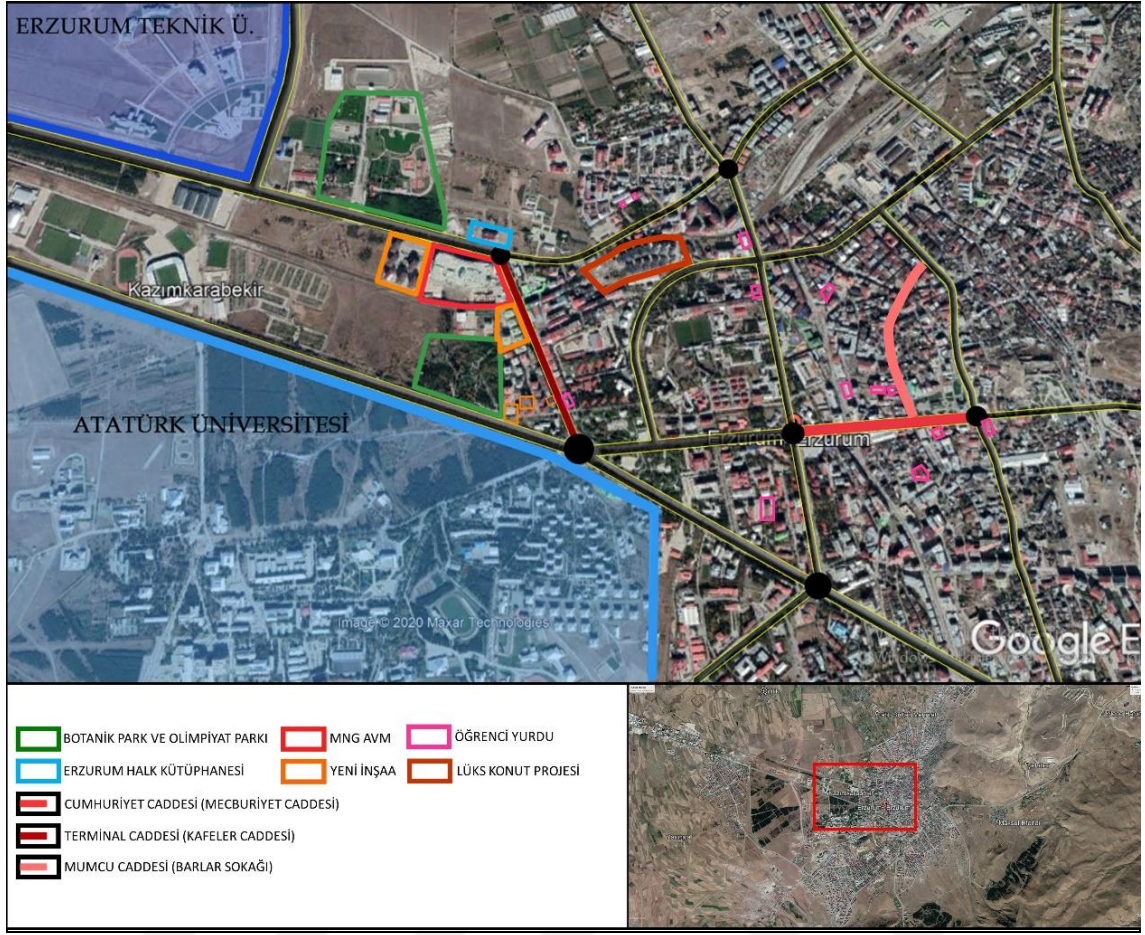
Şekil 5.7 Erzurum Eski Otogarı (URL-14) (soldaki fotoğrafın sağında, inşaat halindeki Akgün Siteleri; sağdaki fotoğrafın solunda, inşaat halindeki Kardelen Sitesi)

Terminal Caddesi, 2005 yılında bölgede inşa edilen ilk siteler olan Kardelen Sitesi ve 2007 yılında inşa edilen Akgün Sitesi ile bir dönüşüm sürecine girmiştir. 2006 yılında açılmış olan lisenin varlığı, 2009 yılında kentin en büyük otellerinden biri olan Oral Otel'in KYK Erkek Öğrenci Yurduna dönüşmesi, 2011-2014 yılları arasında 3 dershanenin açılması ile öğrencilerin de kullanmaya başladığı bir görünüm elde etmiştir. 2014 yılında açılan ve

mahallede marka değerine sahip ilk kafesi olan Gloria Jean's, üniversite öğrencilerinin ve yerel sakinlerin ihtiyacı olan talebi karşılama yönünde atılan önemli bir adım olmuştur. Gloria Jean's'in elde ettiği başarı ve böyle bir mekâna olan talebin gözle görülür hale gelmesi, diğer yatırımcıları bu alanda kafe ve restoran açmaya yönlendirirken, yerel yönetimler de bu alanda kafe ruhsatı vererek ve kaldırım kullanım hakkı gibi imtiyazlar sunarak yatırımcıları teşvik etmiştir. Ticari yapıdaki değişimle birlikte oluşan öğrenci hareketliliği, konut alanlarına da yansımış; yakın çevresiyle birlikte öğrenci mekânlarının artışı alanın öğrencileşmesine sebep olmuştur (Şekil 5.8).

“Burada sevdiğim tek semt orası (Terminal), eğlence ortamları hepsi orada vardı, beni çeken özelliği buydu. O yüzden yurttan ayrılınca Terminal'de oturmayı tercih ettim, daha öğrenci.”
(E.K., kadın, 24, öğrenci, Rizeli)

“...şimdi gelsem öğrenci olarak Terminal'de oturmayı isterim, hareketli. Beni çeken şeylerin o mekânda toplanmış olması, kafeler, ulaşım olarak birçok yere bağlanıyor yani üniversiteye yakın, caddeye yakın.” (Ş.K., kadın, 27, Atatürk Üniversitesi mezunu, İstanbullu)

Şekil 5.8 Lalapaşa Mahallesi ve Terminal Caddesi çevresinde yaşanan dönüşüm (çalışma kapsamında hazırlanmıştır)

Terminal Caddesi'ndeki dönüşümü tetikleyen en önemli kararlardan biri eski terminal yapısının 2012 yılında şehir dışına taşınması ve yerine Doğu Anadolu Bölgesi'nin en büyük alışveriş merkezi olan MNG Avm'nin inşa edilmesidir (Şekil 5.9 ve Şekil 5.10). Böylece öğrenci hareketliliğinin belli bir noktada toplanması yerine cadde boyunca süreklilik göstermesi sağlanmıştır. Bu karar beraberinde alışveriş merkezinin karşısına kentin en büyük kütüphanesinin kurulması ile desteklenmiştir.

Şekil 5.9 Erzurum MNG Residence Projesi-I (URL-15)

Şekil 5.10 Erzurum MNG Residence Projesi-II (sağında Kardelen Sitesi, arkasında Botanik Park, Akgün Sitesi [Yeşil Çatılı Yapılar] ve Terminal Caddesi) (URL-16)

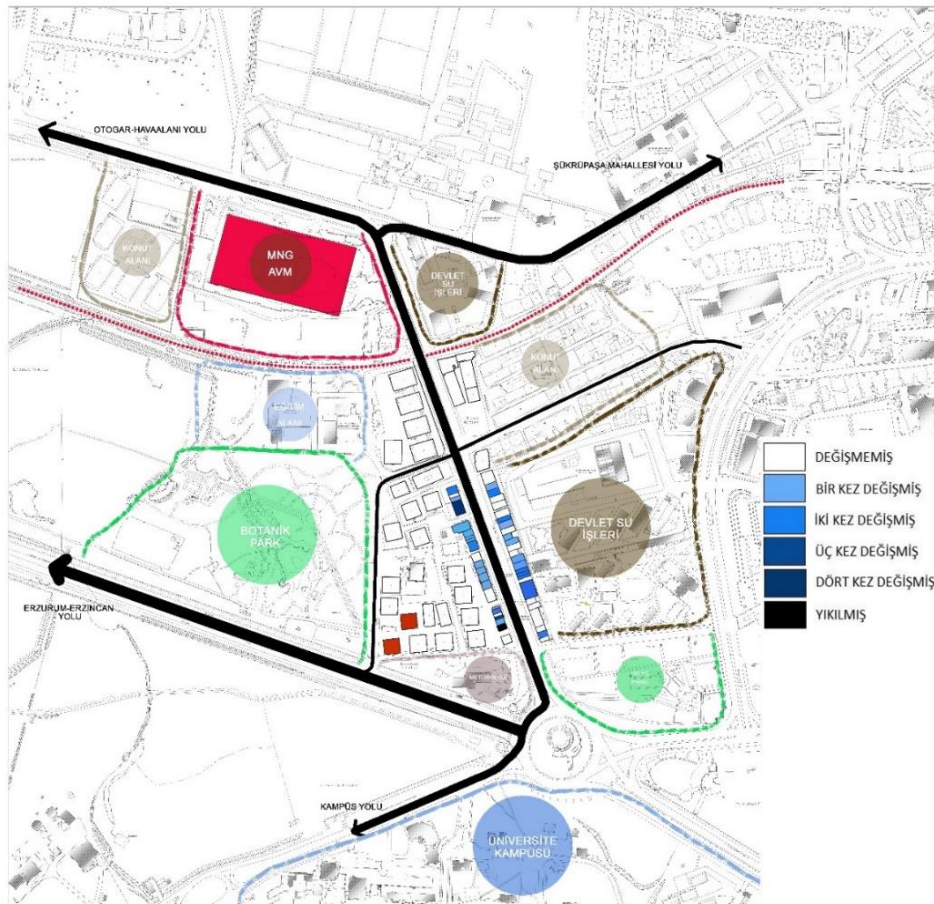
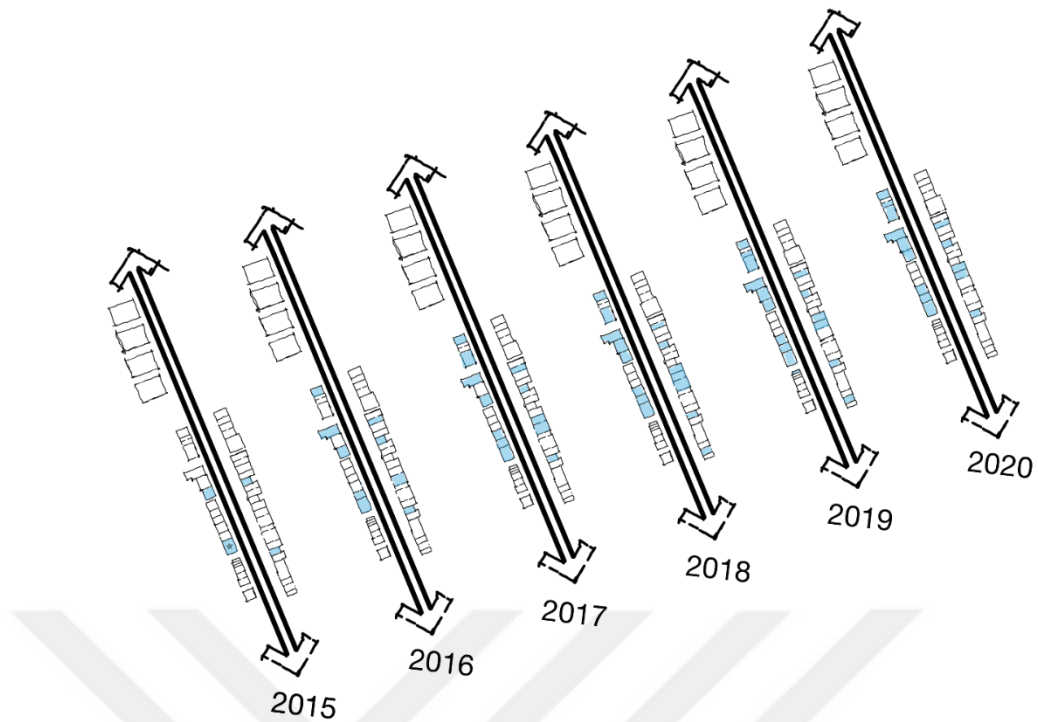
Terminal Caddesi'nin paralelinde uzanan, Lalapaşa Mahallesi içerisinde yer alan ve yapımı 2018 yılında tamamlanan Şehristan Konutları (Lüks Konut Projesi), kentin kapalı site örneklerinden biri olarak alanın soylulaştırma sürecine katkı sağlamaktadır (Şekil 5.11). Son olarak Terminal Caddesi'ndeki dönüşümün önemli örneklerinden biri de 2019 yılında yıkılan iki konut yerine daha yüksek katlı yapıların inşasına başlanan site projesi ile 2020 yılında inşasına başlanan parsel bazında dönüşüm kararlarıdır.

Şekil 5.11 Şehristan Erzurum Konutları (URL-17)

Terminal Caddesi'nde yaşanan dönüşüm, daha çok kullanıcılarının öğrenciler ve kentteki diğer genç bireylerden oluştuğu kafelerin açılması ile pekişmiştir. Terminal Mahallesi'nde 2014'te 3 olan kafe ve restoran gibi yeme-içme mekânlarının sayısı, 2020 yılı itibarıyla 20'yi geçmiştir (Şekil 5.12). Artan cazibesi ile Terminal Caddesi sermaye çeken bir yer haline gelirken, artan rekabet sonucunda 5 yıllık süreçte (2015-2020 arasındaki dönemde), ticari işletmeler birçok kez el değiştirmiştir (Şekil 5.13). Yaşanan bu dönüşüm dükkân kiralarda bir artışa sebep olarak birçok işletme ve ticari olmayan fonksiyonu yerlerinden etmiş; cadde kafe, yeme-içme mekânlarının kümелendiği yeni bir cazibe merkezine dönüşmüştür (EK-H, EK-I).

"Burası yeni bir bölge, eski bir yerleşim alanı ama öğrencilerin, halkın yeni tercih etmeye başladığı bir alan. Burada o açığı gördükten sonra işletmeyi buraya açmaya karar verdim... Burası ölü bir caddeydi, son iki yılda aşırı bir hareketlilik oldu." (Osmanlı Kahvecisi müdürü, Coffee Time'ın ilk kurucusu).

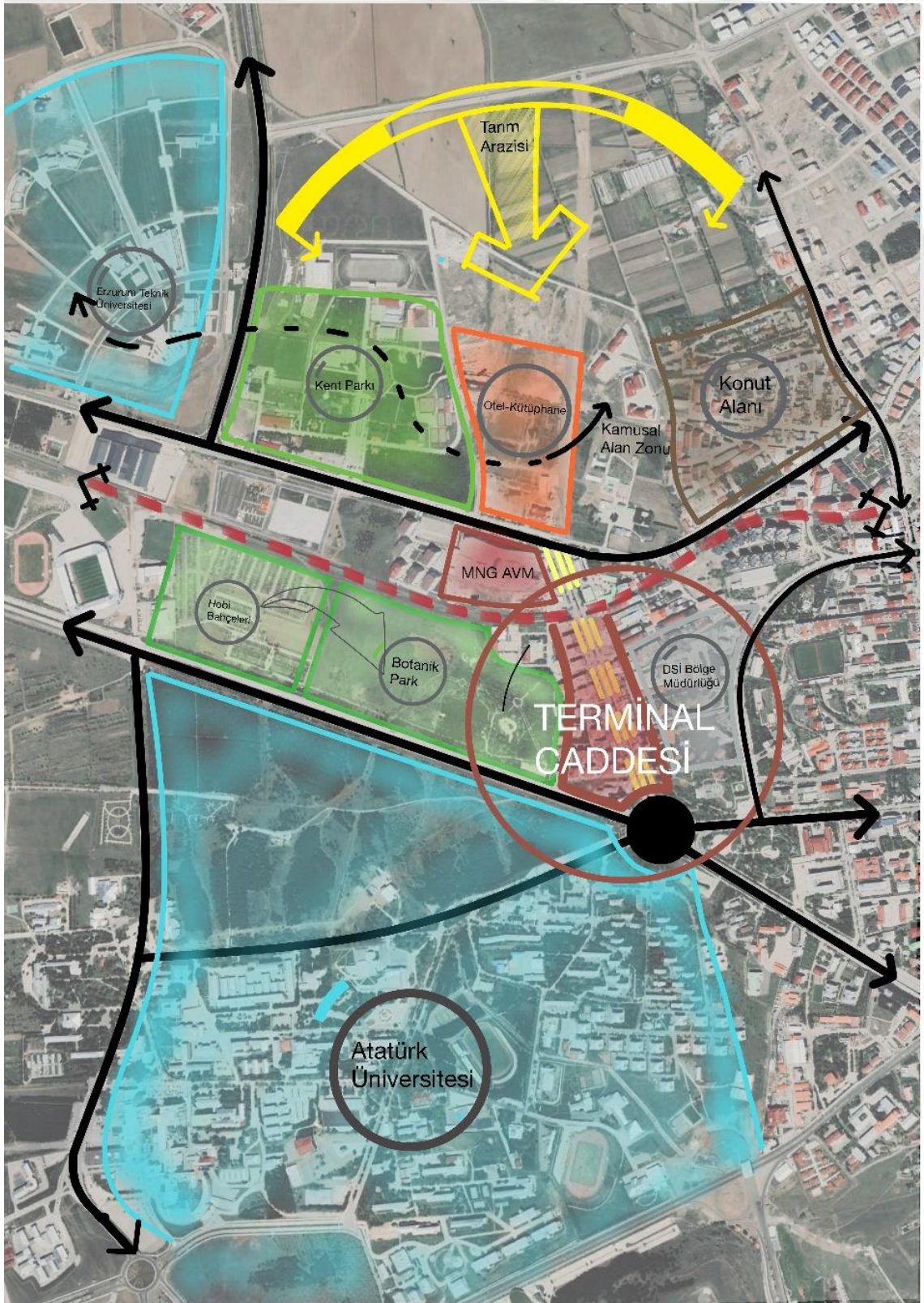

Terminal Caddesi sahip olduğu kafeler, yeme-içme mekânları ve parklar ile kentin ticari ve merkezi iş alanı olan Cumhuriyet Caddesi'nin üstlendiğı işlevlerden biri olan boş vakitleri değerlendirme ve sosyalleşme görevini üstlenmiştir. Kentin tek eğlence merkezi olan ve birkaç bar/pub'tan oluşan Mumcu Caddesi'ndeki işletmelerin zamanla kapanması ile gece hayatı konusunda da ön plana çıkmaya başlamıştır. Her iki üniversite kampüsüne olan yakınlığı ile Terminal Caddesi, öğrencilerin en çok tercih ettiğı yer haline gelmiştir. Öğrencilerin oluşturduğu bu talep, mekâna yatırımı çekerken; Terminal Mahallesi'ndeki ticari dokunun hızlı bir şekilde değişmesine sebep olmuştur. Böylece Terminal Mahallesi ve yakın çevresi, geçirdiğı dönüşüm süreci ie birlikte öğrenci mekânlarının olduğu, sosyal ve kültürel donatıların arttığı ve yeni konut inşasının hareketliliğı kazandığı bir yer haline gelerek soylulaşma sürecine girmiştir (Şekil 5.14). Bu süreçte Terminal Mahallesi'ndeki dönüşüm zemin kattaki ticari yapının yanı sıra üst katlardaki fonksiyon değişimini de kapsayan geniş çaplı bir nitelik edinmiştir (EK- J, EK- K).

"Kafeyi burada açma sebebimiz, burada potansiyel görmemizdi. Biz açarken iki ya da üç tane kafe vardı, baktık biz bu işi yaparız dedik. Erzurum'da insanlar artık Cumhuriyet Caddesi'nden başka bir yere gitmek istiyorlardı, bide öğrenciye yakın yer yürüme mesafesinde olduğu için burada açtık." (B.P.,erkek, 38, Erzurumlu, Kocatepe müdürü).

"Kafeyi burada açmamızın sebebi üniversitenin çıkış kapısında olması, Gloria Jeans'in burada olmasından ötürü belliydi iş yapacağı." (F.Y., 26, erkek, Sivaslı, Chervillo Kafe müdürü).

"Caddedeki (Cumhuriyet Caddesi'ni kastederek) kafemizin müşterisi düştü, Erzurum'da çok açıldı ve burası (Terminal Caddesi) yani tamamen bitirdi, kafede ancak 3-4 tane masamız ancak oluyor." (K.A., 58, erkek, Erzurumlu, 90'dan beri Terminal Mahallesi sakini).

Şekil 5.14 Günümüzdeki haliyle Terminal Caddesi ve yakın çevresi (çalışma kapsamında düzenlenmiştir)

5.2 Öğrenci Mahallesinin Doğuşu: Yeni Çehresiyle Terminal Caddesi'nden Kafeler Caddesi'ne

Öğrenciler genellikle birlikte vakit geçirmekten hoşlanan ve içerisinde bulundukları toplumdan ayrışarak kentin belli yerlerinde kümelenen kesimlerdir (Butler, 2007). Oluşturdukları talepler ile öğrenciler, kentlerde mekânın yeniden inşa edilmesinde önemli bir etkidir. Artan öğrenci sayısı ile kentler hareketliliği yüksek, yeni talepleri ve tüketim kalıpları olan ve yerel sakinlerden farklı kültürel yapıya ve yaşam tarzına sahip bir sınıfın yoğun göçüyle karşı karşıya kalmaktadır (Raghuram, 2013). Bu süreçte kentin bazı bölgeleri, çoğunlukla öğrenciler tarafından kullanılan ve onların talepleri doğrultusunda dönüşen yerler haline gelerek öğrencileşmektedir. Bu durum öğrencilere hem sahip oldukları kültürü kente yansıtabilme hem de yabancı olduğu kentlere adapte olabilmeye imkânı tanımaktadır. Genel itibarıyla üniversite kampüslerinin ve kent merkezlerinin yakınında yer alan veya kampüs-eğlence mekânlarına hızlı erişimin sağlanabildiği bölgeler, öğrencilerin tercih ettiği yerler haline gelmektedir (Ackermann ve Kissler, 2016; La Roche vd., 2010).

Terminal Mahallesi, son 10 yıllık dönemde yaşadığı ticari dönüşümle öğrencilerin yoğun ilgi gösterdiği bir yer haline gelmiştir. Atatürk Üniversitesi ve Erzurum Teknik Üniversitesi arasındaki konumu nedeniyle öğrenciler zamanla Terminal Mahallesi'ni barınma ihtiyaçları doğrultusunda da tercih etmeye başlamıştır. Öğrencilerle yapılan görüşmelerde Terminal Mahallesi'ni tercih etme gerekçeleri içerisinde eğlence mekânlarının varlığı ve üniversite kampüsüne yakınlık önem taşımaktadır. Bununla birlikte Terminal Mahallesi'nin yoğun öğrenci görünümü ile yerel sakinlerden arındırılmış bir ortama sahip olması, öğrencilerin kendilerini ait hissettikleri bir yer olarak tercih edilirliğini arttırmaktadır. Öğrencilerin, Terminal Mahallesi sakinleri ile olan diyalogu da, kentin geri kalanına göre daha olumlu denebilecek niteliktedir.

Öğrenci talepleriyle hareketlenen emlak piyasası, mahalleye daha fazla öğrenciyi çekmekte ve bu durum bir süre sonra mahalledeki diğer ticaret ve hizmet birimlerin de öğrenci taleplerine göre değişimine sebep olmaktadır. Literatürde çokça bahsi geçen gürültülü, gece saatlerine kadar süren ve zaman zaman alkol tüketimini de içeren öğrencilerin eğlence anlayışı (Allinson, 2006), Terminal Mahallesi sakinleri tarafından da hoş karşılanmamaktadır. Literatürdeki süreçlerden farklı olarak Terminal Mahallesi'nde ilk olarak artış gösteren kafe ve yeme-içme gibi eğlence mekânları, devamında öğrencilerin bu alanı barınma gereksinimleri için de tercih etmeye yönlendirmiştir. Terminal Mahallesi'ndeki bu ani öğrenci artışı, sebep olduğu çevresel etkiler ile yerel sakinler üzerinde rahatsız edici etkiler doğurmuştur. Öğrencilik kültürünün mekansallaşması ile

Terminal Mahallesi öğrenci egemen bir görünüm elde etmiş; bu durum mahalle sakinlerinin yaşadıkları çevreyi terk etmelerinin de temel gerekçelerinden birini oluşturmuştur. Yerel sakinler, öğrencilerin ve işletmecilerin mahalle yaşantısına saygı duymamaları ve sebep oldukları çevresel rahatsızlıklar nedeniyle şikâyetçidir.

"Genellikle öğrencilerden bir sorun yok, ama yerel halktan olabiliyor. Sonuçta burada 15 tane kadar kafeyiz, arkada bir çöpümüz var ondan ötürü şikâyet oldu çokça." (Osmanlı Kahvecisi müdürü, Coffee Time'ın ilk kurucusu).

"Yüksek sesten ötürü şikâyetçi olanlar da var, özellikle otopark sorunundan ötürü sorun yaşadığımız insanlar var. Bize gelip müşterileriniz buraya park etmesinler diyorlar. Bazen tartışıyoruz." (B.P., erkek, 38, Erzurumlu, Kocatepe müdürü).

"Öğrenciler çok fazla çöp atıyorlar. Mesela oturuyorlar çimlere, kalktıklarında oturdukları yerler belli; peçeteler, kâğıt bardaklar, cipsler, çekirdek kabukları. Öğrencilerde böyle bir sıkıntı var." (Z.T., 31, kadın, Erzurumlu, Atatürk Üniversitesi mezunu, yerel sakin).

Öğrencileşen mahallelerde artan öğrenci yoğunluğu ve mekânın öğrenci taleplerine göre değişimi, yerel sakinlerin gündelik yaşam pratiklerinde ve konforunda birtakım aksaklıklara sebep olmaktadır (Munro ve Livingston, 2012). Bu bölgelerde meydana gelen emlak değerlerindeki artış, mahalle sakinlerinin yerlerinden olmasına sebep olurken; geri kalan sakinler için de komşularını kaybetme ve uzun yıllar süresince kurduğu mahalle içi bağların zayıflaması anlamını taşımaktadır. Özellikle yüz yüze ilişkilere ve "mahalleliyi" tanımaya verilen önem, öğrencilerin yarattığı hareketlilik ile sarsılmaktadır. Yerel sakinler için, yaşadıkları çevrede tanıdık simaların azalması ve mahalledeki yabancı sayısının artması, mahalle dokusundaki bozulmanın temelini oluşturmaktadır (Kırmızı vd., 2020). Mahalle sakinleri için uzun süreli varlıklarıyla kurdukları korunaklı yaşantı, öğrencilerin alana akın etmesiyle bozulmaya başlamaktadır. Ev yaşantıları ile öğrenciler, apartman sakinlerince birer komşu olarak istenmemelerinin temelini oluşturmaktadır (Hubbard, 2006). Uzun süre içine kapalı ve sakin bir yaşantının sürdürüldüğü Terminal Mahallesi'nde, artan öğrenci yoğunluğu ile mahalle olgusunun bozulduğu ve yerel sakinlerin öğrenci varlığından ötürü mahalleyi terk etmeye başladığı bir görünüm oluşmuştur.

"Mahalle kültürü bozuldu, mahalle bitti. Bizim apartmanda nerden baksan beş altı tane öğrenci var, sürekli ses gürültü. Buradaki eve ben olsam öğrenciye vermem, evi mahvediyorlar, evli çifte veririm daha iyi." (K.A., 58, erkek, Erzurumlu, 90'da beri Terminal'de)

"Biz de mesela amcamlar vardı aynı apartmanda bizimle, onlar taşındılar, şimdi ailem de başka yerde evimiz var yaptırıp taşınmak istiyorlar... Erzurum'da hala apartman kültürü var, istediğin gibi herkese evini kiralayamayabiliyorsun. İnsanlar sesten, kadınların girip çıkmasından rahatsız oluyorlar." (T.M.Y., 23, erkek, Erzurumlu, Terminal Mahallesi sakini)

Mahallede yaşanan dönüşümden rahatsız olan tek kesim aileler değildir. Öğrencilerin içindeki belli kesimler de (genellikle öğrencilik kültürünü benimsemeyen, yerel kültüre daha yakın olan ve uzun süredir kentte var olan) akranlarının davranışlarından rahatsızlık duymakta ve ailelerle birlikte öğrenci karşıtı bir tavır içerisinde olmaktadır. Kentte öğrenci yoğunluğunun olmadığı dönemlerde yaşamış olan gençler, artan öğrenci sayısı ile önceden kullandıkları yerleri akranlarının anti-sosyal davranışları nedeniyle kullanamamaya başlarken; bu kesimin içindeki belli gruplar ise öğrenci ortamını rahatsız edici bulmaktadır. Öğrenci gruplarının sebep olduğu gürültü ise, yerel sakinlerin ve gençlerin ortak şikâyetçi oldukları konudur. Benzer bir dönem içerisinde olan öğrencilerin ortak bir kültürü benimsemesi beklense de, öğrencilerle yapılan görüşmelerde öğrencilik kültürünü benimsemeyen ve çoğunlukla birer yerel sakin gibi davranan kesimlerle de karşılaşmıştır.

“Yurt kurulduktan sonra oradaki kızlara arabalarla gelip ‘bırakalım mı’ falan diyorlar, o yüzden bizim evin orası artık güvenli değil... Yakında Kuğulu Park var önceden oraya giderdik, aileler vardı şimdi öğrenciler var profil değişti, bağıyorlar garip hareketleri oluyor falan, gidemiyoruz.” (B.K., 23, kadın, Erzurumlu, öğrenci)

“Terminale gitmiyorum, rahatsız olduğum bir şey yok ama genelde alışık olmadığım tipler, daha çok şehir dışından geldikleri için değişik geliyor tipleri.” (D.A., 24, kadın, Erzurumlu, öğrenci)

“Öğrenciler geliyor mesela, kavga ediyorlar apartmanın önünde. Erkekler kızlara şiddet uyguluyor, önceden olmayan şeylerdi bunlar.” (A.E., 22, kadın, Erzurumlu, öğrenci)

Öğrencileşen bölgelerde değişen mekân, öğrencilere yönelik sosyal aktivitelerin artmasını ve kamusal alandaki varlıklarının güçlenmesini sağlamaktadır. Bu durum birçok öğrenciye ihtiyaç duyduğu sosyalleşme ortamını sağlamak ve akranlarıyla ortak öğrencilik kültürünün bir parçası olma imkânı tanımaktadır (Chatterton ve Hollands, 2003). Yereldeki öğrencilerin birçoğu için benzer anlamlar içeren öğrenci mekânları, bir anlamda da yaşadığı çevrenin değişmesine bağlı olarak kaybettiği kamusal ve alışkanlıklar nedeniyle çelişkili bir anlam içermektedir. Özellikle uzun süredir Erzurum’da yaşayan ve ya Erzurumlu olan öğrenciler için yaşadıkları çevredeki dönüşüm birer öğrenci olmaları nedeniyle olumlu olarak değerlendirilse de, diğer öğrencilerden farklı olarak birer yerel sakin olmaları nedeniyle zaman zaman bu dönüşümün karşısında bir tutum içerisinde olmalarına sebep olmaktadır.

“Kafelerin açılmasından ben memnunum, ailem de memnun. İstedğim gibi gidiyorum geliyorum, rahat. Bence renk geldi, ama önceden bizim orada daha çok yeşil alan vardı şimdi kafeler gecekondular gibi yayılıyor.” (A.E., 22, kadın, Erzurumlu, öğrenci)

“Kafenin tuvaletleri genelde alt katta, tuvalete gidiyorsun kapıda birisi kesinlikle seni bekliyor, muhakkak yani, ‘tanışalım mı, bi çay içelim mi’ falan hani. Bir yerden sonra bu da rahatsız edici oluyor. Mesela kafelerdeki garsonların hep öğrencilerden seçilmesi de sorun, gereksiz samimiyet kurabiliyorlar... Aslında şikâyetçi olduğum konular başka insanlarla tanışmayı da kolaylaştırıyor.” (S.M., kadın, 23, Erzurumlu, öğrenci)

5.3 Yerel Sakin- Öğrenci Arasındaki Diyalog

Öğrenciler her ne kadar farklı kültürlerin birer temsilcisi olarak kente değer katan ve kültürel üretimin parçası olan bir kesim olsa da, sahip olduğu yaşam biçimi ile yerel kültürle ayrışan bir görüntü sergilemektedir (Chatterton, 1999; Chatterton ve Hollands, 2002). Kültürel ve dini normlarla biçimlenen yerel kültür, öğrenci davranışlarını kendi penceresinden değerlendirmektedir. Bu bağlamda toplumun kentteki yabancılar olarak yargıladığı öğrenciler, toplum düzeninin karşısında bir tehdit olarak görülmektedir (Sağır ve Dikici, 2011; Toprak vd., 2009). Bununla birlikte öğrencilerin sahip olduğu ve kentte çeşitliliğe sebep olan görünüşleri, davranışları ve yaşam biçimleri, yereldeki gençler üzerinde özendirici bir etki yaratmaktadır. Özellikle birçok aile sigara, alkol vb. kötü alışkanlıkları olan öğrencilerin, yereldeki gençler üzerinde kötü anlamda özendirici bir etki yaratmasından endişe duymaktadır (Gregory ve Rogerson, 2019). Öğrencilerin kendi çocuklarını kötü yönde etkileyeceği kanısında olan aileler ise, öğrencileri “kültürel yozlaştırıcı” olarak algılamaktadır. Genel itibariyle içine kapanık ve muhafazakâr kesimlerin çoğunlukta olduğu bir kent olan Erzurum’da da, öğrenciler eğitim amacıyla gittikleri kentlerde, ailelerinin gözetiminden uzak olmalarını fırsat bilen ve “canının istediği gibi davranabileceğini düşünen özgür bireyler” olarak görülmektedir. Yerel sakinlerce hoş karşılanmayan görünüşler, Atatürk Üniversitesi ve öğrencileriyle birlikte anılmaktadır. Üniversiteye ve öğrencilere dair bu düşünce, her iki sınıf arasındaki çatışmanın şiddetlenmesinin temelini oluşturmaktadır.

“Önceden çok fazla kapalı vardı, Erzurum’da açık yoktu. Şu an mesela aşırı derecede, tabii ki açık insan olabilir de, açılma boyutu fazla. Açık giyinenler biraz daha açıldı, kapahlar da açıldı öğrencileri görünce.” (B.K., 23, kadın, Erzurumlu, öğrenci)

“Burada nereden geldiğin çok önemli, davranış biçimleri ona göre burada. Benim kız arkadaşlarım ve aileleri, benim onların aile yaşantılarını bozabileceğimi düşünüyorlardı, bende o profili görüyorlardı ilk geldiğimde. Belli oluyordu, giyiniş tarzımdan Batıdan geldiğim, çünkü dar giyiniyordum.” (Ş.K., kadın, 27, İstanbullu, Atatürk Üniversitesi mezunu)

“Yerel halkımızda şu düşünce var, bu da eskiden kalma bir şey, bu da işimize geliyor. Açık bir kız gördüğü zaman ‘üniversite öğrencisidir’ diyor. İnsanlar bunu üniversiteye mal ediyor; niye çünkü işimize geliyor. Kendi hatalarımızı örtmek için üniversitenin üzerine atıyoruz. Hiç

alakası yok aslında, ne kadar baskı yaparsan o kadar ters, bizim halkımızın sorunu bu." (B.P., erkek, 38, Erzurumlu, Kocatepe müdürü)

"Kendi kültürümüzden kendi inancımızdan çok fazla ödünç veriyoruz gençler olarak. Aileler de tabi buna müdahale etmiyorlar. Ailenin baskısından uzakta, dışarıdan gelmiş bir öğrenci, burada böyle zincirlerinden kurtulmuş olarak görüyor." (Z.T., 31, kadın, Erzurumlu, Atatürk Üniversitesi mezunu, yerel sakin)

Farklı kültürlerden gelen öğrenciler, göç ettikleri kentlerde yaşayan yerel halk tarafından marjinal kesimler olarak görülmektedir. Öğrencilerin görünümüne karşı geliştirilen tepki, toplumun kendi iç dinamiklerine ve kentteki genel görünüme bağlı olarak farklılaşmaktadır. Kent genelinde hakim olan ve dini referanslarla biçimlenen daha kapalı görünümüleri barındıran Erzurum'da, öğrenciler sahip oldukları görünümle ile toplum genelinde önyargıların oluşmasına ve "ahlaki paniğe" sebep olmaktadır. Siyah giyinme, dövme, piercing, küpe, renkli veya uzun saç, çok bol ya da çok dar elbiseler tercih etme gibi unsurlar ile çoğunlukla dini referanslarla şekillenen "açık giyinme" sınırının aşılması, toplum geneline hoş karşılanmamakta ve "toplum ahlakını bozan görünüm" olarak kodlanmaktadır. Bu durum yerel sakinler ile öğrenciler arasındaki çatışma ortamını şiddetlenmesinde önemli bir yer edinmektedir.

"Benim uzun saçlarım var diye mesela böyle tip tip bakıyorlar yani, açık konuşmak gerekirse. İlk geldiğimde çok yadırgadım, önyargılıydım çünkü. İnsanları çok şey, kötü desem çok mu kaba olur yobazlar yani." (B.Ö., erkek, 23, Trabzonlu, öğrenci)

"İlk geldiğimde saç stilimde farklılık vardı, küpe de takıyordum o zaman. Gittiğimde berbere saçımı kesmesi için 'öyle şey mi olur, sen bizim gençleri de bozacaksın onlar da isteyecek böyle' dedi. Sonra kestirdim saçımı caddeye gittim 'ooo bu nedir, Erzurum'a böyle mi gelinir' falan diyorlardı." (M.S., erkek, 24, Şırnak, öğrenci)

"Erzurum daha muhafazakâr, mesela ilk zamanlar çok dikkatimi çekmişti, başımın açık olması bile çok batıyordu." (E.Ö., kadın, 23, Rizeli, öğrenci)

Öğrencilere karşı olan tutumun yanı sıra bir kadın olarak kentte var olmanın getirdiği birtakım zorluklar da bulunmaktadır. Muhafazakâr toplum içerisinde kendisine biçilen toplumsal cinsiyet rolü gereği ev ile sınırlandırılan kadınlar, kamusal alanda sürekli izlenen ve erkeklere kıyasla kamusal alan deneyimi çok daha fazla tehdit unsuru içeren kesimlerdir (Mazumbar ve Mazumbar, 2001). Toplum geneline "açık" olarak kabul edilen giyim tarzları ve toplum ahlakına uymayan marjinal görünümüleriyle kadınlar, yerel sakinlerin rahatsız edici bakışlarına maruz kalmaktadır. Birçok kadın için kamusal alan deneyimleri sözle, gözle ya da fiziksel tacizle biçimlenen korkulu bir deneyimi içermektedir. Savunmasız olduğu düşünülen öğrencilerin de kamusal alan kullanımları –özellikle toplu taşıma ve yerel

sakinlerle karşılaştıkları alanlar- takip etme, laf atma, gözle veya fiziksel biçimde taciz etme gibi deneyimler içermektedir⁶³.

“Otobüslerde çok fazla taciz oluyor, sözü zaten hiç saymıyorum. Günde bir kere iki kere yemeden geçebileceğiniz bir gün yok. Bunun açıklıkla kapalılıkla da bir alakası olduğunu sanmıyorum, zihniyetle alakalı. Mini elbise de giyseniz, pardösü de giyseniz bir erkek size bakmak istediği gibi bakıyor.” (M.A., 23 , kadın, Malatyalı).

“Ben Trabzon’da böyle takip edilmek gibi bir şey yaşamadım mesela, İstanbul’da Ankara’da da yaşamıyorsun. Trabzon’da daha rahat kadınlar, hiç kimsenin umurunda bile değil, fark edilmiyorsun bile; burada mesela fark ediliyorum, orada hiç fark edilmiyorum bile.” (M.S.A., 29, kadın, Trabzonlu).

“Dışarıda (üniversite kampüsünden) rahatsız edici şeyler çok oluyor mesela, mesela otobüslerde falan oluyor, tacize de uğradığım oldu mesela, caddede yürürken önümün kesildiği de oldu.” (E.Ö., kadın, 23, Rizeli).

Öğrencilerin kendi içlerindeki sosyalleşme biçimi ve genellikle kadın-erkek bir arada vakit geçirmeleri yerel sakinlerce hoş karşılanmamaktadır. Özellikle karşıt cinslerin bir arada geçirdikleri vakit içerisindeki tutum ve davranışları “fazla rahat” bulunmakta ve öğrenciler yerel sakinlerce ayıplanmaktadır. Bireylerin davranış biçimlerini belirleyen önemli bir norm olarak kadın-erkek ilişkileri, Erzurum’da da toplumsal yaşama yön vermektedir. Özellikle farklı cinsten bireylerin kamusal alandaki davranışları çoğunlukla gözlemlenmekte ve kontrol mekanizması içerisinde sınırlandırılmaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin kamusal alanda gerçekleştirdikleri “ahlak dışı” olarak tanımlanan “samimi” davranışları, yerel sakinlerin hoşnutsuzluğunun temelini oluşturmaktadır.

“Bazıları varlığımızdan şikâyetçiler. Kız erkek karşı karşıya değil de yan yana oturuyorlar. Erkek kızın omzuna elini atmış. Belki o onun nişanlısı, ne biliyorsun! Ama öyle oturanlardan şikâyetçi olanlar var.” (B.P., erkek, 38, Erzurumlu, Kocatepe müdürü).

“Bir kere kafede oturuyordum. Kafenin arkasında yüksekte bir masa vardı, orada kızla erkek sarılıyordu. Önümde de işte orta yaşlı kadınlar var, ‘terbiyesizler, toplum içinde sarılıyorlar’ falan demişlerdi, kötü kötü bakıyorlardı.” (Y.O., 27, kadın, Antalyalı, 2016’dan beri Erzurum’da yaşıyor).

Kamusal alandaki kontrol mekanizması, çoğu zaman özel alanda da devam etmekte; farklı kesimlerin bir arada yaşadığı ortak alan olan apartmanlarda, yerel sakinlerin öğrencilere karşı tutumu daha da katı ve şiddetli bir hal almaktadır. Sürekli farklı insanların girip çıkması, vize/final haftalarında oluşan yoğunluk ve yılbaşı, doğum günleri gibi özel

⁶³ Çalışmaya katılan her kadın katılımcı -istisnasız olarak- kentin çeşitli bölgelerinde en az bir kez sözlü, gözle veya fiziksel şekilde tacize uğradığını belirtmiştir.

günlerdeki parti ortamıyla biçimlenen öğrenci evleri, toplumca kabul edilmeyen bir yaşam biçiminin yansımalarını oluşturmaktadır. Erzurum’da ise ev sahiplerinin ve apartman yöneticilerinin birçoğu bu durumu önlemek amacıyla belli kurallar koymakta, apartmandaki diğer sakinler ise bu tür durumlarda sözlü veya fiziksel müdahaleye varacak şekilde uyarılarda bulunmaktadır. Yerel sakinlerin bu tutumu, toplumsal huzurun bozucusu olarak gördükleri öğrencileri kontrol altında tutma kaygılarından kaynaklanmaktadır. Özellikle bakışlarla kınama, yerel sakinlerin öğrencileri benimsemediklerini ve yaşadıkları çevrede istemediklerini belli etmek amacıyla kullandığı caydırıcı bir yöntemdir.

“Kınama çok var burada yani, üst yaş grubu kınıyor bizim yaş grubumuz laf atıyor falan. Eve erkek arkadaşlarımız geldiği zaman bir değişik muhabbetler, farklı amaçlarla kullandığımız düşünülüyor diye yüzümüze bakılmıyordu yani. Yasaktı zaten, çiğnedik ama baya eleştiri aldık, yönetici falan geldi.” (E.K., kadın, 24, Rizeli, öğrenci)

“Burada ev tutarken direkt tipine bakıyorlar, sarı saçlı olduğum için evi göstermek istemeyenlerle karşılaştım mesela, ‘sana göre evim yok’ diyenler oldu. Buradaki de sözleşme yaptırdı karşı cins eve giremez diye. Burada gerçekten çok yargıldım ki yanımda annem de vardı.” (C.G., 28, kadın, Artvinli, 2015’ten beri Erzurum’da)

Yerel sakinler, yaşadıkları çevrede giderek artan yabancıları kontrol mekanizması ile ayırtmaktadır. Bu mekanizma yerel sakinlere, kültürel ve dini normlarla şekillenen “güven veren öğrenci” imajına uyan ve uymayan bireyleri ayırtabilme imkânı vermektedir (Cohen, 2002). Göç ettikleri kentlerde yerel sakinlerce kabul görmeyen öğrenciler, toplumsal yaşamda dışlanmışlık hissine kapılmakta ve yaşadıkları çevreye dair aidiyetleri zayıflamaktadır (Alevkayalı ve Uzun, 2020). Böylece öğrenciler yaşadıkları kentlere yabancılaşmaktadır. Muhafazakâr bir kimliğe sahip olan Erzurum’da, yerel kültüre olan bağlılık gereği farklı kültürlerle karşı savunmacı bir tutum gelişmekte; öğrenciler ise görünüşleri, davranışları, konuşmaları vb. gibi kültürel kodlar üzerinden yerel sakinlerce tehdit olarak anlaşılmaktadır. Bu bağlamda yaşadığı çevreye karşı koruma içgüdüsüyle hareket eden yerel sakinler ile kentli kimliği edinmeye çalışan öğrenciler arasındaki çatışmanın şiddetlenmesinde, kontrol mekanizması önemli bir yer edinmektedir.

“Giyimlerine göre insanları yargılama, o beni çok rahatsız ediyor mesela. Buraya çok aykırı giyinmediğimi düşünüyorum ama dikkat etmeye başladım, ama mesela konuşmamı, düşüncelerimi açıklamayı frenlemeye başladım. Birazcık farklı olduğumu vurguluyorlar, hissettiriyorlar. Toplumdan biraz kopuk olduğum hissi var yani.” (E.Ö., kadın, 23, Rizeli).

“Erzurum insanların şeyi anladığını çok net gördüm, Erzurum’a yabancı gelen insanı, öğrenciyi çok net tanımladığını. Yani tenden, saç renginden, kılık kıyafetinden, ama yıllardır

Erzurum insanının yadırgayarak baktığı insanları tanımladığını gördüm.” (A.B.K., 27, erkek, Malatyalı, Atatürk Üniversitesi Mezunı).

Öğrencileri yaşadığı çevrede istemeyen ve öğrencilerin kentteki varlıklarını benimseyemeyen yerel sakinler, farklı yaşam biçimlerine karşı tahammülsüzdürler ve dışlayıcı bir davranış biçimi içerisindedir (Munro ve Livingston, 2012). Bu tutum; yabancısı oldukları bir kentte, yerel sakinler tarafından davranışları sürekli olarak kontrol altında olan öğrencilerin, yaşadıkları toplum içerisinde “öteki” olarak hissetmesine sebep olmaktadır. Yerel sakinlerin dışlayıcı tutumu, öğrencilerin karşılaşma mekânlarından uzaklaşmasına ve kamusal alandaki davranışlarında daha dikkatli olmalarına sebep olmaktadır. Görüşme yapılan öğrenciler de, kente ilk geldikleri dönem yerel sakinlerin dışlayıcı ve kendilerini yabancılaştırıcı bakışlara maruz kaldıklarını, başka kentten geldiklerinin hemen anlaşılabilirliğini belirtmiş; bu nedenle yerel sakinlere karşı kötü düşünceler edindiklerine ancak zamanla bu tür davranışlara alıştıklarına vurgu yapmışlardır.

“Bir süre burada yaşayınca kendinin farklı olduğunu hissetme durumu kötü oluyor. Dolmuşa falan bindiğimde teyzeler amcalar falan, tek farklı benim gibi sanki, yani bakışlar falan garipseyci. Caddede falan da bakan çok oluyor, artık orayı kullanmıyorum.” (C.G., 28, kadın, Artvinli, 2015’ten beri Erzurum’da).

“İlk geldiğimde ‘İstanbul’ damgası yemiştin, herkes tuhaf bakıyordu. Geldikten sonra aldığım kıyafetlerin hepsi x-large large falan yani. Bol giyinmeye başladım, giyiniş tarzıma dikkat ettim; ne biliyim saç, makyaj yapmadım mesela.” (Ş.K., kadın, 27, İstanbullu, Atatürk Üniversitesi Mezunı).

Yıllar içerisinde dışa kapalı olarak gelişen Erzurum’daki muhafazakâr toplum yapısı ve kültürel/dini normlarla biçimlenen toplum ahlakı, üzerinde denetim kurmanın zor olduğunu düşündüğü öğrencileri değişime zorlamaktadır. Bu bağlamda görüşme yapılan öğrencilerin çoğu (özellikle farklı bir kentten gelenler) kentte sürekli izlendikleri ve baskı altına alınmak istedikleri hissine kapılmaktadır. Bu denetim birçok öğrenci için geldikleri kentte alışık olmadıkları sınırlamalar içermektedir. Yerel sakinlerin baskıcı tutumu, öğrenciler tarafından kendi özgürlük alanlarına bir müdahale olarak görülmektedir. Mahalle baskısının bir parçası olan göz baskısı, sözle ayıplama ve kınama, öğrencilerin kendisine çeki düzen vermeleri hususunda bir mesaj niteliğindedir. Çoğunlukla görüşleri nedeniyle bu mekanizmaya daha çok takılan kadınlar için kent kullanımları, rahatsız edici bakışlar altında sözlü ve fiziksel tacize varan birtakım tehlikeli deneyimleri içermektedir. Böylece kente yeni gelmiş olmanın ve güvenlik hissiyatından yoksun olmanın verdiği endişe ile birçok öğrenci, mahalle baskısı karşısında yaşam biçiminde belli değişimlere

gitmektedir. Bu tutum, birçok öğrenci için kentteki gözlerden kaçma eğilimlerinin sonucu olarak toplumsal yaşama uyum sağlamak adına yaptığı geçici değişimlerdir.

“Burada giyimim değişti. Artık daha çok dikkat ediyorum, yazlık kıyafetlerimi göndermemelerini istedim annemden, gönderme açık bunu giyemem dedim.” (E.K., 23, kadın, öğrenci, Bursalı)

“Erzurum’da giyim kuşam değiştirdim, kışın zaten açılmıyorsunuz da. Yazın hani Samsun’da daha rahatım mesela, istediğim şekilde şortumu giyiyorum, istediğim kısalıkta giyiyorum. Burada daha kapalı giyinmeye, insanların dikkatini çekmemeye çalışarak giyiniyorum. Burada giydiğim gardırobum ile Samsun’da giydiğim gardırobum arasında dağlar kadar fark var.” (E.M., 25, kadın, Samsunlu)

Öğrencilerin başına buyruk tavırları ve gecesı gündüzü bir olmayan “bekâr hayatını” benimsemiş olmaları, yerel sakinlerce huzurlu bir toplum yaşantısına zarar veren niteliktedir. Ailelerinden uzakta yalnız ve savunmasız olduğu düşünülen öğrenciler üzerinde yerel sakinler baskı kurma eğilimi içerisindeyler. Bekârlarla birlikte öğrenciler de eve zarar verecek, kirayı geciktirecek ve ne olduğu belirsiz kişiler olarak görülmektedir. Ayrıca yerel sakinler arasında, öğrenciler üzerinde kurulacak baskı ve apartman yaşantısına uyuma dair sahip olunan algıda, erkek ve kadın arasında birtakım farklılıklar vardır. Genel itibarıyla erkekler uyumsuz, çevresine rahatsızlık veren ve baskılanması güç kişiler olarak değerlendirilirken; kadınlar daha rahat şekilde kontrol altına alınabilecek, yasaklara daha çok uyan ve anlayışlı kişiler olarak görülmektedir. Bu durum yerel sakinlerin öğrencilere karşı tutumunda, cinsiyete dayalı farklılıkların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

“Erzurum’da genel profil, öğrenci gördüğü zaman, öğrenci de değil sadece bekar gördüğü zaman, ciddi dışlanıyorsun. Mesela ailem geldi benimle kaldı; ailem geldiği zaman komşularım bana selam verirdi, yemekler ikram ederlerdi; ama ailem gittiği zaman selamını sabahını keserlerdi” (A.B.K, erkek, 27, Malatyalı, Atatürk Üniversitesi Mezunu).

“Apartmanda komşular sürekli eve geliyordu; çok ses yapıyorsunuz, siz eve kaçta geliyorsunuz, niye bu kadar geç geliyorsunuz diye. Biz de rahatsız olunca çıktık. Apartmanda erkekler de vardı ama onlara hiçbir şey söylemiyorlardı, sürekli bize söylüyorlardı.” (N.E.D., 22, kadın, Muğlalı, öğrenci).

Birçok üniversite kenti, zamanla öğrencilerin sahip olduğu tüketim anlayışına göre alternatif mekânların üretildiği ve kentte farklı bir eğlence anlayışıyla dönüştüğü yerler haline gelmektedir⁶⁴. Kentte daha önce var olmayan ve çoğunlukla alkol, yüksek sesli müzik, cinsel arzuların ağır bastığı kadın-erkek ilişkileri gibi unsurları içeren ve gece geç saatlere

⁶⁴ Bir “üniversite kenti” olan Eskişehir’de kent merkezinin geçirdiği dönüşümü, Smith ve Williams’ın (2010) soylulaştırma sürecine benzeten Akarçay ve Suğur (2016); metropol kentlerden farklı olarak soylulaştırma sürecine öğrenci taleplerinin yön verdiğini belirtmektedir.

kadar sürebilen eğlence anlayışı, toplum genelince hoş karşılanmamaktadır. Bu tür mekânların özendirici/teşvik edici etkisi nedeniyle aileler, kendi çocuklarının zarar görmesinden ve toplum ahlakının olumsuz yönde etkilenmesinden endişe duymaktadır. Toplumun öğrencilerin oluşturduğu bu alt kültüre karşı baskılayıcı tavrı, muhafazakâr kentlerde öğrencilere yönelik mekânların inşasını da sınırlandırmaktadır. Öğrencileşen bölgelerde değişen ticari doku, her ne kadar öğrencilere kendi kültürlerini yansıtabilecekleri bir kamusal mekân imkânı tanısa da, mekânın muhafazakâr kimliği uzun süre varlığını korumaktadır. Özellikle kurumsal kimliğe sahip olan işletmeler, toplumun yarattığı mahalle baskısı karşısında yerelleşerek öğrencilerin benimsediği eğlence anlayışından uzaklaşmaktadır.

“Mesela Bursa’da da Mado’ya gidiyorum ama burada farklı kahvehane gibi. Benzin de öyle, David People da normalde alkollü menüsü var ama buraya gelince daha farklı oluyor. Burada kafeler Erzurum’a uyuyor çünkü gelen insanlar öyle.” (E.K., 23, kadın, Bursalı, öğrenci)

Yerel sakinler tarafından dışlanan öğrencilerde zamanla yerel sakinlere karşı savunma mekanizması gelişmektedir. Kendi özgürlük alanını inşa etme ve üstündeki baskıdan kurtulma eğilimi olan öğrenciler, kente ilk geldikleri ve kendilerini yalnız hissettikleri için çekimser/yumuşak tavırlarından sıyrılarak daha saldırgan bir tutum içerisine girmektedir (Lees vd., 2008). Bu durum öğrencilerin daha kalabalık gruplar oluşturmaları ve öğrenci mekânları sayesinde kentteki görünürlüklerini arttırmaları ile paralellik göstermektedir. İki sınıf arasında oluşan çatışma ortamı, öğrenci refleksleri ile en şiddetli halini almaktadır. Birer kültürel yozlaştırıcı olarak kodlanan öğrenciler, yerel sakinler gözünde sorumsuz, saygısız ve fevri davranışlar içindeki bir kesim haline gelmektedir. Görüşme yapılan öğrencilerin bir kısmı tutumlarını sorun yaşamamak adına kabullense de; birçoğu yerel sakinlerin tutumlarından rahatsız olduklarını belirtmiş ve kendilerinin savunmasız olduklarına dair düşüncelerin aksini gösterebilmek için tepki verdiklerini dile getirmiştir.

“Bir keresinde aşure dağıtıldı, bize vermediler ben de aşağıdaki yaşlı amcanın bastonunu aldım. Daha öncesinde de tartışmıştık zaten.” (C.E., erkek, 24, Batmanlı, öğrenci)

“Şimdiki gençlerde de başka insanlara karşı saygı yok mesela. Eskiden tamam iki insan birbirini seviyor, ama tamam hadi el ele tutuşup geliyorsun. Karşıdan bir büyük gelirken en azından, tanıyıp tanımaman önemli değil, elini bırakırsın. Şimdi öyle değil ki, bildiğin öpüyor açık açık ilişki yaşıyorlar ve karşıdan kimin gelip geçtiği umurunda bile değil. E uyardığın zaman da dönüp sana karşılık veriyor.” (Z.T., 31, kadın, Erzurumlu, Atatürk Üniversitesi mezunu, yerel sakin)

Kentteki en önemli tüketicilerden biri olan öğrenciler, kent ekonomisine olan katkılarının fark edilir boyutlara ulaşması ile kentteki yatırımcılar ve esnaflar için birer fırsat olarak

görölmeye başlamaktadır. Bu yaklaşım öğrencilerin kentte en çok ve sürekli olarak ilişki içerisinde oldukları esnaf kesimiyle olan diyaloglarını doğrudan etkilemektedir. Erzurum'daki geleneksel esnaf kesiminin, öğrencilere karşı geliştirildikleri kendilerine muhtaç olduklarına dair yaygın düşünce ve öğrencileri geçici birer tüketici olarak yerine sürekli yenisinin koyulabileceği müşteriler olarak görmeleri, iki kesim arasındaki ilişkinin olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır. Görüşölen öğrenciler, özellikle kentte rekabetin olmadığı ticari birimlerle kurdukları diyalogda, esnafların "dönüp dolaşıp bana gelecek" düşüncesiyle hareket ettiğine vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin esnafa karşı geliştirdiği karşıt görüş, iki grup arasındaki ilişkinin samimiyetten uzak ve tamamen alışverişe dayalı bir çıkar ilişkisi olduğuna dair düşünceye dayanmaktadır. Öğrenciler özellikle esnaflarla olan ilişkisinde sürekli olarak değişen fiyatlardan, esnafın içerisinde bulundukları durumu fırsata çevirme eğiliminde olmalarından ve kendilerini para olarak görmelerinden şikâyetçidir. Bu durum öğrencilerin sürekli kazıklandıkları hissine kapılmalarına ve esnafın kazancını arttırmak adına acımasız olabilecek insanlar olduğunu düşünmelerine sebep olmaktadır. Sınırlı ekonomik güce sahip olan ve yabancı olduğu bir kentte eğitimini tamamlama çabası içerisinde olan öğrenciler için esnafın bu tutumu, iki sınıf arasındaki güven duygusunun zarar görmesine sebep olmaktadır.

"Bizim acilen bir şeye ihtiyacımız olduğunu hissedersen esnaf, fiyatı hemen yükseltir. Yeme-içmede sabittir ama okul ihtiyaçlarımız konusunda farklı." (C.E., erkek, 24, Batmanlı).

"İlk başta 25 kuruşa aldığımız kâğıtlar, birkaç haftada 2 liraya çıktı. Buralı olmadığımız anlaşıldığında mesela kiralar daha çok arttı, taksiciler de yabancı olduğumuzu anladıklarında daha çok dolandırıyorlar." (E.Ö., kadın, 23, Rizeli).

Öğrenciler, esnafın kendilerine karşı kimi zaman sert kimi zaman ise müşteri-esnaf ilişkisindeki çizginin aşıldığını düşündükleri kadar yakın olan davranışlarından rahatsızlık duymaktadır. Bu durum kime güveneceği konusunda endişeleri olan öğrencilerin, esnafla olan ilişkisinin birtakım gerilimlerle şekillenmesine sebep olmaktadır. Öğrenciler esnafla olan ilişkisinde, birer müşteri olarak saygı görememekten ve esnafın kaba tutumlarından şikâyetçidir. Mahallede yaşayan hemen hemen herkes hakkında bilgiye sahip olan mahalle esnafının, birer yabancı olarak görölen öğrencilere karşı meraklı tutumu ise yaşadığı çevreye dair güven problemi olan birçok öğrenci için özel alanın işgal edilmesi anlamını taşımaktadır.

"Burada şey var parayı uzaktan ya da havadan bırakma, aman değmesin elim gibi. Bir kere markete gittim 'sıkma sen o tatlı canını' dedi amca, bazen rahatsız edici olabiliyor. Bazıları hiç yüzünüze bakmıyor bazıları da gereksiz samimiyete giriyor." (C.G., 28, kadın, Artvinli, 2015'ten beri Erzurum'da).

“Erzurum’da belki de yüz bine yakın öğrenci var, yaz aylarında isyan eden bir esnaf var. Ama senin öğrenci olduğunu anladığında tutumunu negatif yönde değiştirenler var. ‘Alıyorsan al, almıyorsan çık’ diyor, bir esnaf bunu yapamaz.” (A.B.K., 27, erkek, Malatyalı, Atatürk Üniversitesi Mezun).

“Bir kırtasiyeye gittim, çok ilgili olduğunu anlayınca kendimi geri çektim. Böyle ‘abla, abla’ demeleri, ‘bu sene okul bitiyor mu’ diye sormalarından rahatsız oluyorum. Çok özel şeyler soruyorlar, sana ne benim hayatımdan.” (N.E.D., 22, kadın, Muğlalı, öğrenci).

Öğrencilerin alım gücü çoğunlukla oluşturdukları birliktelik ve bir evi birkaç kişiyle paylaşarak elde ettikleri ekonomik avantaja bağlıdır. Tek başına ekonomik anlamda güçsüz olan öğrenciler, ortaklaşa tuttıkları konutlara ortalama bir aileden daha yüksek kira verebilecek bir güç elde etmektedir (Munro ve Livingston, 2012). Öğrencilere daha yüksek fiyata kiraya verebileceğinin farkında olan yerel sakinler, çoğunlukla öğrenci olduğunu bildiği kesimlere normalde vereceğinden daha yüksek bir ücretle kiralama teklifi sunmaktadır. Erzurum’da çoğu esnaf kesiminin tutumuna benzer şekilde emlakçılar ve ev sahipleri, kiraya verecekleri evlerin bedelini değiştirmesi ve evde kalacak öğrenci sayısına göre piyasayı yeniden biçimlendirmesi, öğrencilerin birliktelik kurarak oluşturduğu ekonomik gücün etkisinin zayıflamasına sebep olmaktadır.

“Mesela ilan yapıyorlar biz de eve gidip bakıyoruz. Bunu bildiğimiz için iki kişi ya da tek gidiyoruz. Fiyat sorduğumuz zaman ‘kaç kişi geleceksiniz? Sizle beraber kaç kişi gelir gider?’ diye soruyor. Mesela ilk başta üç kişi dedik 500 TL dedi, bir ihtimal bir arkadaş daha gelecek dedik o zaman 600 TL olur dedi. Kişiye göre fiyat belirliyorlar. Biz öğrenciyiz diye 500 TL ödüyorduk, yanımdaki komşu aile olduğu için 200-300 TL ödüyordu” (M.S., erkek, 24, Şırnak).

“Ev kiralarken mesela öğrenciye genelde ev kiralamak istemiyorlar, hep kötü gözle bakıyorlar. Ev kirası mesela 600 TL yazıyor, arıyoruz 1000 TL diyor. 600 yazıyordu diyoruz, o kadınlara diyor. Kadınlar daha rahat o konuda. Öğrenci olduğunuzu anladıklarında kira bedeli artıyor, birkaç kez yaşadık öğrenciyiz deyince pardon o ev o kadar değildi deyip bir buçuk iki katına çıkarıyorlar.” (S.A, 22, erkek, Karşı, Charlie Chaplin Kafe’de barista).

Öğrencilerin birçoğu oluşturdukları ekonomik gücün, esnaf ve girişimciler tarafından birer fırsat olarak değerlendirildiğinin ve kendilerine biçilen “para” etiketinin farkındadır. Bu durumun farkında olan öğrenciler, kendilerince çözümler üretmektedir. Görüşülen öğrencilerin bazıları bu sebeple yurttan kalmayı tercih ederken, bazı öğrenciler ise kiralamak istedikleri evleri ziyaret etmeye evde yaşayacakları sayıdan daha az kişiyle gitmekte ya da kalacak kişi sayısı konusunda yalan söyleyerek kira bedelini düşürmeye çalışmaktadır. Bununla birlikte öğrencilerin bazıları yanlarında Erzurumlu tanıdıkları birilerini götürerek hem yabancı olmaları nedeniyle oluşabilecek kira artışının önüne geçmeye çalışmakta hem

de tanışıklık yoluyla kendilerine referans sağlamak ve kira bedelini düşürmeyi amaçlamaktadır.

“Ev bakmaya giderken buradan, Erzurum’dan tanıdığım bir abim vardı onunla gittim. Öğrenciyi tek gördüklerinde daha yüksek fiyat söylüyorlar, yabancı olduğunu belli etmeyeceksin burada.” (C.E., erkek, 24, Batmanlı, öğrenci).

Sahip olduğu çeşitli tüketim kalıpları ile kentte varlığını gittikçe güçlendiren öğrenciler, kentte yarattığı ekonomik faydanın da farkındadır. Öğrenciler arasında yaygın olan “biz olmasak herkes aç kalır” düşüncesi, öğrencilerin yerel sakinlerden saygı görme ve ortak kullanım alanlarında dışlanmama beklentisini arttırmaktadır. Bu bağlamda kente değer katan kesimler olarak öğrenciler, kentin de kendisine ihtiyaç duyduğu altyapıyı sunmasını ve yerel sakinlerin kendilerine karşı olan tutumlarının değişmesini istemektedir.

“Biz öğrenci olarak her ay milyonlar bırakıyoruz öğrenciler olarak, ama hiçbir şey almıyoruz. Saygı bile yok yani, dışlanıyoruz burada. Sanki biz onlara mecburmuşuz gibi davranıyorlar, ama aslında onlar bize mecbur.” (Ö.M., erkek, 25, Ankaralı, öğrenci).

“Doksan bin yüz bin kadar öğrenci var, ama hiçbir şekilde buna odaklı yaşanmıyor bu şehirde. Zaten biz gidince Erzurum baya boşalıyor tahminimce. Bizi sömürüyorlar, ticari anlamda kullanıyorlar. Ne saygı var ne bize karşı sevgi var.” (E.K., kadın, 24, Rizeli, öğrenci).

Yerel sakinlerin birçoğunun, yaşadıkları çevrede öğrencilerin olmasından hoşnut olmamasına ve üniversiteyi kültürel yozlaşmaya sebep olan bir kurum olarak görmesine karşın; kentteki ekonomik canlanmanın temelinde öğrencilerin olduğu hemfikir olunan bir konudur. Özellikle Erzurum gibi orta-küçük ölçekli bir kentte yaşıyor olmanın getirdiği sınırlı ekonomik ortamı, öğrenciler ayakta tutmakta ve kentte olmadıkları dönemde hem işgücünde hem de kent içi hareketlilikte ciddi bir azalma gözlenmektedir⁶⁵. Bu haliyle yerel sakinler açısından öğrenciler, kültürel tercihleri ile dışlanan ancak ekonomik anlamdaki etkileri ile varlıklarına göz yumulan kesimler haline gelmektedir.

“Üniversite tabii çok büyük, ekonomik olarak da Erzurum’a çok şey katan bir üniversite. Sadece bizim için değil marketçisi olsun, temizlik malzemecisi olsun hepsine katkı sağlıyor... Evim olsa açıkçası öğrenci konusunda çok seçici olurum, ya bir referansla yani aracıyla falan ancak veririm.” (G.K., 25, erkek, Trabzonlu, Nesh Waffle müdürü).

“Öğrencilerin varlığı kesinlikle maddi anlamda zenginlik, ister istemez şehrin piyasasını hareketlendiriyor; geliyor buraya alışveriş yapıyor, bir kere yol parasından tut da otobüs, uçak firmalarından, işte emlak hareketleniyor, marketler falan filan. O anlamda zenginlik var ama

⁶⁵ Öğrencilere dayalı bir ekonomiye sahip olan birçok kentte esnaf, bu çalışma dâhilinde ele alınmayan Covid-19 sürecinde ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Öğrencilerin kentlerde olmadığı bu süreçte birçok iş yeri kapanmış ve kent ekonomisi doğrudan etkilenmiştir (URL-18).

kültürel anlamda maalesef hele ki ahlaki anlamda yozlaşıyoruz da.” (Z.T., 31, kadın, Erzurumlu, Atatürk Üniversitesi mezunu, yerel sakin).

Kentteki her kesimin öğrenci ve üniversite karşıtı bir tutum içerisinde olduğunu söylemek mümkün değildir. Özellikle ekonomik etkileriyle ön plana çıkan öğrenciler ve üniversite, birçok yerel sakin tarafından kentteki canlılığın ana faktörü olarak görülmekte ve sosyo-kültürel gelişimde önemli rol üstlenen kesimler olarak değerlendirilmektedir (Ergun, 2006; Sankır ve Sankır, 2017). Özellikle öğrencilerin ailelerinin yaşadığı kentlere döndükleri akademik tatil dönemlerinde birçok işletme, iş kapasitesi olarak zayıflamakta ve kent ekonomik bir durgunluk sürecine girmektedir. Öğrencilerin kentte olmadıkları bu dönemde yaşanan durgunluk, kentteki birçok esnafta farkındalığın oluşmasında önemli bir dönüm noktası oluşturmakta ve öğrencilere verilen değer yeniden şekillenmesinde önemli referans oluşturmaktadır.

"Genellikle öğrenciler müşterilerimiz, ama her kesimden gelenler var. Zaten Erzurum'u genel olarak kalkanıran öğrenci. Yazın mesela ben buradayım, boş her taraf, buranın kalkınması yani öğrenci." (F.Y., 26, erkek, Sivaslı, Chervillo Kafe müdürü).

"Üniversite çoğu yer için aynıdır, olmadı mı köy gibi olur. Kültürel hayatta hiçbir şey yoktur, sosyal hayat yoktur, yani boşsun herkese sorabilirsin bunu. İşler yüzde yetmiş düşer, ama öğrenci olduğu zaman da kıymetini bilmezsin. Öğrenciden nasıl daha çok para kazanırım diye düşünülür." (B.P.,erkek, 38, Erzurumlu, Kocatepe müdürü).

"Öğrenci olmasa Erzurum bitmiş, Erzurum'da hiçbir şey yok. Ne sanayi var düzgün, herkes işsiz. Öğrenci bizi, biz esnaf olarak, bizi öğrenci ayakta tutuyor, Erzurum'u öğrenci ayakta tutuyor." (K.A., 58, erkek, Erzurumlu, 90'da beri Terminal Mahallesi sakini).

Öğrenciler, yerelde var olmayan sosyalleşme biçimleriyle ve harcama eğilimleriyle önemli bir tüketici sınıf oluşturmaktadır. Kafe, bar, pub gibi eğlence mekânlarının oluşumunun temelinde, sahip oldukları eğlence anlayışıyla öğrenciler yer almaktadır (Chatterton ve Hollands, 2002; Ma vd., 2018). Çoğunlukla müşterilerin öğrencilerden olduğu kafelerin işletmecileri, varlıklarının öğrenci harcamalarına bağlı olduğu düşüncesindedir. Gerek yaşam pratikleri gerek kültürel tercihleri ve sosyalleşme biçimleri ile yerel sakinler, başta öğrenci talepleri ile oluşan eğlence mekânlarını tercih etmemektedir. Ancak öğrencilerin kullanımı ile sembolik ve kültürel bir değer kazanan eğlence mekânları, zamanla yerel sakinlerin de ilgisini çekmekte ve bu mekânları tüketmeye başlamaktadır. Birçok işletme de öğrencilerin yarattığı bu ekonomiden daha fazla faydalanmak adına, mekânlarını öğrenci

taleplerine göre şekillendirmekte ve yer seçiminde öğrenci yoğunluğunun olduğu yerlere öncelik tanımaktadır⁶⁶.

"Müşteri kitlemiz öğrenci kesimi çoğunlukla, çikolatayı da genelde öğrenciler ve kadınlar tüketiyor. Fiyatlarımız belki biraz yüksek ama yine de öğrenciler için düşük tutmaya çalışıyoruz. Onların ilgisinden de memnunuz. Üniversiteye yakın olduğumuz için de yerimiz iyi... Erzurum'un yerli halkında çok bu kültür yok, yani gidiyim bir kafede oturayım. Tamam, o kesim de var ama çok az yani. Yazın öğrenci gittiğinde bizim işlerimiz yüzde 70 kadar düşüyor mesela." (G.K., 25, erkek, Trabzonlu, Nesh Waffle müdürü).

"Öğrenci, Erzurum'un 'bacasız fabrikası' gibi bir şey. Burada üretime dair bir şey yok. Ticari anlamda öğrenci olmasa çoğu yer kapatır gibi, çünkü yerel halk genelde memur, ailenin belli bir harcaması var. Erzurum'un zaten belli bir yapısı var, içe dönük bir yapı. Çok fazla aile dışarıda para harcama gibi alışkanlıkları yok, dolayısıyla Erzurum'u daha çok ayakta tutan öğrenci." (Osmanlı Kahvecisi müdürü, Coffee Time'in ilk kurucusu).

"Üniversitenin devamı ya Terminal, geçerken bakıyorum hep kafelere, orta yaşlı teyzeler adamlar falan da kullanmaya başlıyor kafeyi aslında. İlk geldiğimde kesinlikle tamamen öğrenci hakimiyeti altındaydı ama ben birazcık olsun böyle bir dönüşüm görüyorum açıkçası. Yani insanlar kullanmaya başladı, tek bir kesime değil de daha fazla kesime hitap ediyor artık Terminal." (Y.O., 27, kadın, Antalyalı, 2016'dan beri Erzurum'da).

Esnaf kesiminin tamamı için olmasa da büyük bir çoğunluğunun sahip olduğu öğrenci karşıtı düşünce ve sert tutum, zamanla yerini müşteri memnuniyetinin daha ön plana çıktığı ılımlı bir tutuma bırakmaktadır. Artan öğrenci sayısına bağlı olarak genişleyen öğrenci ekonomisi, mekândaki hâkimiyeti de ele geçirmeleri ile saygın müşterilere dönüşmelerine sebep olmaktadır. Böylece sürecin başında alandaki varlıklarından şikayetçi olunan öğrenciler, zamanla "ekonomik getirilerin hissedilir olmaya başlaması ile zaman içinde tercih edilen yabancıya" dönüşürler (Tuncer, 2018). Bu durum öğrencilerin kentin bir parçası olarak kabul edilmesinden çok, ekonomik endişelere dayalı gününbirlik ilişkilerin iyi tutulması ve müşteri kaybetme kaygısına dayanmaktadır. Özellikle öğrenci harcamalarına bağlı olan ve belli bir rekabetin içindeki işletmeler için, öğrenci memnuniyeti önem taşımaktadır. Öğrenci ekonomisinin giderek önem kazanması, esnafın öğrencilere karşı daha dikkatli bir tutum içerisine girmesine sebep olmaktadır.

⁶⁶ Görüşme yapılan öğrenciler çoğunlukla boş vakitlerinde Terminal Caddesi'ndeki kafeleri tercih ettiğini, öğrenciler içerisindeki sınırlı bir kesim ise Cumhuriyet Caddesi ve yakın çevresinde yer alan geleneksel işletmeleri (kahvehane, oyun salonları vb.) kullandığını belirtmiştir. Kentte Terminal Caddesi'ndeki dönüşümün henüz yaşanmadığı süreçte öğrencilik yapan görüşmeciler ise, eskiden üniversite kampüsü ve Cumhuriyet Caddesi'nde yer alan birkaç kafeyi kullandıklarını ancak şu anda Terminal Caddesi'nden başka bir yeri kullanmadıklarını belirtmiştir.

“İlk geldiğimdeki esnaf davranışlarıyla şimdi arasında fark var. Onlar da fark ettiler, para onlardan (öğrencilerden) geliyor. Arkadaşımdan duydum kadınlar hakarete uğruyorlar, sizin ne işiniz var geldiğiniz şehri mahvettiniz diyorlardı (öğrenciler için). Esnaf artık öğrencilere daha iyi ama öğrenciyi para olarak görüyorlar.” (E.K., 23, kadın, Bursalı).

Apartman sakinleri içerisinde, öğrencilerle empati kurabilen ve onların ihtiyaçlarına yardım eden kesimler de bulunmaktadır. Öğrencilerin sebep oldukları birtakım sorunlara tepki gösteren ancak çoğunlukla gençlik dönemi içerisinde olan bireylere karşı bağışlayıcı bir tutum içerisinde olan yerel sakinler, öğrencilerle iyi ilişkiler kurmanın da yollarını bulmaktadır. Yerel sakinlerin ikili ilişkileri geliştirmek adına attıkları adımlar, genellikle öğrenciler tarafından da hoş karşılanmakta ve öğrenciler de birlikte yaşamın gerektirdiği kurallara uyma konusunda daha fazla dikkat etmeye başlamaktadır. Her iki kesim arasındaki iyi niyetli yaklaşım beraberinde dayanışma ve yardımlaşma ortamını da getirmekte ve toplumsal bütünleşme sürecine destek olmaktadır.

“Gece 1’de çıkıyordum geçen, hemen sorguluyorlar ‘nereye gidiyorsun’ diye. Ses olunca da uyarıyorlar, mesaj falan atıyorlar... Bazen de kandil ya da bayramda yemek, aşure falan da getiren oluyor.” (E.K., 23, kadın, Bursalı, öğrenci).

“Gez Mahallesi’nde oturduğum zaman bir alt komşum vardı, eşi uzun yola giden bir kamyoncuymuş yani çoğu zaman evde olmazdı. Kadın da erkek işlerinde, işte bir şey taşınacaksa kanepe dolap falan, bizi çağırıyordu. Bizde giderdik, o da bize kek falan yapardı. 7 yıl boyunca görmüş olduğum tek örnek oydu, komşuluk ilişkisi içerisinde yardım eden. Tabii onunki de çıkar ilişkisine dayanıyor olabilirdi.” (A.B.K., 27, erkek, Malatyalı, Atatürk Üniversitesi Mezunu).

Yerel sakinler ile öğrenciler arasında, her iki kesimin de kendi güvenlik alanını tehdit eden unsurlar bulunmaktadır. Öğrencileşme sürecinin başında öğrenciler üzerinde hâkimiyet kurma eğiliminde olan ve nüfus olarak fazla olmanın verdiği gücü kullanan yerel sakinler, zamanla kentteki varlığını güçlendiren ve sesini duyurabilen bir kesim haline gelen öğrencilerin karşı tepkileriyle karşılaşmaktadır. Özgürlük alanının tehdit edildiğini düşünen ve kendisine karşı olan tutum karşısında sessizliğini bozan öğrenciler, kurulan baskının kırılması adına tepki vermeye başlamaktadır. Bu durum iki sınıf arasındaki gerilim düzeyinin artmasına sebep olmaktadır.

“İlk sene çok daha çekingendim, daha dikkat ediyordum... Laf atan olduktan sonra cevap vermeye başladım, sen utanmıyor musun diye. Ama şunu da fark ettim, dört yıl içinde, bence Erzurum halkı da bir tık daha bir şeylere saygı göstermeye başladığını düşünüyorum. İlk geldiğim sene çok farklıydı, şu an çok daha farklı. İnsanların bir şeyleri aştığını düşünüyorum.” (N.E.D., 22, kadın, Muğlalı).

“Bir gün caddeye (Cumhuriyet Caddesi) gidiyoruz iki kız arkadaşıyla, böyle üç tane çocuk, çocuk dediğim benim yaşlarımda, muhtemelen buranın insanı, tiplerinden. Laf attılar bize, ben de iki tanesine vurdum, polis falan geldi.” (İ.C., erkek, 29, Erzurumlu).

5.4 Öğrenci Kümelenmesi: Güvenli Kamusal Bölge İnşası

Üniversiteler her ne kadar toplumun her kesimine açık ve kapsayıcı kurumlar olsalar da, toplumun belli kesiminin daha yüksek miktarda temsil edildiği ve ötekileştirilmiş kesimler için korunaklı bir ortamın sunulduğu yerlerdir. Bu bağlamda bireylere önyargılardan ve savunma mekanizmalarından arındırılmış bir ortamda özgür düşünme ve hareket etme imkânı tanıyan üniversiteler, muhafazakâr kentlerde mahalle baskısıyla karşı karşıya kalan kesimler için birer “kurtarılmış bölge” işlevi görmektedir (Çakır ve Bozan, 2009). Görüşme yapılan öğrenciler de üniversite ve yakın çevresini, kamusal alandaki güvenlik hissinin arttığı ve tehdit unsurlarının azaldığı yerler olarak tanımlamaktadır. Bu tür alanlar çoğunlukla öğrencilik kültürünün birer parçası olması nedeniyle toplumun belli kesimlerini (öğrencilerin rahatsız olduğu kesimleri) dışarıda bırakması ve üniversitelerin yapısı gereği modern bir yaşamın parçası olması nedeniyle daha güvenli bir ortam yaratmaktadır.

“Boş vakitlerimde falan gidiyorum kafelere ara sıra, çok çıkmıyorum da... Laf atma, ne biliyim onun gibi rahatsız edici davranışlar kafe ortamında hiç olmadı, ama sokakta çok oldu.” (E.Ö., kadın, 23, Rizeli, öğrenci)

“Erzurum’da biraz daha güvenli hissettiğim yer kampüs, onun dışında Terminal’di hala da öyle... Yani üniversiteye yakın olduğu için iki adım sonra üniversitedesin, bir şey olsa şikâyet edersin. Cadde falan kesinlikle güvenli değildi yani.” (Ş.K., kadın, 27, İstanbullu, Atatürk Üniversitesi mezunu)

“En güvende hissettiğim yer, üniversite kampüsü; onun dışında yine de Terminal’dir, diğerleri asla olamaz.” (E.K., kadın, 24, Rizeli, öğrenci)

Yabancıları oldukları bir kentte güvenlik sorunu yaşayan öğrenciler için geldikleri kentlerdeki alışkanlıklarının bir parçası olan mekânları görmek, yaşadıkları güvenlik kaygılarının azalmasına yardım etmektedir. Bu nedenle öğrencilerin bazıları marka değeri olan mekânları tercih etmektedir. Bununla birlikte öğrencilerin bazıları, bu tür marka değerleri olan mekânların belli bir kesime hitap eden ve mekân içerisinde rahatsız olduğu kesimlerin giremediği yerler olarak görmektedir. Bu durum birçok öğrencinin mekan tercihinin şekillenmesinde önemli bir kriter olarak ön plana çıkmaktadır. Yerel sakinlerin birçoğu için de çoğunluğun öğrencilerden oluştuğu kafelerin, rahatsız edici tipleri dışarıda bırakması ve çoğunlukla “seçkin/elit” müşteri kesimini barındırması, daha güvenli bir ortamın oluşmasına katkı sağlamaktadır.

“Yerel halk orada, caddede (Cumhuriyet Caddesi), Terminal’den çekilmişler diyebilirim. Bana rahatsızlık veren insanlar yine Terminal’de yürüyebilir ama mekânlara giremiyorlar ya da çok azı girebiliyor. Bir kafeye girdiğin zaman hep öğrenciyi görüyorsun, öyle farklı bir tiple karşılaşmak daha düşük bir olasılık.” (C.G., 28, kadın, Artvinli, 2015’ten beri Erzurum’da).

“Nesh Waffle’a falan gitmemin sebebi Samsun’daymışım hissi veriyor. Erzurum’a ait bir kafede oturmak bana çok şey gelmiyor. Daha çok adı bilinen yerlere gidiyorum. Yerel işletmeler daha çok sanki böyle bön bön bakıyorlar gibi geliyor, rahatsız edici geliyor bana.” (E.M., 25, kadın, Samsunlu).

Öğrenciler göç ettikleri kentlerde belli bölgelerde kümelenmeler oluşturmakta, sahip oldukları yaşam biçimi ile kentin belli bölgelerinde gece-gündüz hareketliliğinde bir artışa sebep olmaktadır (Bostancı, 2017; Susanti vd., 2020). Bu hareketlilik yaşadıkları çevreyi kendi kültürlerine/ihtiyaçlarına göre yeniden biçimlendirme eğilimleriyle oluşturdukları taleplerin mekansallaşması ile birlikte güçlenmektedir. Öğrencilerin kümелendikleri bölgeler daha fazla öğrencinin bu bölgelere gelmesi için çekici bir etki yaratmakta, artan öğrenci nüfusuyla oluşan hareketlilik öncesinde ıssız olan bölgelerde kentsel canlanmaya sebep olmaktadır. Öğrencileşen bölgelerde yaşayan kesimler için yaşadıkları çevrede artan insan nüfusu ve gece hareketliliği, bireylere kamusal alanda daha güvenle hareket etme olanağı tanımaktadır. Özellikle Terminal Mahallesi’nin eski sakin ve durgun halini bilen öğrenciler için oluşan hareketlilik ve gece nüfusunun alandaki varlığı, bu çevrenin kent geneline göre daha güvenli bir yer haline gelmesine sebep olmuştur.

“Terminal’in kalabalıklaşması sanki daha çok güven hissiyatı oluşturdu bende. İlk gittiğimde (2014) hiçbir kafe yoktu, MNG zaten yoktu. O açılana kadar birkaç tane kafe belki vardı, çok tekinsiz gibiydi. Ana cadde ama trafik falan da olmuyordu, çok fazla insan geçmiyordu. Gece giderken çok tedirgin oluyordum açıkçası eve, şimdi daha kalabalıklaşınca daha çok öğrenci olmaya başladı, sanki daha çok güvende hissetmeye başladım sokakta insan görünce, ondan dolayı.” (N.E.D., 22, kadın, Muğlalı, öğrenci).

Öğrencilerin varlığı nedeniyle daha güvenli olduğu düşünülen alanlar, öğrencilerin kentte olmadığı dönemlerde yeniden ıssızlaşmaktadır. Bu alanlar öğrencilerin varlığı nedeniyle kazandığı güvenli niteliğini kaybederek yeniden kaygıların hissedildiği yerler haline gelmektedir (Sage vd., 2012a). Öğrenciler hem oluşturdukları kalabalık, hem gece vaktinde dışarıda bulunmaları hem de genel itibarıyla güven veren bir profil oluşturmaları nedeniyle yaşadığı çevrede kamusal alanı daha güvenli kılan bireyler olarak görülmektedir. Özellikle zorlu kış şartlarına sahip olması nedeniyle kamusal alandaki hareketliliğin düşük olduğu ve gece ekonomisine dayalı işletmelerin ve aktivitelerin sınırlı kaldığı bir kent olan Erzurum’da, birçok öğrenci akademik eğitim dönemi dışında belli bölgelerde ıssızlaşmanın olduğuna ve güvenlik endişesinin arttığına değinmiştir.

“Bence kışın bile güvenlik sorunu oluyor, akşam hani öğrenci az olduğu zaman. Kışın ben kampüste gezerken tedirgin oluyordum biri karşıma çıkar; çünkü caddede yediğim laflardan sonra acaba kampüste de mi olacak, hani oradaki insanlar da mı öyle davranacak diye. Bir arkadaşım olmadan gezemiyordum.” (E.M., 25, kadın, Samsunlu, öğrenci).

“Kampüs yazın öğrencilerin olmadığı dönemde geceleri güvenli değil” (P.O., 22, kadın, Erzurumlu, öğrenci).

Öğrencilerin kümelandıkları yerlerde kurduğu birliktelik, kendi özgürlük alanlarını yarattıkları ve bu sayede rahatça/özgürce sosyalleşebildikleri bir ortam sunmaktadır. Bu ortam çoğunlukla ailelerinden uzakta okuyan ve ailenin üstünde kurduğu kontrol mekanizmasından kurtulan öğrencilerin öncülüğünde gelişirken, zamanla yereldeki diğer öğrenciler/gençler de bu kültürün bir parçası olarak mekânın öğrencileşmesine katkı sağlamaktadır (Chatterton ve Hollands, 2003). Öğrencilik kültürünün kentte hızlı yayılımı ve mekânsallaşması, zamanla muhafazakâr kentlerdeki kamusal alan sınırlandırmalarında bir esneklik yaratmaktadır. Sürecin başında çocuklarının zarar görmesinden endişe eden ve kentteki tehdit unsurlarını barındıran kamusal alana dair kısıtlamaları olan yerel aileler, öğrencilik kültürünün bir parçası olma eğilimindeki çocukları üzerindeki kontrolü zamanla kaybetmekte ve öğrencileşen alanlara dair önyargılarından kurtularak kamusal alan kısıtlamalarını hafifletmektedir.

“23 senedir buradayım, babamın ister istemez dayatması oldu işte şuraya gitme, buraya gitme diye. Şimdi daha gönül rahatlığıyla izin veriyor tabi.” (S.M., kadın, 23, Erzurumlu, öğrenci).

“Öğrencilerin gelmesi ailelerimiz için iyi oldu. Çok çıkmayın, etmeyin, 7’den sonra dışarı çıkamazsın derlerdi, artık tamamen o baskı kalktı.” (B.K., 23, kadın, Erzurumlu, öğrenci).

Birer kültür üreticisi ve tüketicisi olarak öğrenciler, kentteki sosyal aktivitelerin öncülüğünü yapmakta ve mekândaki varlığı ile kentteki bazı kesimlerin önceden sahip olamadıkları kamusal alanın/kamusal alandaki güvenliğin arkasında temel motivasyonu sağlamaktadır. Öğrenciler, sürecin başında kültürel yozlaşma ve toplumsal yaşantıya zarar veren bir oluşum olarak görülse de; zamanla oluşturdıkları özgür ortam ile kamusal alanın kapsayıcı nitelik kazanmasında öncü kesimler olarak görülmeye başlanmaktadır. Öğrencilerin farklı kesimlere karşı önyargısız tutumu, kentteki her kesim için çekingen tavırlarından kurtulduğu ve rahatça hareket edebildiği bir ortam sunmaktadır.

“Terminal’de biraz daha kafama göre hareket edebiliyorum, ama gözlemlediğim kadarıyla insanlar da daha rahat geziyor Terminal Caddesi’nde. En rahat hissettiğim yer de Terminal yani, daha öğrenci sonuçta.” (S.M., kadın, 23, Erzurumlu, öğrenci).

“O zamanlar (yaklaşık 15 sene önce) mesela, bir kadının hele ki kapalı bir kadının gidip bowling oynaması hoş karşılanmıyordu. Ama şimdi öğrencilerin gelip bowling oynaması en

basitinden. Önceden konsere gidemezdik, annelerimizle ancak. Şimdi artık öyle değil öğrencinin olduğu yerde daha rahatız biz de.” (Z.T., 31, kadın, Erzurumlu, Atatürk Üniversitesi mezunu, yerel sakin).

Muhafazakâr toplumlar içerisinde kamusal alan, çoğunlukla erkek egemenliği altındadır ve bu haliyle kullanımı sınırlandırılmış olan kadınlar için ötekileştirici bir nitelik kazanmaktadır. Kadınların muhafazakâr toplumlarda biçilen toplumsal cinsiyet rolleri gereği ev ile ilişkilendirilmesi, kamusal alandaki deneyimlerinin tehdit unsurlarıyla biçimlenmesi ve toplumun sürekli kontrolü altında olmaları, sosyo-mekansal bir ayrışma yaratmaktadır (Çoşkuner, Bayrak ve Karaağaç, 2013). Bu bağlamda birçok kadın için kamusal mekân, yabancı erkeklerin rahatsız edici tavırları ve mahallede olup bitenden haberdar olmak isteyen kadınların meraklı bakışları ile şekillenmektedir. Bu durum toplumun her kesimini kapsayan, toplumsal cinsiyet duyarlı mekânların oluşturulmasını gerekli kılmaktadır. Tamamen erkek müşterilerden oluşan ve yerel kültürün bir parçası olan kahvehanelerin aksine; öğrencilik kültürüyle şekillenen kafe, bar ve pub gibi eğlence mekânları, farklı kesimlerin ve karşıt cinslerin özgürce sosyalleşebildiği kapsayıcı bir ortam sunmaktadır. Öğrencilerin genellikle birbirini yargılamaktan uzak olan tutumu ve bu tür eğlence mekânlarının sunduğu kültürel ortam, kentteki erkek egemenliğinin ve mahalle baskısının kırıldığı özgür bir deneyim sunmaktadır. Alternatif eğlence mekânlarının eksikliğinin olduğu bir kent olan Erzurum’da, Terminal Caddesi gerek açılan kafeler ve bu kafelerin oluşturduğu ortam, gerek öğrencilerin bu alanda kümelenmeleri ile oluşan özgür ortam, kadınların kamusal alandaki görünürlüklerinin ve güvenlik hislerinin artmasını sağlamıştır.

“Terminal olmadan önce avm’ye [Forum Avm] gidiyorduk, caddeye gidiyorduk [Palerium Avm] ama oralar çok erkek dolu [Cumhuriyet Caddesi], o yüzden çok gitmiyordum.” (B.Ç., 25, kadın, Trabzonlu, öğrenci).

“Önceden kafeler de falan erkekler çoktu, kiraathane gibiydi; o kadar erkeğin içinde rahat etmiyordun.” (Z.T., 31, kadın, Erzurumlu, Atatürk Üniversitesi mezunu, yerel sakin).

Çoğunlukla öğrencilerin sosyalleşmek amacıyla kullandığı kafeler, her ne kadar toplumun yarattığı baskının çözümlendiği yerler olsa da, her kesim için benzer şekilde güvenli bir ortam sunmamaktadır. Kafelerin karşıt cinslerin birbirleriyle tanışmalarını kolaylaştırması zaman zaman bireylerin özel alanına yabancıların dâhil olması ile rahatsızlık veren ve güvenliğini tehdit eden bir hal almaktadır. Kafelerin sunduğu bu sosyalleşme ortamı, bireyleri cesaretlendirmekte ve bu ortam dışında yapmayacağı tutum ve davranışları sergilemesini teşvik etmektedir. Öğrencilerin büyük bir bölümü için kentin en güvenli bölgeleri olarak görülen üniversite kampüsü ve çevresindeki öğrenci yoğun bölgeler, öğrencilerin bir bölümü için ise alışık olmadıkları düzeyde tehdit içermektedir. Bununla

birlikte bazı kesimler için rahatsız edici olan bu ortam, diğer bireylerle tanışmayı kolaylaştıran ve farklı bireylerin bir araya gelerek sosyalleşmesine imkân tanıyan bir niteliktedir. Bu bağlamda Erzurum’da yaşanan dönüşüm, yereldeki öğrenciler için birer özgürleşme anlamı taşıırken, başka bir kentten gelen öğrencilerin çoğu için geldikleri kentte göre alışmadıkları düzeyde sınırlamalar içermeye devam etmektedir.

“İlk geldiğimde etek falan giyiyordum, ama çok fazla bakış oluyordu. Daha yeni sözlü taciz de yaşadım, ‘bu kız kesin yabancı falan diyordu, bak şimdi ne yapıcım izle’ falan dedi arkadaşına, önümü falan kesti, Terminal’de oldu bu da. Kafelerdeki yan masalar sürekli bakıyor.” (Y.O., 27, kadın, Antalya, 2016’dan beri Erzurum’da).

“Kampüste daha rahat ediyorum, ama kampüs de kötü; benim peşime takılıp tanışmak isteyenler olmuştı.” (M.S.A., 29, kadın, Trabzonlu, Atatürk Üniversitesi mezunu, yerel sakin).

Öğrenciler kümelandıkları bölgelerde belli bir kültür inşa etmekte ve bu tür bölgelere sembolik bir anlam yüklemektedir. Kentte daha önceden var olmayan yaşam biçimini benimsemiş olan öğrenciler, farklı görünüşleri, harcama eğilimleri, tutum ve davranışları olan bir alt kültür oluşturmaktadır. Eğlence odaklı tüketime dayalı olarak gelişen bu öğrenci kültürü, öğrenciler arasında da bir ayrışmayı beraberinde getirmektedir. Bu kültürün eğlenceye dayalı mekânsal örüntüsünün bir parçası olan kafe, bar ve pub gibi mekânlar, her ne kadar toplumsal cinsiyete dayalı ayrışmanın karşısında yer alarak kapsayıcı özellik elde etse de; bu tür mekânlar öğrenciler içerisinde çoğunlukla seçkin bir kesimin dâhil olabildiği, belli entelektüel birikime ve ekonomik güce sahip olan kesimlerin varlığı ile öğrencilik kültürünü geliştirdiği niteliğe sahiptir. Bu bağlamda öğrencilerin kurdukları kümelenmeler kültürel birer tercih olmakla birlikte mekânsal kullanım tercihlerine de yön vermektedir. Öte yandan kendisini buradaki öğrencilik kültürüne ait hissetmeyen ya da kendi benimsediği kültürel normlarla çeliştiğini düşünen öğrenciler, öğrencileştirme sürecinin kültürel etkilerinden rahatsız olmakta ve mekânsal olarak ayrışmaktadır. Bununla birlikte tüketime dayalı bu ortam içerisinde olmak adına gerekli olan ekonomik güçten yoksun olan öğrenci kesimleri için de öğrenci mekânları, ayrıştırıcı ve ötekileştirici bir nitelik kazanmaktadır.

“Biz genellikle caddeye gidiyoruz, oradaki kahvehanelere falan. Oyun oynuyoruz orada. Terminal tarafı çok kalabalık olduğu için tercih etmiyorum, yani farklı geliyor çok uymuyoruz oraya.” (A.E., erkek, 28, Diyarbakırlı, öğrenci).

“Kafelere gittiğimiz zaman göze batıyoruz.” (M.S., erkek, 24, Şırnaklı, öğrenci).

5.5 Öğrencileştirme: Geleneksel Toplumun Çözülmesi

Üniversiteler kuruldukları kentlerde toplumsal dönüşüm başlatmakta ve farklı kültürlerle yerel kültürün etkileşim içerisine girmesine öncülük etmektedir. Özellikle farklı kültürlerle

karşı önyargılı olan muhafazakâr toplumlarda, bu etkileşim sınırlı olmakta ya da birtakım çatışmaları içerisinde barındırmaktadır. Hem sundukları hizmet ve kültür ortamıyla üniversiteler, hem de birer kültür üreticisi olan ve bu kültürü tüketerek yayan öğrenciler, belli normlarla şekillenen yerel kültür üzerinde dönüştürücü etkiye sahiptir (Chatterton ve Hollands, 2002; Heaven ve Tubridy, 2003). Toplumun kendi kültürünü dayattığı ve yaşam tarzları gereği ayrıştırdığı öğrenciler, sayılarının ve kentteki görünürlüklerinin artması sonucu kültürel etkileriyle de hissedilir hale gelmektedir. Bu durum toplum genelinde olmasa da belli kesimlerin öğrencilere bakış açısının olumlu yönde değişmesine ve kültürel normlar üzerinden öğrenciler üstünde oluşturduğu baskının azalmasına sebep olmaktadır. Yerel sakinlerin öğrencilere dair tutumundaki değişim, öğrencilerin kamusal alanda daha özgürce hareket etmesinde ve kent deneyiminin baskıdan/endişeden uzak bir şekilde tanımlanmasına katkı sağlamaktadır.

“Bence üniversite kenti değiştirdi, yani eski bakış açısı yok insanlar farklı kültürlerle etkileşime girdiği için kafa yapıları biraz açıldı diye düşünüyorum. Eskiye oranla daha rahat davranabiliyorum, istediğim gibi istediğim saatte çıkıyorum geliyorum, önceden hani buna pek müsait değildi. Aileler de daha rahat bırakıyor.” (A.E., 22, kadın, Erzurumlu).

Farklı kültürlerin birer temsilcisi olarak öğrenciler, kentte daha önceleri var olmayan görünümüleriyle dikkat çeken kesimlerdir. Öğrencilerin yaşam biçimlerinin ve sahip oldukları kültürlerinin birer yansıması olan bu görünüm, yerel sakinlerin öğrencileri toplum ahlakı karşısında bir tehdit olarak görmesinde belirleyicidir (Gürsoy, 2006; Kaya, 2006). Bu bağlamda kültürel normların yanı sıra dini normlarla da şekillenen toplumsal ahlak kurallarına aykırı olduğu düşünülen öğrenciler, kentteki karşılaşma mekânlarında birtakım uyarılarla da karşı karşıya kalmaktadır. Öğrenciler her ne kadar mahalle baskısı karşısında kendi görünümünde bir değişim yoluna gitse de, özendirici etkisi ve özgürlüğüne olan düşkünlükleri ile bu görünüm kentte hızla yayılmaktadır. Öğrenciler arasında yaygın olan moda anlayışının birer yansıması olarak kafe, bar ve pub gibi eğlence mekânları, bireylerin kentteki diğer alanlarda tercih ettiği giyimlerinden farklı olan ve toplumun “açık” olarak nitelendirdiği görünümü barındıran yerlerdir. Özellikle öğrencilerin kümелendikleri bölgeler, toplumun kontrolünün zayıfladığı ve mahalle baskısının ortadan kalktığı yerler olarak öğrencilere istedikleri gibi davranma, giyinme ve hareket etme imkânı tanımakta ve bu haliyle bir özgürleşme sürecini tanımlamaktadır. Toplumsal dönüşüm sürecinin bir parçası olarak yerel sakinler, zamanla hem rahatsız oldukları görünüm konusunda bir kırılma yaşamakta hem de bu durum karşısında geliştirdiği refleksleri daha ılımlı bir tutumla değiştirmektedir.

“Biz açık insanlarız kapalı değiliz sonuçta. Bize şey demişlerdi ta 10-15 sene öncesinde; ‘yanacaksınız siz, başınızı kapatmıyorsunuz’, insanların böyle tepkileri vardı. Şimdi açık da

giyinsen kapalı da en fazla dönüp bakıyor, en azından kimse bir şey demiyor. Şimdi daha rahatım.” (P.O., 22, kadın, Erzurumlu, öğrenci).

“Terminalin dışında daha çok rahatsız edici olayla karşılaşıyorsun. Orada bide insanların bakışları çok farklı yani. Mesela şöyle; Terminal’de atıyorum 30 tane mini etekli kız görüyorsun, caddede 1 tane. O da yani garip bakıyorlar, peşinde bir sürü adam oluyor.” (S.M., kadın, 23, Erzurumlu, öğrenci).

“İnsanlar görmedikleri şeylere alışamıyorlar. Erzurum’da da eskiden bu kadar öğrenci yokken, öğrenciye alışmadıkları için tuhaf geliyordu. Şimdi öğrenciyi gördüler, açık giyineni gördüler. O yüzden şimdi daha rahat, gördükçe insanlar alışıyor, düşünce yapıları değişiyor... Erzurum’da insanlar açık giyineni görmemişler ki alışsınlar, gördüklerinde tuhaf geliyor işte” (P.O., 22, kadın, Erzurumlu, öğrenci).

Toplumun muhafazakâr yapısı, kentteki gündelik yaşama da yansımaktadır. Ramazan ayı süresince iftar saati öncesinde yeme-içme mekânlarının tamamen kapalı olması ve yerel sakinlerin oruç tutmayan kesimlere karşı tepkisi, bu duruma iyi bir örnek oluşturmaktadır⁶⁷. Dini normların toplum yaşantısı üzerindeki etkilerinden biri olan bu baskı, iftar öncesinde işletmelerini açan esnafa karşı da etkili bir güce sahiptir. Yeme-içme mekânlarının, çoğunlukla yerel sakinlerden arındırılmış bölgede kümelenerek elde ettiği özgürlük veya bu tür mekânların alışveriş merkezleri gibi daha korunaklı bir alan içerisinde yer seçmeleri ile gözlerden uzak kalması, bireylerin Ramazan ayındaki baskıdan kurtularak kendi tercihlerini daha rahat şekilde yaşamasına imkân tanımaktadır. Kafelerin kurdukları birliktelik ile Ramazan ayında açık kalabilme gücü elde etmesi, yerel sakinlerin de kurdukları baskının azalmasına ve toplumsal yaşantıda dini normların etkisinin azalmasına sebep olmaktadır.

“Ramazan’daki tutum kent kimliğini de bozuyor, saygı çok önemli yani. Erzurum deyince akla dayak geliyor... Son zamanlarda bunun [oruç tutmayanlara karşı toplumsal şiddetin] kırıldığını düşünüyorum.” (İ.C., erkek, 29, Erzurumlu).

“Önceden Erzurum’da hiç açık değillerdi böyle şeylere, dövme falan da oluyordu Ramazan’da. Erzurumlular da alıştı iyi oldu, önceden çok abartıyorlardı. Yabancıların farklı insanların da gelmesi iyi oldu.” (D.A., 24, kadın, Erzurumlu).

Öğrencilerin yarattığı değişimle muhafazakâr kentlerdeki baskılayıcı tutumda çözümler meydana gelmektedir. Öğrencilerin ve yaşam tarzlarının, toplum genelinde kabulü ile iki sınıf arasındaki gerilim azalmakta ve öğrenciler kentin bir parçası olarak kabul görmeye başlamaktadır. Çoğunlukla öncülüğünü farklı kentlerden gelen öğrencilerin yaptığı bu

⁶⁷ Toprak vd. (2009) muhafazakâr olarak tanımladıkları Anadolu kentlerinde, Ramazan ayında yaptıkları ziyaretlerde kentteki yaşantıyı incelemişlerdir. Buna göre Erzurum’da yerel sakinlerin, kentte oruç tutmayan kesimler üzerinde bir naskı oluşturdıklarına değinmektedir.

özölme süreci, ailelerin kendi çocuklarının üzerindeki baskının da hafiflemesine sebep olmaktadır. Özellikle dış görünüşleri ve kıyafet seçimleri (erkekler için uzun saç ve sakal, küpe, renkli pantolon; kadınlar için mini etek gibi toplum geneline göre açık sayılan giyim tercihleri vb.) nedeniyle kabul görmeyen öğrenciler için bu durum özgürlüklerinin pekişmesine, dışlayıcı bakışlardan kurtulmaya ve kamusal alandaki tehdit unsurlarının azalmasına sebep olarak kentlilik bilinçlerinin gelişmesi adına önem taşımaktadır. Başka bir kentten gelen çoğu öğrenci için her ne kadar özgürlük alanlarının kısıtlandığı ve giyimlerini değiştirmek zorunda kaldıkları bir süreç olsa da, yereldeki diğer gençler için bu süreç birçok konuda özgürleştikleri ve mahalle baskısından kurtuldukları bir anlam taşımaktadır.

“Erzurum’da açık olan da çok açık giyinemezdi, hani onun bir şeyi vardı. Dışarıdan çok öğrenci gelince onlar da açık giyinince onlar da alıştılar, insanlar da alıştı tuhaf tuhaf da bakmıyorlar artık.” (D.A., 24, kadın, Erzurumlu, öğrenci).

“Bence daha baskıcı bir toplum vardı burada, ama şimdi şimdi öğrenci arttıkça buna alışmaya başladılar. Ben lisedeyken açık saçık giyinip çıkamazdım, çünkü sürekli bakarlardı. Şimdi de bakıyorlar ama o kadar değil. Şimdi daha rahat, eskiye göre.” (E.Ö., kadın, 22, Erzurumlu, öğrenci).

“Geçen seneye göre daha çok var [mini etek, şort giyen kadınlar için]. Geçen seneye kadar daha kapalı giyinmeye dikkat ediyordum, ama bu sene biraz da gaza geldim galiba, rahat hareket etmeye başladım.” (S.M., kadın, 23, Erzurumlu, öğrenci).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Öğrencileştirme süreci; soylulaşma literatüründe yer alan etkilere benzer bir değişim yaratmaktadır: emlak değerlerinin yükseldiği, mahalledeki eski sakinlerin doğrudan ve ya dolaylı olarak yerinden edildiği, çevresel sorunların artış gösterdiği (vandalizm, çöp, trafik, gürültü vb.), fiziksel iyileştirmelerin yapıldığı ve yeni ticari işletmelerin açıldığı bir dizi değişiklik meydana gelmektedir. Öte yandan soylulaştırma ile öğrencileştirme süreçleri arasında bazı temel farklılıklar da bulunmaktadır. Soylulaştırma sürecinde karşılaşılan çeşitli soylulaştırıcı sınıflara göre hayatlarının çok daha erken bir döneminde olan öğrenciler, yerinden edilme literatürü içerisindeki tartışmaların aksine genellikle yerlerinden ettikleri sınıflara göre daha alt bir sınıfa temsil etmektedir. Bununla birlikte soylulaşan mahallelerde genel itibariyle artış gösteren ev sahipliği, öğrencilerin geçici bir nüfus olmaları nedeniyle öğrencileştirme sürecinde tam tersi bir etki yaratmakta ve öğrencileşen mahallelerde ev sahipliği oranı azalırken kiracı nüfusu artış göstermektedir.

Öğrencileştirme soylulaştırıcı bir etki yaratmanın ötesinde yerel sakinler ile öğrenciler arasındaki diyalogun biçimlendiği ve günübirlik ilişkilere dayalı karmaşık bir süreci tanımlamaktadır. Bu bağlamda öğrencileştirme kavramı ilk olarak; yaşadığı kentte marjinal konuma düşen yerel sakinler ile yabancı olduğu çevrede kendi güvenlik alanını kurma ve sahip olduğu kültürü yayma eğilimindeki öğrenciler arasında birtakım anlaşmazlıkları içermektedir. Yerel sakinler ile öğrenciler arasında, benimsedikleri yaşam tarzlarındaki farklılık ve her iki kesimin birbiri için oluşturduğu önyargılar nedeniyle çatışma ortamı doğmaktadır. Bu durum toplumsal bütünlüğün bozulmasına sebep olurken; üniversite-kent, yerel sakin-öğrenci ilişkisinin de zarar gördüğü bir süreci ifade etmektedir. Ancak zamanla üniversitelerin ve öğrencilerin, ekonomik ve sosyo-kültürel katkılarının fark edilmesi ile çatışma ortamı yerini uzlaşma ortamına bırakmaktadır. Bu süreçte öğrencilere karşı samimi olmayan ancak daha çok hoşgörüyü dayalı bir tutum içerisinde giren yerel sakinler, öğrencilerin olumsuz etkilerini görmezden gelirken; öğrenciler de yerel sakinlere karşı olan agresif davranışlarını azaltmakta ve daha ılımlı bir tutum sergilemeye başlamaktadır. Her iki sınıfın zamanla değişen bu tutumu; organik bir ilişkiden ziyade ortak bir yaşam alanını paylaşmanın gerekliliği olan hoşgörünün dayatması olduğu için çoğunlukla günlük çıkarlar üzerine kurulu ilişkileri ifade etmektedir.

Öğrencilerin kent içerisinde kayda değer bir nüfus büyüklüğüne sahip olması ve hızlı bir şekilde kültürlerini yayabilecekleri araçlara sahip olmaları, içerisinde yer aldıkları toplum

üzerindeki dönüştürücü güce katkı sağlamaktadır. Kurdukları birliktelikle kolektif etki⁶⁸ yaratan öğrenciler, ekonomik ve sosyo-kültürel etkilerinin yanı sıra öğrenci mekânlarının organizasyonu sayesinde kentte görünürlük kazanmakta; bu durum öğrencilerin toplumca kabul görmesini ve onlara karşı olan dışlayıcı tutumun, daha hoşgörülü bir tutuma dönüşmesini sağlamaktadır. Yerel sakinlerin, sayıca üstünlük kuran öğrencilere karşı olan tutumları zamanla daha az denetleyici ve sınırlandırıcı bir hal almakta ve öğrenciler üstünde kurdukları denetim etkisini kaybetmektedir. Bu bağlamda öğrencilerin birer kentli olarak olmasa da varlıklarının kabul edilmesi ve yerel sakinler ile öğrencilerin uyum içinde yaşamaya dair geliştirdikleri reflekslerle oluşan uzlaşma ortamı, toplumsal dönüşüm sürecinin temelini oluşturmaktadır. Böylece öğrencilerin daha büyük bir bütünün parçası olmak için bir araya gelerek oluşturdukları kümelenme, kültürel dönüşümü tetikleyecek olan marjinal kesimleri -yeterli düzeyde- barındırmayan birçok Anadolu kentinde öğrencileri toplumsal dönüşümün öncüsü haline getirmektedir⁶⁹.

Kuruldukları kentlerde yerel halka karşı kendi duvarını ören ve daha güvenli bir ortamda özgürce hareket edebilmenin temsili olan üniversiteler, öğrencileştirme sürecinin kurumsal temsilcileri olarak farklı kültürlerden bireylere toplumun kontrol mekanizmasından arındırılmış bir ortam sunmaktadır. Bu bağlamda gelecek nesillerin yetiştirilmesi görevini üstlenen üniversiteler, geleneksel toplumlardaki muhafazakâr tutumdan arındırılmış çevre içerisinde bireyi özgürleştiren ve yeniliklere hazırlayan misyona sahip kurumlardır. Ayrıca üniversiteler sahip oldukları kültür altyapısının ötesinde, farklı kültürleri bir araya getiren kamusal bir alan yaratmaktadır. Bu bağlamda üniversiteler sundukları mekânlar ve güvenli ortamlar, öğrenciler ise farklı giyinişleri, görünüşleri, yaşam biçimleri ve zengin kültürel sermayeleri ile kentlerin sosyal yaşantısının ve kültürel yapısının değişmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Kültürel sermayece zengin ve sahip olduğu kültürü yayma motivasyonuna sahip olan öğrenciler, entelektüel birikimin/eğilimin düşük olduğu Anadolu kentlerindeki en önemli kültür üreticisi konumuna gelmektedir. Bununla birlikte bu durum üretime dayalı ekonomilerin/sanayi

⁶⁸ Kolektif etki, farklı grupların belli bir amaç doğrultusunda (çoğunlukla sosyal bir sorun için) bir araya gelerek, tek başlarına oluşturacakları etkiyi genişletme ve sorunların çözümünde birlikte hareket etme olarak tanımlanmaktadır (URL-19). Bu çalışmada kolektif etki; öğrencilerin kentteki varlıklarını güçlendirmek ve toplum baskısından sakınmak amacıyla bir araya gelmelerini ve kentin belli bölgelerinde öğrencilik kültürünü yayarak kentteki görünürlüklerini arttırma eğiliminde olduklarını ifade etmek amacıyla kullanılmıştır.

⁶⁹ Burada ifade edilmek istenen, genel itibariyle bir memur kenti olan ve çoğunlukla yakın çevresinden (benzer kültürlerden) göç alan Erzurum'da, hem nüfus hem kültürel çeşitlilik hem de toplum üzerinde yarattığı etki ile muhafazakâr toplum içerisinde varlığının hissedilebileceği ve geleneksel normlarda kırılma yaratabilecek başka bir sınıfın çoğu Anadolu kentinde olmamasıdır. Birçok Anadolu kentinde farklı kültürlerle karşı olan mahalle baskısı, bu kesimleri istenmeyen bireyler olarak kodlamasına karşın; öğrencilerin kente olan ekonomik katkıları onları toplum üzerinde daha etkili bir sınıf haline getirmektedir.

birikiminin sınırlı kaldığı ve ya ekonomik çeşitliliğin olmadığı ve kırılgan bir ekonomik yapıya sahip olan birçok Anadolu kentinde öğrencileri, kentteki en önemli tüketici sınıflardan birisi haline getirmekte ve öğrenci ekonomisinin bacasız sanayi olarak nitelendirilmesine sebep olmaktadır.

Türkiye'nin en köklü üniversitelerinden birini barındıran Erzurum'da, Atatürk Üniversitesi kentin mekânsal gelişim sürecinde, ekonomik kalkınmasında ve sosyo-kültürel gelişiminde önemli bir rol üstlenmektedir. Atatürk Üniversitesi'nin yakın çevresi öğrencileştirme süreciyle benzer bir dönüşüm süreci içerisine girmiş; öğrenci talepleri doğrultusunda yurtlar inşa edilmiş, emlak değerleri yükselmiş, ticari ve hizmet birimlerinin inşası ile öğrenci mekânları artış göstermiş ve eski sakinler yerinden edilmiştir. Terminal Mahallesi ise bu süreçte öğrenci mekânlarının kümелendiği yer olarak kentin yeni alt bölgesi ve öğrencilerin en yoğun kümелendiği yer haline gelmiştir. Terminal Mahallesi öğrencileştirme literatüründe yer alan süreçlere benzer şekilde bir dönüşüm sürecine girmiş; mahalledeki öğrenci sayısı artarken, alan öğrencilik kültürünün birer parçası olan mekânların inşa edilmeye başladığı ve eski sakinliğini kaybedettiği bir görünüm elde etmiştir. Terminal Mahallesi'nde yaşanan dönüşüm ile yerel sakinlerin birçoğu ve mahalleye hizmet eden ancak öğrenci ekonomisi içerisinde yer almayan hizmetler ve ticari işletmeler yerlerinden edilmiştir. Genel itibarıyla orta ve üst gelir kesimine hitap eden ve homojen yapısı ile mahalle içi ilişkilerin gelişmiş olduğu Terminal Mahallesi, öğrenci akını sonucunda sosyal ayrışmanın mekânsal olarak hissedilmeye başladığı bir görünüm elde etmiştir. Bu bağlamda öğrencileştirme üzerine yapılan çalışmalarda çoğunlukla sürecin yerel sakinler üzerindeki olumsuz etkilerine yapılan vurguya, Erzurum'da da rastlamak mümkündür.

Diğer taraftan literatürde olumsuz etkilerine odaklanılan öğrencileştirme süreci, yerel dinamiklere bağlı olarak sonuçları itibarıyla farklılaşabilmektedir. Tez kapsamında ele alınan Erzurum kenti örneğinde ise; öğrencilerin toplumsal dönüşümün tetikleyicisi olarak kadın duyarlı alanlar yarattığı ve öğrencileştirme sürecinin bölgesel olarak mahalle baskısını ve geleneksel normları yıkararak daha güvenli, kapsayıcı ve eşitlikçi kamusal alanlar yarattığı sonucuna varılmıştır. Erzurum'da yaşanan öğrencileştirme süreci, ekonomik ve mekânsal etkilerinin ötesinde öğrencilerin toplumsal dönüşüm sürecindeki rolleri ve sosyo-kültürel etkileri ile kent genelinde hissedilir bir nitelik kazanmıştır. Öğrenciler kamusal alandaki varlıkları ile daha güvenli, canlı ve hareketli kamusal alanların inşasında önemli rol üstlenmiş ve bu durum kadınların kent deneyimlerine olumlu yönde etki etmiştir. Bu bağlamda görüşme yapılan kişiler içerisinde özellikle kadınların, kentin geri kalan bölgelerine oranla Atatürk Üniversitesi kampüsünü ve Terminal Mahallesi'ni daha güvenli bulduğu tespit edilmiştir. Kentteki mahalle baskısının etkisi, bölgesel olarak azalsa da kent

dışından gelen kadınların geldikleri yere göre daha çok baskıyla karşılaştığı ancak yereldeki kadınların geçmişe oranla daha özgür hareket ettiklerini düşündükleri gözlenmiştir. Öğrencilerle benzer şekilde yerel sakinler içerisindeki birçok kadının da kamusal alan kullanımında kısıtlamaların azaldığını ve öğrencilerin yoğun olduğu bölgelerde daha güvende hissettiklerini düşündükleri tespit edilmiştir. Bununla birlikte giderek artan öğrenci nüfusunun, sebep oldukları gürültü ve kültürel normlarla uyumayan davranışları nedeniyle rahatsızlığa sebep olduğunu düşünen kesimlerle de karşılaşmıştır.

Sonuç olarak muhafazakâr bir kent olan Erzurum'da, geleneksel tutumun gereği olarak farklılıklara karşı duvar ören ve diğer kültürleri baskı altına almaya çalışan tutucu tavrın, öğrencilerin giderek artan sayısı ve öğrencilerin kendi kültürlerini yansıtabilecekleri mekânsal organizasyonun varlığı ile -belirli bir sınır içinde olsa da- kırılmaya uğradığı gözlenmiştir. Farklı kültürlerden gelen öğrencilerin yarattığı kültürel çeşitlilik, yerel sakinlerle kurdukları diyalog, sahip oldukları farklı tüketim kalıpları ve marjinal görünüşleri, toplumun geleneksel tutumlarında kırılmalar yaratırken; farklı cinslerin bir arada ve özgür şekilde sosyalleşebilmesine imkan tanıyan öğrenci ortamı, kentte öğrenci kümelenmelerinin olduğu bölgelerde mahalle baskısının ortadan kalkmasını sağlamıştır. Bu bağlamda öğrenci mahalleleri; yaşam biçimleri ile dışlanan ve ötekileştirilen kesimlerin, kamusal alan deneyimlerinin artması ile bu kesimlerin toplumsallaşma sürecine katkı sağlayan bir nitelik elde etmiştir.

Bu tez çalışması; bulguları itibarıyla toplumun dönüşümünde ve kapsayıcı kamusal alanın inşasında öğrencileştirme sürecinin yaratabileceği etkiyi ve olanakları analiz ettiği için önem taşımakta ve sonraki çalışmalara yeni bir tartışma konusu sunmaktadır. Son 15 yıllık süreçte hızla yayılan üniversiteler, birçok kenti öğrencileştirme süreçleriyle karşı karşıya bırakmıştır. Sosyo-kültürel gelişmişlik seviyesi düşük olan ve muhafazakâr olarak nitelendirilebilecek Anadolu kentlerinde meydana gelene öğrencileştirme sürecinin incelenmesi, yerel sakin-öğrenci ilişkilerinin geliştirilmesi, yaşanan sorunların önceden çözümlendirilebilmesi ve üniversitelerin/öğrencilerin kentlere olan katkılarının artırılması adına izlenecek politikaların belirlenebilmesi adına önem taşımaktadır. Öğrencileştirme sürecinden doğrudan etkilenen olan farklı paydaşların yapılacak çalışmalara katılımı da, planlama açısından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Álvarez-Herranz, A. ve Macedo-Ruíz, E. (2021). An evaluation of the three pillars of sustainability in cities with high Airbnb presence: A case study of the city of Madrid. *Sustainability*, 13(6), 3220.
- Ackermann, A. ve Visser, G. (2016). Studentification in Bloemfontein, South Africa. *Bulletin of Geography*, 31, 7-17.
- Ada, Ş. ve Bilgili, A. S. (2008). Üniversitenin şehrin sosyo-ekonomik kalkınmasına etkisi (Atatürk Üniversitesi örneği). *Dokuz Eylül Dergisi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2, 1-18.
- Addie, J. P. D., Keil, R., ve Olds, K. (2015). Beyond town and gown: Universities, territoriality and the mobilization of new urban structures in Canada. *Territory, Politics, Governance*, 3(1), 27-50.
- Akbaş, F. ve Atış, E. (2020). Toplumsal değişimde üniversite-kent etkileşiminin rolü: Adnan Menderes Üniversitesi örneği. Akbaş, F. ve Atış, E. (Der.), 21.Yüzyılda Türkiye Coğrafyası Araştırmaları, (129-145). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akçakanat, T., Çarıkçı, İ. ve Dulupçu, M. A. (2010). Üniversite öğrencilerinin bulundukları il merkezine ekonomik katkıları ve harcama eğilimleri: Isparta 2003-2009 yılları örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, 165-178.
- Akengin, H. ve Kaykı A. (2013). Şehirleşme üniversite ilişkisine bir örnek: Gazimağusa, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 28, 501-525.
- Alabay, M. N., Çalıkoğlu, M. R. ve Aygün, A. (2013). Üçüncü nesil üniversitelerin yeniden konumlandırılması: Bağımsız bir fonksiyon olarak sosyal etkinin doğuşu. In *Proc. ICQH 2013-International Conference on Quality in Higher Education*, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, 978-992.
- Alevkayalı, A., ve Uzun, A. (2020). Kent kimliği oluşmasında üniversite öğrencileri-yerel halk ilişkisi: Balıkesir Üniversitesi örneği. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 47, 281-302.
- Allinson, J. (2006). Over-educated, over-exuberant and over here? The impact of students on cities. *Planning, Practice & Research*, 21(1), 79-94.
- Altbach, P. G. 2011. The complex roles of universities in the period of globalization. *Higher Education in the World* 3: 5-14. <https://upcommons.upc.edu/revistes/bitstream/2099/8111/1/altbach.pdf>. adresinden erişildi.
- Altıntaş, V. (2015). Türkiye’de üniversitelerin bölgesel ve yerel gelişmeye etkileri. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Armstrong, H. W., Darrall, J. ve Grove-White, R. (1997). Maximising the local economic, environmental and social benefits of a university: Lancaster University. *Geojournal*, 41(4), 339-350.
- Arslan, F. (2016). Üniversite öğrencilerinin şehirle kurduğu ekonomik ve sosyal ilişkilerden memnuniyet analizi: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi örneği. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 5(4), 1103-1120.
- Ataünal, A. (Der.). (1998). Türkiye’de yükseköğretim (1923-1998): Yasal düzenlemeler ve değerlendirmeler. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yükseköğretim Genel Müdürlüğü.
- Ateş, D. (2019). Üniversite şehri kriterleri üzerine bir çalışma: Eskişehir örneği. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.

- Atik, H. (1999). Üniversitelerin yerel ekonomiye katkıları: Teori ve Erciyes Üniversitesi üzerine bir uygulama. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15, 99-109.
- Aydemir, S. E. (1994). Karadeniz Teknik Üniversitesi'nin kent ve bölge ekonomisine doğrudan ve dolaylı ekonomik etkileri. Bölgesel Kalkınma Sempozyumu, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, 195-210.
- Berber, M. (1994). Karadeniz bölgesinde eğitim planlaması: Entegre üniversite sistemi. 4. Ulusal Bölge Bilimi/Bölge Planlama Kongresi, Trabzon, 16-17 Haziran, 1-14.
- Beine, M., Noël, R. ve Ragot, L. (2014). Determinants of the international mobility of students. Economics of Education Review, 41, 40-54.
- Boersma, K., Langen, H. ve Smets, P. (2013). Paradoxes of studentification: Social mix versus gentrification in a disadvantaged neighborhood in Amsterdam East. The Open Urban Studies Journal, 6(1), 40-49.
- Bostancı, S. H. (2017). Üniversite ve kent ilişkisinin mekânsal dinamikleri: Tekirdağ örneği. E. Nişancı, Ü. İzmen ve S. H. Bostancı (Ed.), Trakya Bölgesi'nde Üniversitelerin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi içinde (183-234). İstanbul: Umuttepe Yayınları.
- Bostancı, S. H. (2018). Öğrencileştirme ve öğrenci coğrafyaları kavramları üzerine bir inceleme. ICOMEP'18-Autumn/Uluslararası Yönetim, Ekonomi ve Politika Kongresi 2018 Güz. İstanbul, 1-2 Aralık, 892-900.
- Boyacıoğlu, E. Z. ve Oğuzhan, A. (2006). Yerli halkın üniversite algılaması: Trakya Üniversitesi örneği. Sosyal Bilimler Metinleri, 2, 1-18.
- Bromley, R. (2006a). On and off campus: Colleges and universities as local stakeholders. Planning, Practice & Research, 21(1), 1-24.
- Bromley, R. ve Kent, R. B. (2006b). Integrating beyond the campus: Ohio's urban public universities and neighborhood revitalisation. Planning, Practice & Research, 21(1), 45-78.
- Bruning, S. D., McGrew, S. ve Cooper, M. (2006). Town-gown relationships: Exploring university-community engagement from the perspective of community members. Public Relations Review, 32(2), 125-130.
- Butler, T. ve Lees, L. (2006). Super-gentrification in Barnsbury, London: Globalization and gentrifying global elites at the neighbourhood level. Transactions of the Institute of British Geographers, 31(4), 467-487.
- Chapman, D. W. (1981). A model of student college choice. The Journal of Higher Education, 52(5), 490-505.
- Chatterton, P. (1999). University students and city centres-the formation of exclusive geographies: The case of Bristol, UK. Geoforum, 30(2), 117-133.
- Chatterton, P. (2000). The cultural role of universities in the community: Revisiting the university-community debate. Environment and Planning A, 32(1), 165-181.
- Chatterton, P. (2010). The student city: An ongoing story of neoliberalism, gentrification, and commodification. Environment and Planning A, 42(3), 509-514.
- Chatterton, P. ve Hollands, R. (2002). Theorising urban playscapes: Producing, regulating and consuming youthful nightlife city spaces. Urban Studies, 39(1), 95-116.
- Chatterton, P. ve Hollands, R. (Der.). (2003). Urban nightscapes: Youth cultures, pleasure spaces and corporate power. London: Routledge.

- Cocheci, V. ve Mitrea, A. (2018). Youthification in the metropolitan area of Cluj. *Urbanism. Arhitectura. Constructii*, 9(2), 121-130.
- Cohen, S. (Der.). (2002). *Folk devils and moral panics: The creation of the mods and rockers*. London: Routledge.
- Collins, F. L. (2010). International students as urban agents: International education and urban transformation in Auckland, New Zealand. *Geoforum*, 41(6), 940-950.
- Cunningham, J., Ciarleglio, V., Lambert, L., Soulard, H. ve Cusack, C. (2009). New kids on the block: The process of neighborhood "studentification" and perceptions of change. *Pennsylvania Geographer*, 47(1), 136-157.
- Çalışkan, V. ve Sarış, F. (2008). Çanakkale şehrinde üniversite ve konut ilişkisi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 13(20), 215-237.
- Çatı, K., İştar, E. ve Özcan, H. (2016). Üniversite tercihlerine etki eden faktörlerin incelenmesi: Türkiye genelinde bir alan araştırması. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 6(2), 163-177.
- Çınar, R. ve Emsen, Ö. S. (2010). Eğitim ve iktisadi gelişme: Atatürk Üniversitesi'nin Erzurum il ekonomisi ve sosyal yapısı üzerindeki etkileri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(2), 91-104.
- Davidson M. ve Lees L. (2005). New build 'gentrification' and London's riverside renaissance. *Environment and Planning A*, 37, 1165-1190.
- De Ridder-Symoens, H. ve Rüegg, W. (Der.). (2003). *A history of the university in Europe: Volume 1, Universities in the Middle Ages (Vol. 1)*. Cambridge: UK Cambridge University Press.
- Dejong, W. ve Vehige, T. (2008). The off-campus environment: Approaches for reducing alcohol and other drug problems prevention updates. Higher Education Center for Alcohol and Other Drug Abuse and Violence Prevention. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED537621.pdf> adresinden erişildi.
- Doucet, B. (2014). A process of change and a changing process: Introduction to the special issue on contemporary gentrification. *Tijdschrift Voor Economische En Sociale Geografie*, 105(2), 125-139.
- Erdem, A. R. (2016). Üniversite anlayışındaki değişim: Birinci nesil üniversiteden dördüncü nesil üniversiteye. *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 21-52.
- Ergun, C. (2014). Üniversite ve kent ilişkisi üzerine görüşler: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(31), 216-237.
- Erguvan, İ. D. (2010). Vakıf üniversitelerinin Türkiye yükseköğretim sistemine etkilerinin incelenmesi. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Erkekoğlu, H. (2000). Bölge üniversitelerinin yerel ekonomiye katkıları: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi örneği. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16, 211-229.
- Eskicumalı, A. (2001). Eğitim ve sosyal değişim: Türkiye'nin değişim sürecinde eğitimin rolü. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 109-128.
- Fabula, S., Boros, L., Kovács, Z., Horváth, D. ve Pál, V. (2017). Studentification, diversity and social cohesion in post-socialist Budapest. *Hungarian Geographical Bulletin*, 66(2), 157-173.
- Felsenstein, D. (1996). The university in the metropolitan arena: Impacts and public policy implications. *Urban Studies*, 33(9), 1565-1580.

- Fırat, A. ve Kömürcüoğlu, F. (2015). Muğla şehir markası ve imaj algısı; Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi öğrencileri üzerine bir alan araştırması. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 13(26), 285-304.
- Fincher, R. ve Shaw, K. (2009). The unintended segregation of transnational students in central Melbourne. *Environment and Planning A*, 41(8), 1884-1902.
- Florax, R. J. (1987). The regional economic role of universities: The dark side of university. Centre for Higher Education Policy Studies (CHEPS), Twente University, 51-55.
- Garmendia, M., Coronado, J. M. ve Ureña, J. M. (2012). University students sharing flats: When studentification becomes vertical. *Urban Studies*, 49(12), 2651-2668.
- Geertz, C. (Der.). (1973). The interpretation of cultures. New York: Basic books.
- Gotham, K. F. (2005). Tourism gentrification: The case of New Orleans' vieux carre (french quarter). *Urban Studies*, 42(7), 1099-1121.
- Gök, F. (1998). Cumhuriyet Dönemi'nde eğitim sistemi ve üniversiteler. *İktisat Dergisi*, 383, 75-80.
- Görkemli, H. N. (2009). Selçuk Üniversitesi'nin Konya kent ekonomisine etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 169-186.
- Görün, M. ve Kara, G. (2017). Üniversite öğrencilerinin kentlilik bilinci algısı: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi örneği. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 15(30), 393-409.
- Grabkowska, M. ve Frankowski, J. (2016). Close to the city centre, close to the university. Are there symptoms of studentification in Gdańsk, Poland?. *Bulletin of Geography. Socio-Economic Series*, 32(32), 73-83.
- Gregory, J. J. ve Rogerson, J. M. (2019). Studentification and commodification of student lifestyle in Braamfontein, Johannesburg. *Urbani İzziv*, 30, 178-193.
- Gumprecht, B. (2006). Fraternity row, the student ghetto, and the faculty enclave: Characteristic residential districts in the American college town. *Journal of Urban History*, 32(2), 231-273.
- Güler, S. B., Işıl, Usta, ve Karalar, S. (2016). Bölgesel gelişimde üniversite stratejilerinin rolü: Edirne ili üzerine bir araştırma. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3), 7-23.
- Gültekin, N., Çelik, A. ve Nas, Z. (2008). Üniversitelerin kuruldukları kente katkıları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(24), 264-269.
- Gürsoy, M. (2018). Üniversitelerin İçinde doğdukları kentlere yönelik sosyal ve kültürel işlevleri: Adıyaman örneği. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(16), 1369-1414.
- Gürüz, K., Şuhubi, E., Şengör, C., Türker, K. ve Yurtsever, E. (1994). Türkiye'de ve dünyada yükseköğretim bilim ve teknoloji. İstanbul: Tusiad Yayını, 94, 6-167.
- Gürüz, K. (Der.). (2000). Dünyada ve Türkiye'de yükseköğretim: Tarihçe ve bugünkü sevk ve idare sistemleri. Ankara: TC Yükseköğretim Kurulu Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi.
- Hakim, C. (Der.). (2000). Research Design: Successful designs for social and economic research (2. bs.). London: Routledge.
- Hamnett, C. (1984). Gentrification and residential location theory: A review and assessment. D. Herbert ve R.J. Johnston (Ed.), *Geography and the Urban Environment: Progress in Research and Applications içinde* (283-319). New York: Wiley And Sons.

- He, S. (2015). Consuming urban living in 'villages in the city': Studentification in Guangzhou, China. *Urban Studies*, 52(15), 2849-2873.
- Heper, M. (1973). Üniversitenin işlevleri ve toplumsal değişim. *Amme İdaresi Dergisi*, 6(1), 43-56.
- Hubbard, P. (2008). Regulating the social impact of studentification: A Loughborough case study. *Environment and Planning A*, 40(2), 323-341.
- Hubbard, P. (2009). Geographies of studentification and purpose-built student accommodation: Leading separate lives?. *Environment and Planning A*, 41(8), 1903-1923.
- İlık Bilben, M. S. ve Dursun, C. (2018). Üniversite kent etkileşimine Akdeniz Üniversitesi ve Antalya kenti üzerinden sosyolojik bir bakış. Selçuklu'dan Cumhuriyet'e Sosyal Bilimlerde Antalya içinde (1148-1160). Konya: Palet Yayınları.
- İşık, Ş. (2008). Türkiye'de üniversitelerin kentleşme üzerine etkileri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(3), 159-181.
- İşık, Ş. (2009). Türkiye'de eğitim amaçlı göçler. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 7(1), 27-37.
- İnönü, E. (2005). Cumhuriyet döneminde bilim tarihinin önemi ve anlamı. *Üniversite ve Toplum Dergisi*, 5(1): <http://universite-toplum.org/text.php3?id=219> adresinden erişildi.
- Kartarı, A. (2017). Nitel düşünce ve etnografi: Etnografik yöntemle düşünsel bir yaklaşım. *Moment Dergi*, 4(1), 207-220.
- Kavili Arap, S. (2007). Türkiye'de üniversitelere ilişkin politikalar ve üniversitelerin kuruluş yeri seçimi. Yayınlanmamış doktora tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Kavili Arap, S. (2010). Türkiye yeni üniversitelerine kavuşurken: Türkiye'de yeni üniversiteler ve kuruluş gerekçeleri. *Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi*, 65(1), 1-29.
- Kavili Arap, S. (2014). Üniversite-kent etkileşiminden beklentiler. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 8(17), 105-119.
- Kaya, G. (2014). Adıyaman Üniversitesi'nin kentsel mekân ve sosyal çevre üzerindeki etkisi (Altınşehir Mahallesi'ndeki haneler ve işletmeler üzerine bir inceleme). *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 231-260.
- Kenyon, E. L. (1997). Seasonal sub-communities: The impact of student households on residential communities. *British Journal of Sociology*, 48(2), 286-301.
- Kırmızı, M., Gürol, N. ve Yıldız, H., (2020). Samsun'da öğrencileştirme sorusu ve toplumsal etkileri. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 23(1), 61-93.
- Kinton, C., Smith, D. P. ve Harrison, J. (2016). De-studentification: Emptying housing and neighbourhoods of student populations. *Environment and Planning A*, 48(8), 1617-1635.
- Kotosz, B. G., Gaunard-Anderson, M. F. ve Lukovics, M. (2015). The local economic impact of universities: An international comparative analysis. *Redete - Researching Economic Development and Entrepreneurship in Transition Economies*: <http://publicatio.bibl.u-szeged.hu/7645/1/Kotosz-Gaunard%20Anderson-Lukovics-The%20local%20economic%20impact%20of%20universities-REDETE.pdf> adresinden erişildi.
- Kuyumcu, A. ve Erdoğan, T. (2008). Yükseköğretimin toplumsal değişmeye etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(35), 240-250.

- Kwiek, M. (2002). Yükseköğretimi yeniden düşünürken yeni bir paradigma olarak küreselleşme: Gelecek için göstergeler. (Emrah Akbaş Çev.). Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2(1), 132-154. (Orijinal eserin yayın tarihi: 2001).
- Lapteva, A. V. ve Efimov, V. S. (2016). New generation of universities. University 4.0. Journal Of Siberian Federal University. Humanities & Social Sciences, 11(9), 2681-2696.
- Lees, L., Slater, T. ve Wyly, E. (2013). Gentrification. New York: Routledge.
- Ley, D. (2003). Artists, aestheticisation and the field of gentrification. Urban Studies, 40(12), 2527-2544.
- Long, J. (2016). Living with the consequences of policy decisions: Reactions to student lifestyles in the neighbourhood. Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events, 8(2), 176-195.
- Lukovics, M. ve Zuti, B. (2015). New functions of universities in the XXI. century: "Fourth generation" universities. Transition Studies Review, 22(2), P. 33-48. <https://doi.org/10.14665/1614-4007-22-2-003>.
- Ma, Z., Li, C., Liu, Y. ve Zhang, J. (2018). The transformation of traditional commercial blocks in China: Characteristics and mechanisms of youthification. City, Culture And Society, 14, 56-63.
- Makdisi, G. (1970). Madrasa and university in the Middle Ages. Studia Islamica, 32, 255-264.
- Markopoulos, A. (2013). In search for higher education in Byzantium. Сборник Радова Вишњег Института, 50(1), 28-44.
- Martin, B. ve Etzkowitz, H. (2000). The origin and evolution of the university species. Organisation of Mode, 2, 1-25.
- Massey, J., Field, S. ve Chan, Y. (2014). Partnering for economic development: How town-gown relations impact local economic development in small and medium cities. Canadian Journal of Higher Education, 44(2), 152-169.
- Matamanda, A. R., Dube, T. ve Campbell, M. (2016). Studentification and its interplay on urban form and urban policy: Reflection from Bulawayo, Zimbabwe. Matamanda A.R., Nel V. ve Chirisa I. (Ed.), Urban Geography in Postcolonial Zimbabwe: Paradigms and Perspectives for Sustainable Urban Planning and Governance içinde (57-75). Springer, Cham. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-71539-7>.
- Mcgregor, S. T. ve Volckmann, R. (2010). Transdisciplinarity in higher education: The path of Arizona State University. Integral Leadership Review, 10(3), 1-17.
- Mendes, L. (2013). Marginal gentrification as emancipatory practice: An alternative to the hegemonic discourse of the creative city?. RCCS Annual Review. A Selection From The Portuguese Journal Revista Crítica De Ciências Sociais, 5. 140-158.
- Miessner, M. (2021). Studentification in Germany: How investors generate profits from student tenants in Goettingen and the impacts on urban segregation. European Urban And Regional Studies, 28(2), 133-154.
- Monroy, P. ve Podmore, J. (2017). Shifting perspectives on studentification: A multi-disciplinary approach. Term Research Paper Concordia University: https://www.researchgate.net/profile/Paula-Monroy/publication/316460282_Shifting_perspectives_on_studentification_A_multi-disciplinary_approach/links/58ff641a45851565029f2296/Shifting-perspectives-on-studentification-A-multi-disciplinary-approach.pdf adresinden erişildi.

- Moos, M., Revington, N., Wilkin, T. ve Andrey, J. (2019). The knowledge economy city: Gentrification, studentification and youthification, and their connections to universities. *Urban Studies*, 56(6), 1075-1092.
- Mosey M. (2017). Stundetification: The impact on resident of an english city. 1-22: <https://www.brookes.ac.uk/geoverse/original-papers/studentification--the-impact-on-residents-of-an-english-city/> adresinden erişildi.
- Mulhearn, C. ve Franco, M. (2018). If you build it will they come? The boom in purpose-built student accommodation in central Liverpool: Destudentification, studentification and the future of the city. *Local Economy*, 33(5), 477-495.
- Munro, M., Turok, I. ve Livingston, M. (2009). Students in cities: A preliminary analysis of their patterns and effects. *Environment And Planning A*, 41(8), 1805-1825.
- Munro, M. ve Livingston, M. (2012). Student impacts on urban neighbourhoods: Policy approaches, discourses and dilemmas. *Urban Studies*, 49(8), 1679-1694.
- Neuman, W. L. (2016). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri*, Cilt 1-2. (S. Özge Çev.). Ankara, Yayın Odası Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 2011).
- O'Mara, M. P. (2012). Beyond town and gown: University economic engagement and the legacy of the urban crisis. *The Journal of Technology Transfer*, 37(2), 234-250.
- Onsekiz, D. (2018a). Öğrencileşen kentlerin yeni konut sunum biçimi "apart": Uşak Üniversitesi ve Uşak Kenti örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(57), 215-226.
- Onsekiz, D. (2018b). Üniversitelerin Anadolu kentlerine etkileri: Bir literatür taraması. *Journal of International Social Research*, 11(55), 400-406.
- Özbay, Ö. (2017). Üniversite ve sosyal çevresi: Niğde Üniversitesi ve Niğde. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(1), 1-63.
- Özgüner, M. ve Özdemir, A. (2016). Üniversite öğrencilerinin öğrenim gördükleri yöreye ve yöre halkına yönelik algılarının ölçülmesi. *Itobiad: Journal of the Human and Social Science Researches*, 5(8), 3012-3032.
- Öztürk, S., Torun, İ. ve Özkök, Y. (2011). Anadolu'da kurulan üniversitelerin illerin sosyo-ekonomik yapılarına katkıları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 145-158.
- Perkin, H. (2007). History of universities. J. J. F. Forest ve P. G. Altbach (Der.). *International Handbook of Higher Education içinde* (159-206). New York: Springer.
- Powell, K. H., (2014). In the shadow of the ivory tower: An ethnographic study of neighborhood relations. *Qualitative Social Work*, 13(1), 108-126.
- Robson, C. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri: Gerçek dünya araştırması* (2. bs.). (Ş. Çinkır ve N. Demirkasımoğlu, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi: 2002).
- Rogers, P. ve Coaffee, J. (2005). Moral panics and urban renaissance. *City*, 9, 321-340.
- Rose, D. (2010). Local state policy and 'new-build gentrification' in Montréal: The role of the 'population factor' in a fragmented governance context. *Population, Space and Place*, 16(5), 413-428.
- Rugg, J., Rhodes, D. ve Jones, A. (2002). Studying a niche market: UK students and the private rented sector. *Housing Studies*, 17(2), 289-303.

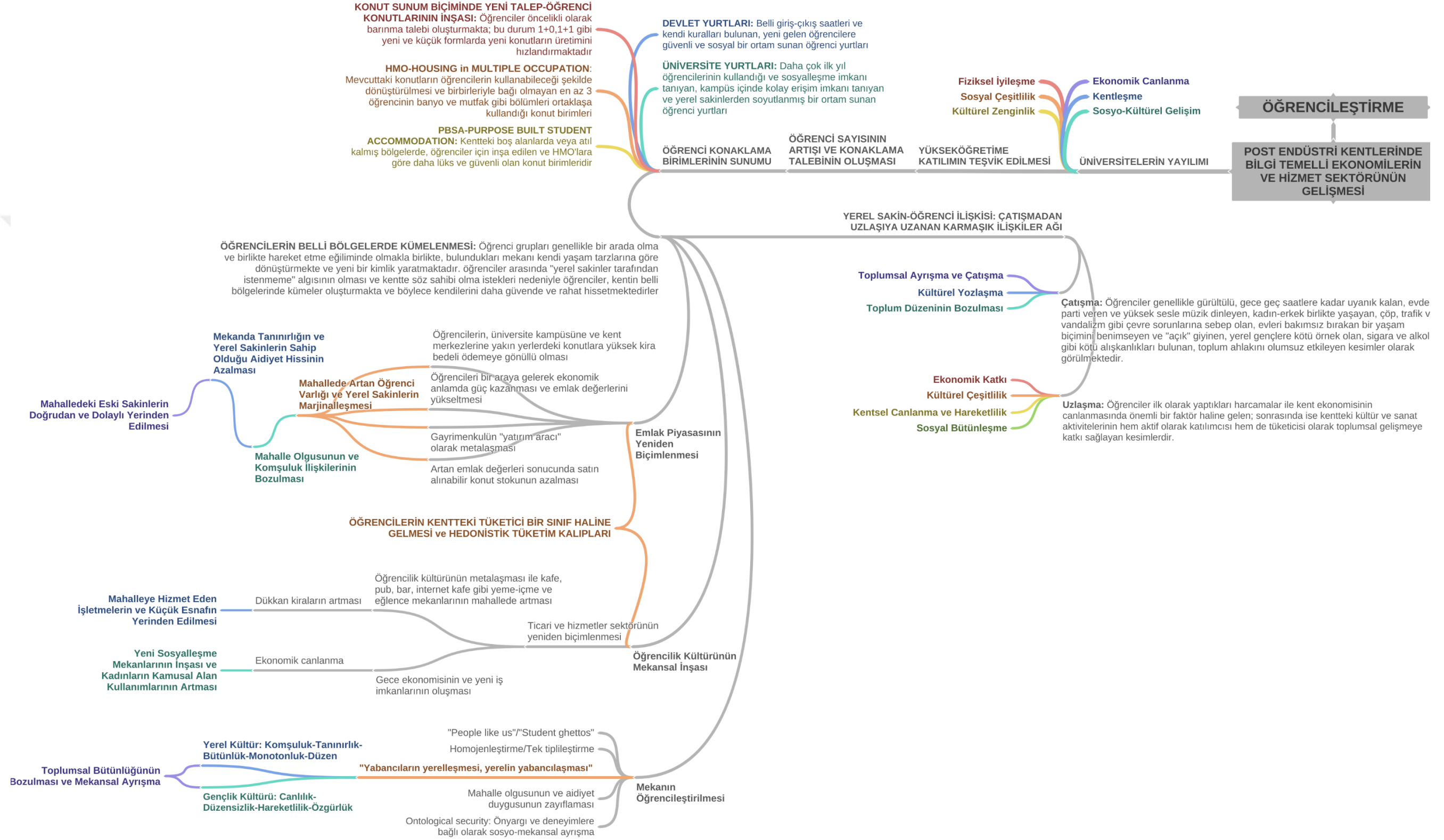
- Rykun, A. Y., Yuzhaninov, K. M. ve Vychuzhanina, E. V. (2015). Universities and local communities: Problems and perspectives of interaction. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 200, 359-365.
- Sabri, S. ve Ludin, A. N. M. (2009). Studentification is it a key factor within the residential decision-making process in Kuala Lumpur. In *South East Asian Technical Universities Consortium (SEATUC), Johor Bahru: 3rd SEATUC Symposium Proceeding*. 69-75., <http://www.fab.utm.my/download/ConferenceSeminar/SEATUC200904P.pdf> adresinden erişildi.
- Sage, J., Smith, D. ve Hubbard, P. (2012a). The rapidity of studentification and population change: There goes the (student)hood. *Population, Space and Place*, 18(5), 597-613.
- Sage, J., Smith, D. ve Hubbard, P. (2012b). The diverse geographies of studentification: Living alongside people not like us. *Housing Studies*, 27(8), 1057-1078.
- Sage, J., Smith, D. ve Hubbard, P. (2013). New-build studentification: A panacea for balanced communities?. *Urban Studies*, 50(13), 2623-2641.
- Sağ, V. (2003). Toplumsal değişim ve eğitim üzerine. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(1), 11-25.
- Sağır, A. ve Dikici, E. (2011). Yeni göçmenlik mekânları olarak yeni kurulan üniversiteler: Ordu Üniversitesi örneğinde öğrencilerinin bütünleşme sorunları. *Odü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (Odüsobiad)*, 2(3), 217-251.
- Saklı, A. R. ve Akdoğan Akbulut, H. T. (2017). Dünyada ve Türkiye’de üniversitelerin tarihi gelişimi. Ali Rıza Saklı (Der.), Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi öğrenci ve akademisyenleri ile Rize halkının karşılıklı algı ve beklentileri içinde (9-49). Rize: RTEÜ Yayını.
- Sakinç, S. ve Bursalioglu, S. A. (2012). Yükseköğretimde küresel bir değişim: Girişimci üniversite modeli. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2, 92-99.
- Sam, N. (2010). Soylulaştırma sürecinde ekonomik bir yaklaşım: Rant farkı. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 29(2), 133-151.
- Sankır, H. ve Sankır, Ş. (2017). Toplumsal değişim açısından üniversite-kent etkileşimi ve algısı: Bülent Ecevit Üniversitesi örneği. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 7(3), 473-483.
- Saray, M. O. ve Çeker, K. (2018). Üniversitelerin şehir ekonomisine katkıları: İnönü Üniversitesi örneği. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 27(4), 99-130.
- Sargın, S. (2007). Türkiye’de üniversitelerin gelişim süreci ve bölgesel dağılımı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5, 133-150.
- Savaş Yavuzçehre, P. (2016). Üniversitelerin kentlerine etkileri: Denizli Pamukkale Üniversitesi örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 235-250.
- Schwandt T.A. (2001). *Dictionary of Qualitative Inquiry*. Thousand Oaks, CA: Sage: <http://www.sciepub.com/reference/220629> adresinden erişildi.
- Sleight, S. ve Davison, G. (2008). The territories of youth: Young People and public space in Melbourne. 1870-1901. PhD thesis, Monash University, Melbourne.
- Smith, D. P. (2002). Processes of “studentification”: Cultural differentiation and spatial awareness in the “student ghetto”. *Upward Neighbourhood Trajectories: Gentrification in a New Century Conference*, University of Glasgow, Glasgow.
- Smith, D. P. (2004). ‘Studentification ication’: The gentrification factory?. *Gentrification in a Global Context*, 73, 73-90.

- Smith, D. P. (2009). Student geographies, urban restructuring, and the expansion of higher education. *Environment and Planning A*, 41, 1795-1804.
- Smith, D. P. (2012). The social and economic consequences of housing in multiple occupation (HMO) in UK coastal towns: Geographies of segregation. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 37(3), 461-476.
- Smith, D. P. ve Holt, L. (2007). Studentification and 'apprentice' gentrifiers within Britain's provincial towns and cities: Extending the meaning of gentrification. *Environment and Planning A*, 39(1), 142-161.
- Smith, D. P. ve Hubbard, P. (2014). The segregation of educated youth and dynamic geographies of studentification. *Area*, 46(1), 92-100.
- Smith, D. P., R  rat, P. ve Sage, J. (2014). Youth migration and spaces of education. *Children's Geographies*, 12(1), 1-8.
- Smith, D. P., Sage, J. ve Balsdon, S. (2014). The geographies of studentification: 'Here, there and everywhere'?. *Geography*, 99(3), 116-127.
- Smith, N. (1979). Toward a theory of gentrification a back to the city movement by capital, not people, *Journal of the American Planning Association*, 45(4), 538-548.
- Solana-Solana, M. (2010). Rural gentrification in Catalonia, Spain: A case study of migration, social change and conflicts in the empordanet area. *Geoforum*, 41(3), 508-517.
- Sönmez, B. (2014). Soylulaştırmanın yeni biçimleriyle yerinden edilmeyi yeniden d  ş  nmek. *Planlama Dergisi*, 24(1), 42-53.
- Susanti R., Soetomo S. ve Buchori L. (2020). Effects of the studentification process on spaces around campus: Transforming suburban areas. *International Journal of Scientific and Technology Research*, 9(3), 3946-3954.
- şahbudak, E. ve   zt  rk, M. (2017). Üniversite-kent etkileşimi bağlamında Sivas'ta Cumhuriyet   niversitesi algısı. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 41(1), 45-62.
- Taşçı, D., Gökalp, E. ve Candan, M. (2011). Kentin   niversite algısı: Anadolu   niversitesi ve Eskişehir   rneği. *Amme İdaresi Dergisi*, 44(2), 131-146.
- Taşçı, D., Gökalp, E., Genç Kumtepe, E., Kumtepe, A. T., Toprak, E., Tosunoğlu, B. T. ve Sürmeli, A. (2008). Anadolu   niversitesinin Eskişehir'e Etkileri ve şehrin   niversiteyi Algılayışı. F. Sürmeli (Der.), *Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları. Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Proje, (073623).*
- Tekeli, İ. (2003). Dünya'da ve Türkiye'de   niversite üzerinde konuşmanın değişik yolları. *Toplum Ve Bilim Dergisi*, 97, 123-143.
- Tellioğlu, S. (2017). Üniversitelerin bulunduğu kentlerin   niversite öğrencileri üzerindeki sosyo-ekonomik etkileri: Alanya   rneği. *Electronic Journal of Social Sciences*, 1, 84-106.
- Toprak, A. O. (2017). Kırklareli halkının üniversiteyi nasıl kavramsallaştırdığına dair bir değerlendirme. E. Nişancı,   . İzman ve S. H. Bostancı (Der.), *Trakya Bölgesinde   niversitelerin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi içinde (117-148). İstanbul: Umuttepe Yayınları.*
- Toprak, M. A. (2012). Mekânsal planlama politikaları ve kentlerin sosyo-ekonomik durumu ışığında Türkiye'de "  niversiteleşme" süreci, *Ege Coğrafya Dergisi*, 21(2), 1-23.
- Toprak, B., İrfan B. ve Tan M. (2009). *Din ve muhafazak  rlık ekseninde   tekileştirilenler. İstanbul: Metis Yayınları.*

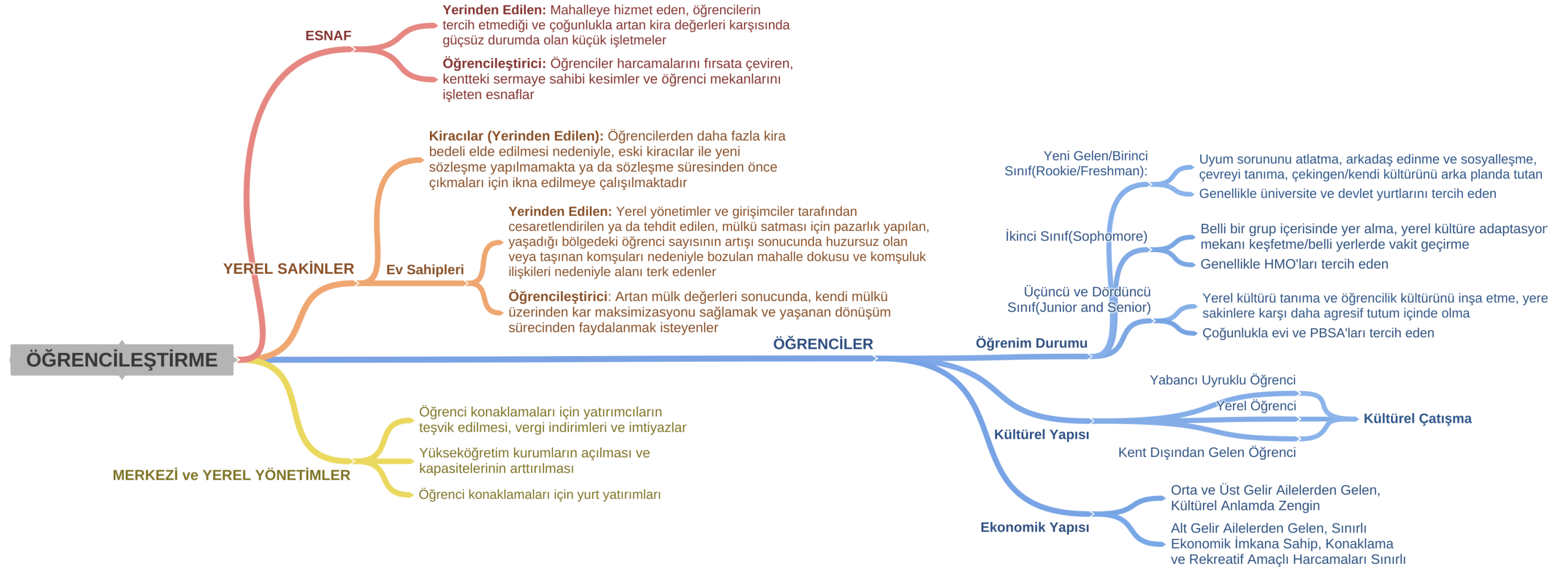
- Torun, İ. (2005). Yöre halkının üniversiteye bakışı ve beklentileri: Niğde Üniversitesi örneği. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 9, 156-177.
- Torun, İ., Öztürk, S. ve Gelibolu, L. (2009). Yöre halkının üniversiteye bakışı ve beklentileri: Kars Kafkas Üniversitesi örneği. Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(21), 169-189.
- Tuğrul, H. (2015). Anadolu'da kurulan üniversitelerin kuruldukları illere katkıları ve Eskişehir örneği: https://www.academia.edu/36063836/Anadolu_da_Kurulan_%C3%9Cniversitelerin_Kuruldukları_%C4%B1_%C4%B0llere_Katkı_%C4%B1lar_%C4%B1_ve_Eski%C5%9Fehir_%C3%96rne%C4%9Fi adresinden erişildi.
- Tuncer, T. ve İslam, T. (2017). Yeni bir soylulaştırma formu olarak öğrencileştirme (studentification): Bosna-Hersek Mahallesi'nde (Konya) değişen mahalle içi dinamikler. Planlama Dergisi, 27(3), 303-313.
- Tuncer, T. (2018). Anadolu kentlerinde öğrenci odaklı soylulaşma: Konya ili Bosna Hersek Mahallesi'nde öğrencileştirme sürecinin analizi. Yüksek lisans tezi. Ulusal Tez Merkezi, 495364.
- Universities UK, (2006). "Studentification" a guide to opportunities, challenges and practice. <https://www.yumpu.com/en/document/view/8735151/studentification-a-guide-to-opportunities-universities-uk> adresinden erişildi.
- Universities UK, (2007) Universities: Engaging with local communities. <https://dera.ioe.ac.uk/26322/1/StudentsCommunities.pdf> adresinden erişildi.
- Uygun, M., Güner, E. ve Kılıç, S. (2016). Üniversite öğrencilerinin kent tatmini ve bağlılık duygularının gelişiminde kent deneyimlerinin rolü. Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8(4), 129-152.
- Yakut, M. E. ve Ceylan, M. A. (2019). Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki yükseköğretim kurumlarının (üniversitelerin) şehirleşmeye etkileri. III. Uluslararası Coğrafya Eğitimi Kongresi (3-5 Ekim 2019), 1-24.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H., (2016). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (10. bs.), Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Valero, A. ve Van Reenen, J. (2019). The economic impact of universities: Evidence from across the globe. Economics of Education Review, 68, 53-67.
- Wissema, J. G. (2009). Towards the third generation university: Managing the university in transition. Cheltenham, Edward Elgar Publishing Limited.
- Yavuz, M. (2012). Neden yükseköğretim reformu?. Journal of Higher Education and Science, 2(3), 1-5.
- Yayar, R., Şeker, H. ve Karanfil, N. (2018). Amasya Üniversitesinin il ekonomisine etkisi. Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar, 55(635), 37-49.
- Yıldız Aybek, H. S. (2017). Üniversite 4.0'a geçiş süreci: Kavramsal bir yaklaşım. Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, 3(2), 164-176
- Yılmaz, C. (2011). Anadolu kentlerinin öğrencileşmesi: Başka bir kentleşme deneyimi. Sosyoloji Dergisi, 25, 1-17.
- Yılmaz, M. K. ve Kaynak, S. (2011). Sosyo-ekonomik dönüşüm sürecinde üniversitelerin rolü ve yöre halkının üniversiteden beklentileri ile ilgili bir uygulama. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(4), 55-73.
- Yoon, Y. ve Park, J. (2018). Stage classification and characteristics analysis of commercial gentrification in Seoul. Sustainability, 10(7), 2440.

- Zhang, J., Ma, Z., Li, D., Liu, W., Tong, Y. ve Li, C. (2020). Young pioneers, vitality and commercial gentrification in Mudan Street, Changchun, China. *Sustainability*, 12(8), 3113.
- Zonta, A. C. (2002). The history of European universities: Overview and background. Sanz, N. ve Bergan, S. (Ed.), *The Heritage of European Universities içinde* (25-37). Strasbourg: Council Of Europe Publishing.
- URL-1 https://en.wikipedia.org/wiki/University#cite_note-30 (16.04.2020)
- URL-2 <https://www.britannica.com/topic/university#ref96319> (25.06.2020)
- URL-3 <https://brewminate.com/universitas-magistrorum-et-scholarium-higher-education-in-the-middle-ages/> (07.04.2021)
- URL-4 <https://atauni.edu.tr/ata-tarihce/kurumsal> (16.05.2021)
- URL-5 https://tr.wikipedia.org/wiki/Orta_Do%C4%9Fu_Teknik_%C3%9Cniversitesi (16.05.2021)
- URL-6 <Http://www.Rusencakir.Com/Prof-Serif-Mardin-Mahalle-Baskisi-Ne-Demek-Istedim/2028> (24.04.2021)
- URL-7 <http://www.medya14.net/gundem/mahalle-baskisi-h2834.html> (11.01.2021)
- URL-8 https://wayback.archive-it.org/11112/20190702185903/https://www.planningni.gov.uk/index/policy/development_plans/devplans_az/houses_in_multiple_occupation_subject_plan-2.pdf (08.05.2021)
- URL-9 <https://housinghand.co.uk/news/purpose-built-student-accommodation-market-trends/#:~:text=PBSA%20is%20housing%20built%20specifically,%2C%20gyms%2C%20and%20games%20rooms.> (08.05.2021)
- URL-10 <http://hmoblobby.org.uk/39articles.pdf> (06.05.2021)
- URL-11 https://www.muhafazakar.com/blog/muhafazakarligin-10-prensibi_8499a3, (02.01.2021)
- URL-12 <https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=ERZURUM> (03.06.2020)
- URL-13 https://www.airbnb.com.tr/s/Erzurum--T%C3%BCrkiye/homes?adults=1&place_id=ChIJ8ZTrpShfbkARhvu7atU_DgE&refinement_paths%5B%5D=%2Fhomes&checkin=2021-05-27&checkout=2021-05-29 (25.03.2020)
- URL-14 <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=81130> (10.05.2021)
- URL-15 <https://www.guncelprojebilgileri.com/erzurum-konut-projeleri/mng-residence> (16.06.2020)
- URL-16 <https://www.emlaktasondakika.com/haber/konut-projeleri/erzurum-mng-residence-gorucuye-cikti-320-bin-tlye/66361> (erişim tarihi 16.06.2020)
- URL-17 <http://emlakansiklopedisi.com/wiki/erzurum-sehristan-konutlari-ne-zaman-teslim> (erişim tarihi: 16.06.2020)
- URL-18 <https://www.ntv.com.tr/turkiye/ogrenci-sehirlerine-corona-darbesi-ev-kiralari-dustu-kafeler-bos-kaldi,63lxx6l45UetcMk-DDbbqg> (erişim tarihi 16.05.2021)
- URL-19 <Https://Ogretmenagi.Medium.Com/Kolektif-Etki-Ve-E%C4%9Fitim-E1b166b69a9> (26.04.2021)

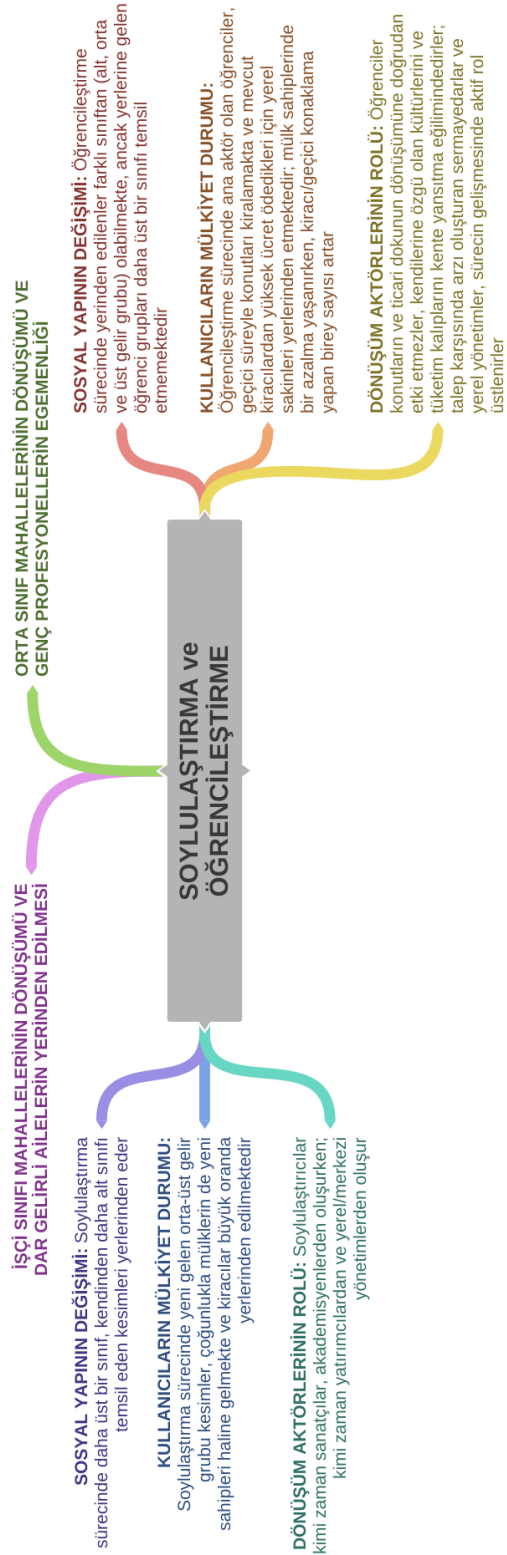
ÖĞRENCİLEŞTİRME KAVRAMSAL ŞEMASI

ÖĞRENCİLEŞTİRME PAYDAŞLAR KAVRAMSAL ŞEMASI

SOYLULAŞTIRMA VE ÖĞRENCİLEŞTİRME FARKLARI

İNCELENEN ULUSAL YAYINLARIN GRUPLANDIRILMASI

Makale	Yıl	Yapıldığı Yer	Makale Adı	Yazar(lar)	Alan Çalışması	Yöntem	Pozitif Etki				Negatif Etki			
							Fiziksel	Ekonomik	Kültürel	Sosyal	Fiziksel	Ekonomik	Kültürel	Sosyal
1	2017	Konya	Yeni Bir Soylulaştırma Formu Olarak Öğrencileştirme(Studentification): Bosna-Hersek Mahallesi'nde(Konya) Değişen Mahalle İçi Dinamikler	Tuğba Tuncer, Tolga İslam	+	Kalitatif (24 derinlemesine, 56 kısa görüşme)	+	+			+	+	+	+
2	2020	Samsun	Samsun'da Öğrencileştirme Sorusu ve Toplumsal Etkileri	Meriç Kırmızı, Neval Gürol, Havvanur Yıldız	+	Karma (kira değerlerindeki, bekar sayısındaki, 20-24 yaş nüfus oranının değişimi) / (15 kişi ile görüşme)		+		+	+	+	+	+
3	2018		Öğrencileştirme ve Öğrenci Coğrafyaları Üzerine Bir İnceleme	Seda Hilmiye Bostancı		Kalitatif (literatür taraması)	+	+	+			+		+
4	2011	Isparta	Anadolu Kentlerinin Öğrencileşmesi: Başka Bir Kentleşme Deneyimi	Cevdet Yılmaz	+	Kantitatif (462 yerel sakin ve 486 öğrenciyle anket, Likert ölçeği)		+	+			+	+	+
5	2013		Kent-Cübbe İlişkisi Üniversiteler ve Anadolu Kentlerinin Öğrencileşmesi	Devrim Vural Yılmaz, Cevdet Yılmaz		Kalitatif (literatür taraması)		+		+			+	+
6	2017	Zonguldak	Toplumsal Değişim Açısından Üniversite-Kent Etkileşimi ve Algısı: Bülent Ecevit Üniversitesi Örneği	Hasan Sankır, Şebnem Sankır	+	Karma (844 kişiyle anket, Ki-Kare testi) / (stk, basın, yerel yönetim temsilcileriyle yüzyüze görüşme)	+	+	+	+				
7	2017		Üniversitenin İşlevleri ve Toplumsal Değişim	Metin Heper		Kalitatif (literatür taraması)				+				+
8	2018	Adıyaman	Üniversitelerin İçinde Doğdukları Kentlere Yönelik Sosyal ve Kültürel İşlevleri: Adıyaman Örneği	Mahmut Gürsoy	+	Karma (404 kişiyle anket) / (kamu kurumları, meslek örgütleri ve stklar ile 12 derinlemesine görüşme)		+	+	+			+	
9	2014	Burdur	Üniversite ve Kent İlişkisi Üzerine Görüşler: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Örneği	Cem Ergun	+	Kantitatif (1131 öğrenciyle anket)	+	+	+	+				
10	2001	Erzurum	Eğitim ve İktisadi Gelişme: Atatürk Üniversitesi'nin Erzurum İl Ekonomisi Ve Sosyal Yapısı Üzerindeki Etkileri	Recai Çınar, Ömer Selçuk Emsen	+	Kantitatif (üniversitenin verdiği hizmetlerin ekonomik katkısı, istihdam verileri)		+		+				
11	2009	Konya	Selçuk Üniversitesi'nin Konya Kent Ekonomisine Etkileri	Hayriye Nur Görkemli	+	Kantitatif (1000 öğrenciyle tüketim anketi, gelir ve istihdam verileri)	+	+	+	+				

12	2020	Aydın	Toplumsal Değişimde Üniversite-Kent Etkileşiminin Rolü: Adnan Menderes Üniversitesi Örneği	Ferdi Akbaş, Evren Atış	+	Karma (500 kişiyle anket) / (100 kişiyle yüzyüze görüşme, gözlem)	+	+	+	+				
13	2011		Anadolu'da Kurulan Üniversitelerin İllerin Sosyo-Ekonomik Yapılarına Katkıları	Salih Öztürk, İshak Torun, Yıldız Özkök		Kalitatif (literatür taraması)	+	+	+	+				
14	2014	Adıyaman	Adıyaman Üniversitesi'nin Kentsel Mekân ve Sosyal Çevre Üzerindeki Etkisi (Altınşehir Mahallesi'ndeki Haneler ve İşletmeler Üzerine Bir İnceleme)	Gazanfer Kaya	+	Kantitatif (200 hane, 62 işletmeyle anket)	+	+	+	+	+	+	+	+
15	2017	Tekirdağ	Üniversite ve Kent İlişkisinin Mekansal Dinamikleri: Tekirdağ Örneği	Seda Hilmiye Bostancı	+	Kantitatif (208 İİBF öğrencisiyle anket, Likert ölçeği)	+		+	+	+			
16	2001		Eğitim ve Sosyal Değişme: Türkiye'nin Değişim Sürecinde Eğitimin Rolü	Ahmet Eskicumalı		Kalitatif (literatür taraması)		+	+	+				
17	2013	Gazimağusa	Şehirleşme Üniversite İlişkisine Bir Örnek: Gazimağusa	Hamza Akengin, Aynur Kaykı	+	Kantitatif (veri analizi)	+	+	+	+				
18	2020	Balıkesir	Kent Kimliği Oluşmasında Üniversite Öğrencileri-Yerel Halk İlişkisi: Balıkesir Üniversitesi/Kenti Örneği	Arzu Alevkayalı, Alper Uzun	+	Kantitatif (386 yerel sakin, 386 öğrenciyle toplam 772 kişilik anket)		+	+				+	
19	2014		Üniversite-Kent Etkileşiminde Beklentiler	Sultan Kavili Arap		Kalitatif (literatür taraması)		+	+	+	+		+	+
20	2016	Sivas	Üniversite Öğrencilerinin Şehirle Kurduğu Ekonomik ve Sosyal İlişkilerden Memnuniyet Analizi: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Örneği	Fatih Arslan	+	Karma (626 öğrenciyle anket) / (11 öğrenci ile yüzyüze görüşme)	+	+	+	+				
21	2008	Çanakkale	Çanakkale Şehrinde Üniversite ve Konut İlişkisi	Vedat Çalışkan, Faize Sarış	+	Kantitatif (62 akademik personel, 32 idari personel ve 144 öğrenciyle toplam 238 kişilik anket)	+				+	+		
22	2017	Çanakkale	Üniversite Öğrencilerinin Kentlilik Bilinci Algısı: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Örneği	Mustafa Görün, Gamze Kara	+	Kantitatif (500 son sınıf öğrencisiyle anket)			+	+				
23	2008		Üniversitelerin Kuruldukları Kente Katkıları	Nihat Gültekin, Abdullah Çelik, Zekeriya Nas		Kalitatif (literatür taraması)	+	+	+	+				
24	2009		Türkiye'de Üniversitelerin Kentleşme Üzerine Etkileri	Şevket Işık		Kalitatif (literatür taraması)	+	+		+				
25	2018	Uşak	Öğrencileşen Kentlerin Yeni Konut Sunum Biçimi "Apart": Uşak Üniversitesi ve Uşak Kenti Örneği	Dilşen Onsekiz	+	Kantitatif (348 apart kullanıcısı öğrenci ile anket)						+		+

26	2018		Üniversitelerin Anadolu Kentlerine Etkileri: Bir Literatür Taraması	Dilşen Onsekiz		Kalitatif (literatür taraması)	+	+	+			+		
27	2016	Denizli	Üniversitelerin Kentlerine Etkileri: Denizli Pamukkale Üniversitesi Örneği	Pınar Savaş Yavuzçehre	+	Kantitatif (ekonomik veriler)	+	+	+	+				+
28	2016	Aksaray	Üniversite Öğrencilerinin Kent Tatmini ve Bağlılık Duygularının Gelişiminde Kent Deneyimlerinin Rolü	Mutlu Uygun, Ebru Güner, Selçuk Kılıç	+	Kantitatif (861 öğrenciyle anket, MANOVA, Pearson Analizi, çoklu regresyon testi)	+	+		+			+	+
29	2019		Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki Yükseköğretim Kurumlarının (Üniversitelerin) Şehirleşmeye Etkileri	Mehmet Emin Yakut, Mehmet Akif Ceylan	+	Kantitatif (öğrenci oranı, nüfus değişimi verileri)	+	+		+				
30	2011	Ordu	Yeni Göçmenlik Mekânları Olarak Yeni Kurulan Üniversiteler: Ordu Üniverstesi Örneğinde Öğrencilerinin Bütünleşme Sorunları*	Adem Sağır, Erkan Dikici	+	Karma (100 öğrencilerle anket) / (25 öğrencilerle mülakat)		+					+	+
31	2011	Bayburt	Sosyo-Ekonomik Dönüşüm Sürecinde Üniversitelerin Rolü ve Yöre Halkının Üniversite'den Beklentileri İle İlgili Bir Uygulama	Mustafa Kemal Yılmaz, Selahattin Kaynak	+	Kantitatif (493 kişiyle anket)	+	+	+	+			+	+
32	2003		Toplumsal Değişme ve Eğitim Üzerine	Vahap Sağ		Kalitatif (literatür taraması)			+					
33	2005	Niğde	Yöre Halkının Üniversiteye Bakışı ve Beklentileri: Niğde Üniversitesi Örneği	İshak Torun	+	Karma (303 yerel sakinle anket) / (kurum, stk, parti temsilcilikleri, meslek odaları ile 24 yüzyüze görüşme)		+	+	+			+	
34	2016	Adıyaman	Üniversite Öğrencilerinin Öğrenim Gördükleri Yöre ve Yöre Halkına Yönelik Algılarının Ölçülmesi	Mert Özgüner, Aydın Özdemir	+	Kantitatif (347 öğrenciyle anket, t testi, one-way anova testi)		+	+	+				
35	2013	Edirne	Yerli Halkın Üniversite Algılaması: Trakya Üniversitesi Örneği	Ebru Boyacıoğlu, Adil Oğuzhan	+	Kantitatif (356 kişiyle anket, çoklu karşılık getirme analizi)	+	+	+	+				
36	2009	Kars	Yöre Halkının Üniversiteye Bakışı ve Beklentileri: Kars Kafkas Üniversitesi Örneği	İshak Torun, Salih Öztürk, Levent Gelibolu	+	Karma (700 yerel sakin ile anket) / (parti temsilcileri, belediye yönetimi, meslek odaları ile 7 derinlemesine görüşme)		+	+	+	+	+	+	+
37	2017	Niğde	Üniversite ve Sosyal Çevresi: Niğde Üniversitesi ve Niğde	Özden Özbay	+	Kantitatif (703 öğrenci, 164 akademik personel, 188 idari personel, 498 esnaf ile toplam 1553 anket)		+	+	+			+	+
38	2018	Antalya	Üniversite-Kent Etkileşimine Akdeniz Üniversitesi ve Antalya Kenti Üzerinden Sosyolojik Bir Bakış	Merve Suzan Ilık Bilen, Cansu Dursun	+	Karma (100 öğrenci, 50 akademik ve idari personel, 150 yerel sakinle 300 kişilik anket) / (yüzyüze görüşme)		+	+	+				

39	2008	Erzurum	Üniversitenin Şehrin Sosyo-Ekonomik Kalkınmasına Etkisi (Atatürk Üniversitesi Örneği)	Şükrü Ada, Ali Sinan Bilgili	+	Karma (140 öğrenci ile anket) / (meslek odası ve kurum yetkilileri ile yüz yüze görüşme)	+	+	+	+				+
40	1999	Kayseri	Üniversitelerin Yerel Ekonomiye Katkıları: Teori ve Erciyes Üniversitesi Üzerine Bir Uygulama	Hayriye Atik	+	Kalitatif (literatür taraması)		+						
41	2017	Sivas	Üniversite-Kent Etkileşimi Bağlamında Sivas'ta Cumhuriyet Üniversitesi Algısı	Ercan Şahbudak	+	Karma (3047 kişiyle anket, t-testi, ANOVA analizi) / (kurum temsilcileri ile yüz yüze görüşme)	+	+	+	+			+	
42	2000	Sivas	Bölge Üniversitelerinin Yerel Ekonomiye Katkıları: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Örneği	Hatice Erkekoğlu	+	Kantitatif (619 öğrenciyle anket, ekonomik veriler)		+						
43	2018	Amasya	Amasya Üniversitesi'nin İl Ekonomisine Etkisi	Rüştü Yayar, Hilal Şeker, Nagehan Karanfil	+	Karma (716 öğrenciyle anket) / (yüz yüze görüşmeler)		+						
44	2018	Malatya	Üniversitelerin Şehir Ekonomisine Katkıları: İnönü Üniversitesi Örneği	Mehmet Ozan Saray, Kübra Çeker	+	Kantitatif (1529 öğrenci, 530 akademik personelle anket)		+						
45	2016	Edirne	Bölgesel Gelişimde Üniversite Stratejilerinin Rolü: Edirne İli Üzerine Bir Araştırma	Seyhan Bilir Güler, Işıl Usta, Serol Karalar	+	Kantitatif (1127 kişiyle anket)	+	+	+	+				
46	2008		Yükseköğretimin Toplumsal Değişmeye Etkisi	Aslıhan Kuyumcu, Tolga Erdoğan		Kalitatif (literatür taraması)		+		+				
47	2013		Üçüncü Nesil Üniversitelerin Yeniden Konumlandırılması: Bağımsız Bir Fonksiyon Olarak Sosyal Etkinin Doğuşu	Mehmet Nurettin Alabay, Melih Rüştü Çalıkoğlu, Aslıhan Aygün		Kalitatif (literatür taraması)		+	+	+				
48	2015	Eskişehir	Anadolu'da Kurulan Üniversitelerin Kuruldukları İllere Katkıları ve Eskişehir Örneği	Hande Tuğrul	+	Kalitatif (literatür taraması)	+	+	+	+				
49	2011	Eskişehir	Kentin Üniversite Algısı: Anadolu Üniversitesi ve Eskişehir Örneği	Deniz Taşçı, Emre Gökalp, Evrim Genç Kumtepe, Alper Tolga Kumtepe, Elif Toprak	+	Kantitatif (608 kişiyle anket, Ki-kare testi, Likert ölçeği)		+	+	+				
50	2017	Antalya	Üniversitelerin Bulunduğu Kentlerin Üniversite Öğrencileri Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkileri: Alanya Örneği	Salih Tellioglu	+	Kalitatif (literatür taraması)	+	+	+	+				

E

ÇALIŞMA ALANI

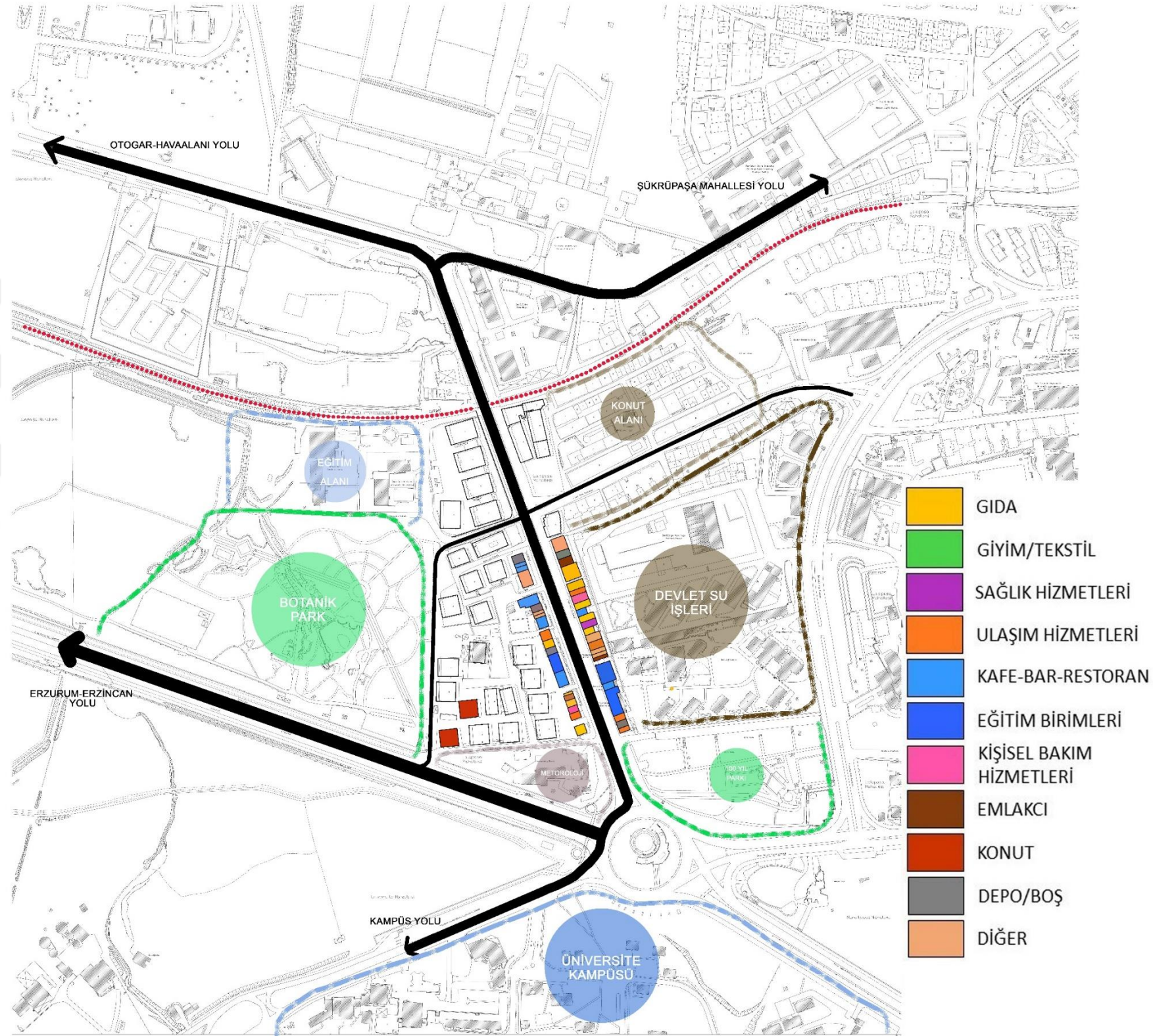

G

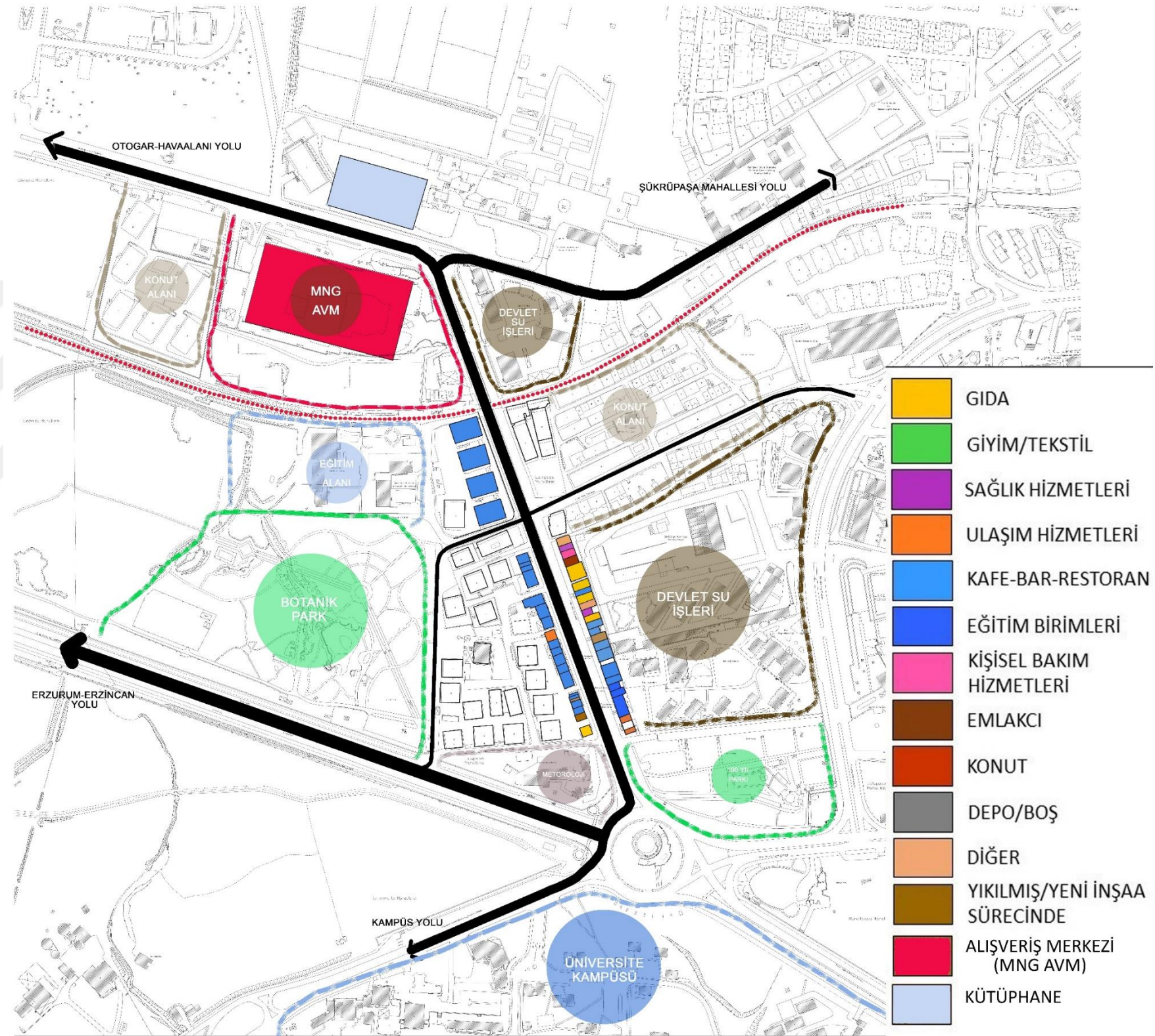
ÇALIŞMA ALANININ YILLARA GÖRE DEĞİŞİMİ- DOĞU CEPHESİ

2015 YILI TERMİNAL MAHALLESİ TİCARİ İŞLETMELERİ

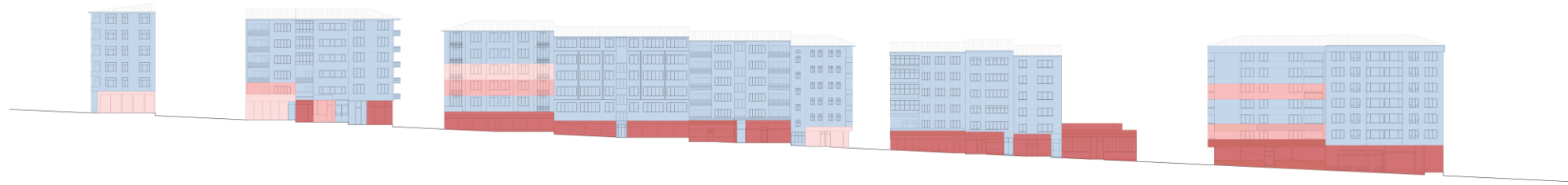

2020 YILI TERMİNAL MAHALLESİ TİCARİ İŞLETMELERİ

J

ÇALIŞMA ALANI İŞLEV ANALİZİ

TERMİNAL CADDESİ BATI CEPHESİ

TERMİNAL CADDESİ DOĞU CEPHESİ

- konut
- öğrenci yurdu
- ticari
 - kafe ve yeme içme mekanları
 - ofis - büro
 - diğer ticari işlevler

İŞLEV ANALİZİ

TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR

Konferans Bildirisi

Öztaş, D. ve İslam, T. (2019). Terminal Caddesi'nden Kafeler Caddesi'ne: Erzurum'da Öğrencileştirme Süreci. *1. Mimarlık ve Şehircilik Sempozyumu*, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, 28-29 Mart 2019, 246-247.

